

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

500
1963

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:6

Inrikesdepartementet

**INDELNINGS- OCH SAMARBETS-
FRÅGOR I GÖTEBORGS- OCH
MALMÖOMRÅDENA**

BETÄNKANDE AVGIVET AV 1961 ÅRS
STORSTADSUTREDNING

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:6

Inrikesdepartementet

INDELNINGS- OCH SAMARBETS-
FRÅGOR I GÖTEBORGS- OCH
MALMÖOMRÅDENA

BETÄNKANDE AVGIVET AV 1961 ÅRS

STORSTADSUTREDNING

Innehåll

Utredningsuppdraget	11
Sammanfattning	15

I

Vissa gemensamma frågor

Kap. 1.	Befolkningsutvecklingen	20
	A. Hittillsvarande utveckling i länen s. 20. — B. Länens framtida befolkningsutveckling s. 21.	
Kap. 2.	Arbetsmarknadsstyrelsens regionindelning.	23
Kap. 3.	Allmänna synpunkter på indelnings- och samarbetsfrågorna i göteborgs- och malmömrådena.	31

II

Göteborgsområdet

Kap. 4.	Göteborg	35
	A. Historik och stadens utbredning s. 35. — B. Stadens ståndpunkt i vissa under senare år aktualiserade kommunindelningsärenden s. 37. — C. Förslaget till generalplan för Göteborg s. 39. — D. Befolkningsutvecklingen s. 44. — E. Bostadsförsörjningen s. 51. — F. Hamnfrågor s. 56. — G. Industrifrågor s. 59. — H. Ekonomisk långtidsplanering m. m. s. 60. — I. Kommunal samverkan mellan staden och förortskommunerna s. 63.	
Kap. 5.	Förortskommunerna	68
	A. Göteborgs förorters förbund, Bohusläns Kommunala Exploaterings A.B. m. m. s. 68. — B. Hisingskommunerna s. 79. — C. Askims kommun s. 88. — D. Angeredes kommun s. 90. — E. Bergums församling i Stora Lundby kommun s. 93.	
Kap. 6.	Samarbetsfrågor inom sjukvården	95
	A. Göteborg s. 95. — B. Göteborgs och Bohus läns landsting s. 97. — C. Älvsborgs läns landsting s. 101.	
Kap. 7.	Lokaliseringen av länsorganen.	102
Kap. 8.	Utredningsmannens överläggningar med representanter för staden och berörda landsting med flera.	104
	A. Indelningsfrågorna m. m. s. 104. — B. Samarbetsfrågorna inom sjukvården s. 106. — C. Lokaliseringen av länsorganen s. 106.	

III

Malmöområdet

Kap. 9.	Malmö	110
	A. Historik och stadens utbredning s. 110. — B. Stadens ståndpunkt i vissa under senare år aktualiserade kommunindelningsärenden s. 111. — C. Förslaget till generalplan för Malmö s. 119. — D. Befolkningsutvecklingen s. 125. — E. Bostadsförsörjningen s. 128. — F. Hamnfrågor s. 131. — G. Industrifrågor m. m. s. 134. — H. Malmö-Bulltofta flygplats s. 134. — I. Kommunal samverkan mellan staden och grannkommunerna s. 135. — J. Vissa synpunkter, framförda av drätselkammaren i Malmö s. 137.	
Kap. 10.	Grannkommunerna	141
	A. Bunkeflo kommun s. 142. — B. Oxie kommun s. 144. — C. Burlövs kommun s. 145.	
Kap. 11.	Samarbetsfrågor inom sjukvården	149
	A. Malmöhus läns landsting s. 149. — B. Malmö s. 152.	
Kap. 12.	Utredningsmannens överläggningar med representanter för staden och landstinget m. fl.	154
	A. Indelningsfrågorna s. 154. — B. Samarbetsfrågorna inom sjukvården s. 154.	

IV

Utredningsmannens synpunkter

Kap. 13.	Göteborgsområdet	159
	A. Indelningsfrågorna s. 159. — B. Sjukvårdssamarbetet s. 167. — C. Länsorganens lokalisering s. 168.	
Kap. 14.	Malmöområdet.	170
	A. Indelningsfrågorna s. 170. — B. Sjukvårdssamarbetet s. 172.	

Tabeller

Tabell		
2: 1	Befolkningen i Göteborgs och Malmö A-regioner åren 1950, 1955 och 1960 samt dess förändringar	28
2: 2	Tätortsbefolkningen i Göteborgs och Malmö A-centra åren 1950 och 1960	28
2: 3	Hela folkmängden i Göteborgs och Malmö A-regioner åren 1950 och 1960 fördelad på åldersgrupper samt antal kvinnor per 100 män i åldersgruppen 15—64 år. Den relativa fördelningen år 1960 och den relativa förändringen åren 1950—1960	29
2: 4	Antalet tätorter i olika storleksklasser, tätortsfolkmängden och tätortsandelen för Göteborgs och Malmö A-regioner år 1960	29
2: 5	Den sammanräknade nettotoinkomsten enligt 1960 års taxering i Göteborgs och Malmö A-regioner	30
4: 6	Göteborgs inkorporeringar efter år 1865.	37

Tabell

4: 7	Boendetäthetens utveckling i Göteborg	42
4: 8	Göteborgs befolkningsutveckling åren 1948—1962.	44
4: 9	Folkmängd i Göteborg (stadens nuvarande område), till inre göteborgsregionen hörande förortskommuner inkl. Kungälv samt hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv vid slutet av åren 1945, 1950, 1955 och 1960	45
4: 10	Total folkökning, födelseöverskott och inflyttningsöverskott under senare år i Göteborg, förortsområdet och hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv	46
4: 11	Total folkökning, födelseöverskott och inflyttningsöverskott fram till år 1975 i Göteborg, förortsområdet och hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv enligt preliminära prognosalternativ	48
4: 12	Antal boende per rumsenhet i Göteborg vid slutet av vissa år under tiden 1945—1960, i inre göteborgsregionens förortskommuner inkl. Kungälv (beräknade värden) vid slutet av åren 1953, 1957 och 1960 samt i Göteborg och nyssnämnda förortskommuner vid slutet av åren 1965, 1970 och 1975 enligt prognosantaganden	49
4: 13	Folkmängd i Göteborg, förortsområdet och den inre göteborgsregionen inkl. Kungälv den 1 november 1960 samt beräknad folkmängd vid slutet av åren 1965, 1970 och 1975 enligt prognosalternativen I och II.	50
4: 14	Det totalt erforderliga nyproduktionsbehovet av bostadslägenheter inom Göteborgs stad och inre förortsområdet inkl. Kungälv enligt bostadskontorets i Göteborg promemoria den 28 februari 1962.	54
4: 15	Trafikutvecklingen i Göteborgs hamn åren 1920—1961	56
5: 16	Tillgången på byggklar tomtmark under femårsperioden 1961—1965 enligt Göteborgs förorters förbunds utredning »Markinventeringen 1961»	75
5: 17	Årlig ökning av tomtmarkstillgången under åren 1961—1965 enligt Göteborgs förorters förbunds utredning »Markinventeringen 1961»	76
6: 18	Antal av Göteborgs stad till landstingen i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län upplåtna vårdplatser inom olika specialiteter	97
6: 19	Vårdplatsantal och specialiteter vid Göteborgs och Bohus läns landstings sjukhus den 1/1 1963 och efter planerad utbyggnad.	98
6: 20	Upptagningsområdena för Kungälvs och Mölndals lasarett samt folkmängden den 31 december 1961 och år 1970 enligt prognos.	100
7: 21	Areal åker, kultiverat bete, naturlig äng och skogsmark i Göteborgs och Bohus län enligt 1956 års jordbruksräkning.	102
9: 22	Malmös befolkningsutveckling åren 1948—1962	124
9: 23	Folkmängd och folkökning i Malmö-Lundregionen åren 1950—1960	125
9: 24	Folkmängd efter ålder och kön i Malmö-Lundregionen år 1960 samt beräknad folkmängd åren 1965 och 1970	126
9: 25	Av länsarbetsnämnden i Malmöhus län åren 1958—1961 meddelade igångsättningstillstånd för byggnads- och anläggningsarbeten exkl. bostäder i Malmö	134

Tabell

9: 26	Beviljade byggnadslov för kontor, butiker, lager samt fabriks- och verkstadslokaler i Malmö åren 1951—1961 samt antalet avsynade sådana lokaler under samma tid	137
9: 27	Sammandrag av den pågående byggnads- och anläggningsverksamheten inom den reglerade sektorn m. m. i Malmö vid byggnadsinventeringarna åren 1958—1962 samt antalet sysselsatta arbetare inom verksamheten.	138
11: 28	Malmöhus läns landstings sjukvårdsinrättningar, folkmängd inom lasarettens upptagningsområden samt nuvarande och planerat vårdplatsantal vid de olika sjukvårdsinrättningarna	150

Kartor och diagram

Karta

2: 1	Göteborgs och Bohus län	26
2: 2	Malmöhus län	27
4: 3	Göteborgsregionen	34
4: 4	Göteborgs stads geografiska utbredning	38
9: 5	Malmö med omgivande kommuner	109

Diagram

4: 1	Folkmängdens faktiska och antagna tillväxt i göteborgsregionen samt dess fördelning på staden och den övriga regionen	42
------	---	----

Bilagor

Bilaga

1.	Kommunala indelnings- och samarbetsförhållanden i vissa utländska storstadsregioner (av sekreteraren, jur. kand. Per Langenfelt)	177
2.	Stor-Göteborgskommitténs förslag till avtal angående samordnad kommunal bostadsförmedlingsverksamhet (ur kommitténs utredning; bil. 6)	195
3.	Stor-Göteborgskommitténs förslag till avtal angående interkommunal samverkan (ur »P.M. angående inrättande av ett permanent organ för samarbete mellan Göteborgs stad och förortskommunerna» den 26 mars 1962, bil. 1.)	197
4.	Stadskollegiets i Göteborg skrivelse till Stadsrådet och Chefen för försvarsdepartementet med begäran om utredning av frågan om flyttning av Kungl. Göta flygflottilj	198
5.	Förslag till samarbetsavtal som efter tillstyrkan av representanter för Göteborgs stad, Göteborgs och Bohus läns landsting samt berörda landskommuner godkänts av stadsfullmäktige i Göteborg och kommunalfullmäktige i de tre hisingskommunerna	203
6.	Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskotts samt Göteborgs stadskollegiums skrivelse till Statsrådet och Chefen för inrikesdepartementet med begäran om utredning av frågan om stadens samgående med landstinget.	204

7.	Förslag till avtal mellan Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting om samarbete i sjukvårdsfrågor (godkänt av landstinget och stadsfullmäktige)	206
8.	Avtal mellan Malmö stad och Burlövs kommun rörande interkommunal samverkan (godkänt av stadsfullmäktige i Malmö och kommunalfullmäktige i Burlövs kommun)	207
9.	Förslag till samarbetsavtal som efter tillstyrkan av representanter för de berörda primärkommunerna godkänts av stadsfullmäktige i Malmö samt kommunalfullmäktige i Bunkeflo och Oxie kommuner	208
10.	Förslag till samarbetsavtal i sjukvårdsfrågor mellan Malmöhus läns landsting och Malmö stad, utarbetat med ledning av det förslag, som godkänts av Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting	209
11.	Vissa statsadministrativa indelningar omkring Göteborg och Malmö	210
12.	Vissa statistiska uppgifter beträffande areal i Göteborg och Malmö m. fl. städer samt beträffande folkmängden i Göteborg och Malmö, allt därest föreslagna sammanläggningar skulle komma till stånd	212

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Genom beslut den 13 oktober 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t Chefen för inrikesdepartementet att tillkalla *dels* en sakkunnig för att inom inrikesdepartementet biträda med utredning av vissa indelningsfrågor i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län m. m., *dels* högst fem representanter för envar av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö och likaledes högst fem representanter för berörda landsting inom envar av ifrågavarande tre regioner för att på kallelse av den sakkunnige överlägga med honom, *dels* ock, i mån av behov, särskilda experter för att biträda vid utredningsarbetet.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 17 november 1961 såsom sakkunnig f. d. landshövdingen K. J. Olsson och såsom representanter för de städer och landsting, som beröres av de i nu överlämnat betänkande behandlade frågorna, följande personer, nämligen för *Göteborgs stad* direktören A. T. Berggren, chefredaktören H. E. Hjärne, direktören E. R. Johannesson, arkitekten J. Steen och direktören B. Thornburn; för *Göteborgs och Bohus läns landsting* disponenten B. Bjerrek, Tuve, rektorn G. H. Runfors, Mölnlycke, och riksdagsmannen E. W. Staxäng, Brodalen; för *Älvsborgs läns landsting* riksdagsmannen T. Andersson, Brämhult, och bostadsinspektören H. Larsson, Alingsås; för *Malmö stad* riksdagsmannen E. S. J. Adamsson, kommunalrådet T. Hülphers, riksdagsmannen G. Jacobsson, stadsfullmäktiges ordförande S. A. Johansson och kommunalrådet H. Lindvall samt för *Malmöhus läns landsting* landstingsordföranden H. R. Anderberg, Vollsjö, landstingsmannen T. E. Andrée, Lund, riksdagsmannen S. F. Hansson, Önnarp, ombudsmannen H. Jönsson, Arlöf, och lantbrukaren N. Persson, Svensköp.

Såsom experter tillkallades den 22 november 1961 byrådirektören i byggnadsstyrelsen B. W. N. Bosæus, direktören i svenska landstingsförbundet I. J. G. Dahlgren, direktören i svenska stadsförbundet S. O. Dahlman, kanslirådet i inrikesdepartementet S. A. Fröjd, numera professorn vid Göteborgs universitet S. A. I. Godlund, direktören i svenska landskommunernas förbund S. A. Järdler, landssekreteraren Å. H:son Sylwan och

numera generaldirektören i bostadsstyrelsen B. R. Sännås samt den 2 juli 1962 byråchefen, jur. kand. F. V. K. Lindencrona.

Viss ytterligare expertis har härefter tillkallats för behandling av frågor som icke beröres i nu föreliggande betänkande.

Vidare förordnades den 22 november 1961 länsassessorn å landskansliet i Örebro län O. R. S. Sundelius att vara sekreterare åt den sakkunnige.

Utredningen har antagit benämningen 1961 års storstadsutredning.

Under utredningsarbetets gång har vid flera olika tillfällen överläggningar ägt rum med berörda städers och landstings representanter, varjämte utredningen genom resor i de berörda områdena sökt skaffa sig närmare kännedom om de lokala förhållandena. Vidare har utredningen överlagt med kommunalmän i de primärkommuner, som berörts av utredningsarbetet, varjämte på utredningens initiativ sammanträden inför utredningen ägt rum mellan representanter för de båda städerna, å ena, och representanter för berörda landskommuner, å andra sidan. Samråd har även ägt rum med berörda länsstyrelser samt med vissa länsorgan och centrala myndigheter.

Till utredningen har insänts eller överlämnats dels en skrivelse den 1 mars 1962 jämte bilagda namnlistor från Kommittén för samgående med Göteborg i Tuve, dels kommunalnämndens i Tuve kommun informations-skrivelse den 27 februari 1962 till medborgarna i Tuve kommun, dels ock en kopia av en skrivelse den 15 juni 1962 av Olof Malmgren m. fl. i Hindås till länsstyrelsen i Älvsborgs län med vissa önskemål angående den framtida kommunindelningen såvitt avser Björketorps kommun.

Utredningen har från bl. a. berörda landsting och kommuner erhållit ett omfattande material till ledning för sina bedömanden.

Utredningen har avgivit yttrande den 29 mars 1962 i ärende angående sammanläggning av Flädie kommun med Lomma köping och den 26 juni 1962 över uppbördsorganisationskommitténs betänkande »Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet», del II, »Datamaskiner hos länsstyrelserna» (SOU 1962: 18).

Till utredningen har genom remisser den 27 februari och den 28 mars 1962 för yttrande överlämnats ärende angående sammanläggning av Säve, Torslanda och Tuve kommuner. Remisserna torde få anses besvarade i det nu överlämnade betänkandet.

Sedan utredningsarbetet numera slutförts beträffande göteborgs- och malmöområdena, får utredningen såsom delredovisning av uppdraget värd- samt överlämna sitt betänkande angående indelnings- och samarbetsfrågor i dessa områden.

Stockholm den 31 december 1962.

K. J. Olsson

/ Ove Sundelius

Utredningsuppdraget

I proposition den 13 oktober 1961 angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner (nr 180 år 1961) föreslogs en översyn av rikets indelning i borgerliga kommuner, därvid som en grundläggande princip angavs, att de nya kommunerna skall utgöras av näringsgeografiskt sammanhängande regioner om inte särskilda förhållanden föranleder undantag. Invånarantalet blir därvid i många fall av endast sekundär betydelse. Som en riktpunkt anges dock att varje kommun bör ha minst 8 000 invånare år 1975.

Sedan i propositionen framhållits att avvikelser från de däri angivna principerna bör begränsas till sådana fall, då speciella förhållanden föreligger, anfördes:

»Som de sakkunniga framhållit föreligger inom stockholms-, göteborgs- och malmöregionerna så speciella förhållanden att angivna principer icke torde vara tillämpliga över huvud taget. Jag har därför denna dag utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en utredning för att behandla vissa indelningsfrågor inom dessa regioner. Denna utredning kommer dock såvitt rör kommunindelningen att begränsas till frågor om sammanläggning av vissa kommuner med Göteborg och Malmö. Övriga kommunindelningsfrågor i göteborgs- och malmöregionerna liksom den kommunala indelningen i stockholmsregionen torde få lösas efter andra principer men i samma ordning som jag i det följande ämnar förorda för planeringen i övrigt inom landet.»

I konstitutionsutskottets utlåtande den 13 februari 1962 (nr 1 år 1962) i anledning av ovannämnda proposition tillstyrktes att de i propositionen angivna riktlinjerna lägges till grund för planeringen av en ny kommunindelning. Sedan utskottet anförts, att indelningen med vissa senare i utlåtandet angivna modifikationer sålunda bör ske så att regionerna (»kommunblocken») bygges upp omkring centralorten och omfattar de områden som kommersiellt, ekonomiskt och kommunikationsmässigt hör samman med dessa centra samt i regel erhåller sådan storlek att befolkningsunderlaget inom varje kommunblock kan beräknas uppgå till minst 8 000 invånare år 1975, framhålles i utlåtandet att modifikationer i grundsatserna i fråga kan göras, då detta motiveras av speciella förhållanden. Här efter anför utskottet:

»Härutinnan bör först anmärkas att Kungl. Maj:t numera lämnat direktiv för en utredning av vissa indelningsfrågor i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län. De angivna indelningsprinciperna torde med hänsyn till de särskilda förhållandena inom storstadsregionerna icke kunna avändas därstädes.»

Sedan utskottet vidare framhållit angelägenheten av att den ifrågavarande planeringen kommer till stånd utan dröjsmål samt bedömt att länsstyrelsernas indelningsförslag bör kunna insändas till Kungl. Maj:t senast den 31 mars 1963, anfördes i utlåtandet:

»Utskottet förutsätter att den ovan omnämnda utredningen beträffande storstadsområdena kommer att bedrivas i samråd med länsstyrelserna och så skyndsamt att dessas planering ej fördröjes av problem i anslutning till gränsdragningen mot storstadsregionerna. Även för de senares del är ett snabbt slutförande av ifrågavarande utredning av betydelse.»

Riksdagen anmälde sedermera i skrivelse den 21 februari 1962 (nr 64), att riksdagen bland annat godkänt de principer för uppgörande av planer för kommunindelning, vilka upptagits i motiveringen till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande.

I anförande till statsrådsprotokollet den 13 oktober 1961 yttrade chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, bl. a. följande:

»Som ett första led i en undersökning huruvida länsindelningen inom stockholms- och göteborgsområdena borde ändras och hur detta i så fall borde ske uppdrog jag år 1959 åt en särskild utredningsman att med biträde av sex experter klargöra den näringsgeografiska grupperingen inom de båda storstadsområdena. Denna expertutredning skulle sålunda i första rummet söka avgränsa de egentliga stockholms- och göteborgsregionerna samt närliggande regioner, allt i den omfattning som erfordras för att fastställa en lämplig länsindelning inom områdena. Sedan utredningen — som antog benämningen 1959 års länsindelning — slutfört sitt arbete har den i betänkande innevarande år angående länsindelningen inom stockholms- och göteborgsområdena (SOU 1961: 40) närmare redovisat den ifrågavarande regionindelningen samt genom olika skisser till länsindelningalternativ sökt belysa vissa konsekvenser av en på detta sätt uppbyggd indelning i län. Utredningen har därvid inte funnit det möjligt att inom vare sig stockholms- eller göteborgsområdet åstadkomma i näringsgeografiskt hänseende och ur andra synpunkter helt lämpliga länsenheter. Kring Stockholm och Göteborg kunde inte undvikas i befolkningshänseende tämligen stora länsbildningar om man ville att storstaden skulle ingå i länet, vilket utredningen i båda fallen bedömde som det riktiga. Utredningen har vidare funnit att en ändrad länsindelning inom stockholms- och göteborgsregionerna skulle få följdverkningar för åtskilliga län utöver dem som ingår i själva regionerna.

Vid sidan av frågan om en ändrad länsindelning inom stockholms- och göteborgsområdena har under senare år även frågan om revision av landets indelning i borgerliga primärkommuner aktualiserats. Sedan sistnämnda fråga utretts av särskilda sakkunniga — indelningssakkunniga — har de i början av innevarande år avlämnat betänkande med principer för en ny kommunindelning (SOU 1961: 9). Detta betänkande har sedermera lagts till grund för den proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner som på mitt förslag denna dag avlåtits till riksdagen. I propositionen har förordats att en ny kommunindelning skall baseras på kommuner uppbyggda kring en centralort som kan fungera som naturligt, spontant servicecentrum för kommunen i dess helhet. Denna princip har dock ej ansetts böra tillämpas för att lösa de särpräglade indelningsproblemen som föreligger i Stockholm, Göteborg och

Malmö med angränsande kommuner. Dessa problem har i stället förutsatts bli föremål för särskild utredning. I anslutning till nu berörda indelningsproblem har även aktualiserats frågan om en översyn av den judiciella indelningen och vissa andra administrativa indelningar.

Till de i direktiven till 1959 års länsindelningsutredning redovisade skälen för en allmän översyn av länsindelningen kommer sålunda numera även angelägenheten av att en samlad översyn av skilda områdesregleringar kommer till stånd. Denna översyn kan bl. a. i vad avser länsindelningen inte gå fram etappvis i den meningen att den till en början begränsas till visst eller vissa län. En mera omfattande länsgränsändring inom ett sådant område får nämligen ofta följdverkningar, som berör även andra län. De skisser till länsindelningensalternativ inom stockholms- och göteborgsområdena, som 1959 års länsindelningsutredning framlagt, visar att nämnda förhållande gäller även för dessa områden. Därför torde frågan om översyn av länsindelningen få prövas samtidigt för hela landet dock med de undantag som redovisas i det följande. En utredning härom måste sålunda bli både omfattande och tidskrävande. Härtill kommer att sakkunniga, som jag under detta år tillkallat för utredning av frågan om länsförvaltningens organisation m. m. — länsförvaltningsutredningen — kan komma fram till förslag, som påverkar även bedömningen av länsindelningsproblemen. Den riksomfattande utredning rörande länsindelningen, som jag anser böra komma till stånd, kan därför icke lämpligen igångsättas, förrän vid senare tidpunkt. Med hänsyn härtill och då utredningen som nyss nämnts torde bli omfattande synes särskilt angelägna indelningsfrågor av den art och omfattning att de lämpligen kan utbrytas icke böra avvakta denna utredning. Hit hör främst de primärkommunala indelningsproblemen i Stockholm, Göteborg och Malmö och därav direkt föranledda ändringar i länsindelningen ävensom frågan om ett sammanförande av den regionala förvaltningen i Stockholms stad och län. Jag förordar nu att en utredning av dessa frågor omedelbart igångsättes.

Beträffande de primärkommunala indelningsfrågorna i våra tre storstadsregioner kan man helt allmänt konstatera, att de regionala samordningsproblemen i dessa områden har en betydande räckvidd. Utländska erfarenheter bekräftar svårigheterna att förena en ändamålsenlig utbyggnad av tätorter, som växer över kommungränserna, med en fullt ut bevarad lokal självstyrelse i omnejden.»

»Inom Göteborgsområdet har redan aktualiserats vissa primärkommunala indelningsproblem kring Göteborg. En del av de landskommuner, som omger Göteborgs stad, synes — trots en snabb och kraftig expansion — icke ha förutsättningar att vid en kommunindelningsreform bestå som självständiga enheter. Det kan övervägas att sammanföra dem antingen med varandra eller med Göteborgs stad. En sammanläggning av landskommuner med Göteborgs stad synes kunna ifrågakomma därest behovet av enhetlig handläggning av gemensamma kommunala angelägenheter rör så många och viktiga frågor att en samverkan i form av förbund eller avtal mellan ifrågavarande kommun och Göteborgs stad för att lösa problemen framstår som otillräcklig och opraktisk. Av största betydelse vid frågans bedömning blir även hur Göteborgs stads expansionsbehov skall kunna tillgodoses när det gäller industriområden, bostadsbebyggelse o. s. v. En undersökning angående de primärkommunala indelningsproblemen kring Göteborg bör i första hand gälla de närmaste angränsande kommunerna eller delar av dessa kommuner. Frågan om här nämnda indelningsändringar bör i förekommande fall även bedömas ur länsindelnings- och landstingskommunal synpunkt. I an-

slutning till dessa bedömningar bör utredningen även överväga huruvida en omlokalisering av länsbostadsnämnden och andra regionala myndigheter i länet till Göteborg skulle underlätta samordningen inom regionen.

Göteborgs stad ingår ej i landstingskommunen och bildar sålunda eget sjukvårdsområde. En samplanering och samordning av de landstingskommunalas uppgifterna främst på sjukhusvårdens område erfordras på grund härav och visst samarbete har även inletts. Skall Göteborg bibehållas i sin nuvarande ställning som eget sjukvårdsområde är det ett önskemål att denna samverkan utvidgas och når en form och omfattning av samma slag som planeras mellan Stockholms stad och Stockholms läns landsting med en samarbetsdelegation i vilken även staten blir representerad för att tillvarataga undervisningens och forskningens intressen.

Indelningsproblem likartade dem som förefinnes inom göteborgsområdet föreligger även inom *Malmöområdet*. Även här bör — av samma skäl som för göteborgsregionens del — frågan om sammanläggning av vissa av de närmast angränsande kommunerna med Malmö stad övervägas. Liksom Göteborg ingår ej heller Malmö stad i länets landstingskommun och förutsättningar torde f. n. ej föreligga för att få ett samgående till stånd. Samplanering och samordning av i första hand sjukvården måste emellertid vara en förutsättning för en rationellt uppbyggd verksamhet och ur servicesynpunkt tillfredsställande vårdorganisation. Följaktligen bör även här en samarbetsdelegation komma till stånd.»

Sammanfattning

Utredningsmannens uppdrag är att överväga och bedöma dels primärkommunala indelnings- och samarbetsfrågor samt samplanerings- och samarbetsfrågor på sjukvårdens område inom göteborgs- och malmöområdena, dels den statliga regionala förvaltningen inom stockholmsområdet, varvid även skulle kunna prövas olika möjligheter att effektivisera det samarbete på sjukvårdens område, som redan inletts mellan Stockholms stad och Stockholms läns landsting.

Enär bedömningen av indelningsfrågorna i de två förstnämnda regionerna bör samordnas med den planläggning, som vederbörande länsstyrelser skall göra på grundval av den av statsmakterna beslutade kommunreformen och enär uppdraget rörande stockholmsområdet icke innefattar några kommunala indelningsproblem, har utredningsmannen ansett det riktigast att först behandla göteborgs- och malmöområdena samt avge ett delbetänkande angående dessa.

Det kan konstateras, att dessa båda regioner är stadda i en mycket stark utveckling, som ställer allt större krav på kommunernas resurser och insatser samt därmed också större krav på effektiviteten hos de kommunala förvaltningarna. Det kan också konstateras, att i de av utredningen avgränsade områdena de flesta kommunerna närmast kring de berörda storstäderna är tämligen små och mindre väl rustade för att bemästra de regionala problemen. Med utgångspunkt från att dessa problem, främst planerings- och bostadsbyggnadsproblemen, bör lösas icke kommunvis utan regionvis, har utredningsmannen granskat den nuvarande kommunala indelningen kring de båda städerna och bildat sig en uppfattning angående denna.

Vad *göteborgsområdet* angår har Göteborgs stad yrkat på sammanläggning med staden av de tre kommunerna på Hisingen, Torslanda, Tuve och Säve, samt av Askims kommun, alla inom Göteborgs och Bohus län. De tre hisingskommunerna har gjort framställning om att gemensamt få bilda en ny kommun och menat att en sådan skulle väl kunna fylla de uppgifter, som kan tillkomma en kommun i storstadens närhet. Utredningsmannen har för sin del funnit, att en dylik sammanläggning icke skulle innebära en ändamålsenlig lösning av problemen i samband med stadens och regionens tillväxt. Närheten till storstaden, stadens behov av industrimark och i framtiden mark för hamnändamål samt önskvärdheten av att det militära flygfältet på Hisingen om möjligt bortflyttas, vilket icke torde kunna ske

utan att staden engagerar sig ekonomiskt, har synts tala för att de tre hisingskommunerna bör sammanläggas med Göteborg. Då emellertid behovet härav icke bedömts vara alldeles överhängande, har utredningsmannen ingen invändning att göra mot att de tre kommunerna under en övergångstid bildar ett kommunblock med Göteborg. De fyra berörda kommunerna har också godkänt ett avtal med detta syfte.

Utredningsmannen anser sig alltså böra avstyrka hisingskommunernas framställning om sammanläggning till en kommun.

Askims kommun fyller icke de förutsättningar, som i kommunreformen uppställts för att en kommun för framtiden skall kunna bestå som självständig kommun. Utredningsmannen, som emellertid enligt direktiven även haft till uppgift att beakta landstingskommunala synpunkter, har konstaterat att Göteborgs och Bohus läns landstingskommun är relativt svag och att den skulle bli ännu sämre ställd, om de utvecklingsbara hisingskommunerna skulle avträdas. Av denna anledning har utredningsmannen stannat för att förorda, att Askim får bestå som en självständig kommun. Detta ståndpunktstagande har tett sig rimligt även med hänsyn till att Askim tilldrar sig ett mindre aktuellt intresse för Göteborg ur industri- och bostadsbebyggelsesynpunkt och till att Askim — med en bostadspolitik efter större linjer än hittills och i samarbete med Göteborg — kan antas bättre kunna fylla sina uppgifter i regionsammanhanget.

Göteborgs stad har vidare ansett, att Angered's kommun och Bergums församling av Stora Lundby kommun inom Älvsborgs län bör sammanläggas med staden. Utredningsmannen har funnit, att dessa områden är av vitalt intresse för staden, enär denna där kan snabbt och i stor omfattning bedriva en bostadsproduktion, som svarar mot stadens och regionens behov. Då Angered är för liten för att bestå som egen kommun och sammanläggning med annan landskommun icke är möjlig, har utredningsmannen funnit det naturligt, att kommunen anslutes till Göteborg. Bergum bildar tillsammans med Angered ett naturligt sammanhängande utbyggnadsområde för exploatering i större skala. Vid detta förhållande har utredningsmannen ansett att även Bergum bör sammanläggas med Göteborg, trots att detta betyder en icke oväsentlig försvagning av Stora Lundby kommun.

I fråga om tidpunkten och villkoren för de i föregående stycke angivna indelningsändringarna pågår överläggningar mellan staden, de båda kommunerna och Älvsborgs läns landsting. Utredningsmannen, som anser att indelningsändringarna bör komma till stånd så snart som möjligt och i allt fall ej senare än den 1 januari 1967, framlägger vid detta förhållande ej förslag till villkor för sammanläggningarna.

Beträffande förhållandena på sjukvårdens område har utredningsmannen erfarit, att Göteborgs stad och landstinget är eniga om nödvändigheten av ett intimt samarbete. På utredningsmannens initiativ har utarbetats ett

förslag till samarbetsavtal, som godkänts av stadsfullmäktige och landstinget.

I utredningsuppdraget ingick även att överväga huruvida en omlokalisering av länsbostadsnämnden och andra regionala myndigheter i länet till Göteborg skulle underlätta samordningen inom regionen. Med tanke på en eventuell ny länsindelning och på grund av att även bostadsstyrelsen skall överväga frågan om länsbostadsnämndens placering har utredningsmannen icke funnit skäl att framlägga något förslag i denna fråga.

Till *malmöområdet* i begreppets snävaste bemärkelse har utredningsmannen hänfört kommunerna Bunkeflo, Oxie och Burlöv.

Förutsättningar anses föreligga för Bunkeflos och Oxies sammanläggning med Malmö. Båda kommunerna är små, och det synes icke vara tänkbart att infoga dem i något kommunblock åt annat håll. Stadens framtida utveckling kan väntas i hög grad gå åt detta håll, varför en samordning med staden får anses nödvändig inte minst ur planerings- och bebyggelse-synpunkt. Då emellertid sammanläggningsbehovet icke är överhängande har vid överläggningar inför utredningsmannen överenskommelse träffats mellan representanter för staden och de två kommunerna att förorda bildandet av ett samarbetsområde (kommunblock). Såväl Malmö stad som Bunkeflo och Oxie kommuner har sedermera godkänt förslag till avtal om dylikt samarbete.

Beträffande Burlöv kan det på grund av kommunens läge i förhållande till Malmö anföras starka skäl för en sammanläggning med staden. Då emellertid Burlöv ur befolkningssynpunkt och i fråga om den kommunala förvaltningens utbyggnad anses ha goda möjligheter att — i samarbete med staden — lösa sina egna problem och fylla sina uppgifter i region-sammanhanget, har utredningsmannen ansett sig kunna förorda att kommunen, under angiven förutsättning, får bestå som en självständig kommunal enhet. De båda kommunerna har på förslag av utredningsmannen träffat ett samarbetsavtal och beslutat tillsätta en samarbetskommitté.

I fråga om samarbetet på sjukvårdens område har utredningsmannen till landstingets och stadens representanter överlämnat ett förslag till samarbetsavtal, överensstämmande med det som antagits av Göteborgs stad och landstinget i Göteborgs och Bohus län.

I

VISSA GEMENSAMMA FRÅGOR

KAPITEL 1

Befolkningsutvecklingen

A. Hittillsvarande utveckling i länen

Den regionala befolkningsutvecklingen har belysts i en tidigare i betänkandet om regionsjukvården (SOU 1958: 26) som bilaga intagen och i betänkandet om länsindelningen inom stockholms- och göteborgsområdena (SOU 1961: 40) omnämnd undersökning av numera professorn Sven Godlund. Vidare har lärens hittillsvarande befolkningsutveckling belysts i betänkandet om principer för en ny kommunindelning (SOU 1961: 9).

Av dessa undersökningar, som här endast skall översiktligt återges, kan utläsas att de särskilda länen uppvisar klart olikartade tendenser beträffande folkmängdsutvecklingen. De förhållandevis starkt industrialiserade och urbaniserade länen har haft en betydande folkmängdstillväxt under senare år, medan de mera jordbruksbetonade länen visar stagnation eller tillbakagång.

Ur det i nyssnämnda betänkanden redovisade tabellmaterialet återges här uppgifter om folkmängden i Göteborgs och Bohus län åren 1930, 1940, 1950 och 1960, som utgjorde resp. 457 000, 486 200, 557 500 och 625 400. Motsvarande siffror är för Älvsborgs län resp. 313 900, 329 900, 359 000 och 375 000, för Malmöhus län resp. 510 600, 530 200, 582 400 och 626 100 samt för hela riket resp. 6 142 200, 6 371 400, 7 041 800 och 7 488 600. De relativa förändringarna under åren 1930—1960 utgjorde uttryckt i index (1930 = 100) för ovannämnda län resp. 137, 119 och 123 samt för hela riket 122.

Av tabellmaterialet framgår vidare bland annat att de i detta betänkande aktuella länen, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Malmöhus län, samtliga ingår i någon av de tre mera framträdande folkökningsregioner, som i stora drag kan urskiljas i landet. De båda förstnämnda länen kan hänföras till den mellansvenska folkökningsregionen och Malmöhus län till den sydsvenska.

Vidare framgår att Göteborgs och Bohus län under den ifrågavarande trettioårsperioden med tillämpning av nyss angivna indexberäkning uppvisar den tredje största ökningen i landet, Malmöhus län den femte största ökningen i landet och Älvsborgs län en ökning som ligger under riksmedeltalet. Det är att märka att ökningen i Göteborgs och Bohus län i huvudsak varit koncentrerad till göteborgs- och uddevallaområdena. I andra

län har en stor ökning av folkmängden skett i en eller flera orter men den har uppvägts av motsvarande förlust i övriga delar av länen.

Vissa ytterligare uppgifter om den hittillsvarande befolkningsutvecklingen i berörda kommuner och landstingsområden lämnas i den följande framställningen.

B. Länens framtida befolkningsutveckling

För den framtida utvecklingen av befolkningen i landet har två mera ingående totalprognoser gjorts för tiden fram till år 1975. I dessa har den regionala utvecklingen ställts i relation till såväl riksutvecklingen som utvecklingen i andra delar av landet. Den ena prognosen, som utarbetats av Godlund, bygger på den tidigare nämnda undersökningen i samband med landets indelning i sjukvårdsregioner och har publicerats i en engelsk sammanfattning av Regionsjukvården (Lund 1961).¹ Den andra prognosen, »Sveriges befolkning 1975. En prognos för regioner och bebyggelse typer» (Stockholm 1960, stencil), har utarbetats av docenten Odd Gulbrandsen.

1. Godlunds prognos

I denna prognos beräknas folkmängden enligt två olika alternativ. I det ena antages att de olika länen under perioden 1959—1975 får samma andel av den beräknade totala befolkningstillväxten som de fick av den totala tillväxten under perioden 1951—1959 (alt. A), varemot det andra (B) bygger på antagandet att antalet yrkesutövare kan framskrivas inom olika näringsgrenar och geografiska områden och att därvid de för hela landet gällande framtida utvecklingsdragen för olika näringsgrenar även i stort skall gälla i de olika länen.

Av de i detta betänkande aktuella länen antages Göteborgs och Bohus län komma att till år 1975 öka sin befolkning till 733 000 (alt. A) eller 710 000 (B). Motsvarande siffror är för Älvsborgs län 400 000 eller 402 000 och för Malmöhus län 699 000 eller 685 000. De relativa förändringarna åren 1960—1975 beräknas för de olika länen uttryckt i index (1960 = 100) bli respektive 117, 107 och 112 enligt alt. A och 114, 107 och 109 enligt alt. B. För hela riket beräknas den relativa förändringen uttryckt på samma sätt enligt båda alternativen bli 110.

Inom göteborgsområdet antages alltså Göteborgs och Bohus län öka ganska kraftigt, medan ökningen för Älvsborgs län icke är lika kraftig. Ökningen för Malmöhus län håller sig omkring riksmedeltalet.

¹ »Population, regional hospitals, transport facilities, and regions», Lund, Studies in Geography Ser. B, No 21, 1961. I den svenska upplagan, »Regionsjukvården», SOU 1958: 26, gick prognosen fram till år 1970. Metodiken i prognosen för år 1975 följer i stort sett vad som anges i den svenska upplagan och 1975 års riksfolk mängd beräknas bli ca 8,25 milj. Enligt en i Statistisk tidskrift 1962: 9 av byrådirektören L. Widén och förste aktuarien Rune Tryggveson redovisad prognos för tiden fram till år 1980 beräknas 1975 års folkmängd enligt medelalternativet uppgå till ca 8,28 milj.

Även om det ligger i sakens natur att de överslagsvis beräknade folkmängdstalen är behäftade med väsentliga felmarginaler, visar dock talen varåt utvecklingen ur total folkmängdssynpunkt pekar under de närmaste 15 åren, därest icke några motverkande åtgärder vidtages.

2. Gulbrandsens prognos

I sin prognos har Gulbrandsen indelat landet i 101 huvudregioner och undersökt den inbördes omflyttningen inom och mellan bl. a. dessa regioner. Med utgångspunkt från vissa antaganden angående de geografiska skillnaderna i fråga om födelsetalen m. m. har befolkningen inom regionerna mekaniskt framskrivits under antagandet att omflyttningarna inom riket fortgår i oförändrad takt.

Prognosen visar en sammanlagd befolkning inom riket år 1975 av 8,37 milj. invånare, eller sålunda fler invånare än enligt Widéns—Tryggvesons och Godlunds prognoser. Relativt sett kommer de största befolkningsökningarna, uppgående till 1 à 2 % årligen, att uppstå bl. a. i göteborgs- och malmöområdena.

I genomsnitt för hela landet skulle centralorterna, d. v. s. huvudorterna i de olika regionerna, komma att få en befolkningsökning med nära 1,5 % om året och övriga tätorter med mer än 500 invånare (tätbygden) med knappt 1 % om året. Glesbygden beräknas i genomsnitt förlora 0,5 % per år. Genom att tätortsbefolkningen förväntas öka ungefär i takt med den totala befolkningen innebär dessa förändringar i huvudsak en omfördelning av befolkningen mellan glesbygderna och centralorterna.

Denna bild av befolkningsförändringarna är dock ej giltig beträffande varje delområde. I några fall kan tätbygdsbefolkningen procentuellt t. o. m. öka snabbare än centralortsbefolkningen. Detta gäller framförallt bl. a. områdena omkring riksorterna, t. ex. Göteborg och Malmö. Trots detta skulle ca 40 % av hela befolkningstillväxten åren 1960—1975 falla på riksorterna, vilket innebär att år 1975 en fjärdedel av hela rikets befolkning skulle bo i dessa orter.

KAPITEL 2

Arbetsmarknadsstyrelsens regionindelning

Med utgångspunkt från lokaliseringens politikens huvudlinje att »satsa» på vissa orter, som har förutsättningar att lämna den service, som företagare och anställda fäster avseende vid, då de skall välja lokaliserings- och bosättningsplats, har inom arbetsmarknadsstyrelsen år 1961 gjorts en tätortsklassificering och regional indelning av landet i syfte att få ett underlag för bedömanden i frågor om var service- och produktionsföretag bör lokaliseras.

Till grund för denna klassificering och indelning har lagts följande allmänna synpunkter.

Gemensamhetsanläggningar av olika slag bör finnas tillgängliga för så många människor som möjligt. En decentralisering av dylika bör därför ske i den mån det är möjligt och lämpligt med hänsyn till övriga inverkan faktorer.

Emellertid behöver de flesta serviceanläggningar ett minsta befolkningsunderlag. Servicen på en ort blir därför beroende av folkmängden i orten och dess omland. Vissa serviceanläggningar kräver ett relativt litet befolkningsunderlag och finns i ett stort antal orter; andra behöver stort befolkningsunderlag och kan därför endast finnas på ett fåtal platser. Orterna med den fullständigare serviceutrustningen har inflytande i ett stort område och når ut till den plats, där ett starkare inflytande gör sig gällande från närmast belägna plats med motsvarande serviceutrustning. Inom det område, där den servicemässigt väl utrustade orten har inflytande, ligger emellertid i regel andra mer eller mindre väl utrustade orter, som tillgodoser den egna och den omgivande bygdens befolkning med viss service. En del av dessa orter har en relativt välutvecklad service, vilket medför att det inflytande, som orter med den mera fullständiga utrustningen har, ofta endast gäller ett fåtal serviceområden. Detta innebär, att en stor del av befolkningen anlitar serviceanläggningar i flera olika orter.

Möjligheterna att rekrytera arbetskraft är en av de viktigaste lokaliseringsfaktorerna för industriföretag, som kan välja mellan olika lokaliseringsplatser. Det naturliga rekryteringsområdet för en ort sammanfaller i regel med den region, där orten har serviceinflytande. En stor del av inflyttningen till orten kommer från detta omland och där bor i viss utsträckning arbetskraft, som arbetar i tätorten. Vid rekrytering av arbets-

kraft från andra delar av landet tillmättes ortens serviceutrustning stor betydelse. Företagarna och de anställda ställer i regel höga anspråk på lokaliserings- och bosättningsorten. Ett nära samband råder därför mellan serviceföretagens och produktionsföretagens lokalisering. Vid större industrilokaliseringar visar sig detta samband även på så sätt, att befolkningsunderlaget och därmed även förutsättningarna för en utbyggnad av serviceutrustningen ökar.

Det förtjänar även framhållas, att ett av de viktigaste skälen till de aktuella lokaliseringssträvandena är den sysselsättningsminskning, som äger rum inom jordbruket och andra näringar samt den folkminskning som därvid uppkommer i berörda områden. Av en folkminskning i ett område följer en försämring av serviceutrustningen eller, om man söker behålla densamma, ökade kostnader per individ för serviceutrustningen. I båda fallen försämras möjligheterna att till området lokalisera industriföretag.

Vid tätortsklassificeringen har befolkningsunderlaget använts som klassificeringsgrund. Regionernas avgränsning har skett med hänsyn till orternas inflytande från servicesynpunkt samt till avstånd och kommunikationer. Vad det gäller orternas nuvarande funktion samt service-centra har bland annat betraktats tätorternas handelsområden avseende varaktiga konsumtionsvaror. Vidare har för gränsdragningen utnyttjats bl. a. uppgifter angående tidningsspridningsområden, elevrekryteringen till högre skolor, upptagningsområden för lasarett, trafikintensiteten, telefonsamtalsinriktningen, arbetskraftspendlingen samt vissa administrativa indelningar.

Flera av orterna med en fullständig uppsättning detaljhandelsföretag har emellertid relativt liten folkmängd i sin region och i dessa fall, frånsett detaljhandeln, svag serviceutrustning.

Vid de lokaliseringstudier som gjorts har konstaterats att ett befolkningsunderlag av minst 30 000 personer räcker till för flertalet av de serviceanläggningar, som är av betydelse för människornas val av bosättningsplats och industriföretagens ställningstaganden till lämpliga lokaliseringsorter. Det nyssnämnda befolkningsunderlaget är tillräckligt för bl. a. allmänbildande gymnasium, en väl differentierad yrkesutbildning, lasarett och full uppsättning detaljhandelsföretag, varjämte centralorten i en sådan region i regel har bl. a. daglig tidning och domsagokansli samt utgör ett kommunikationscentrum. De regioner, 91 st., och centra, 98 st., som på detta sätt erhållits, benämnes *A-regioner* och *A-centra*.

Samtliga *A-centra* är samtidigt centra i *B-regioner*, vartill kommer ytterligare 54 *B-regioner*, av vilka några har dubbelcentra. Sammanlagt finns alltså 152 *B-regioner* och 155 *B-centra*. Dessa har ett befolkningsunderlag på minst ca 15 000 personer och *B-centra* har i allmänhet — liksom *A-centra* — en fullständig uppsättning detaljhandelsföretag samt sjukstuga, apotek, tingsställe och häradskrivare samt ligger i allmänhet vid järnväg och riksväg.

C-regioner och *C-centra* har ett befolkningsunderlag på minst ca 7 500 personer och centra är regelmässigt försedda med läkare, filialapotek, tandvårdsklinik, mödra- och barnvårdscentraler samt landsfiskalskontor, och ett flertal detaljhandelsbranscher är representerade även här. Till *C-centra* kommer i regel enhetsskolans högstadium att förläggas. Sammanlagt finns 320 *C-centra*.

Till *Göteborgs A-region* hänföres följande kommuner i Göteborgs och Bohus län: Göteborg,* Mölndal,* Kungälv, Marstrand, Landvetter,* Råda,* Källered,* Askim,* Partille,* Styrso,* Öckerö,* Torslanda,* Tuve,* Säve,* Hermansby, Ytterby, Romelanda och Kode; kommuner i Hallands län: Kungsbacka, Löftadalen, Fjärås, Onsala, Särö, Tölö och Lindome; kommuner i Älvsborgs län: Starrkärr,* Nödinge,* Angered,* Lerum,* Skallsjö,* Björketorp* och Skepplanda;* samt församlingar i Älvsborgs län: Stora Lundby* och Bergum* av Stora Lundby kommun samt Sätilla av Sätilla kommun.¹

Den återstående församlingen i Stora Lundby kommun, Östad, hänföres till Alingsås *A-region* och den återstående församlingen i Sätilla kommun, Hyssna, till Borås *A-region*.

Till *Malmö A-region* hänföres kommunerna Malmö, Skanör-Falsterbo, Räng, Vellinge, Månstorp, Svedala, Bunkeflo, Oxie, Bara, Burlöv och Lomma, alla i Malmöhus län.²

Omfattningen av de här behandlade *A-* och *B-regionerna* samt den kommunala indelningen inom dessa framgår av *kartorna 2:1* och *2:2*.

I meddelanden från arbetsmarknadsstyrelsens lokaliserings- och utredningsbyrå (stencilerade) har under åren 1961 och 1962 lämnats ett omfattande statistiskt material beträffande folkmängdsutveckling samt tätorter och tätortsandel av befolkningen ävensom sammanräknad nettoinkomst enligt 1960 års taxering och nettoinkomst per invånare.

Av dessa uppgifter återges här några i sammandrag för att närmare belysa förhållandena i göteborgs- och malmöområdena i jämförelse med förhållandena i landet i övrigt.

Beträffande *befolkningsutvecklingen i A-regionerna* mellan åren 1950 och 1955 samt mellan åren 1955 och 1960 må inledningsvis nämnas att Sveriges folkmängd år 1960 uppgick till ca 7,5 milj. invånare, en ökning med 6,5 % jämfört med år 1950. Ökningen fördelade sig med 3,5 % på förra hälften och med 2,9 % på senare hälften av 1950-talet.

Utvecklingen i de båda *A-regioner* som berörs i detta betänkande framgår av *tabell 2:1*.

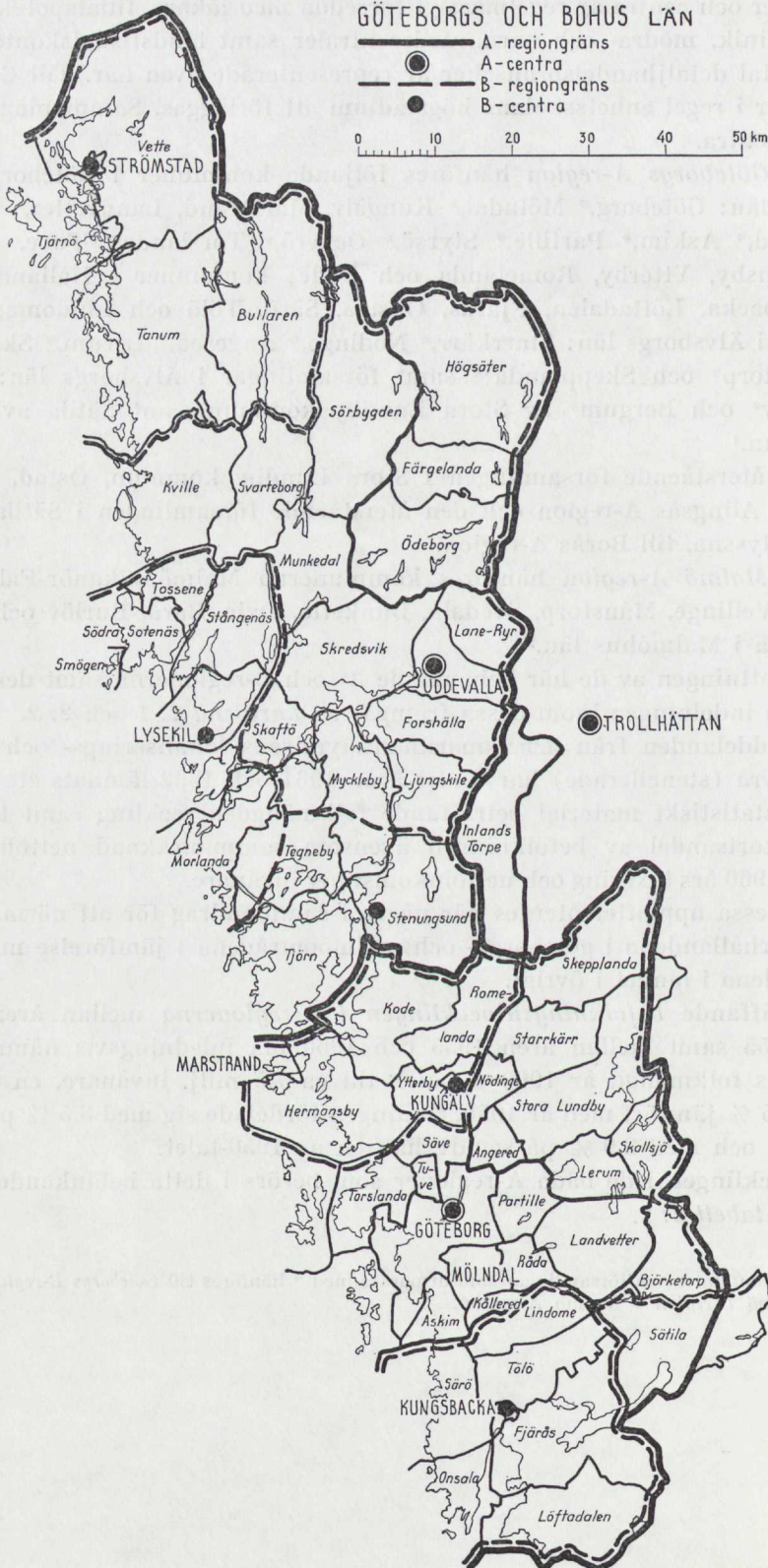
¹ De kommuner och församlingar som utmärkts med * hänföres till *Göteborgs B-region*.

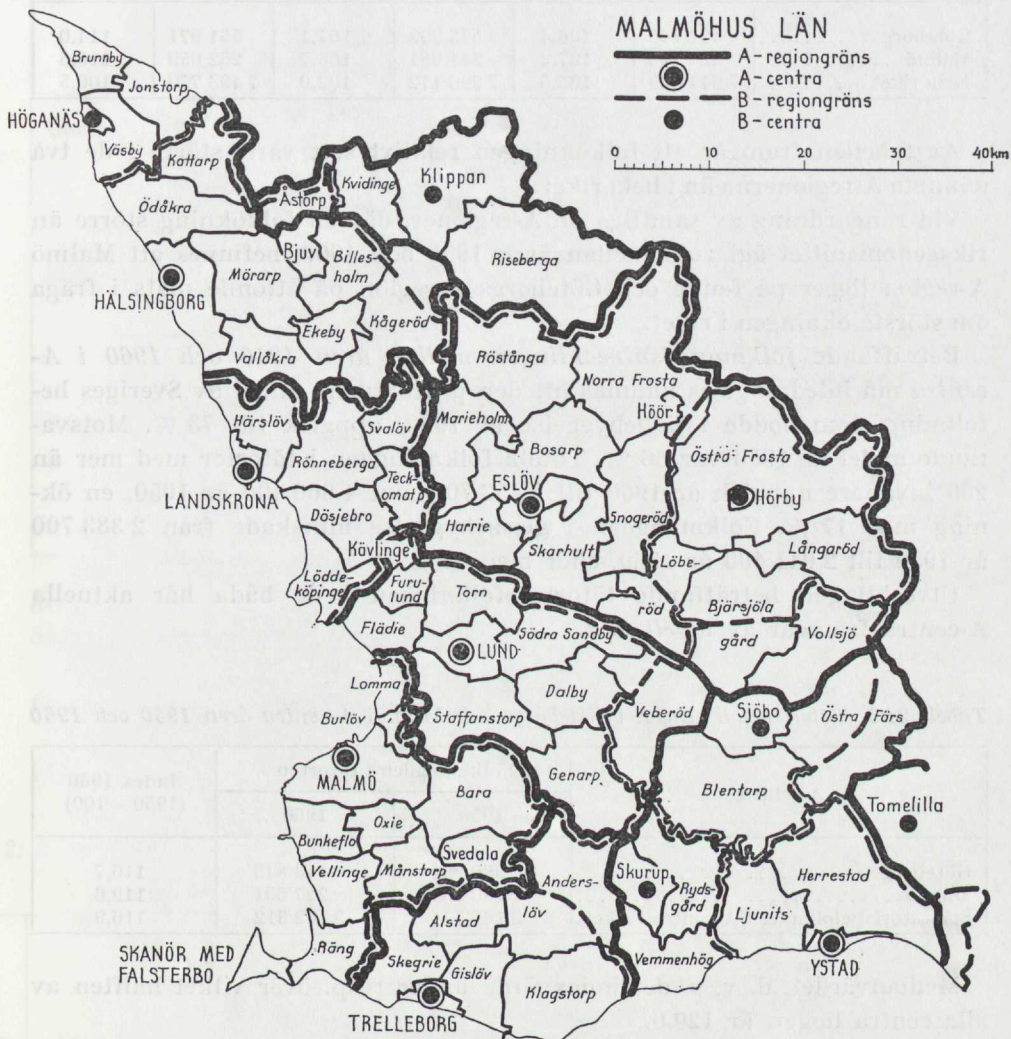
² *Malmö B-region* = *Malmö A-region*.

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN

- A-regiongräns
- A-centra
- - - B-regiongräns
- B-centra

0 10 20 30 40 50 km

Tabell 2: 1. Befolkningen i Göteborgs och Malmö A-regioner åren 1950, 1955 och 1960 samt dess förändringar

A-region	Folkmängden i A-regioner och folkmängdsindex					
	1950	Index 1955 (1950 = 100)	1955	Index 1960 (1955 = 100)	1960	Index 1960 (1950 = 100)
Göteborg.....	484 145	106,4	515 293	107,1	551 971	114,0
Malmö.....	224 798	107,2	241 031	108,7	262 059	116,6
Hela riket.....	7 044 039	103,5	7 290 112	102,9	7 498 770	106,5

Av tabellen framgår att folkökningen relativt sett varit större i de två nämnda A-regionerna än i hela riket.

Vid rangordning av samtliga de A-regioner, där en folkökning större än riksgenomsnittet ägt rum mellan åren 1955 och 1960, befinnes att Malmö A-region ligger på femte och Göteborgs A-region på åttonde plats i fråga om största ökningen i riket.

Beträffande *folkmängdsutvecklingen mellan åren 1950 och 1960 i A-centra* må inledningsvis nämnas att den procentuella andel av Sveriges befolkning, som bodde i tätbebyggelse år 1960, uppgick till 73 %. Motsvarande andel år 1950 var 66 %. Totala folkmängden i tätorter med mer än 200 invånare uppgick år 1960 till 5 453 700 mot 4 660 400 år 1950, en ökning med 17 %. Folkmängden i glesbebyggelse minskade från 2 383 700 år 1950 till 2 041 400 år 1960, eller med 14 %.

Utvecklingen beträffande tätortsbefolkningen i de båda här aktuella A-centra framgår av *tabell 2: 2*.

Tabell 2: 2. Tätortsbefolkningen i Göteborgs och Malmö A-centra åren 1950 och 1960

A-centra	Folkmängden i tätorten		Index 1960 (1950 = 100)
	1950	1960	
Göteborg.....	380 251	443 843	116,7
Malmö.....	190 266	227 601	119,6
S:a tätortsbefolkning i A-centra i riket.	3 167 771	3 702 312	116,9

Medianvärdet, d. v. s. det indexvärde under resp. över vilket hälften av alla centra ligger, är 120,0.

I fråga om förändringar i *åldersstrukturen m. m.* må inledningsvis nämnas att för riket i dess helhet utvisar 1960 års invånarantal, ca 7,5 milj. personer, i jämförelse med 1950 års befolkningssiffror, att andelen barn (under 15 år) minskat från 23,4 % till 22,0 % samtidigt som andelen åldringar (65 år och däröver) ökat från 10,3 till 12,0 %. Andelen personer i åldern 15—64 år har hållit sig konstant vid 66 %; emellertid har inom denna åldersgrupp inträtt en förskjutning, så att andelen personer i åldern 15—39

Tabell 2: 3. Hela folkmängden i Göteborgs och Malmö A-regioner åren 1950 och 1960 fördelad på åldersgrupper samt antal kvinnor per 100 män i åldersgruppen 15—64 år. Den relativa fördelningen år 1960 och den relativa förändringen åren 1950—1960

Region	1 under 15 år	2 15—39 år	3 40—64 år	4 över 64 år	5 totalt	6 15—64 år	7 antal kvinnor per 100 män i åld.- gruppen 15—64 år
Göteborg 1950	106 949	180 626	153 398	42 440	483 413	334 024	105
1960	118 232	190 482	182 733	59 815	551 262	373 215	103
Rel. fördeln. 1960	21,4	34,6	33,1	10,9	100,0	67,7	—
Rel. förändr. 1950—1960	110,5	105,5	119,1	140,9	114,0	111,7	—
Malmö 1950	49 357	83 232	70 284	21 915	224 788	153 516	110
1960	54 433	91 021	86 657	29 412	261 523	177 678	105
Rel. fördeln. 1960	20,8	34,8	33,1	11,3	100,0	67,9	—
Rel. förändr. 1950—1960	110,3	109,4	123,3	134,2	116,3	115,7	—
Riket Genomsnittl. fördeln. 1960	21,0 —22,0	—	—	11,0 —12,0	—	65,0 —66,0	—
Genomsnittl. förändr. 1950—1960	99,9	100,1	112,7	124,4	—	106,0	—

år minskat från 35,4 till 33,3 % och andelen personer i åldern 40—64 år ökat från 30,9 till 32,7 %.

Åldersstrukturens m. m. variationer i Göteborgs och Malmö A-regioner framgår av tabell 2: 3.

Antalet tätorter i olika storleksklasser och tätortsandelen av befolkningen i Göteborgs och Malmö A-regioner framgår av tabell 2: 4.

Tabell 2: 4. Antalet tätorter i olika storleksklasser, tätortsfolkmängden och tätortsandelen för Göteborgs och Malmö A-regioner år 1960

Region	Folkmängden i regionen och därav bosatta i tätorter				Antal tätorter i olika storleksklasser									S:a tät- orter
	Folk- mängd i regio- nen	Tätorts- folk- mängd	Folk- mängd i A-centra	Procent- andel bo- satta i		200— 500	500— 1 000	1 000— 5 000	5 000— 10 000	10 000— 30 000	30 000— 50 000	över 50 000		
				tät- ort	A- centra									
Göteborg	551 262	505 238	443 834	91,7	80,5	14	10	15	3	—	—	1	43	
Malmö	261 523	247 614	227 601	94,7	87,0	9	4	5	—	—	—	1	19	
Övriga A-regioner	7 495 128	5 453 749	3 702 312	72,8	49,4	889	399	387	69	52	12	13	1 821	

Nettoinkomsten i Göteborgs och Malmö A-regioner enligt 1960 års taxering samt nettoinkomsten per invånare framgår av tabell 2: 5, där uppgifterna avser den av 1960 års taxeringsnämnder verkställda taxeringen för inkomståret 1959 enligt förordningen om statlig inkomstskatt. Med sammanräknad nettoinkomst förstås den uppskattade inkomsten av jordbruksfastighet, annan fastighet, rörelse m. m., tjänst och tillfällig förvärvsverksamhet samt kapital minus kostnaderna för intäkternas förvärvande. I den sammanräknade nettoinkomsten har avdrag även gjorts för underskott å förvärvskälla. Nettoinkomsten är i tabellen uppdelad efter inkomst för »fysiska personer» och inkomst för »övriga». Sistnämnda grupp omfattar svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, sparbanker samt ideella föreningar.

Tabell 2: 5. Den sammanräknade nettoinkomsten enligt 1960 års taxering i Göteborgs och Malmö A-regioner

Region	Nettoinkomst (1 000-tal kr)		Nettoinkomst per inv. 31.12.1960		
	Totalt	därav för fysiska personer	Totalt	därav för	
				fysiska pers.	»övriga»
Göteborg.....	3 632 011	3 285 560	6 675	6 038	637
Malmö.....	1 916 959	1 732 805	7 425	6 712	713
Hela riket.....	42 795 500	39 943 800	5 725	5 350	375
Medianvärden	—	—	4 800	4 700	100

KAPITEL 3

Allmänna synpunkter på indelnings- och samarbetsfrågorna i Göteborgs- och Malmöområdena

Det material beträffande hittillsvarande och väntad befolkningsutveckling, som redovisats i kap. 1 och 2, ger anledning till antagande, att den hittillsvarande markerade befolkningstillväxten i göteborgs- och malmöområdena i jämförelse med andra delar av landet kommer att fortsätta. Detta antagande torde ges ytterligare styrka, om man beaktar den tendens som redan nu kan spåras hos företag att oavsett kommande ställningstaganden till stormarknadsfrågorna för Sveriges del flytta närmare de nya och stora avsättningsmarknaderna.

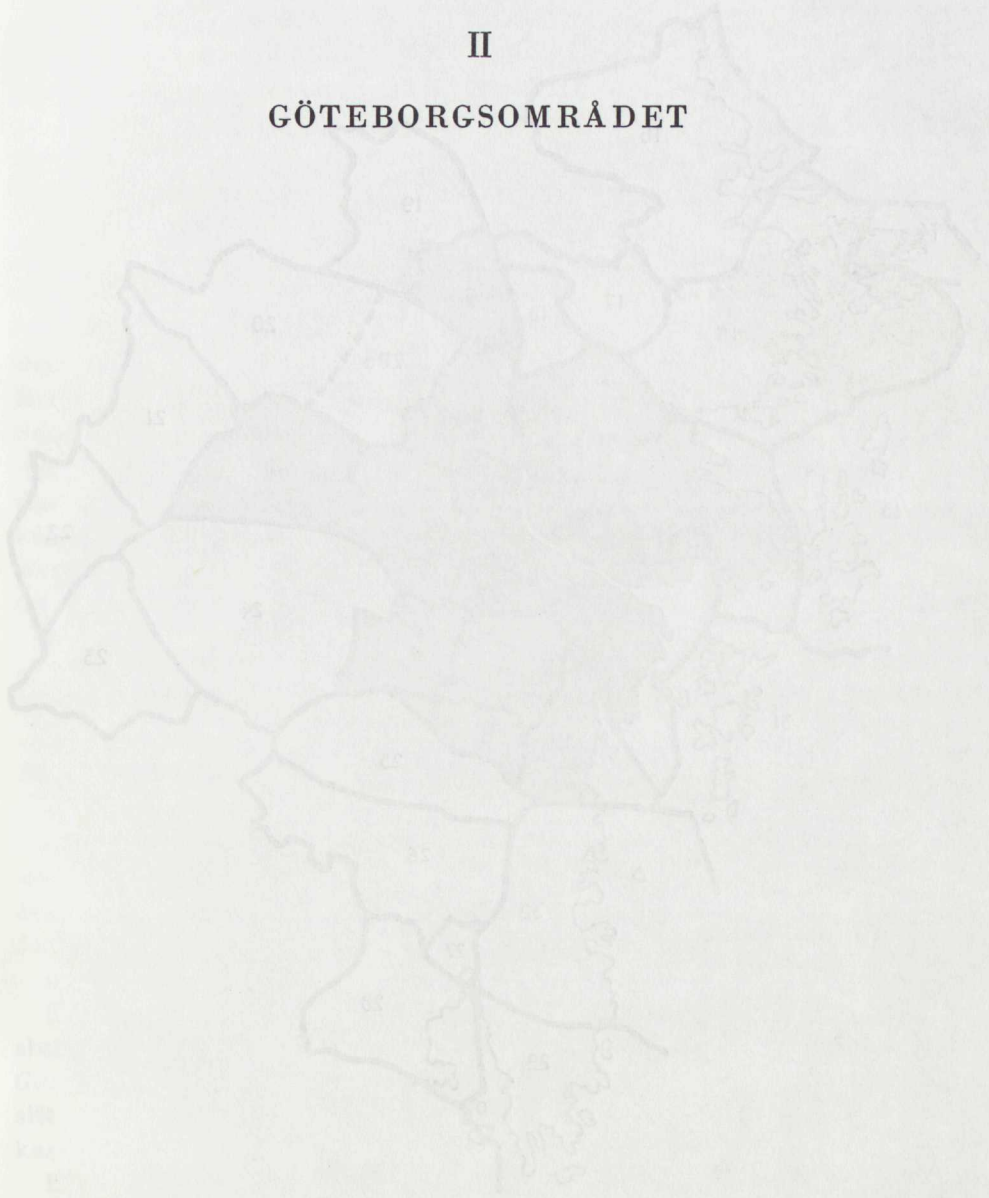
Redan nu torde en avsevärd del av den i de båda städerna arbetande befolkningen vara bosatt i angränsande kommuner. Efter hand som befolkningen tillväxer och särskilt sedan de båda städernas för utbyggnad tillgängliga markresurser börjat tryta, kommer kraven på grannkommunernas medverkan i den regionala utbyggnaden att stegas.

Utredningen har haft att beakta regionernas och befolkningens intressen i vad avser de kommunala indelnings- och samarbetsfrågorna. I sitt arbete har utredningen eftersträvat att, efter hand som material till ledning för bedömandena inkommit och sedan preliminära bedömanden gjorts, vid överläggningar med representanter för de båda städerna samt berörda landsting och landskommuner så långt möjligt nå fram till samlande lösningar. Erfarenhetsmässigt kan nämligen åtgärder sådana som tvångssammanläggning skada samarbetet ej blott mellan de direkt berörda parterna utan även vålla oro och svårigheter i det samarbete över kommungränser, som, var dessa gränser än drages, är särskilt angeläget i en vid region kring en större stad.

I den följande framställningen kommer särskilt för de båda nu ifrågasvarande storstadsområdena att redovisas det material som införskaffats eller stått till utredningens förfogande beträffande berörda kommuner och landstingsområden, varjämte kommer att redogöras för vad som förekommit vid nyss nämnda överläggningar och för utredningsmannens synpunkter.

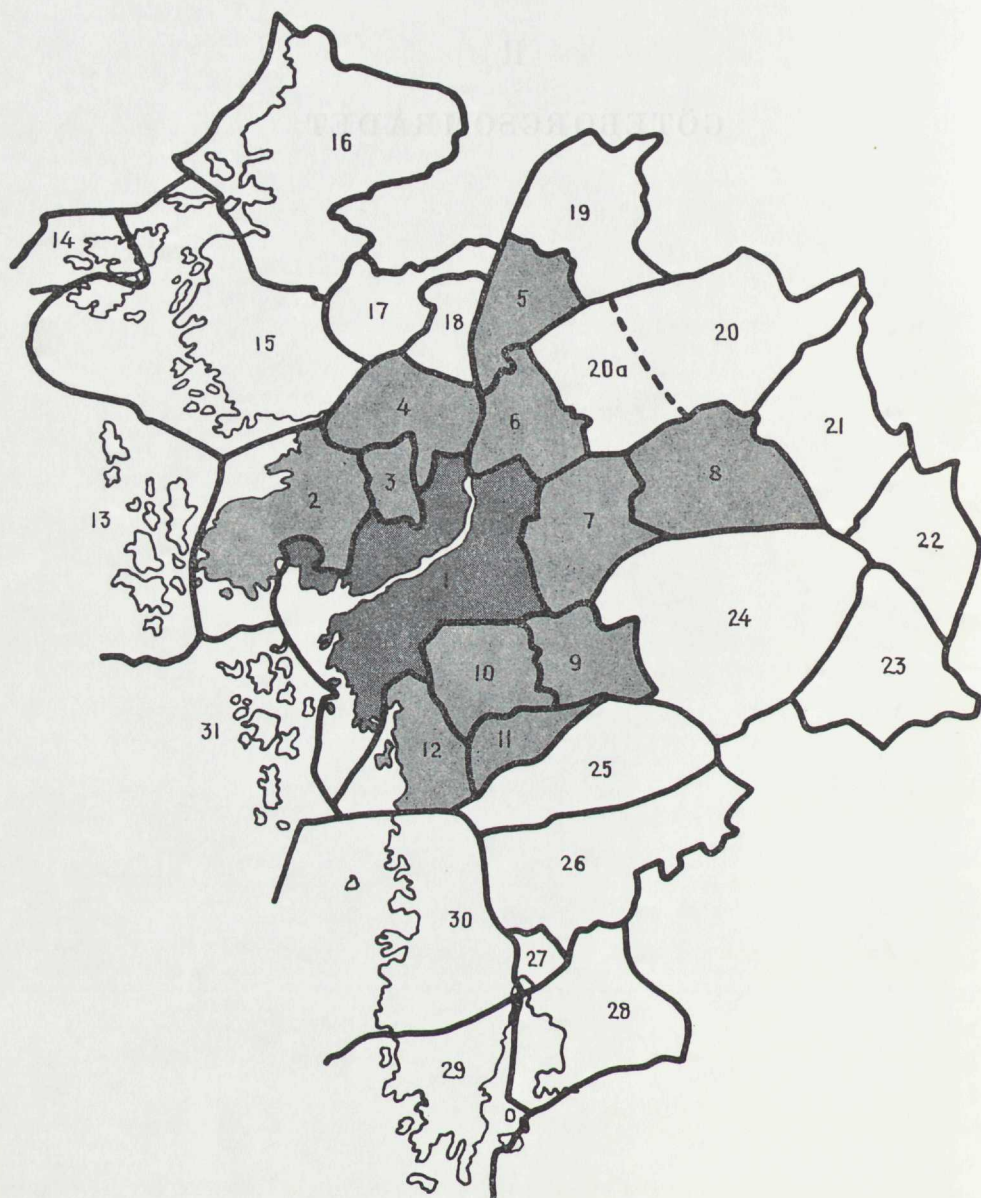
II

GÖTEBORGSOMRÅDET

23	Del av Göteborgs kommun	18	Alingsås kommun	1	Alingsås kommun
22	Del av Göteborgs kommun	17	Alingsås kommun	2	Alingsås kommun
21	Alingsås kommun	16	Alingsås kommun	3	Alingsås kommun
20	Alingsås kommun	15	Alingsås kommun	4	Alingsås kommun
19	Alingsås kommun	14	Alingsås kommun	5	Alingsås kommun
18	Alingsås kommun	13	Alingsås kommun	6	Alingsås kommun
17	Alingsås kommun	12	Alingsås kommun	7	Alingsås kommun
16	Alingsås kommun	11	Alingsås kommun	8	Alingsås kommun
15	Alingsås kommun	10	Alingsås kommun	9	Alingsås kommun
14	Alingsås kommun	9	Alingsås kommun	10	Alingsås kommun
13	Alingsås kommun	8	Alingsås kommun	11	Alingsås kommun
12	Alingsås kommun	7	Alingsås kommun	12	Alingsås kommun
11	Alingsås kommun	6	Alingsås kommun	13	Alingsås kommun
10	Alingsås kommun	5	Alingsås kommun		
9	Alingsås kommun	4	Alingsås kommun		
8	Alingsås kommun	3	Alingsås kommun		
7	Alingsås kommun	2	Alingsås kommun		
6	Alingsås kommun	1	Alingsås kommun		

GÖTEBORGSREGIONEN

Inre regionområdet

- 1 Göteborg
- 2 Torslanda
- 3 Tuve
- 4 Säve
- 5 Nödinge
- 6 Angered
- 7 Partille
- 8 Lerum
- 9 Råda
- 10 Mölndal
- 11 Källered
- 12 Askim

Yttre regionområdet

- 13 Öckerö
- 14 Marstrand
- 15 Hermansby
- 16 Kode
- 17 Ytterby
- 18 Kungälv
- 19 Starrkärrs församling i Starrkärrs kommun
- 20 St. Lundby och Bergums församlingar i St. Lundby kommun
- 20 a Bergums församling
- 21 Skallsjö
- 22 Del av Bollebygds församling i Bollebygds kommun
- 23 Björketorp
- 24 Landvetter
- 25 Lindome
- 26 Tölö
- 27 Kungsbacka
- 28 Hanhals församling i Fjärås kommun
- 29 Onsala
- 30 Särö
- 31 Styrso

KAPITEL 4

Göteborg

A. Historik och stadens utbredning

Den flik av Västergötland, som vid Göta älvs mynning skjuter ut mellan Halland och Bohuslän, utgjorde under medeltiden och början av nyare tiden den enda del av Sverige, som nådde fram till Västerhavet. Betydelsen att på denna landremsa få en lämplig utfartshamn stod klar, men Sverige vågade ej på lång tid anlägga någon stad alltför nära havet. Första kända stadsbildning är *Gamla Lödöse*, som var belägen ungefär 4 mil från älvmynningen något söder om Lilla Edet. Denna stad hade sin blomstrings-tid under 1200—1400-talen.

För att få en stad närmare älvmynningen grundade Sten Sture d. ä. år 1473 en ny stad vid Säveåns utlopp i Göta älv, d. v. s. där nuvarande stadsdelen Gamlestaden är belägen. Staden, som slutligen kallades *Nya Lödöse* eller *Nylöse*, brändes flera gånger av danskarna och fick ej den betydelse man väntat.

Gustav Vasa befalldes därför år 1542, att en stad skulle anläggas närmare havet i trakten av Älvsborgs slott inom det område i den nuvarande staden ute vid Klippan, där nu Carnegieska bruket ligger. Den nya staden, som fick namnet *Älvsborg*, förstördes emellertid redan år 1563 av danskarna.

Borgarna flyttade då åter till Nylöse, som fick nya privilegier år 1572.

Redan år 1603 utfärdades emellertid interimprivilegier och år 1607 slutgiltiga privilegier för en ny stad, som kallades Göteborg, det *hisingska Göteborg*, eller Göteborg på Hisingen mitt emot Gamla Älvsborg. Tack vare sitt läge gick samhället raskt framåt men erövrades och brändes av danskarna redan år 1611.

Efter det att fred slutits gjordes början till återuppbyggnad men då Gustav II Adolf år 1610 besökte platsen beslöt han att anlägga en helt ny stad, det nuvarande *Göteborg*, som sålunda haft fyra föregångare. Redan samma år utfärdades interimprivilegier och den 4 juni 1621 utfärdades stadens »stora privilegiebrev».

Stadens första invånare utgjordes till stor del av utlänningar, framför allt holländare men även skottar, tyskar och engelsmän. Till följd av den

holländska kolonisationen fick Göteborg en till viss grad holländsk prägel med kanaler som inslag i stadsbilden.

Redan från början anlades befästningsverk i form av skansar och val-lar, som sedan under 1600-talets gång utvidgades och omgestaltades. Ännu vid 1800-talets början var den egentliga staden begränsad till området innanför vallgraven och omgiven av de gamla fästningsverken. En del av stadens borgare bosatte sig emellertid tidigt utanför fästningsverken och på så sätt uppkom en del förstadssamhällen, Haga, Masthugget m. fl., så att det nuvarande Göteborg omsluter samtliga äldre stadsområden.

Från och med 1800-talets ingång ändrades Göteborgs utseende radikalt. Befästningsverk raserades, staden utvidgades i omfång, kanalerna fylldes delvis igen, hamn- och kajanläggningar tillskapades, spårvägs- och järnvägs-linjer tillkom o. s. v. och kring en nästan ren affärs- och kontors-stadsdel (citybildning) har bostads- och fabriksstadsdelar växt upp.

Området söder och öster om älven består dels av donationsjordar, d. v. s. det för stadsbebyggandet ursprungligen upplåtna området, dels av annan till donationsjordar icke hänförlig areal, som tid efter annan införlivats med staden.

Inom den administrativa länsindelningen är Göteborg i sin helhet belägen i Göteborgs och Bohus län. Den gamla historiskt betingade landskapsindelningen delar staden på två landskap. Av de norr om älven belägna delarna är nämligen Tingstadsvallen, Backa och de från Björlanda inkorporerade områdena belägna i Bohuslän, medan staden i övrigt ligger i Västergötland.

Stadens *befolkningsutveckling* under tidigare år framgår av följande sammanställning.

År	Antal inv.
1810	14 300
1860	37 000
1880	76 800
1900	129 800
1910	168 000
1920	200 600
1930	243 400
1940	280 600

Vid ett närmare studium av denna befolkningsutveckling bör beaktas, att utvecklingen i början av ovan angivna tidsperiod torde ha gått snabbare än siffrorna antyder. Den inflyttade lantbefolkningen torde nämligen delvis ha sugits ut till stadens periferi och grannkommuner, där hyresläget var ett annat än i de centrala delarna. Efter hand tillväxte emellertid staden både till yta och — mera påtagligt — till folkmängd genom de in-

Tabell 4: 6. Göteborgs inkorporeringar efter år 1865

Införlivningsår	Införlivningsområde	Införlivad areal i ha	Tillgängliga uppgifter ang. den införlivade folkmängdens storlek
1868	Gamla Älvsborgs Kungsladugård med tillhörande lägenheter	670	—
1872	3/80 mtl Krokslätt Nordgården . . .	8	—
1883	Tingstadsvassen	135	—
1883	Egendomen Landala och vissa delar av Gibraltar	100	—
1904	Vissa delar av hemmanet Stora och Lilla Änggården	108	—
1906	Lundby socken	2 758	12 152
1909	Delar av hemmanet Källtorp i Örgryte socken	135	—
1918	Delar av hemmanet Änggården nr 9 i Örgryte socken	74	c:a 50
1922	Örgryte socken	1 748	22 300
1928	Del av Partille socken	680	854
1930	Del av Angereds socken	570	c:a 15
1931	Nya Varvets socken	60	373
1936	Del av Backa socken	10	—
1940	Del av Björlanda socken	69	—
1945	Västra Frölunda socken	3 198	13 059
1948	Backa socken	1 420	4 202
1949	Enklav av Säve socken	15	c:a 10
1950	Enklav av Mölndals stad	3	—
1951	3 områden av Mölndals stad	219	—
1960	Vikens by och hemmanet Halvorsäng i Björlanda socken	240	c:a 35

förlivningar, som skett under de senaste 100 åren. Dessa införlivningar åskådliggöres å karta 4: 4 och i tabell 4: 6.

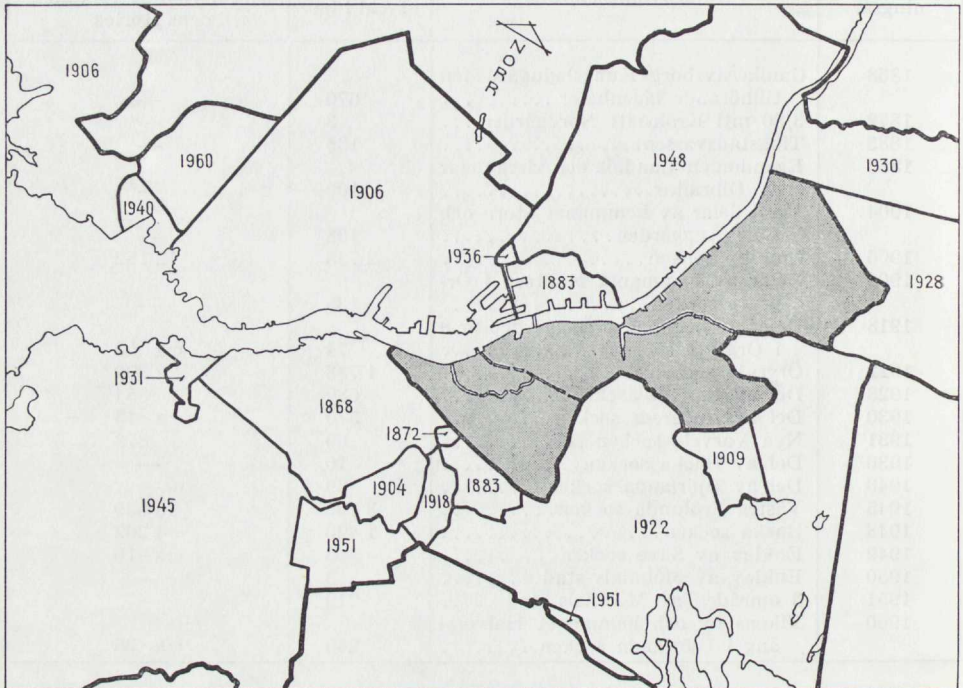
Stadens landareal utgjorde den 1 januari 1962 13 994 ha.

B. Stadens ståndpunkt i vissa under senare år aktualiserade kommunindelningsärenden

I samband med remissbehandlingen av *preliminärt förslag av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län till ny kommunindelning i länet* åberopade stadskollegiet i Göteborg den 14 maj 1947 såsom yttrande innehållet i ett av drätselkammarens andra avdelning avgivet yttrande, i vilket i sin tur åberopades innehållet i en av stadens fastighetskontor avgiven promemoria. Från stadens sida framställdes ej erinran mot länsstyrelsens uppfattning, att stadens tidigare i sammanhanget anmälda behov av områdesutvidgning — omfattande Torslanda, Björlanda och Tuve kommuner samt norra delen av Askims kommun — skulle bedömas enligt 1919 års indelningslag och ej enligt 1946 års nydelningslag.

Det må nämnas, att andra ändringar i kommunindelningen beträffande de berörda kommunerna ej kom till stånd i samband med den s. k. storkommunreformen än att Torslanda och Björlanda kommuner lades sam-

GÖTEBORGS STADS GEOGRAFISKA UTBREDNING

man till Torslanda kommun. En diskuterad storkommun på Hisingen, bestående av Torslanda, Björlanda, Tuve och Säve kommuner, förverkligades icke.

I anledning av en år 1953 i stadsfullmäktige väckt motion om utredning av fråga huruvida och vilka åtgärder som lämpligen borde vidtagas för inkorporering med staden av ytterligare markområden för tryggheten av stadens utveckling tillsattes en särskild beredning, den s. k. *planeringsberedningen*, som den 4 mars 1958 avgav ett utförligt betänkande (Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1958, nr 124).

Beredningens majoritet stannade i betänkandet för att föreslå stadsfullmäktige, bland annat, att Göteborg ej för det dåvarande skulle söka genomföra införlivning av en eller flera av stadens förortskommuner tvångsvis. Mot förslaget anmäldes avvikande mening av en ledamot, som fann att vägande skäl talade för att en införlivning med Göteborg av Tuve, Säve, Torslanda och Angereds kommuner snarast borde ske.

Stadskollegiets majoritet — nyssnämnde ledamot av beredningen anmälde här reservation — anslöt sig till beredningens förslag och stadsfullmäktige beslöt sedermera i enlighet med detsamma.

Beredningens majoritet framhöll som skäl för sitt ställningstagande mot

ytterligare tvångsinförlivningar grannkommunernas och landstingets inställning till frågan och den praxis, som dåmera rådde i fråga om införlivningsändringar, vilka båda omständigheter gav anledning till antagande att det för det dåvarande icke torde varit möjligt för staden att tvångsvis genomföra införlivning av en eller flera grannkommuner. Beredningen gjorde härjämte åtskilliga uttalanden och väckte vissa förslag angående det frivilliga samarbete, som syntes vara en grundläggande förutsättning för att Göteborg och förortskommunerna utan ändringar i den kommunala indelningen skulle kunna lösa de i betänkandet angivna samarbetsfrågorna.

Åtskilliga av beredningens bedömanden beträffande Göteborgs framtida utveckling grundar sig på utredningar som gjorts av stadens stadsplanekontor och som torde ha redovisats i den »Generalplan för Göteborg», som framlades 1959. I följande avsnitt kommer en del uttalanden av beredningen och en del material från generalplanen att återges.

Drätselkammaren och fastighetsnämnden åberopade sedermera som eget yttrande över *indelningssakkunnigas betänkande* innehållet i en av fastighetskontoret och drätselkammarens kansli den 7 april 1961 gemensamt avgiven promemoria. I denna förutsattes att staden på ett eller annat sätt skulle få tillfälle att framlägga sina synpunkter under den i betänkandet ifrågasatta utredningen om kommunindelningen kring Göteborg. Efter anförande av vissa allmänna synpunkter på de särskilda göteborgsproblemen framhölls att av de elva kommuner, som tillsammans med Göteborg brukat betecknas som det inre regionområdet, uppvisade Torslanda, Tuve, Säve, Angered och Askim var för sig ett så litet befolkningsunderlag, att de ej kunde tänkas få fortleva som självständiga kommuner. Med hänsyn till kommunernas naturliga samhörighet med och inriktningen mot Göteborg borde i första hand dessa fem kommuner sammanföras med Göteborg till en enhetskommun. Andra lösningar — inkorporering av endast en eller ett par av de ifrågavarande kommunerna eller att kommunerna finge ingå som delar i blivande storkommuner — skulle säkerligen framstå som olämpliga och menligt inverka på göteborgsområdets fortsatta utveckling.

Stadskollegiet instämde i sitt yttrande i vad som anfördes i de refererade avsnitten av promemorian. I yttrandet framkastades att en lösning att överväga med anledning av det avbräck i ekonomiskt avseende för Göteborgs och Bohus läns landsting, vilket kunde bli följderna av en införlivning av grannkommunerna, var Göteborgs stads inordnande i landstinget.

C. Förslaget till generalplan för Göteborg

Generalplaneförslaget, som färdigställdes i december 1959, har framlagts för byggnadsnämnden och varit föremål för remissbehandling. Förslagets grundprinciper följes i det faktiska planeringsarbetet i staden och

hittillsvarande utbyggnad och planering av bostadsområden har skett helt efter planens rekommendationer. Även när det gäller planering och utbyggnad av trafikleder, industri, centrumbebyggelse och lokaliseringen av andra allmänna anläggningar har förslaget hittills i sina grundprinciper följts. Någon omarbetning av förslaget, som får anses som ett led i ett fortgående generalplanearbete, är icke aktuell men vissa revideringar kan komma att ske i samband med detaljplanernas utformning som en följd av ett fördjupat studium av vissa generalplanefrågor och med hänsyn till en del synpunkter i remissyttrandena.

Från förslaget redovisas i detta avsnitt, utom en sammanfattning, vissa överväganden beträffande stadens förhållande till regionen i övrigt, vissa uppgifter angående förutsedd befolkningstillväxt, utveckling av boendetätheten och erforderlig bostadsproduktion.

I förslaget framhålls att en plan för den framtida utbyggnaden måste grundas på antaganden om hur de faktorer, som påverkar markens användning, kan komma att utvecklas. De förutsättningar, som planen sålunda bygger på, kan aldrig bli mer än arbetshypoteser och om utvecklingen visar sig i ett eller annat avseende gå i en oförutsedd riktning får antagandena korrigeras och inverkan härav på planens förutsättningar undersökas.

Bland de antaganden på vilka planens författare grundat förslaget må framhållas följande:

1. Levnadsstandarden väntas stiga med i stort sett oförändrad takt och medföra såväl ökande allmän investeringsförmåga som växande privat konsumtion.

2. Stadsnäringarna antas fortsätta sin expansion samtidigt som jordbruket rationaliseras. Göteborg väntas därvid bibehålla sin procentuella andel av stadsnäringarna, som under de senaste 50 åren varit praktiskt taget konstant.

3. Göteborgs folkmängd beräknas under bl. a. dessa förutsättningar öka till i runt tal 460 000 personer år 1970 och 475 000 år 1973.

4. Boendestandarden förutses öka och medföra fortsatt uttunning av de befintliga bostadsområdenas befolkning. Boendetätheten antas sålunda år 1973 ha minskat till i genomsnitt 75 personer per 100 rumsenheter.

5. Lägenhetsbeståndet antas år 1973 fördela sig med 85 % i flerfamiljshus och 15 % i enfamiljshus.

6. Det relativa antalet förvärvsarbetande antas i det närmaste förbli oförändrat och utgöra ca 46 % av stadens totala folkmängd.

7. Industrins och grosshandelns markbehov per sysselsatt person förutses öka.

8. Detaljhandelns ytbehov beräknas öka i takt med regionens befolkningstillväxt.

9. Cityområdet förutsättes bibehålla sin ställning som kommersiellt cent-

rum för staden och den övriga regionen. Sådan verksamhet som icke är direkt beroende av läge inom cityområdet antages fortlöpande lämna plats för kontaktkrävande cityverksamheter. En klar gräns mellan cityområdet och de halvcentrala butikskoncentrationerna bör eftersträvas.

10. Biltätheten antas växa till 1 bil per ca 4 personer.

11. För de kollektiva persontransporterna mellan bostads-, arbets- och centrumområden väntas en från andra trafikslag skild snabbspårväg bli nödvändig.

12. Anspråken på grönområden för sport och annan rekreation förutses öka med hänsyn till höjd levnadsstandard och längre fritid.

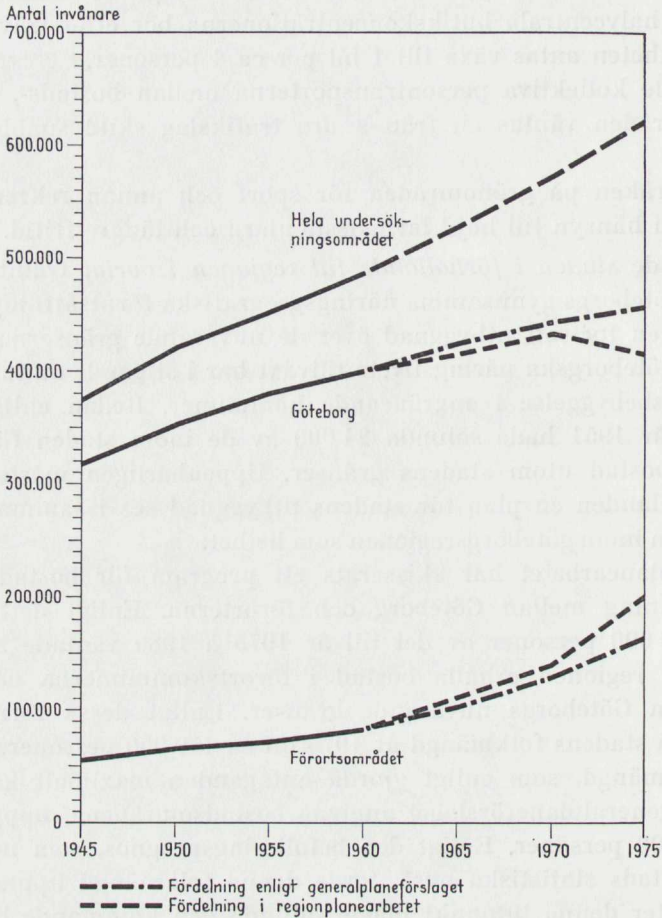
Beträffande *staden i förhållande till regionen i övrigt* framhålles i förslaget att Göteborgs gynnsamma näringsgeografiska förutsättningar på längre sikt gör en fortsatt utbyggnad över de nuvarande gränserna högst sannolik. Det göteborgska näringslivets tillväxt har i stigande omfattning medfört bostadsbebyggelse i angränsande kommuner. Redan enligt företagsräkningen år 1951 hade sålunda 24 000 av de inom staden förvärvsarbetande sin bostad utom stadens gränser. Uppenbarligen måste under sådana förhållanden en plan för stadens utbyggnad ses i sammanhang med utvecklingen inom göteborgsregionen som helhet.

I regionplanarbetet har skisserats ett program för bostadsproduktionens fördelning mellan Göteborg och förorterna. Enligt detta beräknas omkring 90 000 personer av det till år 1975 å 1980 väntade befolkningstillskottet i regionen erhålla bostad i förortskommunerna och omkring 60 000 inom Göteborgs nuvarande gränser. Enligt dessa förutsättningar skulle alltså stadens folkmängd år 1975 bli ca 450 000 personer.

Den folkmängd, som enligt gjorda antaganden maximalt kan rymmas inom de i generalplaneförslaget angivna bostadsområdena, uppgår till omkring 475 000 personer. Enligt den befolkningsprognos, som uppgjorts av Göteborgs stads statistiska byrå, torde denna folkmängd uppnås omkring år 1973. Efter denna tidpunkt måste sålunda den kommande befolkningstillväxten beredas bostad utanför stadens gränser. Folkmängdens tillväxt i regionen samt dess fördelning på staden och den övriga regionen illustreras av *diagram 4: 1*.

I regionplanarbetet räknas med en jämnare och snabbare ökning av befolkningstillväxten inom den övriga regionen än vad generalplaneförslaget gör. Detta innebär, att man genom medveten målsättning skall dämpa den tillväxt som enligt befolkningsprognosen för Göteborg skulle ske inom staden genom att successivt överflytta bostadsproduktionen från staden till förorterna. Detta kan vara till fördel för staden men genomförandet skulle sannolikt medföra stora administrativa svårigheter. En etappvis genomförd omläggning av bostadsproduktionen till förorterna bör vara att föredraga framför att plötsligt genomföra en omdirigering vid tidpunkten för stadens fulla utbyggnad.

Diagram 4:1. Folkmängdens faktiska och antagna tillväxt i göteborgsregionen samt dess fördelning på staden och den övriga regionen.

Beträffande *boendetätheten* anføres i generalplaneförslaget att denna utvecklats enligt följande.

Tabell 4: 7. Boendetäthetens utveckling i Göteborg

År	Total folkmängd	Antal rumsenheter	Boendetäthet pers./rumsenhet
1930.....	243 400	180 900	1,34
1940.....	281 300	250 400	1,12
1945.....	315 600	285 900	1,10
1950.....	353 700	341 300	1,04
1955.....	380 400	399 600	0,95
1959.....	397 000	440 000	0,90

Med hänsyn till den fortsatta allmänna ökningen av levnadsstandarden, som kommer att medföra minskning av trångboddheten och ökning av den allmänna boendestandarden, antas boendetätheten komma att i framtiden avtaga ytterligare så att boendetätheten per rumsenhet väntas uppgå till 0,75 boende per rumsenhet år 1973. En viss dämpning i den avtagande boendetätheten torde härvid vara att förutse, då önskade krav på höjd bostadsstandard börjar uppfyllas.

Generalplaneförslaget ger i fråga om möjlig *bostadsproduktion* till de 150 000 lägenheter (eller 440 000 rumsenheter), som beräknades finnas vid årsskiftet 1958—1959, ett nettotillskott vid full utbyggnad av 62 000 lägenheter (eller 190 000 rumsenheter). Generalplaneförslaget räknar alltså med sammanlagt 212 000 lägenheter (eller 630 000 rumsenheter). Om folkmängden år 1973 antages uppgå till 475 000 invånare och boendetätheten detta år utvecklats ned till 0,75 boende per rumsenhet, förutsätter detta, att hela den nyss angivna bostadsproduktionen — motsvarande en genomsnittlig årsproduktion av 4 400 lägenheter — då kommit till stånd. Det har då icke förutsatts, att befolkningsstillväxten i staden dämpas ned genom en medveten ökning av bostadsproduktionen.

Som ovan anförts har generalplaneförslaget varit föremål för remissbehandling. Remissinstansernas yttranden har icke i sin helhet genomgått av utredningen, som emellertid såsom ett exempel på hur svårbedömbara de hithörande frågorna är — och främst då lämplighetsavvägningen i fråga om utbyggnad av den stora staden eller dess förortskommuner — anför följande avsnitt ur byggnadsstyrelsens skrivelse den 21 augusti 1961 till byggnadsnämnden i Göteborg.

»Att den behandlade generalplaneperioden avgränsats så snävt som nu skett torde emellertid få ses mot bakgrunden av att planarbetet — i varje fall i sitt slutskede — bedrivits jämsides med regionplaneringen med dess i fråga om tid och rum väsentligt vidare räckvidd.

Insatt i detta större sammanhang kan det nu föreliggande generalplaneförslaget icke betraktas som slutgiltigt och har uppenbarligen icke heller framlagts med anspråk på att betraktas på det sättet. Förslaget torde i stället böra uppfattas som ett led i den alltjämt fortgående översiktliga planeringen, framlagt i den uppenbara avsikten att sammanfatta och redovisa de riktlinjer som hittills kunnat klarläggas till ledning för de närmaste årens utbyggande. Om utvecklingen inom Göteborgsregionen kommer att fortgå i samma takt som hittills — och all sannolikhet talar för att så blir fallet — är det givet att planeringen inom regionen och dess olika kommuner undan för undan kommer att ställas inför nya uppgifter. Det finns anledning antaga att det därvid i ständigt stigande grad kommer att gälla en anpassning av de kommunala åtgärderna till den regionala utvecklingens krav.

Till de samordningsproblem som mer eller mindre direkt kan komma att påverkas av det fortsatta regionplanearbetet hör i första hand sådana frågor som arbetsplatsernas fördelning inom regionen, utformningen av kommunikationsnätet, dimensionering och lokalisering av bebyggelseområden och centruman-

läggningar, bostadsbeståndets sammansättning och fördelning, utbyggnadsordningen etc.

Det har antagits att folkmängden fram till år 1973 skulle öka till ca 475 000 personer, vilket motsvarar en ökning med ca 120 000 i förhållande till 1950 års siffror. Arbetsmarknadsstyrelsen har med hänsyn till stadens hårt pressade samhälleliga resurser samt till de sociala, ekonomiska och trafiktekniska svårigheter som storstadsområdena vid stark expansion ställs inför ansett det tveksamt om utbyggnad i en sådan takt i verkligheten kan genomföras. Vid regionplanearbetet har man räknat med att tillväxten inom stadens område i fortsättningen skulle ske i väsentligt lugnare tempo.

Byggnadsstyrelsen vill för sin del ifrågasätta om man överhuvud bör eftersträva att nu ta stadens marktillgångar i anspråk i den utsträckning som planen räknat med. Med tanke på de oförutsedda krav som framdeles kan uppkomma, icke minst i en regional centralort som Göteborg där expansionsmöjligheterna dessutom begränsas av redan skedda dispositioner inom grannkommunerna, framstår tillgången på vissa reservområden som en uppenbar nödvändighet. Detta förutsätter emellertid, såsom även länsbostadsnämnden i sitt yttrande till bostadsstyrelsen framhållit, att den fortsatta utbyggnaden på ett tidigare stadium läncas över på kommunerna inom regionen.

Tydligt är att detta ställer mycket stora krav på planeringens förmåga att säkerställa en lämplig utbyggnadsordning liksom också på en sådan utveckling av produktionsapparaten inom de berörda kommunerna att de kan övertaga sin del av ansvaret för det fortsatta utbyggandet. För att den nödvändiga omställningen skall kunna ske på ett riktigt sätt är det angeläget att den påbörjas i tid och successivt fullföljes i anslutning till principerna för den regionala utbyggnaden.»

D. Befolkningsutvecklingen

Stadens befolkningsutveckling under de senaste 15 åren framgår av *tabell 4: 8*. Av tabellen, som upprättats med ledning av uppgifter i »Årsbok för Sveriges kommuner», framgår att stadens folkmängd under den angivna tidsperioden ökat med ca 70 800 invånare. Ökningen av folkmängden i årsmedeltal under perioden uppgick till ca 4 720 personer.

Tabell 4: 8. Göteborgs befolkningsutveckling åren 1948—1962

År	Folkmängd		
	Totalt	Ökn./minskn. sed. föreg. år	D:o sed. 1/1 —48
1948.....	337 474	—	—
1949.....	343 983	+ 6 509	+ 6 509
1950.....	349 145	+ 5 162	+ 11 671
1951.....	353 991	+ 4 846	+ 16 517
1952.....	358 194	+ 4 203	+ 20 720
1953.....	363 000	+ 4 806	+ 25 526
1954.....	367 579	+ 4 579	+ 30 105
1955.....	373 433	+ 5 854	+ 35 959
1956.....	380 442	+ 7 009	+ 42 968
1957.....	387 061	+ 6 619	+ 49 587
1958.....	392 577	+ 5 516	+ 55 103
1959.....	397 205	+ 4 628	+ 59 731
1960.....	400 814	+ 3 609	+ 63 340
1961.....	404 738	+ 3 924	+ 67 264
1962.....	408 292	+ 3 554	+ 70 818

I en den 26 februari 1962 upprättad »P. M. rörande befolkningsutvecklingen i Göteborg och vissa omgivande kommuner» redovisar Göteborgs stads statistiska kontor den hittillsvarande befolkningsutvecklingen i Göteborg och vissa omgivande kommuner. Dessutom har en bedömning över den framtida befolkningsutvecklingen företagits och preliminära prognosberäkningar redovisats för åren 1965, 1970 och 1975. Beräkningarna har utförts dels för staden och dels för hela den s. k. inre göteborgsregionen (jfr karta 4:3), till vilken i förevarande sammanhang hänförs Kungälv.

Folkmängdsutvecklingen enligt nyssnämnda P. M. under åren 1946—1960 i Göteborg, i det undersökta förortsområdet och i hela undersökningsområdet framgår av *tabell 4: 9*.

Tabell 4: 9. Folkmängd i Göteborg (stadens nuvarande område), till inre göteborgsregionen hörande förortskommuner inkl. Kungälv samt hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv vid slutet av åren 1945, 1950, 1955 och 1960

År	Folkmängd		
	Göteborg	Förortsområdet	Hela undersökningsområdet
1945.....	318 879	55 520	374 399
1950.....	353 687	66 471	420 158
1955.....	380 442	71 480	451 922
1960.....	404 738	83 112	487 850

Av tabellen framgår att förortsområdet, som år 1945 hade 55 520 invånare, motsvarande 15 % av hela undersökningsområdets folkmängd, under senare delen av redovisningsperioden företer en tendens till accelererad utveckling. Vid slutet av år 1960 hade folkmängden ökat till 83 112, motsvarande 17 % av hela undersökningsområdets folkmängd. Folkökningen i Göteborg har under 1950-talet fortsatt i ett något långsammare tempo än under perioden 1945—1950.

Även den totala folkökningen, födelseöverskottet och inflyttningsöverskottet har undersökts och redovisas här i *tabell 4: 10*.

Tabellen visar att den genomsnittliga folkökningen i hela området, med undantag för perioden 1946—1950, undergått en kontinuerlig stegring från ca 5 200 till ca 7 200 personer per år. Liksom i fråga om folkökningen visar siffrorna för inflyttningsöverskottet stora variationer, medan däremot födelseöverskottet företer en mera jämn utveckling. För Göteborgs del nådde folkökningen sin kulmen under perioden 1946—1950 med nära 7 000 personer per år. Under senare delen av 1950-talet uppgick stadens årliga folkökning till i genomsnitt ca 4 900 personer, varav inflyttningsöverskottet utgjorde endast ca 2 200. Förortsområdet visar däremot den starkaste folkökningen åren 1956—1960 med ca 2 300 personer per år, varav ca 1 800 utgjorde inflyttningsöverskottet.

Tabell 4: 10. Total folkökning, födelseöverskott och inflyttningsöverskott under senare år i Göteborg, förortsområdet och hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv

Period	Göteborg	Förortsområdet	Hela undersökningsområdet
<i>Årlig folkökning</i>			
1936—1940.....	4 621	600	5 221
1941—1945.....	4 531	949	5 480
1946—1950.....	6 962	2 180	9 142
1951—1955.....	5 351	1 002	6 353
1956—1960.....	4 859	2 327	7 186
<i>Årligt födelseöverskott</i>			
1951—1955.....	2 616	453	3 069
1956—1960.....	2 685	510	3 195
<i>Årligt inflyttningsöverskott</i>			
1951—1955.....	2 735	549	3 284
1956—1960.....	2 174	1 817	3 991

I statistiska kontorets promemoria har, som ovan nämnts, även redovisats preliminära prognosberäkningar angående folkmängden i det undersökta området åren 1965, 1970 och 1975.

I kontorets bedömning har framför allt tre faktorer, nämligen nativitet, dödlighet och omflyttning beaktats.

Beträffande nativiteten har antagits att denna i stort sett skall vara av samma storleksordning under prognosperioden som under 1950-talet. Dödligheten har beräknats fortsätta att utvecklas enligt samma sjunkande tendens som hittills under 1900-talet och med ungefär samma relativa minskning av dödsriskerna i de olika åldersgrupperna som under senare år.

Omflyttningens nettoresultat har varierat väsentligt både för staden och för det undersökta förortsområdet under den senaste perioden. Dock har sammansättningen på kön och ålder varit förhållandevis konstant. I prognosberäkningarna har använts den struktur som observerats för de två år, då flyttningsundersökningar för Göteborg utförts, nämligen åren 1951 och 1957. Huvudparten av flyttningsvinsten har därför kommit att tillfalla åldersgrupperna 15—30 år, som är de grupper där den största flyttningsaktiviteten återfinnes. Svårare är att prognosticera volymen av omflyttningen. Beräkningarna grundar sig i denna del på antagandet, att en fortsatt folkminskning å rikets landsbygd och mindre tätorter kan väntas under den femtonårsperiod som beräkningarna omspannar. Den befolkningkoncentration till de större städerna med omland, som under efterkrigstiden iakttagits, antages komma att fortsätta. I göteborgsregionen föreligger stor efterfrågan på viss arbetskraft och många större industrier har planer på expansion. Efterfrågan på industrimark är mycket stor och nyetablering av företag förekommer i stor utsträckning.

Vid framskrivningen av befolkningen har utgångsläget varit år 1960, för

vilket år befolkningsciffror avseende ålder, kön och civilstånd (1960 års folkräkning) föreligger för de berörda kommunerna.

Om det antages att all omflyttning upphör eller att nettoresultatet av omflyttningen totalt blir lika med noll, påverkas den framtida befolkningsnumerären endast av nativitet och dödlighet. Även om antagandet är föga realistiskt, ger dock den beräkning enligt detsamma, som åskådliggöres i följande tablå, en antydning om befolkningens reproduktionsförmåga.

	1960	1965	1970	1975
Inre regionen exkl. Göteborg	82 828	85 700	88 400	90 600
Göteborg.....	404 349	414 800	423 000	428 400
Totalt	487 177	500 500	511 400	519 000

Man kan sålunda konstatera, att den nuvarande befolkningen ökar, även om all omflyttning upphör och till år 1975 skulle Göteborg öka med ca 24 000 personer och förortsområdet med nära 8 000 personer.

Från de allmänna utgångspunkter som ovan angivits har vissa antaganden gjorts om den framtida omflyttningens nettoresultat och om den framtida folkökningen i hela undersökningsområdet. Härvid har det bedömts sannolikt att den framtida utvecklingen i stort sett kommer att följa den hittillsvarande. Efter samma principer har en beräkning av den framtida befolkningsutvecklingen för Göteborg skett. Härvid har den hittillsvarande utvecklingen, innebärande bl. a. att inflyttningsöverskottet tenderar att bli allt lägre, beaktats. Denna utveckling torde fortsätta bl. a. som en följd av den fortgående utglesningen och i *prognosalternativ I* har räknats med följande årliga folkökning för Göteborg.

	Flyttningsvinst	Födelseöverskott	Folkökning
1956—1960 (jfr tab. 4: 10).....	2 174	2 685	4 859
1961—1965.....	1 800	2 500	4 300
1966—1970.....	1 400	2 300	3 700
1971—1975.....	1 000	1 800	2 800

Den totala folkökningen, födelseöverskottet och inflyttningsöverskottet i årsmedeltal för de tre femårsperioder som undersökningen avsett enligt de olika prognosalternativen framgår av *tabell 4: 11*.

I prognosberäkningarna har som ovan nämnts hänsyn tagits till de olika faktorer, som konstituerar befolkningsutvecklingen, nämligen nativitetens och mortalitetens storlek samt migrationens omfattning, vilken i sin tur är beroende av näringslivets utveckling och arbetskraftsbehov. Studeras den senaste utvecklingen beträffande totalfolkmängdens förändringar, blir två andra faktorer av tungt vägande betydelse, nämligen bostadsproduktionen,

Tabell 4: 11. Total folkökning, födelseöverskott och inflyttningsöverskott fram till år 1975 i Göteborg, förortsområdet och hela inre göteborgsregionen inkl. Kungälv enligt preliminära prognosalternativ

Period	Göteborg	Förortsområdet	Hela undersökningssområdet
<i>Årlig folkökning</i>			
1956—1960.....	4 859	2 327	7 186
1961—1965, alt. I.....	4 258	4 048	} 8 306
II.....	2 312	5 994	
1966—1970, I.....	3 681	5 254	} 8 935
II.....	3 458	5 477	
1971—1975, I.....	2 794	6 810	} 9 604
II.....	— 3 329	12 933	
<i>Årligt födelseöverskott</i>			
1956—1960.....	2 685	510	3 195
1961—1965, alt. I.....	2 458	1 172	} 3 630
II.....	2 125	1 505	
1966—1970, I.....	2 281	1 812	} 4 093
II.....	1 979	2 114	
1971—1975, I.....	1 794	2 404	} 4 198
II.....	588	3 610	
<i>Årligt inflyttningsöverskott</i>			
1956—1960.....	2 174	1 817	3 991
1961—1965, alt. I.....	1 800	2 876	} 4 676
II.....	186	4 490	
1966—1970, I.....	1 400	3 442	} 4 842
II.....	1 479	3 363	
1971—1975, I.....	1 000	4 406	} 5 406
II.....	— 3 918	9 324	

som har en folkökningsbefrämjande effekt, och den s. k. utglesningen, som verkar i motsatt riktning. Hittills har, som utvecklingen och tendenserna visar, den folkökningsbefrämjande faktorn dominerat för Göteborgs del. Emellertid visar utglesningstakten i det befintliga bostadsbeståndet och då speciellt i äldre områden en klar tendens till stegring och uppenbarligen kommer befolkningsutvecklingen inom nuvarande administrativa gränser att i allt högre grad präglas av utglesningen, d. v. s. den folkminskning, som erfarenhetsmässigt äger rum i så gott som varje bostadsbestånd.

Utglesningens effekt kan mätas om antalet boende per rumsenhet studeras. I tabell 4: 12 har den hittillsvarande utvecklingen i Göteborg och förortsområdet belysts och utifrån utvecklingsserien har en bedömning av den framtida boendetätheten gjorts.

Om de beräknade siffrorna för boendetätheten appliceras på den beräknade befolkningen för Göteborg respektive förortsområdet och om samtidigt antages, att det genomsnittliga antalet rumsenheter för nyproduktionen av lägenheter under tiden fram till år 1975 kommer att vara 3,5, erhålles det resultat som framgår av tabell 4: 12.

Prognosalternativet I skulle alltså för Göteborgs del innebära, att ett

Tabell 4: 12. Antal boende per rumsenhet i Göteborg vid slutet av vissa år under tiden 1945—1960, i inre göteborgsregionens förortskommuner inkl. Kungälv (beräknade värden) vid slutet av åren 1953, 1957 och 1960 samt i Göteborg och nyssnämnda förortskommuner vid slutet av åren 1965, 1970 och 1975 enligt prognosantaganden

År	Boende per rumsenhet	
	Göteborg	Förortsområdet
1945.....	1,091	—
1950.....	1,036	—
1953.....	0,989	0,965 ¹
1957.....	0,923	0,896 ¹
1960.....	0,861	0,834 ¹
1965.....	0,77 ²	0,75 ²
1970.....	0,71 ²	0,694 ²
1975.....	0,66 ²	0,65 ²

¹ Beräknat värde.

² Prognosantagande.

	1960—65	1966—70	1971—75
<i>Göteborg</i>			
Erforderligt nettotillskott rumsenheter.....	82 600	72 600	68 500
Medeltal per år.....	16 500	14 500	13 700
<i>Förortsområdet</i>			
Erforderligt nettotillskott rumsenheter.....	37 800	48 900	65 000
Medeltal per år.....	7 600	9 800	13 000
Erforderligt nettotillskott lägenheter.....	10 800	14 000	18 600
Medeltal per år.....	2 200	2 800	3 700

nettotillskott av 64 000 lägenheter erfordras fram till år 1975. Motsvarande siffra för förortsområdets del blir 43 400.

En inventering av tillgänglig mark för bostadsbyggande i Göteborg vid slutet av år 1960 visar emellertid, att markresurserna inom stadens nuvarande gränser endast medger ett bostadsbyggande fram till år 1975 motsvarande 46 000 lägenheter.

Alternativet I för stadens del innebär alltså en befolkningsökning, som ej kan rymmas inom motsvarande administrativa gränser. En revidering av befolkningsframskrivningen har därför gjorts, *prognosalternativ II*. I detta påverkas ej själva huvudalternativet för hela den inre göteborgsregionen men resultatet innebär, att en stor del av den befolkningsökning som skulle ha fallit på Göteborg i stället faller på förortsområdet. Hänsyn har alltså i alternativet tagits till den fortgående utglesningen mätt genom antalet boende per rumsenhet. Vidare har räknats med ett nettotillskott av lägenheter

i Göteborg med 20 000 åren 1960—1965, men lika många under åren 1966—1970 samt med 6 000 under perioden 1971—1975.

Hur folkökningen enligt de olika prognosalternativen beräknas fördela sig mellan Göteborg och förortsområdet framgår av tabell 4: 11 ovan.

Beräknade befolkningstal enligt de båda alternativen framgår av *tabell 4: 13*.

Tabell 4: 13. Folkmängd i Göteborg, förortsområdet och den inre göteborgsregionen inklusive Kungälv den 1 november 1960 samt beräknad folkmängd vid slutet av åren 1965, 1970 och 1975 enligt prognosalternativen I och II

Tid	Göteborg	Förortsområdet	Hela undersökningsområdet
1/11 1960.....	404 349	82 828	487 177
1965, alt. I...	425 600	103 100	} 528 700
II...	415 900	112 800	
1970, I...	444 100	129 300	} 573 400
II...	433 200	140 200	
1975, I...	458 000	163 400	} 621 400
II...	416 600	204 800	

Som framgår av tabellen uppnår Göteborg i alternativet II en maximsiffra år 1970 på 433 200, varefter fram till år 1975 följer en minskning med ca 16 000 invånare ned till invånarantalet 416 600. Denna utveckling i Göteborg får som konsekvens en motsvarande oavbruten ökning i befolkningsunderlaget i förortsområdet, som från år 1960 till år 1975 beräknas öka i invånarantal med 122 000 personer, eller i procent uttryckt med 147 %. På grund av stadens otillräckliga markresurser kommer förortsområdet att få ungefär 50 % högre befolkningsökning fram till år 1975 än vad som skulle blivit fallet, om Göteborg kunde producera de lägenheter, som motsvarar utglesning och folkökning. Mot det erforderliga lägenhetstillskottet om 64 200 lägenheter i Göteborg och 43 400 i förortsområdet enligt alternativ I svarar 46 000 för Göteborg, eller vad markresurserna medger, och 61 600 för förortsområdet enligt alternativ II.

Den procentuella andelen av befolkningen i vissa större åldersgrupper för åren 1960, 1965, 1970 och 1975 för Göteborg och för förortsområdet inklusive Kungälv enligt prognosalternativ II redovisas i följande tablå.

	1960	1965	1970	1975
<i>Göteborg</i>				
0—14.....	20,9	20,1	20,2	20,6
15—64.....	68,3	67,9	66,8	64,1
65—.....	10,8	12,0	13,0	15,3
<i>Förortsområdet</i>				
0—14.....	23,4	20,6	22,0	23,1
15—64.....	67,6	71,7	70,7	70,6
65—.....	9,0	7,7	7,3	6,3

För Göteborgs del finner man liksom för förortsområdet en förhållandevis konstant andel av befolkningen i åldrarna under 15 år, medan däremot andelen åldringar i Göteborg ökar markant. Förortsområdets andel åldringar minskar (i absoluta tal ökar dock åldersgruppen även i förortsområdet). Befolkningsstrukturen i förortsområdet år 1975 kommer att ha stora likheter med den befolkningssammansättning, som återfanns i de nybyggda stadsdelarna i Göteborg år 1960.

Antalet barn kommer för stadens del år 1975 att vara ungefär lika stort som år 1960, medan antalet för förortsområdet kommer att stiga från ca 12 000 år 1960 till ca 22 000 år 1975, vilket innebär en ökning på 85 % under femtonårsperioden.

Som tidigare anförts har i generalplanen för Göteborg angivits som en sannolik men ej önskvärd utveckling att Göteborg omkring år 1975 är fullbyggd med 475 000 invånare.

I regionplanarbetet — som omfattar ett betydligt vidare förortsområde än det i stadens statistiska kontors nyss refererade promemoria angivna — antas en intensivare utbyggnad av förortsområdet som eftersträfvärd och möjlig. Regionplanekontorets tänkta utveckling framgår av följande tablå.

	1960	1975	1990
Göteborg....	ca 400 000	450 000	450 000
Förorterna . .	» 130 000	200 000	275 000
Totalt	» 530 000	650 000	725 000

En ytterligare tänkbar ökning upp till totalt 750 000 invånare år 1990 bedömes kunna fördelas mellan staden och förortskommunerna.

E. Bostadsförsörjningen

I föregående avsnitt har omnämnts att i Göteborgs stads statistiska kontors beräkningar markresurserna i staden bedömes medge ett bostadsbyggande åren 1961—1975 som motsvarar 46 000 lägenheter samt att denna begränsade tillgång på bostadsbyggnadsmark inom stadens nuvarande administrativa område liksom den sjunkande boendetätheten måste antagas komma att medföra att en allt större andel av den väntade befolkningsökningen — och därmed även av det nödvändiga bostadsbyggandet — faller på förortskommunerna.

De med Göteborgs begränsade markresurser sammanhängande frågorna har uppmärksamrats på olika håll i det material, som stått till utredningens förfogande.

Redan i *den s. k. planeringsberedningens* tidigare omnämnda betänkande (Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1958, nr 124) anfördes att enligt en särskild utredning av stadsplanekontorets generalplaneavdelning då återstående markresurser endast torde kunna bereda plats för cirka 55 000 lägenheter eller således täcka behovet t. o. m. år 1968. Å andra sidan framhölls i generalplaneavdelningens nämnda utredning att staden kunde beräknas ha vissa ytterligare markresurser. I planeringsberedningens betänkande framhölls att det förhållandet, att det den 1 januari 1958 i och för sig fanns markresurser för cirka 55 000 lägenheter icke innebar, att denna mark med säkerhet kunde bli disponibel för ett successivt bebyggande inom den angivna tidsperioden. Dittills hade ungefär 90 % av bostadsproduktionen i staden ägt rum på mark i stadens ägo och förändringar i detta avseende kunde knappast väntas. Som en följd därav måste åtgärder vidtas för att till staden överföra äganderätten till en betydande del av den mark, som erfordrades för att bereda plats åt de resterande 55 000 lägenheterna. Detta kunde ske genom köp eller det mera omständliga och tidsödande expropriationsförfarandet. Markförvärvsfrågan bedömdes kunna komma att inverka som en fördröjande faktor i stadens fortsatta utbyggnad.

I en den 11 januari 1962 dagtecknad promemoria av *länsarkitekten i Göteborgs och Bohus län* anföres bland annat att Göteborg hittills svarat för huvudparten av bostadsproduktionen i göteborgsområdet med en totalproduktion av numera 4 000—4 500 lägenheter per år, medan förortsområdet på sistone hunnit upp till en produktion av i runt tal 2 000 lägenheter per år. En ökning av den samfällda produktionen med cirka 1 000—1 500 lägenheter måste bedömas som nödvändig, om den existerande bostadsbristen inom överskådlig tid skall kunna avhjälpas och om den alltjämt växande efterfrågan på bostäder i framtiden skall kunna tillgodoses.

I promemorian framhålles även att det sedan flera år framstått som nödvändigt att successivt och i relativt snabb takt få fram en ökning av bebyggelseverksamheten i förorterna och en motsvarande minskning inom Göteborgs stad, om ej stadens återstående byggbara markresurser inom kort skall bli helt uttömda. Det bedömes som icke helt realistiskt, att staden skall fortsätta med sin nuvarande produktionstakt intill den redan skönjbara tidpunkt, då dessa resurser förbrukats, för att då förorterna helt plötsligt skall taga hand om den totala produktionen på 6 000—7 000 lägenheter per år. Varken förortskommunerna själva eller byggföretagen torde vara i stånd att klara av en så plötslig omläggning av produktionsapparat och produktionsinriktning. Till dessa omständigheter kommer att i Göteborg efter hand en allt större del av kapaciteten hos byggnadsindustrin måste tagas i anspråk för saneringen av det mycket stora gamla bostadsbeståndet.

I promemorian rekommenderas slutligen lösning av bostadsbyggnadsfrågan efter ett gemensamt bostadsbyggnadsprogram, där varje kommun

oberoende av egna intressen åtager sig viss del av det totalt erforderliga bostadsbygget, cirka 7 000 lägenheter om året.

I en den 27 mars 1962 av *stadsnotarien Holger Jonsson* på uppdrag av representanterna för Göteborgs och Bohus läns samt Älvsborgs läns lands-ting upprättad P. M. angående verkställd utredning om den beräknade tillgången inom Göteborgs stad av markområden för bl. a. bostadsändamål enligt förefintlig planläggning anföres på grundval av beräkningar i generalplaneförslaget, upplysningar som erhållits av stadsplanekontorets generalplaneavdelning samt i förekommande fall upprättade stadsplaner, att det på i promemorian närmare angivna grunder synes realistiskt att räkna med att marktillgångar för ett lägenhetstillskott i framtiden av ca 50 000 lägenheter, eller exakt angivet 47 265, finnes inom Göteborg från och med år 1962. Detta skulle, om man utgår från storleken av de senaste årens bostadsbyggnadsproduktion, motsvara 10 à 11 års produktion. Av det beräknade möjliga lägenhetstillskottet bedömes 35 570 komma att utgöra lägenheter i flerfamiljshus och återstående 11 695 lägenheter i småhus.

I en den 28 februari 1962 av *Göteborgs stads bostadskontor* upprättad promemoria angående erforderlig nyproduktion av bostäder inom Göteborgs stad och inre förortsområdet inklusive Kungälv erinras om att det av stadens statistiska kontor i dess tidigare refererade promemoria den 26 i samma månad beräknade erforderliga årliga nettotillskottet av lägenheter fram till år 1975 anges för åren

1960—1965 till 6 900, varav i Göteborg 4 700,
1966—1970 till 7 000, varav i Göteborg 4 200, samt
1971—1975 till 7 600, varav i Göteborg 3 900.

Den årliga avgången av bostadslägenheter i Göteborg (vid sanering och gaturegleringar och genom överföring av bostäder till kontor) är ca 500. Med hänsyn till att Göteborg har ca 20 000 lägenheter med avsevärda standardbrister måste man räkna med en upp till minst ungefär 1 000 lägenheter per år ökad saneringsaktivitet. Det av statistiska kontoret beräknade nettotillskottet innehåller ej heller något tillägg för uppbyggnad av en lägenhetsreserv. Skall en tvåprocentig sådan uppbyggas under tio år, erfordras en produktion av ca 400 lägenheter per år, vilken produktion till en början skulle medverka till en snabbare avveckling av bostadsbristen än som inrymmes i statistiska kontorets beräkning.

Från dessa utgångspunkter skulle det totala nyproduktionsbehovet för det inre göteborgsområdet inklusive Kungälv bli det som framgår av *tabell 4: 14*.

Den totalt erforderliga bostadsproduktionen skulle enligt dessa beräkningsgrunder bli ca 125 000 lägenheter, av vilka med hänsyn till nuvarande inkomstfördelning ungefär 100 000 borde byggas i flerfamiljshus.

Tabell 4: 14. Det totalt erforderliga nyproduktionsbehovet av bostadslägenheter inom Göteborgs stad och inre förortsområdet inklusive Kungälv enligt bostadskontorets i Göteborg promemoria den 28 februari 1962

	1960—65	1966—70	1971—75
Enligt statistiska kontorets promemoria den 26 februari 1962, årligen	6 900	7 000	7 600
Ersättning för avgående lägenheter, årligen	1 000	1 000	1 000
Uppbyggnad av lägenhetsreserv, årligen	400	400	—
Summa årligen	8 300	8 400	8 600
Summa för perioden	41 500	42 000	43 000

Enligt statistiska kontorets beräkningar skulle markresurserna inom stadens nuvarande område medge ett byggande av ca 46 000 lägenheter inom de nya exploateringsområdena fram till år 1975. Härtill kommer nyproduktionen inom saneringsområden. Avgången av lägenheter under perioden har uppskattats till totalt ca 15 000 lägenheter. En icke oväsentlig del av denna avgång sammanhänger med att mark erfordras för trafikanläggningar, kontorsbyggnader o. s. v. Inom de områden som kommer att återuppbyggas med bostäder kan man knappast för framtiden räkna med fler men kanske med större lägenheter än nu. Inom staden skulle enligt dessa beräkningar de totala utbyggnadsmöjligheterna motsvara ca 46 000 + 10 000 lägenheter, eller tillhoppa ungefär 55 000 lägenheter, varav ca 7 000 lägenheter i småhus. Antalet lägenheter i flerfamiljshus, 48 000, avser s. k. normallägenheter och motsvarar i »verkliga» lägenheter ca 40 000.

Slutresultatet av beräkningen blir, att för femtonårsperioden 1960—1975 kan i Göteborg byggas ca 40 000 lägenheter i flerfamiljshus (»verkliga» lägenheter) och ca 7 000 lägenheter i småhus. Återstående del av den för den s. k. inre göteborgsregionen inklusive Kungälv erforderliga bostadsproduktionen, ungefär 60 000 lägenheter i flerfamiljshus (genomsnittligt ca 4 000 per år) och ca 18 000 lägenheter i småhus, skulle falla på förorterna.

Det anmärkes i promemorian, att Göteborgs förorters förbund i en under 1961 genomförd markinventering för åren 1961—1965 anser sig ha funnit, att genomsnittligt årligen ca 2 000 lägenheter i flerfamiljshus kan produceras inom hela förortsområdet (inklusive Kungsbacka), alltså inom ett betydligt vidare område än det i statistiska kontorets och bostadskontorets promemorior avsedda. Detta byggnadsprogram bedömes av bostadskontoret såsom uppenbarligen icke svarande mot göteborgsregionens behov, även om det innebär en kraftig ökning av bostadsproduktionen i och för sig.

I fråga om småhusbebyggelsen bedöms däremot marktillgången i promemorian vara säkerställd. Bostadskontoret uttalar dock en farhåga för att

förorterna kan komma att avsätta sådana markområden för småhus, som, med hänsyn till vad som påpekats angående knappheten på mark för flerfamiljshus, borde reserveras för flerfamiljshusbebyggelse.

Enligt senast tillgängliga uppgifter beräknas *den faktiska bostadsproduktionen i Göteborg under år 1962* komma att uppgå till ca 4 500 lägenheter i färdigställt skick, eller ungefärligen samma antal som i genomsnitt färdigställdes åren 1960 och 1961. Av de under år 1962 färdigställda lägenheterna beräknas ca 400 utgöra egnahemslägenheter.

Planering för *saneringsverksamheten* i Göteborg pågår. Stadskollegiet har sålunda under året godkänt ett av ett fastighetsbolag — med staden och näringslivet som huvudintressenter — i samarbete med berörda kommunala organ uppgjort tioårsprogram. Bolaget har till uppgift att förvärva och i avbidan på rivning förvalta saneringsmogna fastigheter samt att samordna saneringsverksamheten. Programmet upptar icke någon tidsplan för nybyggnad utan avser endast evakuering och utgår från en saneringsmogen fastighetsvolym av ca 20 000 lägenheter. Det förutsätter en evakuering av 800 lägenheter år 1963, 1 000 lägenheter år 1964, 1 200 lägenheter år 1965, 1 400 lägenheter år 1966, lika många år 1967 samt tillhoppa ungefär 6 450 lägenheter åren 1968—1972. Omkring 40 000 personer beräknas bli direkt berörda av evakueringarna. Programmet beräknas ge stadsplanerare, byggmästare, kreditinstitut och andra berörda företag tid och möjlighet att grundligt förbereda nybebyggelsen.

Enligt statistiska kontorets beräkningar beträffande *det äldre bostadsbeståndet* i Göteborg finns i staden fortfarande ca 23 400 lägenheter byggda före sekelskiftet och ungefär 19 100 lägenheter byggda åren 1900—1920.

Beträffande *bostadsbristen* har statistiska kontoret beräknat, att av samtliga göteborgare över 20 år har 77,6 % egen bostad. 97,9 % av de gifta männen har bostad, varför det torde kunna sägas att relativt få familjer i Göteborg helt saknar bostad.

Enligt förmedlingskontorets vid Göteborgs stads bostadsförmedling rapport över förmedlingsverksamheten under år 1961 och situationen vid 1961 års utgång har antalet kvarstående bostadssökande kontinuerligt ökat under den senaste femårsperioden. Utvecklingen framgår av följande tablå.

31/12 år	1957	1958	1959	1960	1961
Kvarstående bostadssökande	52 277	54 999	57 204	59 242	63 458
Indextal (1957 = 100)	100	105	109	113	121

Det totala antalet nyanmälda bostadssökande utgjorde under år 1961 17 865. Antalet sökande som anvisats lägenhet utgjorde 8 006 och antalet övriga ur registret avförda ansökningar 5 643.

F. Hamnfrågor

De nuvarande hamnanläggningarna i Göteborg har i stort sett vuxit fram under de senast förflutna 100 åren. Masthuggskajen anlades åren 1888—1902 som den första kajen för oceangående fartyg i hamnen. Inseglingsrännan var år 1905 fördjupad till 7 meters djup. Stigbergskajen tillkom åren 1906—1910 och hade till en början 8 meters djup. Fiskhamnen öppnades sistnämnda år. På norra sidan anlades Sannegårdshamnen åren 1908—1914 och öppnades Frihamnen år 1922, varefter Lindholmshamnen tillkom år 1938. Oljehamnen i Rya påbörjades år 1929.

Trafikutvecklingen har under en följd av år visat en ökande omslutning, vilket framgår av *tabell 4:15*.

Tabell 4:15 Trafikutvecklingen i Göteborgs hamn åren 1920—1961

År	Fartygs- trafik i 1.000 NRT	Godstrafik till och från utlandet (i 1 000 ton)			Totalt utrikes gods
		Olja	Kol	Övrigt	
1920.....	5 910	57	1 028	1 919	3 004
1930.....	8 820	148	1 056	1 863	3 067
1939.....	12 050	619	1 558	2 378	4 555
1950.....	13 690	1 191	932	2 491	4 614
1960.....	19 950	3 409	297	2 971	6 677
1961.....	21 287	3 663	259	2 837	6 759

Den ökande trafikens behov har mötts med utbyggnader och förbättringar. Sålunda har under efterkrigsperioden byggts Majnabbehamnen för passageraretrafik och transocean styckeodstrafik, Lundbyhamnen för transocean styckeodstrafik och Skarvikshamnen för oljetrafik. Inseglingsrännan har fördjupats och breddats. Härtill kommer utvidgning av Gullbergskajen för medelstort och mindre tonnage samt ombyggnad av Masthuggskajen för liknande tonnage. En successiv omdaning av delar av Sannegårdshamnen från kolhamn till styckeodshamn pågår liksom utbyggnad av Frihamnen till maximal kajlängd inom området.

Hamnen förfogar över en sammanlagd skjulareal av ca 170 000 m² och en riklig teknisk utrustning, främst kranar av olika slag.

Hamnbyggnadsfrågorna, som tidigare påverkats av bedömanden som sammanhänger med transporter per järnväg, har på senare år även kommit att påverkas av de ökade långtradartransporterna. Förskjutningen i användandet av de olika transportmedlen i Göteborgs hamn framgår av tablå å nästa sida.

Landsvägstransporternas roll vid distributionen av importgods, särskilt oljan, är markant.

Transportmedel	1939		1959	
	1 000-ton	Procentandel (uppskattad)	1 000-ton	Procentandel
Järnväg	4 650	70	2 400	37
Bil		10	2 625	40
Båt		20	1 525	23
Totalt	4 650	100	6 550	100

Moderna kajutrymmen kräver en väsentligt större bredd för att rymma kranar, skjul, järnväg, lastuppläggning samt långtradare, som måste kunna vända på kajen. Utom bättre kajutrymmen krävs ur lokal hamnsynpunkt för den ändrade trafikformen bättre gatutillfarter; ur en vidare synpunkt krävs goda tillfartsvägar.

I den s. k. *planeringsberedningens* förut omnämnda, år 1958 avgivna betänkande har refererats en av hamnkotoret i staden avgiven redogörelse för hamnens framtida utvecklingsbehov. Av referatet framgår att av de befintliga massgodshamnarna den för kol och koks (Sannegårdshamnen) då utnyttjades till endast ca 40 % av sin kapacitet. Därest koltrafiken framdeles skulle öka i sådan omfattning att hamnen bedömdes vara otillräcklig, kunde hamnen utbyggas. För den ökade oljetrafiken bedömdes Skarvikshamnen med sina förhållandevis rikligt tilltagna land- och vattenområden erbjuda goda utbyggnadsmöjligheter för mottagning, lagring och distribution av olja. Stadens behov av massgodshamnar bedömdes sålunda kunna tillgodoses för lång tid framåt.

Behovet av hamnanläggningar för övrig trafik bedömdes av hamnkotoret till större delen bli påverkat av styckegodstrafiken på utlandet under det att inrikestrafiken sjöledes minskat i betydelse. En på grundval av styckegodstrafikens dittillsvarande utveckling och den dittills av den successiva trafikökningen framtvingade hamnutbyggnaden utarbetad prognos visade, under för övrigt oförändrade förutsättningar beträffande utrikeshandeln, arbetsmetoderna m. m., att ca 100 meter kaj med tillhörande anläggningar årligen måste utbyggas för att den växande styckegodstrafiken på Göteborg skulle kunna tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. En inventering av tillgängliga utbyggnadsmöjligheter inom hamnens dåvarande område hade givit till resultat, att man med ganska stor säkerhet kunde bygga nya kajer för minst 7 meters vattendjup till en sammanlagd längd av 700 å 800 meter. Hamnens behov av mark- och vattenområden för erforderlig utbyggnadsverksamhet — avseende i första hand utrikes styckegodstrafik — bedömdes därför kunna täckas inom hamnområdet för en avsevärd tid framåt.

I *generalplanen* bedömdes de för den reguljära persontrafiken disponibla kajutrymmena vara tillräckliga, därvid emellertid anmärktes att utrymmen fanns för en utvidgning av Majnabbhamnen, som svarade mot väntad

ökning av färjtrafiken mot Fredrikshavn. För massgodstrafiken angavs att framtida utbyggnader kunde ske ytterligare mot väster på norra älvstranden samt att kolhamnen i Sannegården på grund av den minskade koltrafiken kunde komma att delvis utnyttjas för styckeodstrafik. För sistnämnda trafik bedömdes att framtida utbyggnader kunde ske dels på södra älvsidan väster om Majnabbehammen, dels på norra älvsidan nordost om Frihamnen och omedelbart väster om oljehamnarna. Fiskhamnen bedömdes ej kunna utvidgas på nuvarande plats utan måste vid eventuellt behov av utvidgning flyttas till annan plats. Möjligheter till utvidgade och nya småbåtshamnar och uppläggningsplatser angavs vara befintliga i Västra Frölunda och i Torslanda kommun.

I regionplanekontorets yttrande den 30 januari 1962 i ärendet angående ifrågasatt sammanläggning av Torslanda, Tuve och Säve kommuner anges att i regionplanarbetet förutsatts en framtida djuphamn vid N. Hästvik i Torslanda kommun. Denna hamn skulle eventuellt utformas som s. k. bashamn för containertransport, varvid järnväg dras i en slinga vid hamnen och omlastning sker direkt från båt till järnväg och omvänt med s. k. containers. En sådan hamn beräknas få stor kapacitet, då vattendjupet tillåter de största båtar att komma till kaj.

Av uppgifter som av stadens hamnkontor lämnats till utredningen framgår att sedan ovan angivna pågående hamnbyggnadsföretag — samt utbyggnad av hamnanläggningen vid Sockerbruket och exploatering av Kvillepiren — kommit till utförande återstår för utbyggnad endast en sträcka av ca 600 meter inom området Götaälvbron — Rya Nabbe. Detta område bedömes bli exploaterat för hamnändamål under 1970-talet, till vissa delar möjligen tidigare. Beslut har nyligen fattats om utförande av omfattande fyllningsarbeten på Älvsborgsfjorden för en framtida styckeodshamn, den s. k. Skandiahammen. Härigenom kommer ett landområde av ca 600 000 m² att tillskapas. Kostnaden för den mark som erhålles på detta sätt blir betydligt högre än för naturlig mark men bristen på lämplig mark inom hamnens nuvarande område har gjort det nödvändigt att bringa projektet till utförande.

Möjligheterna att inom hamnområdet utbygga ytterligare hamnanläggningar bedöms av hamnkontoret vara uttömda om 15—20 år och man har därför att nu överväga var 1980-talets och efterföljande hamnutvidgningar skall ske.

Denna hamnkontorets slutsats har baserats på antagandet att godsomsättningen »per gång och timma» under angiven tid ej genomgripande förändras genom rationaliseringar samt att den minskade arbetstiden per vecka ej kompenseras genom skiftarbeten. Genom att arbetstiden under senare år minskat från 48 till 45 timmar per vecka — eller med ca 6,3 % — har fartygens liggetid förlängts i motsvarande grad. En ytterligare arbetstids-

förkortning till t. ex. 40 timmar per vecka skulle medföra en ytterligare reduktion med ca 11,1 %. Om ej denna sjuttonprocentiga minskning uppväges genom rationaliseringar och/eller skiftarbete måste hamnens anläggningar under en följd av år utbyggas i samma takt som hittills enbart för att bibehålla existerande trafik och betydligt snabbare än hittills för att kunna uppnå och behålla en ökande godsomslutning.

Det bedöms sålunda av hamnkontoret som angeläget att snarast finna områden utom hamnens nuvarande gränser för framtida exploatering. Med hänsyn till utvecklingen mot allt mer djupgående fartyg och till att kajplatser inom det nuvarande hamnområdet för de största fartygen redan nu kan åstadkommas endast genom stora kostnadsupppoffringar kan det vara önskvärt att kunna utnyttja sådana nya områden.

G. Industrifrågor

I *planeringsberedningens* betänkande redovisades inga utredningar om behov av områden för industrier, lager o. dyl. i Göteborg. Stadsplanekontoret hade emellertid för beredningen uppgivit, att stora industrimarkreserver alltså fanns att tillgå inom stadsområdet.

Generalplanen bedömer de planmässiga förutsättningarna för industriens utveckling som relativt goda. Utmed älvdalen och de större dalgångar inom staden, där industrien redan sedan lång tid tillbaka är lokaliserad, finnes stora, fortfarande icke utnyttjade markområden. Dessa är i allmänhet icke lämpade för bostadsbebyggelse men ur plan- och lokaliseringssynpunkt väl lämpade för industri- och andra därmed jämförliga företag. Inom de i generalplaneförslaget redovisade industriområdena, som antages rymma ca 95 000 sysselsatta, beräknas år 1973 ungefär 67 000 personer vara sysselsatta. Industriområdena kommer sålunda icke att helt tagas i anspråk under generalplaneperioden och dessa områden innehåller sålunda markreserver, som blir utnyttjade först efter år 1973.

Den totala marktillgången för industriändamål har i generalplanen angivits till 1 570 ha, varav den ovan angivna efter år 1973 outnyttjade delen utgör 658 ha. Till detta kommer att vissa reservområden kan komma att bli utnyttjade för industriändamål, t. ex. ett bullerstört område om ca 425 ha vid Arendal.

Enligt *av staden till utredningen lämnade uppgifter* har staden under åren 1951—1961 permanent upplåtit eller försålt cirka 245 ha industrimark, eller i årsgenomsnitt för hela perioden cirka 22 ha. Av den totala ytan upplåts cirka 148 ha under femårsperioden 1957—1961. Till fastighetskontoret inkomna framställningar angående mark för industribbyggelse visar en efterfrågan motsvarande en areal av cirka 100 ha. I denna areal ingår ej efterfrågan av sådan industrimark i privat ägo, som kan komma

att utnyttjas för nyanläggningar. Ej heller ingår ett betydande markbehov för de större industrier, som under hand förfrågat sig hos stadens myndigheter om möjlighet att inom staden förvärva mark för uppförande av industrianläggningar, men vars intressen staden som markägare ej kunnat tillgodose.

Enligt bedömande av stadens fastighetskontor torde den under de senaste åren ständigt ökade efterfrågan på industrimark i Göteborg komma att fortsätta.

H. Ekonomisk långtidsplanering m. m.

Antalet skattekronor ökade i Göteborg under femtonårsperioden 1948—1962 från 11 717 457 till 24 173 104 eller, räknat i löpande penningvärde, i årsmedeltal med 830 376. Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona enligt beslut föregående år ökade under samma period från 8 kronor 80 öre till 15 kronor. För år 1963 har staden beslutat en oförändrad utdebitering med 15 kronor.

År 1957 införde stadskollegiet en ny form av kommunal långtidsplanering, benämnd rambudget, och avsedd att komplettera den i kommunalagen föreskrivna årliga driftbudgeten. I de antaganden som låg till grund för den första rambudgeten beräknades stadens folkmängd växa med ca 5 000 personer per år och uppgå till 430 000 år 1965. På grund av att ökningstakten de senaste åren varit något långsammare än beräknat antages 1965 års siffra nu bli 420 000.

Antalet inkomsttagare antogs i den första rambudgeten öka till 240 000 år 1965. Detta tal överskreds emellertid redan år 1960 och den fortsatta ökningen beräknas nu ge 258 000 inkomsttagare år 1965.

På grund av att den reella medelinkomstens årliga ökning blev väsentligt lägre än beräknat, vilket jämte andra omständigheter påverkade skatteunderlagets utveckling så att detta blev lägre än beräknat, måste utdebiteringen för den borgerliga kommunen från och med år 1958 höjas med närmare 2 kronor, varefter den hållits oförändrad.

Den första rambudgeten utgick i huvudsak från att den eftersträfvade balansen mellan utgifter och inkomster borde kunna uppnås dels genom att affärsverken med viss reservation för spårvägen skulle göras självförsörjande dels genom att de överskjutande driftutgifterna (nettodriftutgifterna) för övriga förvaltningar skulle anpassas efter skatteunderlagets väntade ökning. I fråga om affärsverken har rambudgetens principer kunnat följas; endast spårvägen har krävt vissa tillskott av skattemedel. Beträffande övriga förvaltningars nettodriftutgifter har den ändrade balansen icke kunnat helt upprätthållas. Nettodriftutgifterna per skattekrona har stigit från 11 kronor 86 öre år 1957 till 13 kronor 95 öre i 1962 års budget.

För femårsperioden 1958—1962 uppgick investeringarna till 554 milj. kronor enligt rambudget och 599 milj. kronor enligt budget. Av rambudgetens investeringsbelopp har 325 milj. kronor förutsatts täckta av lån, 145 milj. kronor av fondmedel och återstoden, 84 milj. kronor, av uttaxerade medel. På grund av svårigheterna att upptaga fasta lån har lånefinansieringen måst inskränkas; i stället har det visat sig möjligt att väsentligt öka finansieringen med skatte- och fondmedel. De budgeterade investeringarna å 599 milj. kronor har sålunda täckts med 173 milj. kronor på lånestat, 238 milj. kronor på fondstat och 188 milj. kronor på skattestat.

Även om rambudgetens intentioner på flera punkter icke kunnat följas, främst i fråga om nettodriftutgifternas anpassning efter skatteunderlagets utveckling, inom vilket område tendensen för landets städer överlag torde kunna antagas vara mer uttalad än för Göteborg, bedömes rambudgeten ha stor betydelse för stadens ekonomi.

Uppkomna svårigheter att under 1950-talet erhålla fasta lån tvingade drätselkammaren att förskottera låneanslag och att därvid använda medel tillhörande stadens egna fonder. Stadens likvida ställning blev härigenom mycket ansträngd och måste temporärt tryggas genom upptagande av tillfälliga lån. De förskottrade medlen, som vid årsskiftet 1956—1957 uppgick till ca 150 milj. kronor, uppgår numera till ca 68 milj. kronor.

Likviditeten har undan för undan förbättrats och de likvida medlen uppgick vid årsskiftet 1961—1962 till ca 263 milj. kronor.

Stadens egna fonder, som vid 1957 års utgång uppgick till ca 230 milj. kronor, beräknas öka till 497 milj. kronor den 31 december 1962. Av sistnämnda belopp belöper sig på allmänna investeringsfonden 157, på pensionsfonden 142, på skatteregleringsfonden 98 och på kassaförslagsfonden 29 milj. kronor.

Stadens fasta låneskuld har under samma period ökat relativt litet med hänsyn till de under densamma gjorda nettoinvesteringarna på ca 600 milj. kronor, eller från 377 till 490 milj. kronor. Investeringarna, som inom staden bedömts motsvara vad staden med tillgängliga resurser haft möjlighet att prestera, har icke behövt stoppas av finansiella skäl.

De ovan i sammandrag återgivna erfarenheterna av rambudgetarbetet åberopades av stadskollegiet i samband med att kollegiet under år 1962 framlade sin sjätte reviderade rambudget, som givits formen av en femårig hushållningsplan, omfattande åren 1963—1967.¹

I den nya rambudgeten anföres att de ovan refererade exemplen visar, att den med rambudgeten inledda målmedvetna hushållningen haft en synnerligen fördelaktig inverkan på stadens ekonomi, varjämte det betonas att mycket stora uppgifter förestår och att det därför är av stor vikt med fortsatt planmässig hushållning.

¹ Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1962 nr 200.

Som hjälpmedel i rambudgetarbetet har utnyttjats bland annat prognoser över skatteunderlagets och nettodriftutgifternas utveckling.

Skatteprognosen visar en utveckling av skatteunderlaget inklusive statligt bidrag från 27,09 milj. skattekrönor år 1963 till 29,06 milj. skattekrönor år 1967. Härvid har förutsatts en fortsatt i stort sett full sysselsättning, en ökning av antalet inkomsttagare med i genomsnitt cirka 3 200 per år, en oförändrad takt på ökningen av medelinkomsten för inkomsttagarna samt ett oförändrat antal skattekrönor — 3,60 milj. — för de juridiska personerna.

Prognosen över nettodriftutgifternas utveckling visar för år 1963 ett belopp av 380,9 milj. krönor, eller 14 krönor 6 öre per skattekröna, och för år 1967 507,4 milj. krönor, eller 17 krönor 46 öre per skattekröna.

Beträffande inkomsterna ger resultatet av inkomstberäkningarna — vid vilka stadskollegiet beträffande skatteinkomsterna funnit det möjligt att räkna med oförändrad utdebitering å 15 krönor, varav cirka 14 krönor 30 öre i kommunalskatt — vid handen att de sammanlagda inkomsterna år 1963 antages uppgå till 561,8 milj. krönor. Motsvarande siffra för år 1967 är 590,4.

Av motsvarande utgiftsbelopp upptages för år 1963 373,8 milj. krönor för nettodriftutgifter, 58 milj. krönor för reserver, fonderingar m. m. samt 130 milj. krönor enligt investeringsplan. Motsvarande siffror för år 1967 är respektive 412,6, 40,8 och 137,0.

Den sammanlagda investeringsvolymen, vari ingår de belopp som i rambudgetens utgiftssida upptagits dels som investeringsreserv och som avsättningar till allmän investeringsfond för vissa särskilda ändamål (polis-hus, förvaltningsbyggnader, snabbtrafikbana, museer och teatrar, mäss- och idrottshall samt ålderdomshem och rehabiliteringsanläggningar) dels ock enligt investeringsplan, uppgår till

år 1963	164	milj. krönor
» 1964	158	» »
» 1965	152	» »
» 1966	157	» »
» 1967	157	» »
		<u>788</u>	» »

Härvid har dock icke medräknats de medel, som kan erfordras för att trygga markförsörjningen, då det är förenat med vissa svårigheter att beräkna och i rambudgeten inarbeta härför erforderliga medel. Staden bedömes emellertid ha finansiella förutsättningar att ändock genomföra erforderliga markköp. Det betonas att en verkligt aktiv markpolitik måste bedrivas med syfte att trygga stadens markbehov på lång sikt.

Rambudgeten, som kompletteras med netto-, drift- och investeringsramar för de olika stättitlarna år 1963, visar enligt stadskollegiets bedömande att det med oförändrad utdebitering år 1963 kan beredas utrymme för fortsatt utbyggnad av den sociala och kulturella standarden i staden. Även för de följande åren anses det vara möjligt att bibehålla skattesatsen oförändrad, ehuru bedömningen här blir mera osäker och beroende av skatteunderlagets utveckling och nämndernas ansträngningar att begränsa netto-driftutgifterna.

I. Kommunal samverkan mellan staden och förortskommunerna

I *planeringsberedningens* tidigare omnämnda betänkande redogöres bland annat för behovet av kommunal samverkan mellan Göteborg och dess grannkommuner. Denna redogörelse lämnas mot bakgrunden av den dittillsvarande och väntade befolkningsutvecklingen i Göteborg och dess grannkommuner, som medfört att allt fler i staden arbetande personer bosatt sig i förortssamhällen, vilka behöver en fri och obehindrad förbindelse med Göteborg, där de olika gemensamma anordningarna för dem blir av stor betydelse. På grund härav och den större eller mindre närbelägenheten till staden har det i flera avseenden mellan Göteborg och dess grannkommuner uppstått en intressegemenskap och ett ömsesidigt beroendeförhållande, som trots de administrativa gränserna vuxit sig allt starkare.

Beredningen anför, att den fortgående utspridningen av stadsbebyggelsen kan innebära att allt fler kommuner kommer att inräknas i det s. k. inre regionområdet, där flertalet primärkommuner ingår i Göteborgs och Bohus län men ett par i Älvsborgs län. Härmed tillhör de olika landstingsområden. Göteborg står emellertid utanför landsting och ombesörjer själv de uppgifter som eljest ankommer på ett landsting. Splittringen i den kommunala indelningen — som bedöms medföra åtskilliga olägenheter — samt nyss nämnda intressegemenskap och beroendeförhållande motiverar och framtvingar samverkan mellan kommunerna i åtskilliga avseenden.

Efter en översiktlig redogörelse för den vid tiden för betänkandets avgivande befintliga interkommunala samverkan framhåller beredningen, att behovet av sådan samverkan framdeles kommer att bli avgjort mycket större, då utvecklingen alltmer leder fram mot nödvändigheten att i vissa väsentliga avseenden betrakta åtminstone det inre regionområdet som en enhet med följd att åtskilliga kommunala angelägenheter inom området kräver en enhetlig handläggning. Den nödvändiga, kraftigt ökande bostadsbebyggelsen i de olika grannkommunerna medför, liksom varje större exploatering i en kommun, återverkningar för andra kommuner. Regionplaneförbundets tillkomst måste ses som ett uttryck för nödvändigheten att samordna de olika kommunernas insatser vid den fortsatta utbyggnaden.

Beredningen bedömer emellertid tiden vara mogen för ett samarbete även beträffande den mer detaljerade planeringen och konkreta verkställande åtgärder för genomförandet av den fortsatta utbyggnaden. Grundläggande problem i en sådan samordnad fortsatt utbyggnad är frågorna om näringslivets utveckling och företagens lokalisering, markpolitik, bostadsbebyggelse, kommunikationer, vatten och avlopp. Samordningsproblemen överspannar dock vida delar av det kommunala fältet och omfattar därför även andra frågor såsom elförsörjning, undervisning, sjukvård, fritidsanordningar etc. Bostadsförsörjningen framstår dock med hänsyn till bostadsbristen, den väntade befolkningsökningen och stadens sinande markreserver som den mest väsentliga samordningsfrågan.

Planeringsberedningen, vars majoritet såsom tidigare anförts föreslog stadsfullmäktige att besluta att Göteborg då ej skulle söka genomföra införlivning av en eller flera av stadens förortskommuner tvångsvis, föreslog även fullmäktige att uttala sig för dels att en interkommunal kommitté skulle tillsättas för utredning av möjligheterna att för Göteborg och stadens förortskommuner tillskapa en gemensam bostadsförmedling samt ett organ för gemensam planering och utbyggnad av staden och förortskommunerna liksom för frågor i övrigt, som en blivande kommunal samverkan kunde komma att aktualisera, dels att denna kommitté skulle bestå av 10 ledamöter, varav staden skulle tillsätta fem.

Beredningen underströk i motiveringen för sitt ställningstagande att en avgörande förutsättning för det frivilliga samarbetets väg var, att staden och förortskommunerna kunde enas om ett gemensamt program för den fortsatta utbyggnaden och om ett samordnande organ för dess genomförande. Skulle denna förutsättning brista eller skulle en sådan väg visa sig icke framkomlig eller ej tillräckligt effektiv, kunde det väntas att utvecklingen själv framtingade en lösning efter andra linjer. Kunde emellertid en samverkan väl komma till stånd, syntes skäl föreligga för antagande att en sådan skulle vara ägnad att åtminstone på längre sikt lyfta samarbetet på ett plan över den primärkommunala splittringen och med tiden eliminera de lokala motsättningarna till förmån för den ur regional synpunkt mest ändamålsenliga lösningen.

Enligt till utredningen *av staden lämnade uppgifter* samarbetar Göteborg inom flera förvaltningsområden med vissa av sina förortskommuner. Den vanligaste formen för detta samarbete, som här beröres endast i den mån staden samarbetar med en eller flera av kommunerna Torshälla, Tuve, Säve, Askim, Angered och Stora Lundby, är avtal mellan de berörda kommunerna. I ett par fall sker emellertid samverkan i form av läns- eller kommunalförbund eller på annat sätt.

1. I *länsförbundets* form samarbetar bl. a. Göteborgs social-, barnavårds- och pensionsnämnder med samtliga länets social- och barnavårdsnämnder samt med vissa av pensionsnämnderna i länet.

2. Samverkan genom *kommunalförbund* förekommer i fråga om regionplaneverksamheten.

Kungl. Maj:t bestämde den 22 september 1949 att regionplan skulle i de hänseenden, varom förmäldes i 126 § byggnadslagen, upprättas för ett område, som enligt numera gällande kommunindelning omfattar inom Göteborgs och Bohus län 17 primärkommuner, bland dem Göteborg, Torslanda, Tuve, Säve och Askim, inom Hallands län 6 primärkommuner samt inom Älvsborgs län 7 hela primärkommuner, bland dem Angered och Stora Lundby, och en del av en åttonde. Länsstyrelsen har senast den 30 april 1958 fastställt lydelsen av förbundsordningen för regionplaneförbundet.¹

3. Samverkan genom *avtal* förekommer i följande fall.

a) Avtal med Öckerö-Torslanda vattenledningsförbund angående leverans av vatten från staden till förbundet.

b) Avtal med Torslanda och Tuve kommuner angående anslutning av viss befintlig och planerad bostadsbebyggelse inom kommunerna till stadens avloppsanläggningar.

c) Avtal med Tuve kommun angående anslutning av avloppsledning inom visst område av kommunen till stadens avloppsnät.

d) Avtal med Tuve kommun angående leverans av vatten från staden till kommunen.

e) Avtal med Tuve och Säve kommuner om anordnande av provisorisk anslutning av avlopp inom kommunerna till stadens avloppssystem.

f) Avtal med Askims kommun om anslutning av kommunens avloppsnät till stadens reningsverk.

g) Avtal med Askims kommun om leverans av vatten från staden till kommunen.

h) S. k. släckningsavtal med Torslanda, Tuve och Säve.

i) Avtal mellan Göteborgs allmänna skolstyrelse och, bland andra kommuner, Torslanda, Tuve, Säve, Askim, Angered och Stora Lundby angående skolgång i Göteborg för elever från kommunerna och avgifter härför.

4. Beträffande övrig samverkan må här nämnas följande.

a) Styrelsen för Göteborgs stads folkbibliotek har överenskommit med Tuve kommun om insättande av en bokbuss i kommunen.

b) På sätt tidigare i detta betänkande angivits föreslog stadens s. k. planeringsberedning stadsfullmäktige att uttala sig för att en interkommunal kommitté tillsattes för utredning av möjligheterna att för Göteborg och stadens förortskommuner tillskapa dels en gemensam bostadsförmedling och dels ett organ för gemensam planering och utbyggnad av staden och förortskommunerna liksom för frågor i övrigt, som en blivande kommunal samverkan kunde komma att aktualisera. Kommittén skulle bestå av tio ledamöter jämte fyra suppleanter, varav staden skulle tillsätta fem leda-

¹ Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1958 nr 241.

möter och två suppleanter och Göteborgs förorters samarbetsnämnd¹ lika många.

Stadsfullmäktige, som uttalade sig i enlighet med förslaget, och förortsförbundet utsåg sedermera ledamöter i kommittén, som benämnes *Stor-Göteborgskommittén*.

Kommittén avgav den 19 december 1959 en utredning med förslag till ett system med samordnande kommunala bostadsförmedlingar för Stor-Göteborg², d. v. s. i förevarande sammanhang städerna Göteborg, Mölndal, Kungälv och Kungsbacka samt landskommunerna Torslanda, Tuve, Säve, Nödinge, Angered, Lerum, Partille, Råda och Källered, eller de kommuner som bedömdes ha eller inom den närmaste tiden få en förmedlingsbar bostadsproduktion. Dess inbördes samverkan föreslogs grundad på ett civilrättsligt avtal mellan de berörda kommunerna. Avtalsförslaget, som i detta betänkande intages såsom *bilaga 2*, har enligt uppgift godkänts av samtliga berörda kommuner men ännu ej genomförts. Avsikten är att verksamheten skall påbörjas, när det ovan angivna organet för gemensam planering och utbyggnad av staden och förortskommunerna m. m. kommit till stånd.

Kommittén har i sistnämnda avseende den 26 mars 1962 till stadsfullmäktige i Göteborg och förortsförbundet överlämnat en samma dag upprättad »P.M. angående inrättande av ett permanent organ för samarbete mellan Göteborgs stad och förortskommunerna» (tillsammans 25 st., eller städerna Mölndal, Kungälv och Kungsbacka samt landskommunerna i Hallands län Onsala, Särö, Fjärås, Tölö och Lindome, i Göteborgs och Bohus län Askim, Källered, Råda, Landvetter, Partille, Styrso, Öckerö, Torslanda, Tuve, Säve och Ytterby ävensom i Älvsborgs län Angered, Nödinge, Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Starrkärr). Till grund för samverkan skall ligga ett avtal (här intaget som *bilaga 3*), som godkännes av samtliga de i samarbetet deltagande kommunerna och som reglerar huvudprinciperna för samarbetet. Detta avses skola ske genom ett av stadsfullmäktige i Göteborg och förortsförbundet tillsatt organ, benämnt *Stor-Göteborgs samarbetskommitté*, för vilket särskild instruktion skall antagas. Avtalsförslaget har sedermera enligt uppgift godkänts av stadsfullmäktige i Göteborg, förortsförbundet och, med något undantag som dock icke hänför sig till någon av de kommuner som berörs av förslagen i detta betänkande, av berörda förortskommuners fullmäktige.

Den storgöteborgskommitté, som tillsattes som en följd av planeringsberedningens förslag, har härmed fullgjort sina huvudsakliga uppgifter. Kommittén har emellertid av stadsfullmäktige och förortsförbundet anförtratts att avgiva yttranden till de statliga bostadsmyndigheterna rörande den s. k. regionkvoten för bostadsbyggandet. Behandlingen av dessa

¹ Numera ersatt av Göteborgs förorters förbund.

² Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1960 nr 231.

ärenden har bedömts bli underlättad om de statliga myndigheterna kunde erhålla uppgifter från ett för storgöteborg gemensamt organ.

c) Göteborg samarbetar slutligen med bland andra 21 kommuner (bland dem Torslanda, Tuve, Säve och Angered) i Göta Älvs vattenvårdsförbund, som är en ideell förening.

Befintligt och planerat samarbete i sjukvårdsfrågorna behandlas i kap. 6. i detta betänkande.

Det samarbete mellan Göteborg och de i detta betänkande närmast berörda förortskommunerna, som planeras som ett resultat av överläggningarna mellan utredningsmannen och representanter för staden jämte berörda landsting och primärkommuner, redovisas särskilt i kap. 8.

KAPITEL 5

Förortskommunerna

A. Göteborgs förorters förbund, Bohusläns Kommunala Exploaterings A.B. m. m.

Göteborgs förortskommuner har två gemensamma intresseorganisationer, nämligen Göteborgs förorters förbund och Göteborgs förorters intresseförening. I det följande lämnas först en redogörelse för dessa båda organisationers verksamhet samt för det på förbundets initiativ bildade Bohusläns Kommunala Exploaterings A.B. och därefter översiktliga uppgifter om förbundets verksamhet.

Göteborgs förorters samarbetsnämnd bildades år 1949 och har sedermera ombildats till *Göteborgs förorters förbund*, som enligt sitt reglemente för de kommuner i Göteborgs omgivning, som ingår som medlemmar, utgör ett samarbetsorgan med uppgift att behandla spörsmål av gemensamt intresse för dessa kommuner, »bland annat samhällsbyggnad, kommunikationer, stads- och byggnadsplan, bebyggelse, vattenförsörjning, avlopp och kommunal organisation. I sådant syfte har förbundet att verkställa utredningar i frågor, som anses böra lösas gemensamt för två eller flera av de i förbundet ingående kommunerna, eller som sammanhänger med grannskapet till Göteborg. Härvid skall förbundet i erforderlig utsträckning söka samarbete med berörda länsstyrelser och landsting, regionplaneförbundet för Göteborg med omgivning, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och Göteborgs stad ävensom aktgiva på den kommunala förvaltningens organisation och utveckling i övriga kommuner.»

Till förbundet är följande 26 kommuner anslutna, nämligen

i *Göteborgs och Bohus län* Askim, Kungälv, Kålleröd, Landvetter, Mölnadal, Partille, Råda, Styrso, Säve, Torslanda, Tuve, Ytterby och Öckerö,

i *Hallands län* Fjärås, Kungsbacka, Lindome, Onsala, Särö och Tölö samt

i *Älvsborgs län* Angered, Lerum, Lödöse, Nödinge, Skallsjö, Starrkärr och Stora Lundby.

Medlemskommunerna hade år 1960 sammanlagt 128 320 invånare. Antalet skattekröner enligt 1960 års taxering utgjorde 5 178 200. Befolkningen har av förbundet beräknats stiga till 164 900 år 1965.

Kostnaderna för förbundets verksamhet bestrids genom årsavgifter från medlemskommunerna samt genom årliga bidrag från landstingen i de nyssnämnda tre länen.

Förbundets ledning handhaves av en styrelse på 17 ledamöter. Förbundets styrelse fungerar även som styrelse för Göteborgs förorters intresseförening.

I personalhänseende bygger förbundet på ett samarbete med intresseföreningen. Chefstjänstemannen, förbundssekreteraren, är således deltidsanställd hos de båda organisationerna och i övrigt utnyttjar förbundet föreningens tjänstemän. Förbundets utredningar utföres i regel som särskilda uppdrag av intresseföreningens tekniska kontor. För speciella utredningsuppdrag anlitas ibland utomstående experter.

Under sin verksamhet har förbundet givit medlemskommunernas förtroende- och tjänstemän information i aktuella kommunala frågor och således ordnat en mångfald föredrag och informationsmöten, arrangerat studieresor samt delat ut cirkulär och skrifter.

Förbundet har vidare tagit initiativ till och medverkat vid tillkomsten av intresseföreningen.

En av förbundets huvuduppgifter har från och med år 1956 varit att samorganisera och tidsplanera bostadsbyggandet i förortskommunerna. Ett praktiskt uttryck härför är de markinventeringar, »femårsplaner», som utarbetats på förbundets uppdrag. Markinventeringarna har lett till att de flesta förortskommunerna numera har tidsplanerade utbyggnadsprogram, som auktoriserats av medlemskommunerna.

Förbundet var en av tillskyndarna till den regionkvot för statliga bostads-lån, som genomfördes för göteborgsområdet från och med budgetåret 1958/59. I anslutning till arbetet med regionkvoten följs bostadsbyggandet år från år i detalj och material samlas löpande in för statistisk redovisning. På grund av förortsbyggandets starkt ökade omfattning har förbundsstyrelsen fattat beslut om ökade insatser beträffande samordningen och tidsplaneringen av bostadsbyggandet i de olika kommunerna.

Förortsförbundet medverkade vid tillkomsten av Stor-Göteborgskommittén år 1958. I kommittén representeras förortskommunerna genom en av förbundet utsedd delegation. Kommittén har, som nämnts i föregående kapitel i avsnittet »I. Kommunal samverkan mellan staden och förortskommunerna», framlagt förslag om samordnad bostadsförmedling och avlämnat förslag till permanent samarbetsorgan mellan staden och förorterna, utrustat med ett gemensamt kansli.

Bildandet av Bohusläns Kommunala Exploaterings A.B., som från och med våren 1961 är i verksamhet på Hisingen, skedde även under förbundets medverkan.

Utredning har vidare utförts rörande mellankommunala skolersättningar för hela förortsområdet. Förbundet har därvid förhandlat med Göteborgs allmänna skolstyrelse om ersättningarna för de elever från förorterna, som går i stadens skolor samt har i anslutning härtill utarbetat normalavtal

mellan staden och förortskommunerna. Motsvarande medverkan har utförts beträffande ersättningen mellan förortskommunerna inbördes.

En översiktlig utredning rörande va-frågans framtida ordnande i förortskommunerna har vidare gjorts och förbundet har i anslutning härtill på förortskommunernas uppdrag fört förhandlingar med Göteborgs stad om anslutningsavgifter m. m. Förbundet har vidare organiserat och medverkat vid tillkomsten av samkommunala va-projekt i förortsområdet. Även vid bildandet av Göta Älvs vattenvårdsförbund medverkade förbundet.

Förbundet har också gjort omfattande utredningar för medlemskommunerna samt för deras räkning bl. a. förhandlat med de statliga bostadsmyndigheterna rörande de s. k. lånetaken för statliga bostadslån.

Häruöver har förbundet medverkat i ett flertal andra förortskommunala frågor. Så har exempelvis under senare tid indelningsfrågorna ägnats ett betydande intresse. Förbundet har även varit kommunerna behjälpligt när det gällt att frigöra större exploateringsobjekt.

Göteborgs förorters intresseförening bildades år 1952 på förortsförbundets initiativ. Syftet var närmast att åstadkomma ett organ som kunde tillhandagå kommunerna med service på det kommunaltekniska området, exempelvis med bebyggelseplanering, hus- och va-projektering, byggnadskontroll, markvärdering, fastighetsförvärv etc.

Intresseföreningen är i juridisk bemärkelse en ekonomisk förening med för närvarande 28 kommuner, varav 25 utgör förortskommuner till Göteborg, som medlemmar. Föreningens andelskapital uppgår till sammanlagt 145 000 kronor. Föreningens ledning handhaves av styrelsen för förortsförbundet.

Intresseföreningens praktiska verksamhet handhaves av tre tekniska kontor, arkitektkontoret, fastighetskontoret och ingenjörskontoret samt av en samköpskommitté. Kontoren och kommittén arbetar tekniskt självständiga under styrelsens administrativa ledning. För ekonomivården finns en gemensam kameral avdelning.

Arkitektkontoret tillhandahåller stadsarkitekter (f. n. i 11 kommuner), utarbetar översiktsplaner, stadsplaner och byggnadsplaner, projekterar allmänna byggnader och bostadshus samt tillhandahåller kontrollanter för kommunernas byggnadsverksamhet. Husprojektering utförs årligen för ett sammanlagt byggnadsvärde på över 30 milj. kronor.

Fastighetskontoret tillhandagår kommunerna i markförvärvsärenden (även expropriationer) utarbetar exploateringskalkyler, upprättar grundkartor och utför andra mätningssupdrag samt administrerar i viss omfattning bostadsbyggande.

Ingenjörskontoret utför utredningar i fråga om vattentäkter och avloppsrening, projekterar va-nät, vägar och gator etc., utarbetar programhandlingar för upphandling av nu berörda anläggningar och utövar kontroll av

anläggningsarbeten. Årligen detaljprojekteras anläggningar för ett sammanlagt värde av över 30 milj. kronor.

Den kamerala avdelningen inräknad har kontoren för närvarande ett 60-tal anställda. Årsomsättningen överstiger 2 milj. kronor och avser huvudsakligen lönekostnader och utlägg för projektering, utredningar och kontrollantverksamhet.

De tekniska kontoren utför uppdrag även för andra kommuner än medlemskommunerna, ibland även för statsverket och för privata företag och personer.

Samtliga uppdrag utföres till självkostnad eller mot taxa. Den konsulterande verksamheten är helt självbärande.

Samköpskommittén sköter en omfattande gemensam upphandling av kommunala förnödenheter, företrädesvis för skolornas behov samt för uppvärmning av kommunala byggnader. Skolmateriel köpes för cirka 35 000 elever och bränsleupphandlingen omfattar årligen cirka 15 000 m³ eldningsolja.

Intresseföreningen förvärvade år 1955 en fastighet i Göteborg, vilken därefter successivt byggts om till lokaler för föreningens och förortsförbundets behov.

Bohusläns Kommunala Exploaterings A.B. — i det följande benämnt med den allmänt förekommande förkortningen Bokab — tillkom år 1961 på förslag av en under det föregående året mot bakgrunden av de fleråriga diskussionerna om utbyggnaden av landskommunerna på Hisingen tillsatt utredningskommitté, bestående av ledamöter från Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott samt Torslanda och Tuve kommuner.

Vid 1960 års landstingsmöte beslöt Göteborgs och Bohus läns landsting deltaga i bildande av och ingå som part i bolaget samt bemyndiga sitt förvaltningsutskott att teckna konsortieavtal enligt kommitténs förslag, att på landstingets vägnar medverka vid bolagets bildande, att teckna aktier i bolaget för ett nominellt belopp å 300 000 kronor samt att företräda landstinget å bolagets stämmor.

Förvaltningsutskottet, som hade ansett synnerliga skäl föreligga för skapande av bolaget, motiverade sin framställning till landstinget med bl. a. följande uttalande:

»Eftersom alternativet till ökad aktivitet och i synnerhet ökat bostadsbyggande på Hisingen utan tvivel är, att Göteborgs stad ånyo aktualiserar införlivningsplanerna — och kan anföra bärande skäl för införlivningen — är landstingets engagemang för det föreslagna exploateringsbolaget enbart därmed motiverat. Det finns emellertid fler kommuner inom landstingskommunen, som redan nu synes vara eller inom en nära framtid bli i behov av hjälp med markexploateringsfrågor. Och det gäller inte enbart kommuner i södra länsdelen — den handelspolitiska utvecklingen har som bekant redan föranlett sonderingar för industriell nyetablering av betydande mått inom nya områden i Bohuslän. Företaget har därför föreslagits så konstruerat, att ytterligare kommuner kan upptagas som

delägare eller — utan att ingå som delägare — utnyttja bolagets tjänster för sina exploateringsfrågor.»

Det planerade exploateringsbolaget kom därefter till stånd. Bohustinget och de två intresserade kommunerna har vardera tecknat aktier i bolaget med ett nominellt belopp å 300 000 kronor. Bolagets verksamhet skall i huvudsak vara begränsad till markexploatering för bostads- och annan bebyggelse — råmarksinköp, anläggning av vägar, ledningar etc. — samt försäljning av de färdigbildade och byggbara tomterna. Bolaget har efter sin tillkomst bidragit till en omfattande planerings- och utbyggnadsverksamhet inom de båda kommunerna.

Bokabs verksamhet har tilldragit sig intresse bland annat inom Älvsborgs län, där landstinget vid 1962 års landstingsmöte beslutat att uppdraga åt förvaltningsutskottet att i samband med utredning av fråga om upprättande av ett regionplaneringsorgan inom länet även pröva lämpligheten av att till ev. blivande dylikt organ knyta jämväl ett landstingets eget exploateringsföretag samt att bemyndiga förvaltningsutskottet att, om så efter verkställd utredning skulle visa sig lämpligare, å landstingets vägnar ingå som medlem i redan befintligt exploateringsföretag — d. v. s. Bokab — och därvid teckna aktier till belopp, som utskottet kunde finna lämpligt, dock högst 500 000 kronor, samt i sådant företag företräda landstinget.

Kommunalnämnden i Stora Lundby har med hänsyn till bostadsbehovet till förvaltningsutskottet anmält sitt behov och intresse av landstingets bistånd beträffande markexploateringsfrågorna. På grund härav har representanter för landstinget haft överläggningar med vissa kommunrepresentanter, som därvid uttalat ett allmänt intresse av exploateringsföretagets snara tillkomst. Ett dylikt har ansetts motiverat ej endast av det anmälda behovet av bostäder inom berörda kommuner, som skulle kunna mottaga en del av det stora antalet bostadssökande inom göteborgsregionen, utan även av intresset att få till stånd en jämnare utveckling och sysselsättning inom bygnadsbranschen i kommunerna. Vid överläggningarna föreslogs att i ett blivande företag landstinget borde teckna aktier med 500 000 kronor och vardera kommunen med 200 000 kronor, varigenom — om de kommuner, som med hänsyn till ovan anförda synpunkter i första hand ansetts böra ha intresse av företagets tillkomst, nämligen Nödinge, Starrkärr, Stora Lundby, Lerum och Skallsjö, inträdde som delägare i detsamma — aktiekapitalet skulle komma att uppgå till 1 500 000 kronor.

Förvaltningsutskottet har för avsikt att verkställa ytterligare undersökningar angående lämplig form för en bolagsbildning. Med hänsyn till uttalat intresse av att ett exploateringsbolags verksamhet snarast möjligt kommer igång anses som en tänkbar lösning att landstinget och intresserade kommuner inom länet efter mönster av Bokab bildar ett självständigt exploateringsbolag, som åtminstone till en början skulle få utnyttja Bokabs administrativa och tekniska resurser.

Kommunalfullmäktige i berörda kommuner har numera av förvaltningsutskottet beretts tillfälle taga ställning till frågan om kommunerna önskar ingå som delägare i det planerade exploateringsföretaget samt att, om sådan önskan föreligger, teckna aktier till det föreslagna beloppet, 200 000 kronor, och utse företrädare vid bolagsbildningen.

Innan *vissa översiktliga uppgifter om förortsförbundets verksamhet* lämnas må här understrykas, att bedömningar sådana som jämförelser mellan t. ex. hittillsvarande och beräknad utbyggnadstakt i området kring Göteborg i viss mån försvåras av den omständigheten att ej »storgöteborg», »göteborgsregionen», »Göteborg med förorter» eller ens »förortsområdet» är några entydiga begrepp.

Sålunda redovisas ofta i samband med redovisning av folkmängden Göteborg och fyra av dess grannkommuner som »storgöteborg». I 1951 års företagsräkning hänfördes ytterligare sex kommuner till storgöteborg. Till detta begrepp hänföres ibland hela göteborgsregionen, d. v. s. det område som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut omfattas av regionplanarbetet (d. v. s. de kommuner eller delar därav som anges å karta 4: 3) och Kungl. bostadsstyrelsen använder vid fördelningen av tertiärlånemedel och andra lånemedel för bostadsproduktionen begreppet för att beteckna ett annat område. Härtill kommer att arbetsmarknadsstyrelsen i sin regionindelning, Göteborgs stads statistiska kontor, förortsförbundet, planeringskommittén och Stor-Göteborgskommittén utfört beräkningar, var och en för olika områden.

De förortsförbundets bedömanden som redovisas i det följande avser sålunda, såvitt annat ej anmärkes, det område som omfattas av förbundets nedan i tab. 5: 16 angivna 26 medlemskommuner.

I samband med en år 1956 hållen överläggning mellan representanter för Göteborgs stad, Göteborgs och Bohus läns landsting, landskommunerna på Hisingen samt Göteborgs förorters samarbetsnämnd åtog sig nämnden att med en utredning belysa förortskommunernas byggnadsresurser för en begränsad tid framåt. Denna första utredning, som utformades som en inventering av hur mycket byggklar tomtmark, som år för år kunde åstadkommas i kommunerna, begränsades att avse femårsperioden 1957—1961 och avsåg samtliga nuvarande medlemskommuner utom Ytterby och Skallsjö. I utredningen konstaterades att inventeringen givit belägg för att förortskommunernas vilja att medverka i göteborgsregionens utbyggnad var god. Tidigare hade förortskommunerna haft ett bostadsbyggande av 700—800 lägenheter årligen. År 1956 nåddes en topp i fråga om igångsättning på närmare 1 400 lägenheter. Enligt den utförda inventeringen av tillgången på byggklar tomtmark fanns möjligheter att under loppet av en femårsperiod successivt öka igångsättningen till mellan 2 000 och 2 500 lägenheter per år. Under femårsperioden 1957—1961 skulle byggklar tomtmark kunna iordningställas för ett årsgenomsnitt av ca 1 800 lägenheter. Ökningen, som ansågs möjlig genom en samfällad aktion från kommunernas

sida, förutsatte att kvoteringen av igångsättningstillstånd och statliga låne-medel kunde organiseras så att göteborgsregionen blev ett gemensamt regleringsområde, att en fast organiserad samverkan mellan Göteborg och förortskommunerna kunde åstadkommas, samt att kommunernas behov av krediter och byggnadstillstånd kunde fyllas.

Genom att förorternas möjligheter att öka bebyggelsen kunde fördelas på många platser skulle en viss utspridning av byggnationen och till en del även en fördelning av densamma på relativt små objekt bli möjlig. Av många skäl bedömdes det emellertid som sannolikt, att en framtida ytterligare ökning skulle ske genom punktexploatering av större områden med speciellt goda förutsättningar härför.

Under den i nyssnämnda utredning bedömda femårsperioden utarbetade förbundet i anslutning till arbetet med regionkvoten för bostadsbyggandet igångsättningsprognoser för varje budgetår. Under löpande budgetår registrerade förbundet dessutom den faktiska igångsättningen i samband med avräkningen på regionkvoten. De uppgifter om bostadsbyggandet, som på detta sätt insamlats, redovisades år för år men anses ej ge ledning för bedömning av utvecklingen långsiktigt. Då materialet från år 1957 dessutom blivit helt inaktuellt och en samlad redovisning av byggnadsmöjligheterna i förorterna för en längre tidsperiod i flera sammanhang visat sig vara behövlig, beslöt förortsförbundet i början av år 1961 att utföra en ny femårsinventering för perioden 1961—1965.

I utredningen, som framlades i december 1961 och som benämnes »Markinventeringen 1961» lämnas inledningsvis några upplysningar om bostadsbyggandet under åren 1957—1960.

1957 års tomtmarksinventering utmynnade bl. a. i en igångsättningsprognos. Denna och den faktiska igångsättningen enligt bostadsstyrelsens och förbundets statistik framgår av följande tablå.

År	Antal påbörjade lägenheter	
	Prognos	I verkligheten
1957.....	1 000	1 250
1958.....	1 500	1 350
1959.....	2 000	2 290
1960.....	2 200	2 270
1961.....	2 400	2 614

I prognosen bedömdes lägenheternas fördelning på hustyper bli 53 % för flerfamiljshus och 47 % för småhus. I verkligheten blev proportionerna 65 % respektive 35 % (1958—60). Förskjutningen till förmån för flerfamiljshusen sammanhänge väsentligen med att småhusen, gruppbyggandet och storproduktion till trots, visat sig vara relativt sårbara för oförutsedda händelser under förberedelsestadiet och råkat ut för förseningar.

Erfarenheterna från gruppbyggandets första år bedöms emellertid av förbundet göra det lättare att klara problemen framdeles.

Vid inventeringen, som omfattar i förbundet ingående kommuner, har i första hand undersökts hur mycket byggklar tomtmark som kan beräknas komma att stå till förfogande för bostäder. De faktorer vartill hänsyn tagits vid bedömningen härav är utöver själva marktillgången planläget samt förutsättningarna att genomföra gatu- och ledningsarbeten. Utredningen har i enlighet härmed bestått i en kartläggning av byggklar tomtmark och råmark, som förutses bli ställd i ordning till tomtmark under de närmaste åren. Tyngdpunkten har av naturliga skäl legat på mark, som kommunerna äger eller på annat sätt kontrollerar. Privatägd mark har inte medtagits med mindre det varit uppenbart, att den kommer att bli tillgänglig för be-

Tabell 5:16. Tillgången på byggklar tomtmark under femårsperioden 1961—1965 enligt Göteborgs fjörorters förbunds utredning »Markinventeringen 1961».

Kommun	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljshus	Summa
<i>Göteborgs och Bohus län</i>			
Askim.....	550	—	550
Kungälv.....	500	970	1 470
Källered.....	330	220	550
Landvetter.....	370	30	400
Mölndal.....	690	3 190	3 880
Partille.....	1 140	1 470	2 610
Råda.....	120	360	480
Styrsö.....	30	—	30
Säve.....	380	210	590
Torslanda.....	330	530	860
Tuve.....	490	640	1 130
Ytterby.....	240	60	300
Öckerö.....	200	—	200
Summa i O län	5 370	7 680	13 050
<i>Hallands län</i>			
Fjärås.....	50	—	50
Kungsbacka.....	550	750	1 300
Lindome.....	150	—	150
Onsala.....	45	5	50
Särö.....	150	—	150
Tölö.....	180	20	200
Summa i N län	1 125	775	1 900
<i>Älvsborgs län</i>			
Angered.....	300	235	535
Lerum.....	960	480	1 440
Nödinge.....	230	470	700
Skallsjö.....	310	90	400
Starrkärr.....	240	160	400
Stora Lundby.....	120	—	120
Lödöse.....	75	40	115
Summa i P län	2 235	1 475	3 710
Totalsumma	8 730	9 930	18 660

byggelse. Inventeringen utgör därför i huvudsak en redovisning av för exploatering aktuella kommunala markinnehav.

Vid inventeringen har inga andra inskränkningar eller hinder beaktats än de som kan föreligga på det kommunala planet. Det har således förutsatts att byggnadsverksamheten under perioden skall få den omfattning, som är genomförbar med hänsyn till varje enskild kommuns egna förutsättningar. Begränsningar i form av otillräckliga låneramar, kreditrestriktioner eller brist på arbetskraft har sålunda icke beaktats. I utredningen hävdas att den under dessa förutsättningar å ena sidan ger besked om det mesta som kan ifrågakomma för bebyggelse, men att exploateringsobjekten emellertid granskats och gallrats så noga att det å andra sidan icke kan sägas vara fråga om någon överskattning. Det bör avslutningsvis påpekas, att den kommunala bedömning, varå utredningen stöder sig, även omfattat en prövning av om programmet med hänsyn till kommunens ekonomi, serviceanordningar etc. kan klaras.

I *tabell 5: 16* lämnas en sammanställning av de rapporter från kommunerna som lämnats vid inventeringen. Den visar den för hela undersökningsperioden sammanlagda tillgången på byggklar tomtmark. Fördelningen på hustyper grundas på en genomgång av detalj-, general- eller dispositionsplaner.

Årsmedeltalet för femårsperioden är 3 700 lägenheter. Som jämförelse kan nämnas att igångsättningen före år 1956 uppgick till 700—800 lägenheter årligen. Under de därpå följande fyra åren var igångsättningen i medeltal 1 800 lägenheter.

Under femårsperioden kommer tomtmarkstillgången att öka successivt. Detta framgår av *tabell 5: 17*.

Tabell 5: 17. Årlig ökning av tomtmarkstillgången under åren 1961—1965 enligt Göteborgs förorters förbunds utredning »Markinventeringen 1961».

År	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljshus	Summa
1961.....	1 645	1 285	2 930
1962.....	1 760	1 565	3 325
1963.....	1 780	1 990	3 770
1964.....	1 760	2 815	4 575
1965.....	1 785	2 275	4 060
Summa	8 730	9 930	18 660
%	47	53	100

Med ledning av de sålunda redovisade uppgifterna över tomtmarkstillgången uppställs följande igångsättningsprogram för förorterna, därvid försiktigtvis räknas med ett visst bortfall på småhussidan.

År	Antal lägenheter
1961	2 600 (i verkligheten igångsattes 2 614 lägenheter)
1962	3 000 ¹
1963	3 500 ²
1964	4 000
1965	4 500

De tillgängliga kommunala markinnehaven och kommunernas exploateringsmöjligheter bedömes sålunda ge möjlighet till en fortsatt kraftig ökning av förorternas bostadsbyggande.

Lägenheternas fördelning på hustyperna anges som densamma som i 1957 års inventering eller 53 % i flerfamiljshus och 47 % i småhus. Med stöd av vunna erfarenheter bedöms emellertid att i verkligheten en viss förskjutning till förmån för flerfamiljshus kommer att ske. Preliminärt räknas för de närmaste åren genomsnittligt med 65 % i flerfamiljshus och 35 % i småhus. Trots en förskjutning mot flerfamiljshus skulle detta innebära en produktion av 1 000—1 500 lägenheter i småhus per år i förorterna.

I fråga om mark för industri i förortsområdet anges i utredningen som önskvärt att den påbörjade regionala utspridningen av företagen fortsätter och ökar i omfattning. Efterfrågan på industritomter i förorterna anges vara i klart tilltagande. Då företagarna erfarenhetsmässigt vid valet av plats för nyetablering fäster stort avseende vid kommunikationer, är tomtefterfrågan främst inriktad på de bäst belägna industriområdena i regionens centralare delar, Kungsbacka och Kungälv inberäknat.

I åtskilliga förortskommuner finns god tillgång på byggklar industri- mark, vars beskaffenhet och belägenhet varierar. Av kommunernas uppgifter framgår att industrimark i kommunal ägo finns i städerna Kungsbacka, Kungälv och Mölndal samt i landskommunerna Partille, Råda, Starrkärr, Nödinge, Lerum och Ytterby.

I sammanfattande kommentarer anges i utredningen att huvudparten av bostadsbyggandet i förorterna under de senaste åren har varit lokaliserat till de största kommunerna. I städerna Mölndal, Kungsbacka och Kungälv samt kommunerna Lerum, Nödinge och Partille har således under åren 1958—1960 byggts sammanlagt något över 1 500 lägenheter årligen, motsvarande 80 % av byggandet i samtliga förorter. Även om byggandet på dessa orter under femårsperioden 1961—1965 skulle utökas till över 2 200 lägenheter årligen, kommer de icke att svara för mer än ca 60 % av hela förortsområdets byggnadsinsats. Den avtagande relativa andelen sammanhänger med att allt flera förorter nu gått in för en systematisk markexploatering och utbyggnadsverksamhet. Ett uttryck härför är

¹ I november 1962 bedömde förortsförbundet att igångsättningen år 1962 kommer att uppgå till det i markinventeringen beräknade antalet.

² Enligt förortsförbundets bedömande i november 1962 kommer detta antal sannolikt att något överskridas.

att 14 kommuner under de senaste fem åren har ordnat huvudanordningar för vatten och avlopp. Med den ökade bredd, som förortsutbyggnaden nu fått, har en rad mindre samhällen runt Göteborg börjat byggas ut till egentliga förortssamhällen. Framtidsmässigt bedöms en sådan utveckling vara fördelaktig, eftersom regionen på grund av sin topografi och sitt kommunikationssystem måste få det framtida bebyggelsetillskottet fördelat på ett relativt stort antal samhällen.

I kommentaren anföres vidare att industriexpansionen i regionen anses medföra en stegrad befolkningstillväxt, bl. a. på grund av ökad inflyttning från andra delar av landet. Denna utveckling medför krav på en större bostadsproduktion. För hela storgöteborg, i den regionala omfattning som här avses, är nivån för närvarande 6 000—6 500 lägenheter per år. En ökning till 7 500 lägenheter per år har bedömts som erforderlig för de närmaste åren. Om förorterna i enlighet med prognosen inom en femårsperiod skulle komma att öka sin andel till 4 000—4 500 lägenheter årligen, skulle de ha att svara för avsevärt mer än halva bostadstillskottet och en avsevärd avlastning ske för Göteborgs del.

Det betonas dock slutligen i inventeringen, att då bostadsproduktionen ökar kraftigt i förorterna och kommer upp i den stora volym, som tidigare nämnts, måste kommunerna gå in för en fastare gemensam tidsplanering av byggandet än hittills. Om byggandet i varje enskild kommun planeras och utvecklas oberoende av situationen i de andra kommunerna, kan byggnadsmarknaden råka in i en »berg- och dalbana», som kan ge svåra återverkningar på arbets- och bostadsmarknaderna. Den av förortsförbundet påbörjade gemensamma tidsplaneringen för förortskommunerna anses därför inför den väntade utvecklingen böra utbyggas. En rullande tidsplan i form av ett s. k. aktionsprogram bedömes böra utgöra grunden för samarbetet i detta avseende mellan förorterna inbördes och mellan dessa och Göteborgs stad. I en sådan tidsplanering bör utöver byggnadsvolymen även frågan om en lämplig avvägning av produktionens inriktning på hustyper beaktas. En kommunal tidsplanering förutsätter att kommunen kontrollerar huvudparten av exploateringsverksamheten. Det enklaste och effektivaste sättet att åstadkomma en sådan kontroll anges vara att kommunerna köper upp råmarken och på den vägen skaffar sig möjlighet att med ägarens rätt bestämma när den skall bebyggas.

Enligt *av förortsförbundet till storstadsutredningen lämnade uppgifter* beräknas vid årsskiftet 1962—1963 ca 3 000 lägenheter vara under uppförande. Medelbyggtiden för en lägenhet uppges vara i förortsområdet cirka 12 och i Göteborg 17 månader. Skillnaden anges vara beroende av att Göteborg belånar och redovisar större enheter, även om dessa utbygges etappvis. Förbundet räknar med att enligt ovan angivet igångsättningsprogram minst 3 500 lägenheter kommer att påbörjas inom förortsområdet under år 1963.

Förbundet har påbörjat arbetet med en bostadsbyggnadsplan med syfte att långsiktigt tidsplanera exploateringsverksamheten och därmed vinna större stadga i bostadsproduktionen. Denna plan går ut på att tidsplanera varje enskilt planeringsobjekt.

B. Hisingskommunerna

Torslanda kommun, som gränsar till Hermansby och Säve kommuner i norr, till Tuve kommun i öster och till Göteborg i sydost och omfattar den västligaste delen av Hisingen mellan Nordre älvs och Göta älvs utlopp, tillkom i sin nuvarande omfattning i samband med den s. k. storkommunreformen, då Torslanda och Björlanda förutvarande kommuner sammanlades.

Folkmängden i de båda kommundelarna tillsammans uppgick år 1948 till 1 749, vid kommunens bildande till 1 998, år 1957 till 2 067 och år 1962 till 2 416 invånare. Ökningen i årsmedeltal för hela perioden utgör 44. I förortsförbundets »Markinventeringen 1961» beräknas befolkningen år 1965 till 3 800 personer. Enligt regionplanekontorets bedömande skulle kommunen — vid en antagen befolkningsutveckling till år 1990 upp till 450 000 invånare i Göteborg och 275 000 i regionen i övrigt — i runda tal år 1975 uppnå ett befolkningstal på 9 000 och år 1990 10 000 invånare. Sistnämnda befolkningstal är beräknat under antagande att flygbullrets maximala störningsområden blir oförändrade.

Enligt utredning av Göteborgs stads statistiska kontor uppgick hela antalet förvärvsarbetande i Torslanda år 1950 till 876. Av dessa hade 255, eller 29,1 %, sin arbetsplats i Göteborg. Motsvarande siffror för år 1960 var 982, 448 och 45,6.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 för de båda kommundelarna tillsammans till 23 903, år 1952 för den nybildade kommunen till 36 767 och år 1962 till 82 475. Ökningen uppgick i årsmedeltal, räknad i löpande penningvärde, under femtonårsperioden till 3 904.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona enligt beslut föregående år uppgick år 1952 till 9 kronor 8 öre och år 1962 till 15 kronor. För år 1963 har beslutats oförändrad utdebitering.

Kommunens landareal är 6 400 ha. Göteborgs stad äger i kommunen cirka 835 ha. Den odlade jorden omfattar cirka 25 % av kommunens areal. En stor del av kommunen präglas av fritidsbebyggelsen och antalet fritidshus uppgick år 1961 till cirka 3 000. Denna bebyggelse har till stor del skett tämligen slumpartat i grupper utan egentlig samordning. Jordbruket har hittills varit den dominerande näringsgrenen inom kommunen, medan industrin endast representerats av ett fåtal mindre företag. Genom utbyggnaden av Volvoverken i Sörred över gränsen mot Göteborg har emellertid Torslanda nu börjat inlemmas i den kraftiga utbyggnad av storindustri och hamnrörelse, som sker längs norra sidan av Göta älv. Här kan även sägas ingå den fortgående utbyggnaden av Torslanda flygfält.

Detta flygfält har emellertid — tillsammans med det omedelbart norr om kommungränsen belägna militära flygfältet i Säve — ända sedan flygbuller på allvar började beaktas såsom en sanitär olägenhet utgjort en spärr för bebyggelseutvecklingen i kommunen. Bullermattorna från de båda fälten gör enligt nuvarande bedömning av gränsen för tolerabel ljudstörning bostadsbebyggelse olämplig inom drygt 75 % av kommunen. De båda flygfältens bullermattor täcker till stor del varandra. En eventuell förflyttning av Göta flygflottilj skulle därför ej väsentligt förbättra situationen för Torslandas del. En utbyggnad av Torslandafältet för trafik med tyngre jetplan kan dessutom vidga fältets bullermatta, vilket skulle reducera de fördelar för norra delen av kommunen, som en annan användning av flygflottiljens område skulle erbjuda.

Flygplatsanläggningarna i Torslanda har genom åren varit av stort intresse för Göteborgs stad, som där enligt uppgift sedan år 1922 nedlagt ett sammanlagt belopp av ca 3,89 milj. kronor. Därav utgör 3,64 milj. kronor markförvärvs- och anläggningskostnader.

Av uppgifterna i den tidigare omnämnda »Markinventeringen 1961» framgår att även om möjligheterna till bostadsbebyggelse i kommunen är starkt beskurna genom bullerstörningarna, kommer behovet av nya bostäder att bli stort i samband med att nya industrianläggningar på Hisingens sydvästra del tages i bruk. Den lämpligaste platsen för bostadsbebyggelse anses vara Torslanda kyrkby, men även i Helgered anses en begränsad utbyggnad vara möjlig. Kommunen har under senare år vidtagit omfattande förberedelser för en samhällsmässig utbyggnad genom markförvärv, anläggande av huvudanordningar för vatten och avlopp samt bebyggelseplanering etc. Förberedelserna ger nu möjlighet att väsentligt öka det bostadsbyggande, som enligt tillgänglig statistik under åren 1959—1960 omfattade 68 påbörjade lägenheter, alla i småhus.

Enligt den i samråd med kommunen utförda tomtmarksinventeringen förutses igångsättningen under femårsperioden 1961—1965 bli följande.

År	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljshus	Summa
1961.....	40	80	120
1962.....	70	100	170
1963.....	70	100	170
1964.....	70	130	200
1965.....	80	120	200
Summa	330	530	860
%	48	52	100

Exploateringen i kommunen sker inom Helgeredsområdet och framför allt inom Nolered vid Torslanda kyrka, där i inventeringen beräknas att ca 550 lägenheter kommer att påbörjas inom femårsperioden. Området, som förvärvats av kommunen, exploateras genom exploateringsbolaget Bokab.

Enligt förortsförbundets aktuella tidsplan för exploateringsverksamheten beräknar man att i kommunen under åren 1963—1966 uppnå en produktion av 1 100 lägenheter.

Den kommunala samverkan mellan Torslanda och Göteborg eller mellan dessa båda kommuner och andra har redovisats ovan i kap. 4, avsnitt »I. Kommunal samverkan mellan Göteborg och förortskommunerna».

I övrigt samarbetar Torslanda med de kommuner som beröres av förslagen i detta betänkande enligt följande.

Torslanda, Tuve och Säve kommuner samarbetar inom polisväsendets område i ett kommunalförbund, Hisings polisdistriktsförbund.

Torslanda och Tuve är jämte landstinget i Göteborgs och Bohus län delägare i Bokab, för vilket bolag redogjorts ovan i detta kapitel.

Torslanda och Tuve har avtal angående en färdigställd avloppsanläggning utefter Kvillen och om likaledes färdigställda vatten- och avloppsanläggningar i Klara- och Helgeredsområdena samt i Kärrdalen.

Beträffande renhållning har de båda kommunerna ett avtal som ger Tuve rätt att använda en soptipp i Torslanda.

Inom skolväsendet föreligger beslut om anordnande av högstadium genom samverkan mellan de tre hisingskommunerna. Undervisningen skall förläggas till Tuve.

Kommunen är, såsom ovan framgått, medlem i Göteborgs förorters förbund och Göteborgs förorters intresseförening.

Tuve kommun, som i norr gränsar till Säve, i öster och söder till Göteborg och i väster till Torslanda, berördes ej av 1952 års kommunreform.

Folkmängden uppgick år 1948 till 1 675, år 1952 till 2 076, år 1957 till 2 355 och år 1962 till 2 961 invånare. Ökningen i årsmedeltal för hela perioden utgör 85. I förortsförbundets senaste markinventering uppskattas befolkningen år 1965 till 5 000 personer. Regionplanekontoret beräknar under samma förutsättningar som ovan angivits beträffande Torslanda, att Tuve i runda tal uppnår ett befolkningstal på 16 000 år 1975 och 18 000 invånare år 1990.

Hela antalet förvärvsarbetande i Tuve uppgick enligt stadens statistiska kontors utredning år 1950 till 835, av vilka 539 eller 63,2 % arbetade i Göteborg. För år 1960 var motsvarande siffror 1 242, 862 och 69,4.

Antalet skattekröner enligt föregående års taxering uppgick år 1948 till 27 735 och år 1962 till 135 706. Ökningen under femtonårsperioden uppgick, räknad i löpande penningvärde, i årsmedeltal till 7 198.

Enligt beslut föregående år uppgick hela den kommunala utdebiteringen per skattekröna år 1948 till 6 kronor 85 öre, år 1952 till 9 kronor och år 1962 till 15 kronor 50 öre. Beslut har fattats om oförändrad utdebitering för år 1963.

Kommunens landareal är 1 655 ha, varav Göteborgs fastighetsinnehav omfattar cirka 203 ha.

Tätortsbildningar finns i Kärrdalen och Glöstorps, från vilka båda platser avståndet till Göteborgs centrum är 7 kilometer.

På de lägre belägna markerna mellan Kvillen och vägen mot Säve finns stora arealer lämpade för industri. I generalplanen för södra delarna av Tuve har stora industriområden utlagts i dessa områden.

Tuves nordvästra delar berörs av flygets bullermattor.

Enligt den nyssnämnda markinventeringen har kommunen under de senaste åren vidtagit omfattande förberedelser för en samhällsmässig utbyggnad. Huvudanordningar för vatten och avlopp har sålunda utbyggts gemensamt med Säve och Torslanda och stora markförvärv i exploateringssyfte har skett genom frivilliga förvärv och genom expropriation. Vidare skall företagas en omfattande skolutbyggnad, bl. a. med högstadium, som under en övergångstid skall vara gemensamt för de tre hisingskommunerna.

Enligt vid inventeringen tillgänglig statistik omfattade igångsättningen av bostadsbyggen under åren 1958—1960 100 lägenheter, alla i småhus.

Igångsättningen under femårsperioden 1961—1965 förutses i inventeringen bli följande.

År	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljshus	Summa
1961.....	100	40	140
1962.....	70	150	220
1963.....	90	150	240
1964.....	90	150	240
1965.....	140	150	290
Summa	490	640	1 130
%	43	57	100

Detta program förutsätter slutförd exploatering av kommunens nuvarande markinnehav i Glöstorp och i Kärrdalen samt att ungefär hälften av ett exproprierat område i Gunnestorp tages i anspråk. Tekniska förutsättningar anses föreligga att öka exploateringsakten utöver prognosen.

I förortsförbundets aktuella tidsplan beräknas att 1 100 lägenheter kommer att produceras i kommunen under åren 1963—1966.

Den kommunala samverkan i vilken Tuve deltagit tillsammans med någon eller några av de i detta betänkande närmare behandlade kommunerna framgår av de redogörelser i ämnet som lämnats beträffande Göteborgs stad och Torslanda.

Säve kommun gränsar i norr till Ytterby kommun och Kungälv stad i öster till Angereds kommun, i söder till Göteborg, Tuve och Torslanda samt i väster till Hermansby kommun. Ej heller Säve berördes av 1952 års kommunreform.

Folkmängden uppgick år 1948 till 2 611, år 1952 till 2 619, år 1957 till 2 543 och år 1962 till 2 646 invånare. Ökningen i årsmedeltal sedan 1948 utgör 2. Förortsförbundets senaste markinventering räknar med en befolk-

ning år 1965 på 3 500 personer och enligt regionplanekontorets bedömning (ovan redovisat vid framställningen om Torslanda kommun) uppnår Säve i runda tal år 1975 10 000 och år 1990 15 000 invånare.

I Säve fanns enligt Göteborgs stads statistiska kontors tidigare nämnda utredning år 1950 1 326 förvärvsarbetande, av vilka 290, eller 21,9 %, arbetade i Göteborg. År 1960 var motsvarande siffror 1 307, 430 och 32,9.

Antalet skattekröner enligt föregående års taxering uppgick år 1948 till 43 000 och år 1962 till 119 418, eller en ökning, räknad i löpande penningvärde under femtonårsperioden med i årsmedeltal 5 094.

Enligt beslut föregående år uppgick hela den kommunala utdebiteringen per skattekröna år 1948 till 8 kronor 5 öre, år 1952 till 8 kronor 35 öre och år 1962 till 14 kronor. För nästkommande år har beslutats oförändrad utdebitering.

Landarealen är 4 953 ha. Göteborg äger i kommunen cirka 90 ha.

I kommunen, vars norra och västra delar berörs av flygets bullermattor, finns i tätortsbildningarna tillgång på mark för industri.

Enligt den senaste markinventeringen har 45 lägenheter i småhus igångsatts åren 1958—1960.

För perioden 1961—1965 beräknas igångsättningen bli följande.

År	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljshus	Summa
1961.....	145	—	145
1962.....	10	—	10
1963.....	25	—	25
1964.....	80	80	160
1965.....	120	130	250
Summa	380	210	590
%	64	36	100

Prognosen förutsätter ianspråktagande av södra delen av det s. k. skogomeområdet, exploatering i en andra etapp i Kärra samt en mindre utbyggnad i Säve stationssamhälle.

Förortsförbundets tidsplan för åren 1963—1966 visar en bostadsproduktion av tillsammans 350 lägenheter.

Säve har — utöver vad som framgår av den beträffande Göteborg och Torslanda lämnade redovisningen av kommunal samverkan — avtal även med Kungälv om gymnasie- och yrkesundervisning.

Vid sammanträden respektive den 26 juni, den 29 maj och den 27 juni 1961 beslutade kommunalfullmäktige i Torslanda, Tuve och Säve att låta verkställa en förutsättningslös utredning angående en eventuell sammanläggning av de tre kommunerna. För ändamålet tillsattes en utredningskommitté med en opartisk ordförande och fyra ledamöter från vardera kommunen.

Kommittén avgav den 28 november samma år sin utredning. Då denna lämnar en föreställning om de med de regionala utbyggnadsfrågorna i göteborgsområdet förknippade frågorna behandlas densamma här förhållandevis utförligt.

Av utredningen — i det följande benämnd *hisingsutredningen* — framgår att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i samband med 1952 års kommunreform föreslog en sammanläggning av Säve och Tuve kommuner, vilket förslag — liksom ett annat förslag om sammanläggning av Torslanda och Björlanda dåvarande kommuner samt Tuve och Säve — emellertid ej realiserades. Göteborgs stad önskade vid tiden för reformen införliva nuvarande Torslanda och Tuve kommuner, men länsstyrelsen fann ej det berättigade i stadens önskemål så uppenbart, att införlivning med staden borde ske enligt 1946 års särskilda indelningslag, och kammarkollegiet föreslog ej heller någon sådan införlivning.

Såsom tidigare i detta betänkande anförts har frågan om de tre hisingskommunernas framtid även efter 1952 års kommunreform diskuterats av Göteborgs kommunala organ vid dess behandling av den s. k. planeringsberedningens betänkande samt vid avgivande av remissyttrande över indelningskommitténs betänkande under år 1961.

Hisingskommittén blev på ett tidigt stadium av sitt arbete enig om att den nuvarande kommunindelningen på Hisingen icke kunde anses tillfyllest i fortsättningen. Bakgrunden till detta ställningstagande var den alltmera utbyggda samverkan de tre kommunerna emellan samt främst behovet av en större enhet för genomförandet av utbyggnadsplanerna inom kommunernas områden på Hisingen.

Efter att ha konstaterat att en sammanläggning av Torslanda, Tuve och Säve vore möjlig enligt indelningslagens bestämmelser fastslog kommittén, att inom åtskilliga förvaltningsområden redan förekom eller förbereddes en fullt reglerad samverkan de tre kommunerna emellan.

I sin utredning fortsatte kommittén härefter bl. a. sammanfattningsvis:

»5. En skatteunderlagsberäkning ger en bild av den ekonomiska bärkraften hos en sammanlagd hisingskommun. Med utgångspunkt från en bostadsproduktion på omkring 500 lägenheter per år under den närmaste femårsperioden kan kommunen vid slutet av denna period beräknas ha ett befolkningstal på omkring 15 000 invånare, varå det belöpande skatteunderlaget enligt en schematisk beräkning kan uppskattas till omkring 1 milj. skattekrönor. Med hänsynstagande till skatteavräkningsförfarandet skulle kommunen vid denna tidpunkt med en utdebitering på exempelvis 9: — kunna möta sitt då aktuella utdebiteringsbehov för det närmaste året (1967) med skatteinkomster på mellan 9 och 10 milj. kronor. En jämförande beräkning med utgångspunkt från faktiska siffror för andra expanderande förortskommuner visar, att utdebiteringsbehovet vid nämnda tidpunkt för en sammanlagd hisingskommun torde ligga omkring 10 milj. kronor. — Efter ett fullföljande av hisingskommunernas förberedda utbyggnadsplaner för de närmaste åren är grunden skatteunderlagsmässigt lagd för en sådan ökning av utbyggnadstakten, som för tiden därefter kan befinnas erforderlig. De svårig-

heter som kan uppkomma ligger inte i att klara ett betydande utbyggnadsbehov på längre sikt utan är i stället hänförliga till själva startskedet, då det redan förberedda utbyggnadsprogrammet skall börja att genomföras. Erfarenheterna från andra kommuner i samma situation visar att sådana initialsvårigheter kan bemästras genom en klok ekonomisk planläggning. För hisingskommunernas vidkommande är utgångsläget relativt gynnsamt.

6. Stora delar av Hisingen besväras av bullerstörningar från såväl Torslanda trafikflygplats som Säve flygflottilj (F 9). Betydande områden är därigenom inte lämpade för bostadsbebyggelse. Enligt en verkställd undersökning kan fastslås, att de flygbullerstörningar som f. n. föreligger på Hisingen inom överskådlig tid får beräknas kvarstå för ett i stort sett oförändrat område. Detta innebär en väsentlig begränsning av de utbyggnadsmöjligheter för bostäder, som man har anledning att räkna med inom hisingskommunernas områden.

7. De på grundval av ett oförändrat flygbullerområde översiktligt redovisade utbyggnadsmöjligheterna inom de tre hisingskommunerna kan fullt utnyttjade beräknas ge ett befolkningstillskott på 35—40 000 invånare. Detta motsvarar ett utbyggnadsprogram på 10—11 000 bostadslägenheter. Inklusiva den befintliga bebyggelsen för cirka 8 000 invånare beräknas en fullt utbyggd hisingskommun sålunda inrymma omkring 45 000 invånare. Avsikten är att bostadsbebyggelsen i hisingskommunerna skall inriktas på småhus samt hyreshus i två eller tre våningar, vilket står i överensstämmelse med de krav som planmyndigheterna och de bostadspolitiska organen har framfört.

8. Det förhållandet att betydande områden inom hisingskommunerna genom flygbullerstörningar inte är lämpade för bostadsbebyggelse, innebär att tillgången på mark för industribebyggelse är relativt stor. I regionplanekontorets översiktsplaner för hisingskommunerna är också inlagt betydande industriområden. En större industriutbyggnad pågår redan i Sörred i Torslanda, där AB Volvo uppför en bilfabrik. Vid bedömningen av frågan om den framtida industrilokaliseringen till hisingskommunerna måste dock tas hänsyn till att en viss balans så långt möjligt bör föreligga mellan antalet arbetsplatser och det antal bostäder som det är möjligt att inrymma inom området. Utvecklingen inom göteborgsområdet torde i realiteten medföra en relativt betydande industrilokalisering till hisingskommunerna. Kommittén har kommit till den uppfattningen, att de kommunala insatser som härvid erfordras, kan väl tillgodoses inom ramen för de resurser en sammanlagd hisingskommun får. De erfarenheter från andra kommuner, som kommittén tagit del av, bestyrker denna uppfattning.

9. Beträffande kommunikationsnätet har vägförvaltningen aktualiserat en ny yttre ringled som förbinder befintliga och framtida bostads- och industriområden i hisingskommunerna.

10. En successiv utbyggnad av de nya bostadsområdena i hisingskommunerna måste snarast möjligt påbörjas. Kommunerna har på senare tid tagit konsekvenserna härav genom förberedelser för en omfattande samhällsmässig utbyggnad. Kommunernas förberedelser syftar för den närmaste femårsperioden till en genomsnittlig bostadsproduktion på omkring 500 lägenheter per år. Därigenom beräknas en sammanlagd hisingskommun vid utgången av denna femårsperiod ha ett befolkningstal på omkring 15 000 invånare. För tiden därefter kan utbyggnadstakten ökas väsentligt om detta visar sig erforderligt. Såvitt nu kan bedömas torde en bostadsproduktion på 500—1 000 lägenheter per år då vara av lämplig storleksordning. Detta skulle innebära ett successivt utnyttjande av de föreliggande utbyggnadsmöjligheterna i hisingskommunerna inom loppet av en 15-

årsperiod. Bebyggelsen förutsättes drivas parallellt inom områdena i Säve, Torslanda och Tuve.

11. Enligt en verkställd markinventering finns f. n. inom hisingskommunerna för exploatering disponibel mark — i huvudsak kommunägd — för sammanlagt cirka 2 600 bostadslägenheter. Kommunerna arbetar f. n. med ytterligare markförvärv i exploaterings syfte. Underlag finns sålunda för den utbyggnadstakt på i genomsnitt 500 lägenheter per år under den närmaste femårsperioden, som angivits i det föregående. Självfallet måste förberedelser för en därefter fortsatt utbyggnad successivt äga rum. För att underlätta markexploateringsgenomförande har nyligen under landstingets medverkan bildats ett exploateringsbolag (Bokab), vari utöver landstinget tills vidare Torslanda och Tuve kommuner är delägare. Bokab beräknas redan vid utgången av år 1961 ha igångsatt exploateringsarbeten för omkring 800 bostadslägenheter. Exploateringsbolaget kan också bli av betydelse när iordningställandet av mark för industribebyggelse efter hand aktualiseras inom hisingskommunernas områden.

12. Erfarenheterna från andra förortsområden visar, att en utbyggnadstakt av nu ifrågavarande storleksordning inte är orealistisk för en expanderande förortskommun. Jämförelser härvidlag ger vid handen, att den utveckling som en sammanlagd hisingskommun har att räkna med inte kan anses vara exceptionell utan i stället är en förhållandevis vanlig företeelse inom förortsområdet till en storstad.

13. Med ledning av den verkställda utredningen konstaterar kommittén, att förutsättningar finns för att lösa den ifrågavarande utbyggnaden på Hisingen och den därmed sammanhängande kommunindelningsfrågan genom en sammanläggning av Säve, Torslanda och Tuve kommuner till en självständig kommun. Då de behov som föreligger i fråga om industriområden, bostadsbebyggelse o. d. inom hisingskommunerna sålunda kan tillgodoses genom att sammanföra de tre hisingskommunerna med varandra, är en införlivning med Göteborgs stad från dessa synpunkter inte erforderlig.

14. Kommittén fastslår vidare, att behovet av samverkan med Göteborgs stad för hisingskommunernas vidkommande inte är mera omfattande än för andra kommuner som ingår i göteborgsområdet. Inte heller i detta hänseende kan anses föreligga tillräckliga skäl för en införlivning med Göteborgs stad. I anslutning härtill påpekar kommittén, att ett samarbete mellan Göteborgs stad och alla förortskommunerna inom göteborgsregionen i och för sig bör vara en naturlig företeelse. Det är härvid fråga om ett regionalt samordningsproblem, och kommittén förklarar sig vara övertygad om att detta inte löses på bästa sätt genom att staden nu införlivar hisingskommunerna och sedan efter hand allt flera av förortskommunerna. Den gemensamma handlingslinjen för storstadsregionen måste i stället vara att det regionala samarbetet förstärkes och ges lämpliga former. I samband härmed erinras om att stadsfullmäktige i Göteborg så sent som år 1958 uttalat sig för att tillskapa ett organ för gemensam planering och utbyggnad av staden och förortskommunerna, och att dessa frågor därefter varit föremål för utredning inom en för staden och förorterna gemensam kommitté — Stor-Göteborgskommittén — vilken i enighet utarbetat konkreta förslag till ett permanent samarbete. För att nå ett fruktbarande resultat bör ett sådant för hela regionen utvecklat samarbete prövas i en positiv anda, då indelningsfrågorna och därmed sammanhängande spörsmål för bl. a. göteborgsregionen nu är avsedda att behandlas av den särskilda utredningsman som inrikesministern tillkallat.

15. Kommittén uppehåller sig även vid frågan om den kommunala servicen. Därvid konstateras att behovet av kommunala serviceanordningar — inkl. de

uppgifter som landstinget svarar för — kan tillgodoses på ett minst lika tillfredsställande sätt i en sammanlagd hisingskommun som vid en införlivning med Göteborgs stad.

16. Efter att från olika synpunkter ha övervägt hisingskommunernas indelningsfråga är kommittén helt enig om att förordna en sammanläggning av Säve, Torslanda och Tuve kommuner till en självständig kommun.

17. Från kommunernas synpunkt är det angeläget att sammanläggningen av hisingskommunerna kommer till stånd snarast möjligt, inte minst med hänsyn till den samordning av hisingskommunernas resurser som erfordras för den planerade utbyggnadens genomförande. Kommittén föreslår därför att sammanläggning av kommunerna begäres fr. o. m. 1 januari 1963. Som namn på den genom sammanläggningen nybildade kommunen föreslås *H i s i n g s k o m m u n.*»

De tre kommunernas fullmäktige beslutade härefter i december 1961 att kommunerna i enlighet med kommitténs hemställan bland annat skulle ingå till kammarkollegium med anhållan att kollegiet skulle föreslå sammanläggande av dem till en kommun från och med den 1 januari 1963.

Vid utredningens remissbehandling på länsplanet tillstyrktes förslaget eller lämnades utan erinran av *fullmäktige i fyra av de berörda kommunernas grannkommuner*, under det att *stadsfullmäktige i Göteborg* avstyrkte bifall till förslaget samt uttalade sig för att detsamma icke borde behandlas som ett fristående ärende utan i samband med de övriga indelningsfrågor i regionen, som skulle prövas av en särskild utredning (d. v. s. storstadsutredningen). Härvid måste även det alternativ som innefattade kommunernas införlivning till Göteborg prövas.

Övriga av *länsstyrelsen* hörda 10 remissinstanser tillstyrkte sammanläggningen med eller utan angivande av tid för densamma. *Landstingets förvaltningsutskott* förklarade sig berett att möta utbyggnaden på Hisingen med den landstingsservice som betingades av befolkningsutvecklingen. *Regionplanekontoret*, *förste provinsialläkaren*, *distriktsingenjören för vatten och avlopp*, *länskolnämnden*, *överlantmätaren samt länsarkitekten* uttalade från olika utgångspunkter, att den föreslagna sammanläggningen kunde bedömas vara till fördel. Även *länsbostadsnämnden* fann att den föreslagna sammanläggningen — som bedömdes icke föregripa en framtida eventuell ändring av kommunindelningen i storgöteborgsområdet — syntes medföra väsentliga fördelar. I remissyttrandet uttalades dock att i förslagets motivering saknades en mera konkret beskrivning av hur kommunen skulle fungera i fråga om merkantil, kulturell och social service etc. och att det måste bedömas som en svaghet, att spörsmålet om var den centrala tätorten skulle förläggas ej blivit utrett.

Länsstyrelsen ansåg sig med hänsyn till att länsstyrelsen tidigare givit uttryck åt samma uppfattning kunna tillstyrka sammanläggningen och hänvisade till att av utredningen och länsorganens yttranden framgick att sammanläggningen skulle vara till gagn, att de berörda kommunerna var eniga om att sammanläggningen borde genomföras samt att de lagenliga

förutsättningarna för indelningsändring uppenbarligen var för handen. Länsstyrelsen förutsatte emellertid att ärendet skulle prövas först efter hörande av den sakkunnige för prövning av vissa indelningsfrågor i länet.

Kammarkollegiet fann för sin del att starka skäl talade för den föreslagna sammanläggningen. Frågan om en sådan åtgärd skulle vara hinderlig för en eventuell framtida sammanläggning av kommunerna med Göteborgs stad syntes emellertid ej kunna överblickas med ledning av det i ärendet föreliggande utredningsmaterialet, utan denna fråga syntes bäst kunna bedömas av den nyssnämnde sakkunnige. Under förutsättning att denne icke framförde några avgörande invändningar mot en sammanläggning redan den 1 januari 1963 tillstyrktes bifall till den gjorda ansökningen.

Ärendet har härefter av Kungl. Maj:t överlämnats till storstadsutredningen för avgivande av utlåtande.

C. Askims kommun

Askim, som gränsar i väster och norr till Göteborg, i öster till Mölndal och Källeredes kommun samt i söder till Lindome och Särö kommuner, berördes icke av 1952 års kommunreform.

Folkmängden uppgick år 1948 till 3 031, år 1952 till 3 319 och år 1962 till 4 258 invånare. Ökningen i årsmedeltal för femtonårsperioden utgör 81. I förortsförbundets »Markinventeringen 1961» uppskattas befolkningen år 1965 till 5 500 och regionplanekontoret bedömer, under de förutsättningar som angivits vid framställningen beträffande Torslanda kommun, folkmängden i runda tal till 6 000 år 1975 och 10 000 år 1990.

Enligt Göteborgs statistiska kontors utredning uppgick hela den förvärvsarbetande befolkningen i Askim år 1950 till 1 386 personer, av vilka 650, eller 46,9 %, arbetade i Göteborg. Motsvarande siffror utgjorde år 1960 respektive 1 636, 1 025 och 62,6.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 till 70 308 och år 1962 till 225 833 eller, räknat i löpande penningvärde, en ökning i årsmedeltal med 10 368.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona enligt beslut föregående år uppgick år 1948 till 8 kronor 5 öre, år 1952 till 9 kronor 60 öre och år 1962 till 14 kronor. För år 1963 har beslutats oförändrad utdebitering.

Kommunens landareal är 3 614 ha, av vilken yta Göteborgs stad äger cirka 270 ha.

I nyssnämnda markinventering anges Askim som en på grund av läge och övriga naturliga förutsättningar attraktiv bosättningsort, där emellertid nybebyggelsen under en lång följd av år hämmats på grund av oklarhet i fråga om byggnadsplan och på grund av att va-frågorna icke varit lösta. Ett reviderat och begränsat byggnadsplaneförslag för ett stort område i norra delen av kommunen (Hovås-Backa) hade emellertid vid tiden för inventeringen utarbetats och avvaktade fastställelse. För hela detta plan-

område hade va-anordningar projekterats och utbyggdes successivt, så att va-ledningar fanns för ca $\frac{3}{4}$ av området. Vatten- och avlopps nätet var anslutet till Göteborgs stads nät.

Inom planområdet för norra Askim fanns utrymme för ca 300 nya bostadslägenheter och det väntades att marken, sedan va-frågan lösts, skulle bebyggas under de närmaste åren.

Vidare angav inventeringen att man väntade att bebyggelse under de närmaste åren skulle komma att aktualiseras i kommunens norra del mellan det nyss berörda byggnadsplaneområdet och gränsen mot Göteborgs stad samt inom ett eller ett par områden i mellersta delen av kommunen söder om planområdet.

Enligt vid inventeringen tillgänglig statistik hade igångsättningen av nya bostadsbyggen under de tre senaste åren uppgått till sammanlagt 93 lägenheter, samtliga i småhus. Det kunde förväntas att ca 150 lägenheter om året kunde komma att byggas under femårsperioden till och med 1965.

Vidare angavs att en kommitté tillsatts för att skyndsamt utreda frågan om markexploatering i kommunal regi. Då kommunen redan hade förvärvat vissa markområden och förhandlingar pågick om ytterligare förvärv, bedömdes det ej vara uteslutet, att kommunal markexploatering kunde ifrågakomma mot slutet av nyssnämnda period.

Sedan kommunen löst va-frågan för allt större delar av de redan bebyggda områdena, hade bostadsbeståndet ökat genom att hus, som dessförinnan nyttjats för fritidsvistelse, i ökad omfattning börjat byggas om och tagas i anspråk för helårsbosättning. Under år 1960 tillkom på detta sätt ett 10-tal lägenheter.

Enligt senaste uppgift från förortsförbundet beräknas under åren 1963—1966 tillkomma 800 à 900 lägenheter i Askim. Härvid har förutsatts att ett område, benämnt »Vita fläcken», i norra kommundelen, för vilket byggnadsplan nu utställts, kommer att exploateras. Om belåningsfrågan för området kan lösas, beräknas att husbyggnadsarbetet kan börja under våren eller sommaren år 1963. Området rymmer ca 525 lägenheter, till övervägande del i flerfamiljshus.

Vidare uppges att kommunen köpt omkring 120 ha mark i södra kommundelen, av vilka 40 ha ligger inom tätbebyggelseområde.

Kommunalfullmäktige har nyligen beslutat påbörja expropriationsförfarande beträffande ett område av Billdals egendom i södra kommundelen.

Sistnämnda områden beräknas icke av förortsförbundet bli bebyggda förrän tidigast 1965—1966. Kommunen har nyligen beslutat byggnadsplanera områdena och byggnadskvantiteten är för närvarande oviss.

Den kommunala samverkan, i vilken Askim deltagit tillsammans med någon eller några av de kommuner som berörs av förslagen i detta betänkande, framgår av framställningen i kapitel 4, »I. Kommunal samverkan mellan Göteborg och förortskommunerna».

D. Angereds kommun

Angereds kommun i Älvsborgs län gränsar i väster till Säve, i norr till Nödinge, i väster till Stora Lundby samt i söder till Partille och Göteborg. Kommunen berördes ej av storkommunreformen år 1952.

Folkmängden uppgick år 1948 till 1 976, år 1952 till 2 255 och år 1962 till 2 327 invånare, eller en ökning med i årsmedeltal 23 sedan år 1948. I förortsförbundets senaste markinventering uppskattas befolkningen år 1965 till 4 000 personer. Regionplanekontoret bedömer, under de förutsättningar som angivits ovan vid framställningen beträffande Torstlanda, att befolkningen kommer att uppgå till i runda tal 7 000 personer år 1975 och 10 000 personer år 1990.

Enligt Göteborgs stads statistiska kontors utredning uppgick antalet förvärvsarbetande i Angered år 1950 till 1 003. Av dessa arbetade 474, eller 47,3 %, i Göteborg. Motsvarande siffror år 1960 var respektive 1 025, 560 och 54,6.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 till 40 090 och år 1962 till 99 499, eller en ökning, räknad i löpande penningvärde, sedan år 1948 med i årsmedeltal 3 960.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona uppgick år 1948 till 7 kronor 60 öre, år 1952 till 9 kronor 90 öre och år 1962 till 14 kronor 40 öre. För år 1963 har beslutats oförändrad utdebitering.

Kommunens landareal är 3 888 ha. Av detta område var Göteborg i september 1962 lagfaren ägare till cirka 687 ha. De områden beträffande vilka staden då sökt men ej erhållit lagfart eller påtecknat köpekontrakt torde ha varit ungefärligen lika stora.

Enligt förortsförbundets senaste markinventering har nybebyggelsen i kommunen tidigare varit begränsad. Åren 1958—1960 påbörjades sålunda endast 26 lägenheter, alla i småhus.

Igångsättningen under femårsperioden 1961—1965 bedömes emellertid i inventeringen bli livligare, sedan va-frågorna för områdena kring Agnesberg—Rösered lösts, och framgår av följande tablå.

År	Antal lägenheter		
	Småhus	Flerfamiljs- hus	Summa
1961.....	30	15	45
1962.....	120	—	120
1963.....	50	150	200
1964.....	50	70	120
1965.....	50	—	50
Summa	300	235	535
%	56	44	100

Denna nybebyggelse under femårsperioden anges bli koncentrerad till områdena vid Rösered, Linnarhult och Gunnilse, där detaljplaner var under upprättande.

Den i prognosen upptagna nybebyggelsen skulle i huvudsak äga rum på kommunens mark.

Kommunalfullmäktiges ordförande i Angered har den 4 juni 1962 lämnat följande uppgifter beträffande utbyggnaden av kommunen.

«Pågående och planerad bebyggelse

Bristen på kommunägd mark, kommunens läge invid Göteborgs vattenintag i Göta älv och reservvattenintag i Lärjeån samt oklarheten om den nya sträckningen av riksväg 45 genom Agnesberg har under flera år fördröjt kommunens utveckling.

Sedan 1954 har Angereds kommun emellertid köpt mark för bostads- och industriändamål för ca 1,5 milj. kronor. Det senaste markköpet för 150 000 kronor beslutades av kommunalfullmäktige den 11 april 1962.

Närheten till stadens ovannämnda vattenintag har skärpt kraven på avloppsrening i Angereds kommun. Utrednings- och projekteringsarbetet för avloppsanläggningar fördröjs på grund av att stadens vattenverksstyrelse bör beredas tillfälle att yttra sig över projekterade avloppsanläggningar.

Först år 1960 hade projekteringen av den nya sträckningen av riksväg 45 genom Agnesberg fortskridit så långt, att länets vägdirektör kunde tillstyrka att byggnadsplan upprättades över viss del av Agnesberg, där kommunens största markförvärv är beläget.

Med hänsyn till de stora investeringar i markköp, som kommunen gjort, är det ett kommunalt intresse av första rang, att dessa investeringar blir räntabla så snabbt som möjligt genom att marken exploateras för bostads- och industriändamål, vilket också de kommunala myndigheternas beslut rörande byggnadsplaner, VA-anläggningar och kapitalanskaffning utvisar. Utvecklingstakten är beroende av de anlåtade arkitekternas och teknikernas (Göteborgs förorters arkitekt- och ingenjörskontor) resurser för att få fram planförslag samt vederbörande länsmyndigheters behandling av planärendena.

Inom kommunen pågår och planeras bostadsbebyggelse inom följande områden:

Agnesberg—Rösered

Sedan år 1958 har VA-anläggningar färdigställt för ca 900 000 kronor. Utbyggnader av VA-anläggningarna pågår. De beräknas bli slutförda innevarande år, varvid anläggningskostnaderna för VA-anläggningar inom rubricerade del av kommunen kommer att stiga till över 1,5 milj. kronor.

Byggnadsplan har fastställts för viss del av Rösered. Den är i det närmaste utbyggd och omfattar 34 kedjehus och ett hyreshus med 16 lägenheter. 8 av kedjehusen uppfördes på dispens för ett par år sedan. Återstående 26 kedjehus var inflyttningsklara i december 1961. Hyreshuset blir färdigt under augusti eller september i år.

En utvidgning av ovannämnda byggnadsplan för Rösered har antagits av kommunalfullmäktige och underställt länsstyrelsen för fastställelse. Planförslaget upptar 35 egna hem, vilka bli inflyttningsklara vid slutet av innevarande år eller i början av nästa.

Inom den närmaste tiden kommer ytterligare ett byggnadsplaneförslag för Röseredsområdet att föreläggas kommunalfullmäktige för antagande. Planen är för närvarande utställd för granskning. Den upptar 15 egna hem. Byggnationen beräknas bli påbörjad under år 1963 och bli slutförd under år 1964.

Över Agnesberg och viss del av Rösered pågår för närvarande byggnadsplanearbete. Planskissen, som uppgjorts av Svenska Riksbyggen, upptar 260 lägenheter — 160 i flerfamiljshus och 100 i svalgångshus. Enligt uppgifter från Riksbyggens ombudsman beräknas uppförandet av hyreshusen påbörjas under första kvartalet 1963 och svalgångshusen under första kvartalet 1964.

Linnarhult

Angereds kommun och byggnadsfirman Byggnadsindustri u. p. a., Göteborg, vilka är markägare i Linnarhult, kommer att gemensamt exploatera sina marker för egnahemsbebyggelse, så snart byggnadsplan fastställts för området. Förslaget till byggnadsplan, som upprättas av Göteborgs förorters arkitekt- och ingenjörskontor, beräknas bli förelagt kommunens byggnadsnämnd för antagande under maj månad 1962. Planförslaget upptar 130 egna hem. Grundvattentäkt, som vid provpumpning visat sig räckta till ca 4 000 personer, har anlagts inom området. Förslaget till avloppsrening har godkänts av Göteborgs stads vattenverksstyrelse. Byggnationen är planerad att igångsättas under år 1963 och kommer att genomföras i ett sammanhang.

Gunnilse

Byggnadsplan över de centrala delarna av Gunnilse utarbetas för närvarande av arkitekt Högberg, länsarkitektkontoret, Vänersborg. Planen avser dels att reglera grusexploateringen i Gunnilse och dels att få fram nya bostadsområden. Planskissen upptar ca 100 lägenheter, som kan uppföras så snart byggnadsplanen fastställts och området försetts med vatten och avlopp. VA-anläggningen för området har projekterats av Göteborgs Förorters ingenjörskontor. Grundvattentäkt, som vid provpumpning visat sig kunna försörja 4 000—5 000 personer med vatten, har anlagts.

Första utbyggnadsetappen av den projekterade VA-anläggningen, kostnadsberäknad till 110 000 kronor, kommer att påbörjas under innevarande år enligt kommunalfullmäktigebeslut den 11 april 1962.

Inom rubricerade område har som tidigare angivits kommunen inköpt mark för 150 000 kronor avsedd för bostadsbebyggelse, och AB Skånska Cement förvärvat ett större markområde avsett för industriändamål.

För övrigt kan tilläggas att den pågående grusexploateringen i Gunnilse under mycket lång tid kommer att begränsa möjligheterna till en mera omfattande nybyggnad.»

Beträffande området vid *Hjällbo* uppges slutligen, att staden är den största markägaren samt att kommunen begärt att få köpa stadens marker i *Hjällbo*. Framställningen har emellertid bordlagts av fastighetsnämnden i staden.

Enligt en över dessa marker efter överenskommelse mellan Göteborg och Angered uppgjord dispositionsplan rymmer desamma omkring 2 500 lägenheter. Kommunen äger mark för bostadsbebyggelse i anslutning till ett befintligt egnahemsområde. Utbyggnaden av detta kräver emellertid en till

75 000 kronor kostnadsberäknad förbättring av egnahemsområdets avloppsreningsverk.

Enligt senaste uppgifter från förortsförbundet beräknas inom den allra närmaste tiden utbyggnaden av tre områden att påbörjas, det första i Agnesberg, där en första etapp om 150 lägenheter påbörjas sommaren 1963 och en andra om 100 lägenheter omkring årsskiftet 1963—1964, det andra, rymmande cirka 100 egnahem och 20 kedjehus, i Linnarhult, där byggnationen uppskattningsvis påbörjas under tredje kvartalet 1964, och det tredje längre upp i Lärjeåns dalgång, omfattande ett 100-tal lägenheter och med en till slutet av år 1963 uppskattad byggstart.

Utöver den kommunala samverkan som Angered deltar i enligt vad som framgår av framställningen i hithörande avseende beträffande Göteborg, samarbetar Angered med Stora Lundby, Lerum, Skallsjö och Hemsjö kommuner i Vättle polisdistriktsförbund.

E. Bergums församling i Stora Lundby kommun

Stora Lundby kommun, som gränsar i norr till Nödinge, Starrkärrs och Skepplanda kommuner, i öster till Alingsås stad och Skallsjö kommun, i söder till Lerums och Partille kommuner och i väster till Angereds kommun, tillkom år 1952 genom att Bergums, Stora Lundby och Östads dåvarande kommuner lades samman. Kommunen har tätortsbildningar vid Gråbo, Sjöviks och Olofstorps stationer. Av dessa samhällen är Gråbo kommunens centrum och Olofstorp beläget i Bergums församling.

Folkmängden uppgick år 1948 i det område som motsvaras av den nuvarande kommunen till 3 866 invånare. Då kommunen år 1952 bildades, hade den 3 900 och år 1962 4 150 invånare. Ökningen i storkommunens nuvarande område utgör i årsmedeltal sedan år 1948 18 personer. Befolkningen i Bergum uppgick år 1948 till omkring 1 280 och år 1962 till omkring 1 450 personer. Stora Lundby församling har av återstoden av befolkningen mer än dubbelt så stor del som Östads församling.

I den senaste markinventeringen uppskattar förortsförbundet befolkningen år 1965 till 4 400 invånare. Regionplanekontoret beräknar, med enahanda utgångspunkter som angivits i framställningen beträffande Torslanda, befolkningen för kommunen exklusive Östad till i runda tal 4 500 år 1975 och 10 000 år 1990.

Göteborgs stads statistiska kontor har uppgivit att i kommunen — utom Östads församling — år 1950 fanns 1 343 förvärvsarbetande. Av dessa hade 429, eller 31,9 % sin arbetsplats i Göteborg. Motsvarande siffror för år 1960 är för hela kommunen respektive 1 676, 555 och 33,1.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 för de tre kommundelarna tillsammans till 49 334, år 1952 för den nybildade kommunen till 60 859 och år 1962 till 125 330. Ökningen uppgick, räknad i

löpande penningvärde, i årsmedeltal för femtonårsperioden till 5 066 skatte-kronor.

Hela den kommunala utdebiteringen uppgick år 1952 till 10 kronor 15 öre och år 1962 till 16 kronor 45 öre. För nästkommande år blir samma utdebitering 16 kronor 41 öre.

Kommunens landareal uppgår till 21 072 ha, av vilken areal Bergums församling omfattar 5 464 ha. Göteborgs stad var i september 1962 lagfaren ägare till cirka 852 ha i kommunen men har därutöver genom ett för ändamålet bildat bolag inköpt betydande delar av marken i Bergums församling (enligt uppgift cirka en tredjedel). Underhandlingar om ytterligare förvärv pågår enligt uppgift.

I »Markinventeringen 1961» uppger förortsförbundet, att den huvudsakliga bebyggelsen inom kommunen är koncentrerad till Gråbo och till Olofstorp. Va-frågorna är endast provisoriskt lösta för dessa områden, varför någon mera omfattande exploateringsverksamhet ej kan äga rum.

Enligt förbundets statistik påbörjades under åren 1958—1960 46 lägenheter, varav 12 i flerfamiljshus. Av lägenheterna påbörjades 34 under år 1960. Enligt den i samråd med kommunen utförda markinventeringen beräknas under femårsperioden 1961—1965 ca 120 lägenheter bli påbörjade, varav ca 30 i Gråbo, 65 i Olofstorp och återstoden på strötomtplatser i övriga delar av kommunen.

Efterfrågan på byggklar tomtmark uppges vara ganska stor, men kommunens markinnehav är mycket begränsat och efterfrågan torde därför icke kunna tillgodoses.

Enligt senare uppgifter från förortsförbundet skall vintern 1963 i Gråbo exploateras ett område söder om järnvägsstationen med Skånska Cementgjuteriet som producent. Omkring 150 småhus beräknas bli uppförda under åren 1963—1965. Avloppsreningsverk skall byggas under år 1963, i första etappen för ca 2 500 personer men med hänsyn till en framtida fördubbling eller utbyggnad till ännu större kapacitet. Vidare uppges att ytterligare ett par projekt om sammanlagt ca 30—40 lägenheter aktualiserats i Gråbo.

Om det av Älvsborgs läns landsting föreslagna exploateringsbolaget skulle komma till stånd, väntar förortsförbundet en kontinuerlig bostadsproduktion om minst 75 lägenheter årligen.

Den kommunala samverkan i vilken Stora Lundby kommun deltar med de av förslagen i detta betänkande berörda kommunerna framgår av redogörelsen i hithörande delar beträffande Göteborg och Angered. Utöver med Göteborg har Stora Lundby avtal med Alingsås om den högre skolundervisningen.

KAPITEL 6

Samarbetsfrågor inom sjukvården

A. Göteborg

Enligt uppgifter från Göteborgs stads sjukvårdsstyrelses kansli förfogade staden i oktober 1962 över följande sjukhus, därvid i högra kolumnen anges antalet vårdplatser.

Lasarett

Sahlgrenska sjukhuset,¹ Änggården, Göteborg SV

Medicinsk klinik I	196
Medicinsk klinik II	206
Medicinsk klinik III, Aschebergsgatan 46—48, Göteborg C	120
Allergologisk klinik	30
Kirurgisk klinik I	199
jämte Rävlanda sanatorium, Rävlanda (för urogenital tuberkulos)	70
Kirurgisk klinik II	214
Extremitetskirurgisk klinik	113
Kvinnoklinik I, därav	
gynekologisk avdelning	112
barnbördsavdelning	145
barnavdelning	30
jämte Dunkehallshemmet, Traneredsvägen 38, Göteborg V	12
Kvinnoklinik II, Ö. Husargatan 36, Göteborg SV, därav	
gynekologisk avdelning	30
barnbördsavdelning	67
barnavdelning	15
Öron-, näs- och halsklinik (jämte audiologiskt laboratorium, hörcentral och hörselträningsskola)	70
Ögonklinik	50
Ortopedisk klinik	94
Psykiatrisk klinik	88
Neurologisk klinik	69
Hudklinik	132
Radioterapeutisk klinik (Konung Gustaf V:s jubileumsklinik), allmän av- delning	74
Radioterapeutisk klinik (Konung Gustaf V:s jubileumsklinik), gynekologisk avdelning	44
Neurokirurgisk klinik	60
Thoraxkirurgisk klinik	24
jämte avdelning på Renströmska sjukhuset	16
Plastikkirurgisk klinik	47

¹ Anger undervisningssjukhus.

Ekmanska sjukhuset, Örgryte, Göteborg S	
Kirurgisk klinik	70
jämte avdelning å Carlanderska sjukhemmet	30
Barnsjukhuset, Änggården, Göteborg SV	
Medicinsk klinik ¹	119
Kirurgisk klinik ¹	118
Barn- och ungdomspsykiatrisk klinik, ¹ Frölundagatan 162, Göteborg SV	17

Sanatorium

Renströmska sjukhuset, ¹ Sanatoriegatan, Göteborg Ö	257 ²
--	------------------

Epidemisjukhus

Göteborgs epidemisjukhus, Seminariegatan, Göteborg SV	
Infektionsavdelning ¹	243 ³
Avdelning för rehabilitering	9

Mentalsjukhus

Lillhagens sjukhus, Lillhagen	
Klinik I	327
Klinik II ¹	336
Klinik III	332
Klinik IV	329

Sjukhem för långvarigt kroppssjuka

Vasa sjukhus, Aschebergsgatan 46, Göteborg C	
Klinik I ¹	238
jämte avdelning å Renströmska sjukhuset	57
och avdelning å Alderdomshemmet, Vegagatan 55, Göteborg SV	24
Klinik II	296
jämte avdelning å Alderdomshemmet, Vegagatan 55, Göteborg SV	23
Klinik III	333
jämte avdelning å Frölundahemmet, Järnbrott	34
Björboholmshemmet, Björboholm (för barn med medfödda missbildningar) ..	22
Rävlandahemmet, Rävlanda (för barn med medfödda missbildningar)	20

Sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka

Thamstorpshemmet, Grästorp (för män)	30
Aleforshemmet, Alingsås (för kvinnor)	47

Sjukhem för konvalescenter

Sävsjö sanatorium, Sävsjö	73
Ågrenska konvalescenthemmet (annex till barnsjukhuset), Lilla Amundön, Askim	47

Utbyggnadsplanerna har redovisats enligt följande:

1. Högsbosjukhuset:

På Göteborgs luftvärnskårs område planeras efter om- och tillbyggnad 442 vårdplatser för kroniskt sjuka. Platserna fördelar sig på 246 för somatiskt sjuka, 171 platser för mentalt sjuka samt 25 platser för kroniskt sjuka barn.

¹ Anger undervisningssjukhus respektive -klinik.

² 57 vårdplatser disponeras av Vasa sjukhus och 16 vårdplatser är upplättna för thoraxkirurgi.

³ Härav användes 118 vårdplatser för ständig epidemivård.

2. Östra sjukhuset:

Ett nytt centralsjukhus, som även skall användas som undervisningssjukhus, planeras på tomten Smörslottet i Sävenäs. Sammanlagda vårdplatsantalet beräknas uppgå till omkring 1 500, varav 500 platser för kroniskt sjuka. I övrigt planeras följande kliniker: medicinsk klinik, kirurgisk klinik, kvinnoklinik, infektionsklinik, psykiatrisk klinik, mentalklinik samt geriatrisk klinik. Infektionskliniken skall ersätta epidemisjukhuset, som är gammalt och otidsenligt.

3. Barnsjukvård:

Planering pågår för att ersätta det omoderna barnsjukhuset i staden. Sjukvårdsstyrelsen överväger, att förlägga de nya klinikerna för barn dels till Sahlgrenska sjukhuset och dels till Östra sjukhuset. Sahlgrenska sjukhuset skulle då få 295 vårdplatser och Östra sjukhuset 114, alltså tillsammans 409, varav cirka 20 avses för Göteborgs och Bohus län. Av de 409 platserna krävs nybyggnader för 328, medan de övriga 81 redan finns i form av prematurplatser och platser på specialkliniker.

4. Övrigt:

Utbyggnad av Vasa sjukhus med 115 kronikerplatser.

Utbyggnad av psykiatriska kliniken, Sahlgrenska sjukhuset, med 25 vårdplatser.

Inrättande av reumatologisk klinik vid Sahlgrenska sjukhuset med 30 vårdplatser.

Samarbetet mellan Göteborgs stad samt landstingen i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län inom de olika specialiteterna framgår av *tabell 6: 18*.

Tabell 6:18. Antal av Göteborgs stad till landstingen i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län upplåtna vårdplatser inom olika specialiteter.

Specialitet	Upplåtna vårdplatser till	
	Göteborgs och Bohus läns landsting	Älvsborgs läns landsting
Gynekologi	3	—
Ögonsjukdomar	4	1
Thoraxkirurgi	5	7
Urogenitalsjukdomar . .	4	6
Pediatrik	6	—
Barnkirurgi	3	4
Dermatologi	2	2
Radioterapi (Jubileumskliniken)	15	24
Öronsjukdomar	2	2
Neurologi	3	3
Epidemisjukdomar . . .	30	—
Polio	—	5
Summa	77	54

B. Göteborgs och Bohus läns landsting

Inledningsvis må beträffande landstingsområdet nämnas att dess befolkning den senaste femtonårsperioden ökat från 197 372 invånare år 1948 till

Tabell 6:19. Vårdplatsantal och specialiteter vid Göteborgs och Bohus läns landstings sjukhus den 1/1 1963 och efter planerad utbyggnad

Specialitet o. d.	Befintliga vårdplatser vid landstingets sjukhus den 1/1 1963						Tillkommande platser					
	Strömstad	Lysekil	Uddevalla		Svenshögen	Kungälv		Partille	Mölnadal		Uddevalla 1965	Mölnadal 1966
			Lasa-rett	Sjukhem		Lasa-rett	Sjukhem		Lasa-rett	Sjukhem		
Allm. platser	58	64	120			52			93		91	12
Kirurgi			120						120		92	1
Medicin			37						29			2
Gynekologi	8	12	35			10			27		23	19
BB			25						25			1
Öron, näsa, hals			25									
Ögon			25									
Pediatrik			50									
Ortopedi/skelettkirurgi			60									26
Infektion			50									26
Hud och kön			25									
Akutvård			10						5		10	10
Psykiatri			20									
Barnpsykiatri												34
Mentalsjukvård			50									
Långtidssjukvård	53	50	50						31		30	74
Konvalescentvård					85			50				12
Tuberkulosvård					146							

224 730 år 1962, eller i årsmedeltal med 1 823. Av de tjugufem landstingskommunerna i riket hade år 1962 åtta ett befolkningstal understigande landstingets i Göteborgs och Bohus län.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering utgjorde år 1948 3 133 374 och år 1962 8 587 799. Räknat i löpande penningvärde utgör ökningen av skattekrona i årsmedeltal 363 615.

Utdebiteringen per skattekrona uppgick år 1948 till 2 kronor 80 öre och år 1962 till 5 kronor. För år 1963 har beslutats en utdebitering av oförändrat 5 kronor.

Enligt uppgifter från landstingets kansli förfogar landstinget den 1 januari 1963 över de sjukhus och det antal vårdplatser, som framgår av *tabell 6: 19*. Av tabellen framgår även landstingets utbyggnadsplaner.

Av det befintliga vårdplatsantalet disponerar Älvsborgs läns landsting enligt avtal 12 av de 25 vårdplatserna inom hud- och könspecialiteten vid Uddevalla lasarett.

Samma landsting kommer att vid Kungälv's lasarett i dess utvidgade skick år 1964 disponera

- 36 av 91 kirurgiplatser,
- 37 » 92 medicinplatser,
- 9 » 23 BB-platser,
- 4 » 10 akutvårdplatser samt
- 12 » 30 långtidssjukvårdplatser.

Vårdplatstillgången beräknas av landstingets kansli i mölndals- och kungälv'sområdena efter planerad utbyggnad bli tillfredsställande men den väntade befolkningsökningen bedömes komma att på sikt kräva ökat platsantal.

Upptagningsområdena för lasaretten i Kungälv och Mölndal jämte folk-mängden den 31 december 1961 och år 1970 enligt prognos sådana dessa uppgifter lämnats av landstingets kansli framgår av *tabell 6: 20*. Det har därvid anmärkts att upptagningsområdena avgränsats för specialiteterna kirurgi, medicin och obstetrik. För de mindre specialiteterna bedömes en bestämd gränsdragning ej heller i fortsättningen vara möjlig.

Som framgår av tabellen hänförs av de i detta betänkande närmast aktuella kommunerna Torslanda, Tuve, Säve och Angered till upptagningsområdet för Kungälv's lasarett och Askim till Mölndals lasarett's upptagningsområde. För närvarande hör Torslanda, Tuve och södra delen av Säve kommuner till upptagningsområdet för Mölndals lasarett.

Anläggningskostnaderna för Kungälv's lasarett skall enligt avtal mellan Göteborgs och Bohus läns samt Älvsborgs läns landsting fördelas enligt proportionen 60 för Göteborgs och Bohus läns landsting och 40 för Älvsborgs läns landsting. Enligt beräkningar år 1961 skulle byggnadskostnaderna uppgå till 17 milj. kronor, ett belopp som dock innevarande år beräknas komma att överskridas, innan lasarettet tidigast vid årsskiftet 1963—1964 står fär-

Tabell 6:20. Upptagningsområdena för Kungälv och Mölndals lasarett samt folkmängden den 31 december 1961 och år 1970 enligt prognos.

	31/12 1961	1970
<i>Kungälvsområdet</i>		
1/3 av Inlands Torpe . . .	1 146	1 066
1/3 av Stenungsund	1 857	3 334
Kode	3 115	3 000
Romelanda	2 279	2 200
Kungälv	7 363	11 000
Ytterby	2 439	3 000
Hermansby	2 082	1 900
Marstrand	1 184	1 200
Säve	2 646	4 500
Tuve	2 961	7 000
Torslanda	2 416	4 500
O län	29 488	42 700
Angered	2 327	5 900
Nödinge	5 955	7 300
Starrkärr	5 610	6 300
P län	13 892	19 500
Summa O + P län	43 380	62 200
<i>Mölndalsområdet</i>		
Öckerö	7 110	6 800
Styrsö	2 736	2 600
Askim	4 258	5 500
Mölndal	27 989	36 000
Källered	1 820	2 400
Råda	4 952	7 000
Partille	17 358	25 000
Landvetter	3 373	3 400
Summa	69 596	88 700

digt. Utrustningskostnaderna har i år preliminärt beräknats till 3 250 000 kronor.

Beträffande den öppna hälso- och sjukvården må här nämnas, att lands-tinget i Torslanda kommun kommer att ha en distriktssköterska från den 1 januari 1963, varjämte inom den förebyggande barnvården finns en barnvårdsfilial med mottagningar i lokal tillhörande kommunen.

I Tuve kommun finns dels en folktandvårdspoliklinik med två distrikts- tandläkare och två distriktstandsköterskor, dels en distriktssköterska, dels ock en distriktsbarnmorska. Vidare finns för den förebyggande barnvården en barnvårdsfilial. Distriktsbarnmorskan skall enligt planen för den öppna förlossningsvården i landstingsområdet vara ambulera barn- morska i hela landstingskommunen då hon ej tjänstgör inom Tuve.

Vad slutligen angår Säve finns en distriktssköterska. Också här finns inom den förebyggande vården en barnvårdsfilial.

C. Älvsborgs läns landsting

Befolkningen i landstingskommunen har under senaste femtonårsperioden ökat från 347 832 invånare år 1948 till 376 460 invånare år 1962. Sistnämnda år var landstingsområdet i befolkningshänseende det näst största i landet.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering ökade från 6 316 597 år 1948 till 15 179 341 år 1962, eller räknat i löpande penningvärde med i årsmedeltal 590 849.

Utdebiteringen per skattekrona uppgick år 1948 till 2 kronor 50 öre och år 1962 till 5 kronor 30 öre. För år 1963 blir utdebiteringen oförändrad.

Beträffande sjukhusvården har ovan i framställningen beträffande Göteborgs och Bohus län nämnts, att Angereds kommun hänföres till upptagningsområdet till det nya lasarettet i Kungälv. Någon fixerad gräns för lasarettets blivande utnyttjande från Älvsborgs län har inte uppställts. Sålunda kan det tänkas, att kungälvslasarettet kan komma att beläggas med älvsborgspatienter från andra gränskommuner än Angered, Nödinge och Starrkärr, till exempel från Bergums församling, vars invånare man eljest räknar med höra till upptagningsområdet för Alingsås lasarett.

Inom den öppna hälso- och sjukvården finns, såvitt angår Angereds kommun och Bergums församling, en distriktssköterska i Angereds kommun med stationsort i Agnesberg. Hennes distrikt omfattar hela kommunen. I denna tjänstgör i övrigt en distriktsbarnmorska, stationerad i Surte inom Nödinge kommun. För mödra- och barnavårdsmottagningen disponeras lokaler i Gunnilse och Agnesberg. Slutligen finns en annextandpoliklinik till folktandvårdspolikliniken i Surte.

För Bergums församling finns en distriktssköterska stationerad i Gråbo. Hennes tjänstgöringsområde omfattar hela Stora Lundby kommun. Beträffande den öppna förlossningsvården ingår församlingen i ett distrikt med distriktsbarnmorskan stationerad i Lerum. För den förebyggande mödra- och barnavården finns lokal i Olofstorp och i Gråbo finns folktandvårdspoliklinik, där två distriktstandläkare och två distriktstansköterskor är anställda. Kliniken ingår i ett tandvårdsdistrikt omfattande Bjärke och Stora Lundby kommuner med uppgift att tillgodose tandvårdsbehovet i Stora Lundby.

Landsting	Antal patienter	Antal sjukskrivna	Antal döda
1948	100 000	100 000	100 000
1949	100 000	100 000	100 000
1950	100 000	100 000	100 000
1951	100 000	100 000	100 000
1952	100 000	100 000	100 000
1953	100 000	100 000	100 000
1954	100 000	100 000	100 000
1955	100 000	100 000	100 000
1956	100 000	100 000	100 000
1957	100 000	100 000	100 000
1958	100 000	100 000	100 000
1959	100 000	100 000	100 000
1960	100 000	100 000	100 000
1961	100 000	100 000	100 000
1962	100 000	100 000	100 000

KAPITEL 7

Lokaliseringen av länsorganen

Enligt direktiven bör utredningen i samband med sina överväganden i indelningsfrågorna även överväga om en omlokalisering av länsbostadsnämnden och andra regionala organ till Göteborg skulle underlätta samordningen inom göteborgsregionen.

Utöver länsbostadsnämnden är av länets regionala organ skogsvårdsstyrelsen, hushållningssällskapet, lantbruksnämnden, landsantikvarien och Bohusläns Företagareförening Ekonomisk Förening lokaliserade till Uddevalla.

En omlokalisering till Göteborg av *företagareföreningen* och *landsantikvarien* torde icke medföra några särskilda fördelar för samordningen i göteborgsområdet.

Företagareföreningens verksamhet är alltsedan föreningens tillkomst anknuten till de norra — föreningens säte har tidigare varit Strömstad — och mellersta delarna av Bohuslän. Föreningen bedömer det riktigast att huvudverksamheten är förlagd till den mest centralt belägna orten i länet. För tillgodoseende främst av behovet av rådgivning i lokaliseringsfrågor i göteborgsområdet driver föreningen sedan något år ett avdelningskontor i Göteborg. — Även landsantikvarien har tämligen nyligen (1955) lokaliserats till Uddevalla, där han är museichef. Tidigare stationeringsort var Göteborg. Enligt uppgift av landsantikvarien är lokaliseringen till Uddevalla icke förknippad med några nämnvärda nackdelar för samrådet med andra länsorgan.

Att tyngdpunkten i den verksamhet som bedrivs av *lantbruksnämnden*, *hushållningssällskapet* och *skogsvårdsstyrelsen* ligger i de norra och mellersta delarna av länet framgår av *tabell 7: 21*, där med ledning av uppgifter från 1956 års jordbruksräkning anges arealen åker, kultiverat bete, naturlig äng och skogsmark i länet.

Tabell 7:21. Areal åker, kultiverat bete, naturlig äng och skogsmark i Göteborgs och Bohus län enligt 1956 års jordbruksräkning

	Länet söder om Stenungsunds kommun	Övriga delar av länet	Hela länet
Åker, ha.....	18 977	68 203	87 180
Kultiverat bete, ha.....	811	3 540	4 351
Naturlig äng, ha.....	3 903	11 030	14 933
Skogsmark, ha.....	29 611	132 212	161 823

Även om de i tabellen angivna uppgifterna icke är fullt aktuella, bl. a. torde arealerna av de angivna slagen ha nedgått väsentligt i de expanderande kommunerna kring Göteborg och övergång till skogsbruk ha skett i viss omfattning i de norra och mellersta länsdelarna, lämnar de en föreställning om att de nu berörda länsorganen utan olägenhet för sin verksamhet tillsammans kan vara lokaliserade utom Göteborg. Ej heller belägenheten av hushållningssällskapets och skogsvårdsstyrelsens undervisningsanstalter (i Stenungsund, Dingle och trakten av Munkedal), som kräver fortlöpande arbetsinsatser från de båda organen, motiverar en omlokalisering.

För samordningen av de regionala frågorna i göteborgsområdet torde de senast berörda tre länsorganen ej kunna sägas ha nämnvärd betydelse.

Något annorlunda förhåller det sig med *länsbostadsnämnden*.

Beträffande dess verksamhet må inledningsvis erinras om att handläggningen av låneärenden för flerfamiljshus i Göteborg numera överflyttats från bostadsstyrelsen till länsbostadsnämnden.

Från nämnden har uppgivits att tyngdpunkten i dess verksamhet är klart förskjutet till göteborgsområdet, där i runt tal 80 % av byggnationen äger rum. I nämndens verksamhet har detta även kommit till synes genom att man börjat arbeta med en särskild storgöteborgsdelegation. För arbetet på tjänstemannaplanet bedömes en förflyttning till Göteborg innebära fördelar av olika slag, såsom minskat antal resor, förbättrade möjligheter till samråd med nära samverkande länsorgan i Göteborg och över huvud taget en bättre anknytning till området för huvuddelen av verksamheten. Som en nackdel med en förflyttning anges riskerna för en försämrad kontakt med sökande av förbättringslån från de norra och mellersta länsdelarna.

Länsbostadsnämnden har under innevarande budgetår sjuutton tjänstemän anställda. För nästkommande budgetår har från nämndens sida framställts önskemål om en personalförstärkning med tre tjänstemän.

Även i Kungl. brev den 13 april 1962 till bostadsstyrelsen angående anslag för budgetåret 1962/63 till bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna m. m. har utredningsuppdrag beträffande stationeringsort för länsbostadsnämnden i Göteborgs och Bohus län lämnats. Bostadsstyrelsen har sålunda erhållit uppdrag att utreda frågan samt att till Kungl. Maj:t inkomma med utredning ävensom det förslag, vartill densamma må föranleda.

KAPITEL 8

Utredningsmannens överläggningar med representanter för staden och berörda landsting med flera

Utredningen har fortlöpande samrått med de representanter för Göteborgs stad och de båda berörda landstingen, vilka utsetts för ändamålet av Kungl. Maj:t, ävensom med representanter för övriga berörda primärkommuner samt med länsstyrelserna. Samråd har även ägt rum med andra länsorgan, vissa centrala organ med flera.

A. Indelningsfrågorna m. m.

Stadens representanter har vid utredningsarbetets början framställt i stort sett samma önskemål om sammanläggning med staden (berörande Torslanda, Tuve, Säve, Askims och Angereds kommuner ävensom Bergums församling av Stora Lundby kommun), som staden i tidigare sammanhang aktualiserat. Dessa önskemål har härefter vidhållits med den modifikation, som framgår av det följande.

Som skäl för stadens önskemål har åberopats främst det samlade behovet av bostadsbyggande för Göteborg med närmast angränsande kommuner vid den tidpunkt då stadens markresurser blivit uttömda, vilket behov stadens representanter icke bedömer kan bli tillgodosett utan betydande insatser från stadens sida utom dess nuvarande gränser. Vidare har i första hand åberopats stadens behov på sikt av ytterligare hamn- och industriområden samt stadens möjligheter att bidra till den ur regional synpunkt önskvärda förflyttningen av Kungl. Göta flygflottilj.

Göteborgs och Bohus läns landstings representanter motsatte sig i det inledande skedet stadens önskemål och åberopade, att dessa berör landstingets mest utvecklingsbara områden, samt hänvisade till de betydande svårigheter, varmed landstinget redan arbetar. Vidare åberopades att de insatser inom bostadsbyggandets område, som redan gjorts av förortsförbundet och som kan väntas som ett resultat av dess verksamhet, är ägnade att på sikt trygga bostadsförsörjningen inom förbundets verksamhetsområde. Slutligen framhölls i huvudsak att en för den regionala samordningen gynnsam effekt kan väntas som ett resultat av den blivande Stor-Göteborgs samarbetskommittés arbete samt att de tre hisingskommunernas önskemål om samgående borde beaktas. Man förklarade sig emellertid beredd att diskutera mindre gränsändringar mot Göteborg på Hisingen.

Älvsborgs läns landstings representanter motsatte sig stadens önskemål såvitt dessa berör landstingsområdet och åberopade de olägenheter som ett avstående av på sikt utvecklingsbara områden skulle medföra för landstingsverksamheten. Vidare underströks de svårigheter som skulle uppkomma för resterande delar av Stora Lundby kommun, om Bergums församling lades till Göteborg, samt den oregelbundenhet i fråga om Älvsborgs läns gräns mot göteborgsområdet som skulle bli följden av ett bifall till stadens önskemål.

Efter långvariga förhandlingar, varunder representanterna vidhöll sina ställningstaganden och sedan försök att uppnå enighet om ett gemensamt uttalande i de hithörande frågorna misslyckats, upptog utredningen överläggningar med representanter för övriga berörda primärkommuner. Härvid har utredningsmannen framlagt sin uppfattning, sådan den grundats på det material som ställts till utredningens förfogande och övriga inverkan omständigheter. De kommunala representanterna har redogjort för inställningen i kommunerna till hithörande frågor. Efter förnyade överläggningar med de av Kungl. Maj:t utsedda representanterna och sedan stadens företrädare i ett par fall beretts tillfälle att inför utredningsmannen för grannkommunernas representanter redogöra för stadens utbyggnadsplaner och stadens syn på den framtida utvecklingen i de ifrågakomna grannkommunerna, har slutligen en överenskommelse preliminärt träffats mellan de berörda parterna om en lösning av de aktuella samarbetsproblemen i göteborgsområdet.

Som resultat av utredningsmannens förhandlingar i indelningsfrågorna kan följande anges.

1. Göteborgs stads samt Göteborgs och Bohus läns landstings representanter har enats om att hos berörda kommuners beslutande organ förordna ett närmare samarbete i kommunblocks form mellan Göteborg och de tre hisingskommunerna (jämför *bilaga 5*). Avtal om ett sådant samarbete har numera godkänts av de fyra berörda kommunernas beslutande organ.

2. Älvsborgs läns landstings representanter har förklarat sig icke vilja motsätta sig att Angereds kommun sammanlægges med Göteborg, därest kommunen själv beslutar härom. Efter förhandlingar mellan representanter för staden och Angered pågår överväganden i frågan i kommunen.

3. Sistnämnda landstings representanter har vidare förklarat sig icke vilja motsätta sig att Bergums församling sammanlægges med Göteborg om Stora Lundby kommun beslutar härom samt om godtagbara villkor för resterande del av Stora Lundby och för landstinget kan uppnås vid förhandlingar med staden. Förhandlingarna har enligt uppgift börjat under december 1962.

4. Efter framställning från representanter för Nödinge kommun, som är belägen norr om Angered, har utredningsmannen medverkat till att förhandlingar upptagits och pågår mellan staden och Nödinge om vidtagande

av lämpliga åtgärder till skyddande av kommunens i Angered belägna vattentäkt. Sådana åtgärder bedöms av Nödinge önskvärda för det fall att Göteborg och Angered skulle gå samman.

Under utredningsarbetet har stadskollegiet i Göteborg den 11 april 1962 avlåtit en skrivelse till Statsrådet och Chefen för försvarsdepartementet med begäran om utredning av frågan om flyttning av Kungl. Göta flygflottilj (*bilaga 4*). Framställningen föregicks av diskussioner under utredningsarbetet. Den är efter remissförfarande enligt uppgift för närvarande beroende av försvarsdepartementets vidare åtgärder.

B. Samarbetsfrågorna inom sjukvården

Vid överläggningarna mellan stadens och Göteborgs och Bohus läns representanter har från ömse håll vitsordats behovet och önskvärheten av ett närmare samarbete i hithörande avseenden. Representanterna har hos sina huvudmän förordat antagande av ett samarbetsavtal (*bilaga 7*), som utarbetats med ledning av ett förslag av utredningsmannen. Landstinget har för sin del godkänt avtalsförslaget och frågan om godkännande av detsamma pågår inom staden.

Härutöver må nämnas att stadskollegiet och landstingets förvaltningsutskott gemensamt hos Statsrådet och Chefen för inrikesdepartementet framställt en begäran om en förutsättningslös och allsidig utredning av frågan om Göteborgs stads samgående med Göteborgs och Bohus läns landsting (*bilaga 6*). Denna fråga, som tidigare varit föremål för viss diskussion, har berörts vid utredningsmannens överläggningar med stadens och landstingets representanter. Sakkunnig för utredning av frågan har numera tillkallats.

C. Lokaliseringen av länsorganen

Vid överläggningarna med stadens representanter har dessa ställt i utsikt stadens medverkan vid lösning av uppkommande lokal- och bostadsfrågor, därest en förflyttning av länsbostadsnämnden till Göteborg skulle komma till stånd.

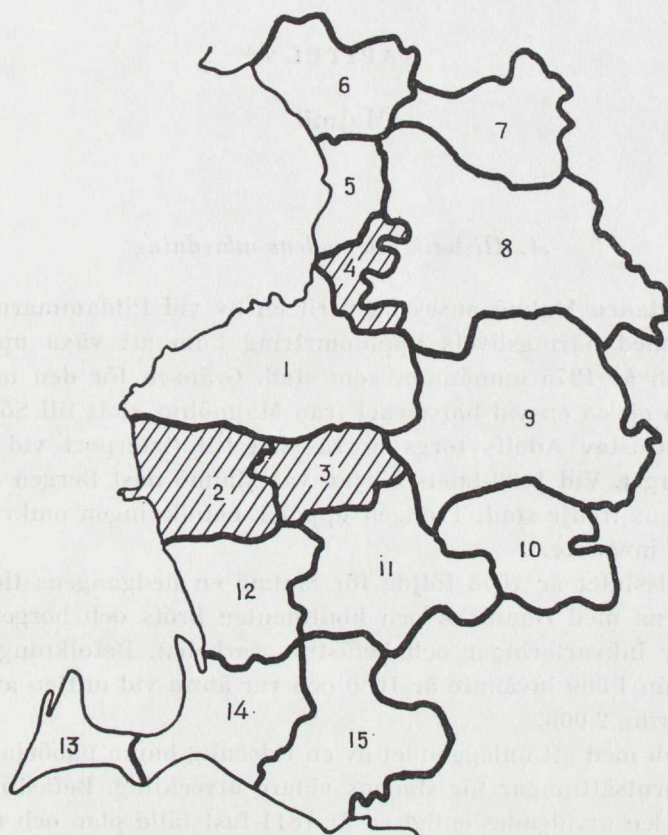
Företrädare för Uddevalla stad, med vilka utredningsmannen sammanträffat, har meddelat att en sådan förflyttning ej skulle medföra några större olägenheter för Uddevalla stad. Emellertid framhölls från stadens sida det allmänna intresset i de norra och mellersta delarna av Bohuslän av att kontakterna med de ute i länet placerade länsorganen ej försvåras.

III

MALMÖOMRÅDET

- 1 Malmö
- 2 Kristianstad
- 3 Örebro
- 4 Göteborg
- 5 Lunds län
- 6 Fingert
- 7 Län

MALMÖ MED OMGIVANDE KOMMUNER

1 Malmö	8 Staffanstorp
2 Bunkeflo	9 Bara
3 Oxie	10 Svedala
4 Burlöv	11 Månstorp
5 Lomma	12 Vellinge
6 Flädie	13 Skanör med Falsterbo
7 Lund	14 Räng
	15 Skegrie

KAPITEL 9

Malmö

A. Historik och stadens utbredning

Början till staden Malmö anses ha varit en by vid Pildammarna på 1100-talet, som med näringslivets uppblomstring kom att växa upp närmare stranden och år 1275 omnämnes som stad. Gränsen för den ursprungliga stadskärnan gick i en vid halvcirkel från Malmöhus slott till Söderport vid nuvarande Gustav Adolfs torgs norra sida till Österport vid nuvarande Drottningtorget. Vid 1500-talets början var Malmö näst Bergen och Köpenhamn Nordens tredje stad. Troligen uppgick befolkningen omkring år 1520 till ca 6 000 invånare.

Efter fredsslutet år 1658 följde för Malmö en nedgångens tid. Handelsförbindelserna med Danmark och kontinenten bröts och borgerskapet betungades av inkvarteringar och befästningsarbeten. Befolkningen nedgick till mindre än 1 000 invånare år 1680 och var ännu vid mitten av 1700-talet endast omkring 2 000.

Först i och med att anläggandet av en tidsenlig hamn påbörjades år 1775 skapades förutsättningar för stadens vidare utveckling. Befästningarna raserades, staden utvidgades enligt en år 1811 fastställd plan och under 1800-talets senare hälft var all mark innanför kanalerna bebyggd och delvis överexploaterad. Befolkningen ökade med den begynnande industrialismen och järnvägarnas tillkomst i rask takt och översteg 5 000 år 1811, 10 000 år 1843, 20 000 år 1863, 30 000 år 1875 och 50 000 år 1894.

Den gamla stadskärnan sprängdes med fastställandet av en stadsplan år 1872 och staden började expandera mot i första hand öster och söder. Redan tidigare hade emellertid en med stadsbebyggelsen jämförbar bosättning ägt rum utmed tillfartsvägarna.

Näringslivet i staden har betingats av läget vid Öresund och utbyggnaden av hamnen har sedan 1800-talets början skett parallellt med stadens tillväxt. Hela hamnområdet har, liksom bangårdsområdet, utvunnits genom utfyllnader i Öresund.

Den sedan äldsta tider bestående stadsgränsen ändrades första gången genom inkorporeringen år 1911—1912 av Sofielund och Västra Skrävlinge. År 1915 inkorporerades Limhamns köping, som ändrat sin tidigare karak-

tär från fiskeläge till industriort med 10 000 invånare. Staden har vidare inkorporerat Fosie år 1931 (7 600 invånare), Husie år 1935 (4 200 invånare) samt i samband med storkommunreformen år 1952 Södra Sallerup (900 invånare).

Stadens landareal utgjorde den 1 januari 1962 7 864 ha.

B. Stadens ståndpunkt i vissa under senare år aktualiserade kommunindelningsärenden

Frågan om inkorporering av de i detta betänkande berörda kommunerna i Malmöhus län har prövats under de senaste decennierna.

I skrivelse till Kungl. kammarkollegiet den 15 mars 1944 hemställde sålunda Arlövs municipalsamhälle om utredning angående municipalsamhällets framtida samhällsform. Såsom tänkbara alternativ till lösning av samhällsbildningsfrågan framfördes följande förslag: 1) ingen ändring av samhällsformen, 2) köpingsbildning, 3) stadsbildning samt 4) samhällets inkorporering med Malmö.

Efter remissbehandling av skrivelsen förordnades överlantmätaren Thors-ten Thorselius att verkställa utredning i ärendet. Härvid föreskrevs bl. a. att utredningen skulle avse, förutom indelningsändring beträffande Arlövs municipalsamhälle, jämväl frågan om lämpligheten av införlivning med Malmö stad av samhället närliggande kommuner eller delar av kommuner. Denna föreskrift torde ha tillkommit med anledning av ett yttrande av drätselkammaren i Malmö.

I utredningen, som framlades den 30 juni 1949, undersöktes i ett första avsnitt stadens deklarerade inkorporeringsbehov och i ett andra avsnitt möjligheten av ett lösande av samhällsbildningsproblemen inom Burlövs kommun utan inkorporering med Malmö stad, varefter utredningsmannen i ett tredje avsnitt efter en jämförelse mellan de båda alternativen framlade sitt förslag.

I det första avsnittet fann utredningsmannen sammanfattningsvis, att utredningen dittills givit till resultat, att för Malmö stad förelåg uppenbara behov att förvärva mark utanför dess dåvarande gränser för anläggande av nya bostäder och nya industrier samt delvis även för utbyggande av stadens kommunikationssystem. Möjligheter att täcka stadens nämnda behov förelåg närmast inom de norr, nordost och öster om staden liggande kommunerna. Det område, som därvid borde inkorporeras med staden för att den från alla synpunkter bästa lösningen av det föreliggande inkorporeringsproblemet skulle vinnas, var det område, som omfattade hela Södra Sallerups kommun, hela Burlövs kommun med Arlövs och Åkarps municipalsamhällen, den del av Tottarps kommun, som ingick i Åkarps municipalsamhälle, jämte fastigheten Kabbarp 2² samt slutligen västligaste delen av Görslövs kommun intill den nordsydgående landsvägen till Burlövs gamla

kyrka, i allt ett område omfattande 3 037 ha och med en befolkning av ca 6 600 personer.

Resultatet av det andra avsnittet sammanfattades så, att de i utredningen gjorda beräkningarna och undersökningarna utvisade, »att bästa lösningen av de föreliggande samhällsbildningsproblemen inom Burlövs kommun är, om nu inkorporering av kommunen med Malmö stad icke bör ifrågakomma, att av hela kommunen utom dess sydligaste del, Sunnanåområdet, men jämte den del av Tottarps kommun, som ingår i Åkarps municipalsamhälle samt fastigheten Kabbarp 2^a inom sistnämnda kommun bildas en ny stad.»

Såsom slutligt resultat av utredningen fann utredningsmannen, att övervägande skäl talade för att det ändamålsenligaste sättet att utforma den framtida kommunindelningen inom malmöregionen och därmed att avhjälpa eller underlätta de aktuella och framtida samhällsbildningsproblemen inom nämnda region var, att det tidigare nämnda inkorporeringsalternativet valdes. Skälen för en inkorporering bedömde utredningsmannen så avgörande, att den föreslagna kommunindelningsändringen borde kunna genomföras även mot av inkorporeringen berörda landskommuners bestridande.

I yttrande över utredningen förklarade sig staden åtnöjas med inkorporering av det av utredningsmannen föreslagna området och uttalade sin övertygelse, att en odelad inkorporering skulle bli till gagn ej endast för staden utan även för det inkorporerade området och bli till båtnad även för hela trakten kring Malmö.

I yttrande över utredningen den 28 november 1949 konstaterade länsstyrelsen i Malmöhus län, att däri framlagt förslag mött starkt motstånd från alla av förslaget berörda kommuner och municipalsamhällen med undantag av Södra Sallerups kommun. Länsstyrelsen konstaterade emellertid även, att Malmö's starka behov av utrymme för bostadsändamål icke kunde tillfredsställas inom stadens dåvarande gränser. Efter att ha övervägt olika möjligheter i fråga om inkorporeringsområden stannade länsstyrelsen för att förordna inkorporering från och med den 1 januari 1951 av de av Thorselius föreslagna områdena.

Kammarkollegiet tillstyrkte i utlåtande den 29 april 1950 införlivning med staden av Södra Sallerups kommun men avstyrkte indelningsändring i övrigt.

Genom beslut den 16 juni 1950 förordnade Kungl. Maj:t, att Södra Sallerups socken skulle från och med den 1 januari 1952 införlivas med staden samt anbefalldes kammarkollegiet att låta verkställa förnyad utredning rörande införlivning med staden av södra delen av Burlövs kommun, innefattande Arlövs municipalsamhälle och lämplig del av Görslövs socken.

Med anledning härav uppdrog kammarkollegiet åt f. d. landssekreteraren Torsten Kinnman att verkställa den av Kungl. Maj:t sålunda anbefallda utredningen. Denne föreslog i en den 15 augusti 1951 dagtecknad utredning, att med Malmö stad skulle införlivas de delar av Burlövs kommun

och Görslövs socken i Staffanstorps kommun, som närmare angivits på en vid utredningen fogad kartbilaga. Därjämte föreslogs att återstoden av Burlövs kommun — innefattande del av Åkarps municipalsamhälle — skulle, jämte den del av Tottarps socken av Staffanstorps kommun som omfattade återstoden av Åkarps municipalsamhälle och viss fastighet, införlivas med Lomma köping. I anslutning till de synpunkter, som Thorselius i sin utredning anfört, uttalade Kinnman som sin mening, att utvecklingen nödvändiggjorde en ändrad kommunindelning i malmöregionen och att starka skäl talade för att denna skedde på ett sådant sätt, att lämpligt belägna och till storleken efter föreliggande behov avpassade områden norr och nordost om staden lades till Malmö. Enligt utredningsmannens bedömande aktualiserade främst planerna på en utvidgning av Malmös industrihamn behovet av en ändrad kommunindelning.

I en den 31 december 1951 dagtecknad promemoria redovisade länsarkitekten Ebbe Borg vissa synpunkter på stadsbildningsproblemen kring Malmö och Lund.

I promemorian betonades att området kring Malmö och Lund var att betrakta som en enda stor stadsbygd, vilket borde beaktas om gränsdragningen mellan de i regionen ingående kommuner som berördes av då aktuella inkorporerings- och stadsbildningsfrågor skulle ses på längre sikt. Vidare framhölls, att det skulle vara till uppenbar fördel för en rationell lösning av de med bebyggelseutvecklingen förenade problem, som redan fanns i regionen och som i fortsättningen kunde väntas bli ännu mer brännande, om den mark som särskilt starkt berördes av bebyggelseutvecklingen vore delad på så få kommuner som möjligt och om dessa vore stadskommuner. Hade man klart för sig att den från regionala planläggnings-synpunkter ändamålsenligaste lösningen alltså vore ett fåtal städer och kommuner inom regionen, gällde frågan närmast om det i så fall utom städerna Malmö och Lund samt Lomma köping borde finnas någon mera stad eller köping. Genomfördes det Kinnmanska förslaget om inkorporering av bl. a. södra delen av Burlövs socken med Malmö stad, torde förutsättningar ej finnas för bildande av ytterligare stad eller köping. Otvivelaktigt talade starka skäl för att den närmast Malmö stad belägna delen av Burlövs socken med Arlövs municipalsamhälle införlivades med Malmö stad. Återstående delar av Burlövs och Görslövs socknar, Tottarps socken med undantag av två byar samt största delen av Uppåkra socken borde organiseras till en särskild kommun, som borde få bilda köping.

I skrivelse den 7 januari 1952 begärde länsstyrelsen härefter att kammarkollegiet skulle avbryta det pågående remissförfarandet beträffande Kinnmans utredning och låta utreda den av länsarkitekten föreslagna kommunbildningen.

Härefter föreslogs i en i juli 1954 dagtecknad, av förste byråsekreteraren Jan Hugne verkställd utredning att den inom Tottarps socken belägna delen

av Åkarps municipalsamhälle jämte viss fastighet skulle överflyttas från Staffanstorps kommun till Burlövs kommun. Samtidigt föreslogs att Arlövs och Åkarps municipalsamhällen skulle upplösas. Alternativt föreslogs därjämte, att den utökade Burlövs socken skulle ombildas till köping.

I stadens yttrande över Kinnmans och Hugnes utredningar framhölls att det var av vitalt intresse för Malmö stad, att den av Kinnman förordade inkorporeringen kom till stånd. Det framhölls att det för tillgodoseende av behovet av bostäder för inom staden sysselsatta personer var av vikt, att de ur kommunikationssynpunkt bäst lämpade områdena utnyttjades. Dessa områden fanns utan minsta tvekan inom de områden, som föreslagits till inkorporering. Mot den invändningen, att dessa områden kunde tagas i anspråk för bostadsbebyggelse lika väl om de låg utom som inom stadens jurisdiktionsgräns, talade den erfarenheten, att en omfattande kommunal organisation fordrades för att åstadkomma exploatering av mark för bostadsändamål i den skala, som var nödvändig för tillgodoseende av det stadigt växande behovet. En sådan kommunal organisation saknades i de kommuner, varifrån inkorporeringen föreslagits skola ske.

Det framhölls även att det ur samhällsekonomiska synpunkter skulle vara uppenbart felaktigt att icke förlägga den bostadsbebyggelse, som oundgängligen erfordrades för Malmö stads befolkning, i anslutning till då befintliga och under utbyggnad varande kommunikationslederna nordost ut med deras stora kapacitet. Det bedömdes vara ett stort slöseri med medel att tvinga staden att för bostadsändamål använda de ur kommunikationssynpunkt långt mindre välbelägna områden, som fanns inom stadens dåvarande gränser. Staden skulle nämligen i så fall nödgas för dryga kostnader bygga ut nya kommunikationsleder.

Staden påyrkade sålunda att införlivning med Malmö stad av delar av Burlövs och Staffanstorps kommuner måtte ske i enlighet med det av Kinnman framlagda förslaget.

I yttrande över Kinnmans och Hugnes utredningar den 10 december 1955 framhöll länsstyrelsen, att Malmö stads utveckling under de senaste åren ytterligare stärkt länsstyrelsen i dess uppfattning, att staden behövde större utrymme. Länsstyrelsen vidhöll därför att stadens behov av ytterligare mark skulle bli tillfredsställt, om vissa områden söder om Åkarp tillfördes staden. Länsstyrelsen uttalade sig även för bildandet av en ny kommun mellan Malmö och Lund.

I en av Borg den 11 februari 1956 upprättad P.M. angående kommunindelningsfrågor i området omkring Malmö och Lund framhölls att de senare årens utveckling inom Malmö stad, exempelvis utvidgningen av industriområdena i norr och det då påbörjade arbetet med en ny oljehamnsanläggning omedelbart intill norra stadsgränsen, aktualiserat frågan om införlivning med Malmö av södra delen av Burlövs socken med Arlövs municipalsamhälle. Tillkomsten av oljehamnen kunde sålunda ge upphov till nya

industriområden norr om hamnen, alltså inom Burlövs socken. Utvidgningen av industriområdena medförde behov av hyreshus i industriområdenas närhet. För en sådan bostadsbebyggelse var den centrala, i vissa delar med saneringsmogna hus bebyggda marken i Arlövs municipalsamhälle välbelägen. Den nya, förtätade bebyggelsen i Burlövs kommun be-tingades icke av utvecklingen inom kommunen utan av förhållandena i Malmö stad. Saneringen av Arlövs centrum och hyreshusbebyggelsen utanför samhället var en integrerande del av storstadsbebyggelsen och medförde så stora problem, att de icke torde kunna lösas av Burlöv som självständig kommunal enhet. I dåvarande läge framstod därför behovet av en inkorporering av södra delen av Burlövs socken och därmed även en upplösning av Arlövs municipalsamhälle som än klarare. En inkorporering i enlighet med Kinnmans förslag borde därför ske.

Sedan länsstyrelsen den 8 november 1956 på föranstaltande av kammarkollegiet hållit sammanträde med representanter för vederbörande kommuner och municipalsamhällen för dryftande av frågan om samhällsbildningen i området kring Malmö och Lund, anförde länsstyrelsen i nytt yttrande den 3 maj 1957, att förhandlingarna icke lett till att frågan förts framåt. Man borde därför låta anstå med slutligt ställningstagande till frågorna om behövliga indelningsändringar i området i avbidan på resultatet av den översiktliga planläggning som pågick i dessa delar av länet. Dock borde gränsen mellan Burlövs och Staffanstorps kommuner snarast regleras så att Åkarps municipalsamhälle kom att ligga helt inom Burlövs kommun.

I en inom kammarkollegiet i juni 1957 upprättad tilläggspromemoria föreslogs överflyttning av Tottarpsdelen av Åkarps municipalsamhälle till Burlövs socken samt upplösning av Arlövs och Åkarps municipalsamhällen.

Under remissbehandlingen av tilläggspromemorian tillstyrkte samtliga hörda instanser det däri framlagda förslaget eller förklarade sig icke ha något att erinra mot detsamma. Länsstyrelsen uttalade emellertid att dess ställningstagande icke innebar, att den ändrat sin uppfattning angående behovet av framtida mer genomgripande indelningsändringar inom området omkring Malmö och Lund.

Kammarkollegiet konstaterade i sitt yttrande den 10 februari 1958 att det av utredningen framgick, att Malmö i sin nordvästra del saknade tillräckligt utrymme för bostadsbebyggelse i anslutning till oljehamnen och de industrier som redan fanns där eller som kunde tillkomma. Emellertid förfogade staden över andra områden som väl lämpade sig för bostadsbebyggelse eller som var tillräckliga för det nu överskådliga behovet av bostäder. Kollegiet fann att förutsättningar för tillfället saknades för att genomföra en lösning av de aktuella kommunindelningsfrågorna efter de av

länsstyrelsen uppdragna riktlinjerna. Dock fann kollegiet liksom länsstyrelsen, att så stora olägenheter var förknippade med att Åkarps samhälle var beläget i två kommuner, att den del av samhället som var belägen i Tottarps socken borde överflyttas till Burlövs socken. Vidare borde Arlövs och Åkarps municipalsamhällen upplösas.

Kungl. Maj:t beslöt den 25 april 1958 att det område som motsvarades av den inom Tottarps socken belägna delen av Åkarps municipalsamhälle skulle överflyttas till Burlövs socken och förty förläggas från Staffans- torps kommun till Burlövs kommun, allt från och med den 1 januari 1959. Vidare skulle Arlövs och Åkarps municipalsamhällen samma dag upplösas.

Även Bunkeflo och Oxie kommuner har tidigare tilldragit sig Malmö stads intresse.

Efter länsstyrelsens anmodan att i samband med den pågående allmänna kommunindelningsrevisionen inom länet till länsstyrelsen inkomma med redogörelse för de inkorporeringsbehov, som var eller under den närmaste framtiden kunde antagas bli aktuella för staden, angav drätselkammaren i skrivelse den 26 augusti 1946 Malmö stads ifrågavarande behov.

I skrivelsen anfördes beträffande de nu ifrågavarande kommunerna följande:

»I söder och sydost kan bebyggelsen huvudsakligast väntas söka sig dels till områden, belägna på lämpligt gångavstånd från de busslinjer, som torde komma att läggas i de stora utfartsvägarna, d. v. s. Sallerupsvägen, Ystadsvägen och Trelleborgsvägen, dels ock till områden kring Fosieby järnvägsstation. Vid bedömning av stadens inkorporeringsbehov åt detta håll bör särskilt beaktas, att staden har för avsikt att anlägga ett större industriområde i Fosie, väster om Ystadsvägen. I samband med exploateringen av detta område blir det aktuellt att anlägga bostadsområden i dess närhet, bl. a. utmed Ystadsvägen.

Med hänsyn till de goda förbindelser med stadens centrum, som kunna erhållas utmed Trelleborgsvägen, kan en bebyggelse i Bunkeflo och Glostorps på ömse sidor om denna väg väntas bli aktuell.

Det föreligger planer på att i sydväst exploatera mark för ett större flygfält. För detta ändamål och för bebyggelse, som uppkommer i samband därmed, synes inkorporeringsbehov föreligga för områden ned till gränsen mot Gässie socken. Skulle ett flygfält icke komma till stånd, torde industrin söka sig ut till de nu avsedda områdena. Tilläggs må, att vissa delar av strandmarken i Bunkeflo, Västra Klagstorps och Tygelsjö socknar torde vara lämpliga som fritidsområden för Malmö stads innevånare.

Det torde av det ovan framförda framgå, att ett inkorporeringsbehov relativt snart kommer att uppstå beträffande — förutom socknarna nordost om staden — Södra Sallerups socken, utom möjligen södra delen, västra delarna av Oxie socken, Lockarps socken, nordvästra delarna av Glostorps socken, Bunkeflo socken och Västra Klagstorps socken samt västra delarna av Tygelsjö socken.»

Efter framställning från länsstyrelsen om förordnande av särskild utredningman förordnade kammarkollegiet den 18 december 1946 Hugne att verkställa utredningen.

■ Denna framlades i april 1949. Utredningsmannen — som icke ansåg sig böra i sammanhanget ingå på frågan om lämpligaste sättet rörande de av utredningen berörda sex landskommunernas inlemmande i blivande storkommun eller storkommuner — uttalade som sin mening, att landskommunerna borde upptagas i den allmänna kommunregleringen för länet samt att med den ifrågasatta införlivningen med Malmö stad borde anstå till dess stadens behov av områdesutvidgning blev aktuellt. Staden borde dock vara obetaget att, då så fanns påkallat, i fall av befogenhet inkomma med förnyad ansökning i ämnet.

○ Staden vidhöll i sitt yttrande över utredningen den ståndpunkt staden tidigare intagit.

Malmö stads yttrande över de indelningssakkunnigas betänkande »Principer för en ny kommunindelning» (SOU 1961:9) avgavs av drätselkammaren efter hörande av ett antal nämnder och styrelser i staden. I yttrandet redovisades sammanfattningsvis vad de senare anfört, varjämte drätselkammaren gav uttryck åt sin uppfattning.

○ I fråga om behovet av en ny kommunindelning anslöt sig drätselkammaren till den uppfattningen, att goda skäl anförts för en ny kommunindelning men framhöll, att för en kommun av Malmös storlek problemet var av helt annan natur än för landets kommuner i allmänhet. Erfarenhetsmässigt hade samverkan med andra kommuner utan alltför stora svårigheter kunnat uppnås och regleras avtalsmässigt, och även om en ny kommunindelning genomfördes skulle avtal bli erforderliga. Utredningens bedömning av möjligheterna att genom avtal reglera mellankommunala frågor syntes väl negativ.

○ Beträffande frågan om en särskild utredning rörande kommunindelningen kring vissa av de största städerna anförde drätselkammaren, att i flera av de av kammaren inhämtade yttrandena hade framhållits svårigheten att bedöma de sakkunnigas förslag, innan den särskilda utredningen rörande de tre största städernas problem verkställdes. Detta måste anses tyda på att problemen hade en sådan räckvidd, att den särskilda utredningen vore mycket välbehövlig. I detta hänseende återopades särskilt ett uttalande av fastighetsnämnden.

»Malmö stad som centralort har olika intressen med hänsyn till de särskilda kringliggande kommunerna. Exempelvis har Malmö med hänsyn till belägenheten av hamn- och industriområden i nordöst intressen av bostadsbebyggelse i intilliggande kommuner i nordöst. Däremot har staden kanske icke motsvarande intressen i närgränsande kommuner i söder. Likaså kan det ifrågakomma, att exempelvis närliggande kommuner i nordöst har andra intressen att tillvarata i förhållande till Malmö stad än närgränsande kommuner i söder. Svårbedömbara spørsmål vid bildande av kommunblock kunna alltså uppstå, vartill fastighetsnämnden hoppas att hänsyn tages vid den ytterligare utredning, som de sakkunniga förutsatt.»

De speciella förhållandena kring en större stad och då särskilt kring Malmö, som motiverade en särskild utredning, hade mera ingående belysts av stadsplanechefen, som härom i sammandrag anförde.

»Den i utredningen föreslagna minimistorleken för en kommun är ungefär 8 000 invånare. Detta är den storlek, som i gängse näringsgeografisk tätortsklassificering betecknas som en C-region. Minimistorleken för en B-region är 15 000 invånare. En A-region skall ha minst 30 000 invånare. — — —

I de delar av landet där befolkningsutvecklingen är avtagande, stagnerad eller endast sakta växande är den spontana regionen något redan befintligt, som icke kommer att nämnvärt förändras. Kommunindelarnas uppgift är här att identifiera regionen. I det snabbt växande storstadsområdet är uppgiften en annan. Det som finns i dag i kommunerna runt en storstad kommer delvis att fullständigt omformas när landsbygden förvandlas till stadsbygd. Kommunindelarnas uppgift är här inte så mycket att identifiera som framför allt att dirigera. Deras åtgärder ger ramen för den kommande utvecklingen och är kanske avgörande för denna. Nyindelningen måste baseras på ett medvetet program för den kommande tätbebyggelsen. — — —

Utredningens minimistorlek — C-regionen — kan icke prestera den service som kan göra grannkommunen konkurrensduglig med storstaden. Minimistorleken för kommunblocken kring storstaden synes icke kunna sättas lägre än A-ortens 30 000 invånare. Kommunindelningen i Malmö—Lund-regionen synes således redan från början böra göras med sikte på att åstadkomma ett litet antal förhållandevis stora kommuner.»

För egen del betonade drätselkammaren med hänvisning till vad här citerats vikten av att den särskilda utredningen verkställdes. Stadsplanechefen hade visat att kring en stad som Malmö förelåg alldeles särskilda kommunindelningsproblem, som ej kunde lösas enbart från utgångspunkterna i indelningsakkunnigas betänkande.

Härtill kom att dessa problem borde bedömas ur vidare synpunkter och på så sätt att den särskilda sakkunskapen hos de stora städernas företrädare utnyttjades.

Slutligen framhöll drätselkammaren i frågan om ett utvidgat Malmö, att det för kammaren stod klart, att stadens område måste utvidgas om staden i längden skulle kunna fullgöra sina för innevånarna betydelsefulla uppgifter. Ej minst uppgiften att skapa erforderliga bostäder för den i staden sysselsatta befolkningen gav staden ett berättigat behov av mark för sin expansion.

Några egentliga organisatoriska svårigheter behövde ej väntas vid en utökning av stadsområdet. Den befintliga organisationen torde med endast obetydliga utökningar kunna bemästra de ytterligare uppgifter, som därvid skulle påläggas staden.

En utökning av stadsområdet skulle emellertid medföra problem, som sammanhängde med planeringen för framtiden. En långsiktig planering erfordrades för att felinvesteringar skulle kunna undgås. På sjukvårdsområdet komplicerades planeringen av att den slutna sjukvården utgjorde en

landstingsuppgift utom staden. På sitt sätt utgjorde förekomsten av dessa svårigheter ett ytterligare skäl för att den särskilda utredningen rörande kommunindelningsproblemen kring de största städerna verkställdes. Det syntes nämligen som om övriga landstingsfria städer var benägna för en återgång till resp. landsting och alltså ej skulle beröras av de svårigheter, som inkorporering av områden med landstingsfria städer medförde.

C. Förslaget till generalplan för Malmö

Generalplanarbetet i Malmö är underställt en av stadsfullmäktige den 21 december 1948 tillsatt generalplanekommitté.

I januari 1959 framlade kommittén ett generalplaneförslag, som begränsades att avse utbyggnaden av staden till och med år 1970. I förordet till generalplaneförslaget framhålls emellertid att den nybebyggelse, som föreslås i planen och många av de anläggningar, som upptagits i densamma, har väsentligt större livslängd. Det hade därför visat sig nödvändigt att hålla möjligheterna öppna framför allt för ett fortsatt utbyggande av bl. a. industriområden. Förslaget anvisar också sådana utbyggnadsmöjligheter, även om de antages icke bli utnyttjade förrän långt efter utgången av den aktuella generalplaneperioden. I vissa fall anges alternativa lösningar, då det icke bedömts lämpligt att avvakta vidare omfattande utredningar.

Med hänsyn till bl. a. den relativt korta tidsperioden fram till och med år 1970 anges i förordet att förslaget bör kompletteras och justeras att gälla för en längre tidrymd med stöd av de förutsättningar och tendenser, som efter hand kan klarare bedömas.

I förordet anges vidare att förslaget av formella skäl måst begränsas till att omfatta stadens administrativa område. I verkligheten bedömes emellertid stadens utbyggnad i hög grad vara beroende på förhållanden utanför de administrativa gränserna, samtidigt som dess utbyggnad påverkar förhållandena inom icke ringa delar av Skåne och i någon mån hela syd-sverige.

Nödvändigheten att begränsa generalplanen till stadens administrationsområden anges ha varit av väsentlig olägenhet vid planeringen för det fortsatta bostadsbyggandet. Även om ett stort antal nya bostäder teoretiskt skulle kunna rymmas inom stadens gränser bedömes att nya produktionsområden av olika skäl — framförallt kommunikationstekniska — till övervägande del bör förläggas inom stadens nuvarande nordöstra delar. En bostadsutbyggnad helt inom stadens gränser skulle enligt generalplanekommittén medföra en ogynnsam lokalisering av bostäderna i förhållande till arbetsplatserna med bl. a. långa och tidsödande resor samt svårlösta trafikproblem i stadens centrum som följd. Då en utbyggnad av bostadsområden för de inom staden i framtiden sysselsatta icke kunde säkerställas inom angränsande kommuner — framställningar om en såsom nödvändig

bedömd inkorporering av vissa närbelägna områden hade hittills ej lett till något resultat — hade generalplanen måst uppgöras så att bostadsbehovet åtminstone för de närmaste årtiondena kunde tillgodoses inom stadens gränser. Detta bedömes emellertid av kommittén som en nödfallsutväg och det framhålles som i hög grad önskvärt, att ett ökat bostadsbyggande kommer till stånd framför allt inom kommuner norr om Malmö och att utbyggnaden av bostäder inom staden i samband härmed sker i långsammare takt.

Från förslaget redovisas i detta avsnitt vissa uppgifter beträffande staden och regionen, närmast anknyttande till de näringsgeografiska förutsättningarna för stadens fortsatta utbyggnad, hittillsvarande befolkningsutveckling och befolkningsprognos samt näringsliv och bosättning.

I förslaget betonas att utvecklingen i västra Skåne och speciellt i de sydvästra delarna visar en stadsbildningsprocess, som med fortsatt utbyggnad av kommunikationsnätet — framför allt om en broförbindelse med Köpenhamn kommer till stånd — kan komma att få en avgörande betydelse för Malmö och angränsande städer och kommuner. Även om generalplanen av formella skäl gäller endast staden Malmö, torde emellertid den översiktliga planeringen på längre sikt även komma att omfatta angränsande kommuner och i vissa planfrågor även den större enheten — öresundsregionen. De regionala aspekterna och konsekvenserna av en tänkbar utveckling härvidlag behandlas i fråga om några för stadens utveckling grundläggande faktorer.

Näringslivet i Malmö kan på basis av en omfattande inventering år 1947 sägas vara mycket väl proportionerat, vilket även gäller ställningen inom landet och i jämförelse med landets större städer. Förutsättningarna för dess fortsatta expansion synes vara gynnsamma med hänsyn till stadens transportmässigt sett goda läge i en tätbefolkad region.

Befolkningsutvecklingen i Malmö och omlandet sammanhänger i stor utsträckning med framtida regionala bosättningsmöjligheter. Nuvarande koncentration av Skånes befolkning utmed Sundet — speciellt till trakten kring Malmö—Lund — tenderar att öka. Därvid synes bosättningen kring Malmö företrädesvis komma att ske inom de norr om staden belägna kommunerna. För en sådan lokalisering av bebyggelsen talar bland annat utvecklingsmöjligheterna för industri och tyngre partihandel i stadens norra hamnområden, utbyggnaden av motorvägar och möjligheterna att bekvämt och snabbt nå flera arbetsområden norr om Malmö.

Rekreatiomsområden och områden för sommarstugor måste huvudsakligen sökas utanför staden.

Koncentrationen av befolkningen till Skånes sydvästra del är påtaglig. Utvecklingen betyder en fortsatt urbaniseringsprocess med koncentration i grova drag till sektorn Hälsingborg—Eslöv—Malmö. Speciellt stark är stadsbildningen i trakten kring Malmö—Lund. Denna bebyggelseutveck-

ling bedömes komma att fortgå inte bara vad gäller de större städerna utan praktiskt taget i alla de befolkningsagglomerationer, som fanns vid förslaget avgivande och där en utbyggnad kan anses lämplig ur allmän synpunkt.

I den större öresundsregionen — områdena närmast och på båda sidor Sundet — bodde vid tiden för förslaget ungefärligen 2 milj. personer, varav bortemot 1 milj. i Köpenhamn. Malmös omedelbara geografiska omland hade år 1955 omkring 63 000 invånare, varav ca 36 000 i Lund. Inom detta område kan man som bostadsförorter till Malmö räkna Åkarps samhälle samt kommunerna Oxie och Bunkeflo och som kombinerade industri- och bostadsförorter Lomma och Arlov. Med hänsyn till utvecklingen under de senaste åren torde till bostadsförorterna även kunna räknas hela Burlövs och Flädie kommuner.

Omlandet sett som möjlig bostadsort omfattar emellertid ett betydligt större område. Med det år 1957 befintliga järnvägs- och vägnätet uppgick folkmängden inom 60 minuters reseområde till och från Malmö (exkl. malmöbor) till över 235 000. Denna siffra ökar med fortsatt utbyggnad av vägnät och av kringliggande städer och samhällen. Med hänsyn till de trafiksvårigheter, som en bosättning i större skala söder om Malmö ev. skulle medföra, synes bebyggelsen i första hand komma att expandera inom områden norr om staden. Bland de faktorer som i särskilt hög grad kan anses påverka lokaliseringen av bebyggelse till trakten norr och nordost om Malmö nämnes i förslaget följande.

1. De stora industri- och hamnområden som är under utbyggnad i norra delen av Malmö och de möjligheter till ytterligare utbyggnad av dessa områden som finns.

2. Det nuvarande kommunikationsnätets beskaffenhet och den utbyggnad av motortrafiklederna som under alla förhållanden bör komma till stånd.

3. Möjligheterna att lätt och på relativt kort tid — särskilt sedan motortrafiklederna utbyggt — nå ett flertal stora sysselsättningscentra med ett rikt differentierat näringsliv, exempelvis Malmö, Lund, Landskrona, Furulund—Kävlinge.

4. Den betydelse som särskilt städerna Malmö och Lund redan intar som centra för kommersiell, social och kulturell service.

Befolkningen översteg, såsom nämnts i den kortfattade historiska sammanfattningen, 50 000 invånare år 1894. Omkring år 1900 uppnåddes 60 000 personers invånarantal och före första världskriget översteg befolkningen 100 000 för att år 1920 uppgå till i runt tal 117 500. Fram till år 1950 ökade sedan befolkningen till ungefär 192 500.

Befolkningens framtida storlek och sammansättning har beräknats i en prognos för en tidsperiod av femton år från år 1956 till år 1970. I prognosen har räknats med en fortsatt minskad dödlighet, med en fortsatt hög

inflyttning under senare delen av 1950-talet, med en därefter sjunkande inflyttning, med en fortsatt ökning av giftermålsfrekvensen och med en i huvudsak oförändrad nativitet.

Prognosen räknar med två alternativ. Enligt det högre alternativet skulle folkmängden år 1970 uppgå till bortåt 260 000 personer och enligt det lägre till omkring 244 000 personer. Medelvärdet blir då ca 252 000.

Folkökningen under de tre femårsperioderna 1955—1970 skulle därmed komma att röra sig mellan 16—19 000, 11—17 000 och 8—15 000.

Näringslivets utrymmesbehov för de närmaste decennierna har i förslaget uppskattats med utgångspunkt från antalet yrkesverksamma i den för år 1970 antagna befolkningsmassan. Befolkningsprognosens båda alternativ kan därvid betraktas som ett »högkonjunktur»- resp. »lågkonjunkturalternativ».

Näringslivets struktur och lokalisering i staden samt företagsytornas (lägenhetsytor) storlek illustreras med utgångspunkt från en tidigare inventering jämte kompletterande undersökningar av utvecklingen åren 1947—1955. På basis av antaganden om framtida yrkesverksamhetsfrekvens, arbetskraftspendling och arbetskraftens fördelning på näringsgrupper har arbetskraftens storlek och disponering omkring år 1970 schematiskt beräknats och däremot svarande utrymmesbehov har uppskattats med hjälp av vissa ledtal över antalet sysselsatta per ytenhet. Förslagets syfte — att med lämpligt lokaliserade reservat säkerställa markytor för näringslivets fortsatta expansion — har av flera skäl begränsats att gälla näringsgrenar med behov av i första hand industri- och lagerområden. De primära förutsättningarna för dessa områdens lokalisering är transportförhållanden enligt befintliga och planerade kommunikationsleder.

Näringslivets utrymmen behandlas under två rubriker: Industri- och lagerområden och Övriga arbetsområden. De förra är i huvudsak lokaliserade till hamnområden och till relativt renodlade industriområden utmed kontinentalbanan samt delvis insprängda i äldre stadsdelar. Föreslagna markreservat gäller mycket stora områden i den under utfyllnad varande industrihamnen och vid Fosie by station samt större eller mindre områden med anslutning till vissa befintliga industri- och lagerområden. Dessa arbetsområden omfattade år 1947 ca 250 ha utnyttjad nettoyta. Nettoytan inom föreslagna markreservat fr. o. m. år 1948 utgör omkring 490 ha, av vilka sannolikt stora delar kommer att utnyttjas först efter år 1970.

Av »övriga arbetsområden» är de centrala stadsdelarna de avgjort viktigaste. En fortsatt utbyggnad av företagsytan inom det inre stadsområdet måste emellertid i första hand bli en fråga om sanering och en bedömning av vilken trafikstandard, som i framtiden blir ekonomiskt genomförbar. Det gäller således betr. dessa områden mera en strukturförändring av nuvarande bebyggelse än egentliga markreservat och innerstadens arbetsut-

rymmen behandlas ej närmare i förslaget, som företrädesvis avser områdena utanför de centrala stadsdelarna. I fråga om detaljhandeln anges nya lokala centra i stadsområdena utanför de inre stadsdelarna i den omfattning och de lägen, som på basis av bostadsutbyggnadsplanen bedömts lämpliga.

Jordbrukets arealer, huvudsakligen i de östra och södra stadsdelarna, minskar successivt med bebyggelsens utbredning men förutsätts i vissa lägen kunna brukas för kommersiell trädgårdsodling och som sådan även bibehållas inom bebyggelsen.

Beträffande *bosättningen* anföres i förslaget huvudsakligen att år 1955 fanns i staden omkring 78 000 lägenheter, varav ca 10 % utgjordes av en- och tvåfamiljshus. I genomsnitt var antalet boende per lägenhet 2,7. Bostadsbehovet enligt antagen befolkningsutveckling fram till år 1970 har beräknats med hjälp av undersökningar om hittillsvarande förhållanden rörande hushållskvoter och utrymmesstandard samt nuvarande bostadsunderskott. I dessa beräkningar göres antaganden dels om en kontinuerlig höjning av hushållskvoterna för gifta till 99,0 för män och 1,3 för kvinnor och för ogifta en inom samtliga åldrar över 15 år ökad efterfrågan i relation till en förmodad stigande standard. I antalet erforderliga lägenheter för åren 1955 till 1970 medräknas en lägenhetsreserv om 2 %. Inräknat avgången av bostäder till annat ändamål skulle den ökade efterfrågan på lägenheter bli 10 800 under perioden 1956—1960, 8 700 för 1961—1965 och 8 300 för 1966—1970 eller totalt 27 800 enligt befolkningsprognosens högre alternativ. Motsvarande totalsumma för det lägre alternativet blir 23 300.

Den framtida efterfrågan på lägenheter ger ett totalt produktionsbehov mellan åren 1956 och 1971 av 31 500 lägenheter med 1955 års till bostadsförmedlingen anmälda lägenhetsunderskott inräknat. I bostadsutbyggnadsplanen föreslås denna produktion fördelad på hustyper samt i tid och rum enligt följande.

Bostadsbyggnadsplanen upptar två alternativ, ett »flerfamiljs»- (F) med målsättningen att inte ytterligare försämra relationen enfamiljshus-hyreshus, d. v. s. produktion av 10 % enfamiljshus, och ett »enfamiljs»-alternativ (E) med en produktion av 30 % enfamiljshus av totala bostadsproduktionen. Markbehovet dimensioneras efter en bostadsproduktion, som motsvarar befolkningsprognosens högre alternativ och enligt en exploatering i hyreshusområden på omkring 0,6 brutto och i områden för enfamiljshus 15 à 20 lägenheter per hektar nettoområde.

Områden för hyreshusbebyggelse ansluter radially till befintlig bebyggelse och har förlagts närmast centrum med tyngdpunkt i öster och söder. Områden för enfamiljshus anges huvudsakligen inom stadsdelarna Limhamn, Fosie och Husie. Med de sammanlagda reservaten för både alt. F och E enligt bostadsutbyggnadsplanen erhålles en viss marginal. En reserv finnes

även i den enligt stadsplanen tillgängliga, men ännu ej utnyttjade byggnadsvolymen på omkring 1 800 lägenheter.

Ett program för bostadsutbyggandet anger en fortsatt produktion om 2 500 lägenheter per år in på 1960-talet, medan den genomsnittliga årsproduktionen för följande femårsperioder sänkes till 2 200 och 1 600 lägenheter per år. Konsekvenserna av föreslagen bostadsutbyggnadsplan understryker nödvändigheten av ett ökat bostadsutbyggande i angränsande kommuner, i första hand norr om Malmö.

Drätselkammaren föreslog stadsfullmäktige att icke antaga generalplane-förslaget, som emellertid i sina huvuddrag borde i möjligaste mån följas.

Stadsfullmäktige beslöt sedermera att med gillande av denna och andra drätselkammarens synpunkter lägga förslaget till handlingarna.

I ett till utredningen överlämnat av stadsplanechefen G. Winge i mars 1962 överlämnat »Förslag till generalplan 1961—80» (stencilerat) konstateras att *befolkningstillväxten* gått snabbare än tidigare beräknats. Enligt prognos av drätselkontorets statistikavdelning i början av år 1962 skulle invånareantalet växa från 229 000 år 1960 till 296 000 år 1975.

Det sistnämnda förslaget innehåller även en påbyggnad av den i det tidigare förslaget gjorda planeringen för *näringslivet*.

Beträffande *bosättningen* konstateras att den större befolkningstillväxten kräver ett ökat bostadsbyggande.

Det nya förslagets F-alternativ ger utrymmen för en bostadsproduktion av i medeltal 2 860 lägenheter, vilket är något mer än de senaste årens produktion. Drätselkontorets prognos räknar med ett bruttotillskott av 3 200 lägenheter årligen under de närmast kommande åren. En fortsatt utveck-

Tabell 9:22. Malmös befolkningsutveckling åren 1948—1962

År	Folkmängd		
	Totalt	Ökn./ minskn. sed. föreg. år	Do sed. 1/1-48
1948.....	181 280	—	—
1949.....	185 947	+ 4 667	+ 4 667
1950.....	189 232	+ 3 285	+ 7 952
1951.....	192 498	+ 3 266	+ 11 218
1952.....	196 490	+ 3 992	+ 15 210
1953.....	198 465	+ 1 975	+ 17 185
1954.....	201 939	+ 3 474	+ 20 659
1955.....	205 640	+ 3 701	+ 24 360
1956.....	209 473	+ 3 833	+ 28 193
1957.....	213 260	+ 3 787	+ 31 980
1958.....	217 330	+ 4 070	+ 36 050
1959.....	221 700	+ 4 370	+ 40 420
1960.....	225 660	+ 3 960	+ 44 380
1961.....	229 338	+ 3 678	+ 48 058
1962.....	233 352	+ 4 014	+ 52 072

ling i samma takt även under 1970-talet skulle betyda att i förslaget givna områden skulle vara fullbyggda redan år 1978. Med utbyggnad enligt E-alternativet förkortas perioden ytterligare.

D. Befolkningsutvecklingen

Befolkningsutvecklingen under tidigare år har redovisats i det föregående. Under de senast förflutna åren har befolkningen tillväxt på sätt framgår av *tabell 9: 22*. Av tabellen som upprättats med ledning av uppgifter i »Årsbok för Sveriges kommuner» framgår att stadens folkmängd under den angivna tidsperioden ökat med cirka 52 100 invånare. Ökningen av folkmängden i årsmedeltal under perioden uppgick till cirka 3 470 personer.

I en den 3 juli 1962 till utredningen överlämnad »P.M. rörande befolkningsutvecklingen i Malmö—Lund-regionen» redovisar statistikavdelningen vid Malmö stads drätselkontor den hittillsvarande befolkningsutvecklingen i de olika kommunerna i regionen, till vilken utom städerna Malmö och Lund hänförts de grannkommuner från vilka inpendlingen av arbetskraft är av mera betydande omfattning, nämligen Burlöv, Lomma (ej Flädie), Staffanstorp, Oxie och Bunkeflo. Denna utveckling framgår av *tabell 9: 23*.

Tabell 9:23. Folkmängd och folkökning i Malmö-Lundregionen åren 1950—1960

Kommun	Folkmängd 31/12			Ökning el. minskning			
	1950	1955	1960	1951—1955		1956—1960	
				Abs.	%	Abs.	%
Malmö.....	192 668	209 473	229 338	16 805	8,7	19 915	9,5
Lund.....	34 160	36 920	40 288	2 760	8,1	3 368	9,1
Burlöv.....	5 463	5 431	6 599	— 32	— 0,6	629 ¹	11,6
Lomma.....	3 902	4 209	4 850	307	7,9	641	15,2
Staffanstorp.....	5 872	5 880	5 714	8	0,1	373 ¹	6,3
Oxie.....	1 702	1 639	1 741	— 63	— 3,7	102	6,2
Bunkeflo.....	3 765	3 611	3 472	— 154	— 4,1	— 139	— 3,8
Hela regionen	247 532	267 163	292 052	19 631	7,9	24 889	9,3
Därav Malmö i %	77,8	78,4	78,5	85,6	—	80,0	—

¹ Siffrorna har korrigerats med hänsyn till områdesreglering 1/1 1959 (539 personer från Staffanstorp till Burlöv).

Av tabellen framgår att den kraftiga expansionen inom regionen till övervägande del varit koncentrerad till Malmö. 82,5 procent av den sammanlagda folkökningen kommer på Malmös del. Även i relation till folkmängden har folkökningen varit större i Malmö än i de övriga kommunerna med undantag av Lomma och Burlöv åren 1956—1960.

Statistikavdelningen har jämväl till utredningen överlämnat sina »*Prognoser rörande befolkningsförhållanden och hushållsbildning i Malmö för flerårsbudgeten 1963—1967*».

Tabell 9:24. Folkmängd efter ålder och kön i Malmö-Lundregionen år 1960
samt beräknad folkmängd åren 1965 och 1970

Ålder	1960	1965	1970
<i>Hela regionen</i>			
0—14	60 515	63 000	70 500
15—29	61 185	74 300	81 700
30—49	84 859	85 700	89 800
50—64	52 254	58 800	63 600
65—	32 626	36 700	42 400
Totalt	291 439	318 500	348 000
Därav män	139 898	153 900	169 200
kvinnor	151 541	164 600	178 800
<i>Regionen exkl. Malmö</i>			
0—14	12 917	13 900	16 100
15—29	14 033	16 800	18 500
30—49	16 661	17 500	19 500
50—64	11 068	11 700	11 900
65—	7 882	8 800	9 800
Totalt	62 561	68 700	75 800
Därav män	29 585	32 800	36 500
kvinnor	32 976	35 900	39 300
<i>Malmö</i>			
0—14	47 598	49 050	54 420
15—29	47 152	57 450	63 170
30—49	68 198	68 200	70 310
50—64	41 186	47 110	51 670
65—	24 744	27 940	32 560
Totalt	228 878	249 750	272 130
Därav män	110 313	121 100	132 720
kvinnor	118 565	128 650	139 410

Ur det material som sålunda överlämnats till utredningen har sammanställts *tabell 9: 24*.

För Malmö redovisas en motsvarande prognos även för år 1975 som här sammanställts i följande tablå.

0—14 år	61 970
15—29 »	63 090
30—49 »	77 940
50—64 »	54 020
65— »	38 820
Totalt	295 840
Därav män	145 000
kvinnor	150 840

I prognosarbetet har beträffande dödligheten dödlighetstabellen för hela riket åren 1957—1959 använts. En viss korrektion har skett med hänsyn till en väntad fortsatt nedgång av dödsriskerna i olika åldrar.

Beträffande nativiteten har de i Malmö under åren 1956—1960 observerade fruktsamhetstalen för kvinnor i olika åldrar och civilstånd använts även för den övriga delen av regionen, vilket innebär att fruktsamheten i de olika åldersklasserna antages bli oförändrad. Fördelning efter civilstånd i olika åldersgrupper enligt folkräkningen 1960 antages komma att ändras i huvudsak på samma sätt som i Malmö. Giftermålsfrekvensen antages alltså komma att fortsätta att öka något för yngre män och kvinnor. Vad slutligen angår flyttningsrörelsen antages ökningstakten bli oförändrad. Detta skulle innebära ett årligt flyttningsnetto för Malmö på 2 700 personer, för regionen i övrigt på 900 personer och för hela regionen på totalt 3 600 personer.

Av prognosantagandena rörande hushållsbildningen i Malmö framgår att det verkliga antalet hushåll i Malmö i slutet av år 1960 kan beräknas ha uppgått till 87 000 vid slutet av år 1960.

Hushållskvoterna (hushållsbildningsfrekvenserna) har under senare år ökat i antal, vilket motsvarar över 400 lägenheter per år. Hade bostadsmarknaden varit i balans, så att lägenhetsefterfrågan hade kunnat tillgodoses, skulle ökningen med säkerhet ha varit betydligt större och troligtvis uppgått till minst 600 hushåll per år.

Vid ett försök att värdera befolkningsförändringarna 1960—1975 i antal hushåll erhålles en ökning åren

1960—1965	med	8 500	hushåll,
1965—1970	»	9 500	» samt
1970—1975	»	9 000	»

eller sammanlagt med omkring 27 000 hushåll. Med en stegringstakt för hushållskvoterna, som motsvarar 600 hushåll per år, skulle ytterligare 9 000 tillkomma under femtonårsperioden. Det nämnes i detta sammanhang, att den här förutsatta ökningen av hushållsbildningsfrekvensen ungefär motsvarar den bedömning, som gjorts av den statliga bostadsbyggnadsutredningen.

Bostadsbyggandets omfattning anges emellertid vara bestämt icke blott av det ovan angivna hushållstillskottet. För att skapa balans på bostadsmarknaden måste lägenhetsunderskottet avskaffas, vilket medför en viss ytterligare ökning av antalet hushåll, och vidare behöver en reserv av lediga lägenheter byggas upp. Detta torde kräva ett tillskott på ytterligare omkring 4 000 lägenheter och hela det behövliga nettotillskottet av bostadslägenheter mellan år 1960 och år 1975 skulle alltså uppgå till omkring 40 000.

Till detta kommer behovet av ersättning för sådana bostadslägenheter, som försvinner genom rivning eller genom övergång till annan användning. Denna senare faktor, vari bl. a. kontorisering ingår, motsvarar uppskattningsvis 200 lägenheter om året. Vad beträffar rivningen omfattade

denna åren 1957—1961 sammanlagt 1 235 lägenheter eller nära 250 om året. Särskilt de två senaste åren har antalet rivna lägenheter varit stort, omkring 350 per år.

Om antalet rivna lägenheter årligen sätts till 350, skulle enligt ovanstående beräkningar behövas ett bruttotillskott åren 1961—1975 på drygt 48 000 lägenheter eller över 3 200 årligen. På längre sikt kan emellertid en ökning av saneringsverksamheten komma att ske med tanke på att beståndet omoderna lägenheter fortfarande är stort. År 1945 fanns i Malmö omkring 20 000 lägenheter utan centralvärme och flertalet av dessa torde fortfarande finnas kvar i oförändrat skick.

E. Bostadsförsörjningen

Av Malmö stads bostadsförmedlings rapport rörande förmedlingsverksamheten vid Malmö stads bostadsförmedling under år 1960 framgår att den 1 januari 1960 kvarstod från föregående år 24 496 (24 037)¹ sökande, varav 17 197 (16 257) med egen lägenhet i Malmö, 4 105 (4 493) i Malmö bosatta utan egen lägenhet samt 3 194 (3 287) sökande från annan ort.

Under år 1960 nyanmäldes 7 043 (6 351) sökande, varav 3 224 (2 920) med egen lägenhet i Malmö, 2 095 (2 032) i Malmö bosatta utan egen lägenhet samt 1 724 (1 399) sökande från annan ort.

Den 31 december 1960 kvarstod 24 091 (24 496) sökande, varav 16 703 (17 197) eller 69 % med egen lägenhet i Malmö, 4 254 (4 105) eller 18 % i Malmö bosatta utan egen lägenhet samt 3 134 (3 194) eller 13 % sökande från annan ort.

Under år 1960 uthyrdes eller uppläts 3 380 (5 076) lägenheter, varav 2 034 (3 035) utgjordes av nyproducerade och 1 346 (2 041) av förut upplåtna lägenheter. Det totala antalet förmedlade lägenheter minskade med 33,4 % jämfört med föregående år.

Sammanlagt anvisades ca 55 % av lägenheterna till sökande med lägenhet i Malmö. Av dessa sökande krävdes regelmässigt att innehavd lägenhet skulle kunna lämnas i utbyte på så sätt, att förmedlingen erhöll rätt att anvisa annan hyresgäst till densamma. Därigenom hade ett ganska stort antal lägenhetsbyten kunnat genomföras.

I en den 27 februari 1962 framlagd »P.M. angående bostadsbyggnadsbehovet i Malmö 1962—1967» har drätselkontorets statistikavdelning beräknat det bostadsbyggande, som skulle behövas åren 1962—1967 för att balansen på bostadsmarknaden skulle återställas. Beräkningarna avser antalet under denna tid färdigställda lägenheter och motsvarar därför i stort sett summan av vid årsskiftet 1961—1962 under byggnad varande lägenheter samt under åren 1962—1966 påbörjade lägenheter.

Antalet årligen nytillkommande hushåll beräknas i promemorian till

¹ Siffror inom parentes avser motsvarande siffror för år 1959.

omkring 2 400 under förutsättning att bostadsmarknadsläget tillåter en hushållsbildning av denna storlek. Större delen av denna årliga ökning, eller omkring 1 800 hushåll, hänför sig till befolkningstillväxt och förskjutningar av befolkningens åldersstruktur m. m., medan stegringen av hushållsbildningsfrekvensen i olika befolkningsgrupper antages motsvara en ökning med omkring 600 hushåll per år. Till detta kommer behovet av en ersättningsproduktion för de lägenheter, som avgår genom rivning eller på annat sätt. Under de senaste åren har rivningen omfattat omkring 350 lägenheter per år, medan avgången genom övergång till annan användning torde kunna uppskattas till omkring 200 lägenheter per år.

Till det sålunda uppskattade bostadsbyggnadsbehovet på omkring 2 950 lägenheter per år beräknas i promemorian också komma det tillskott, som skulle behövas för att återställa balansen på bostadsmarknaden. Hur många lägenheter som fordras för att häva den nuvarande rena bristen på lägenheter och för att bygga upp en reserv av lediga lägenheter anges vara svårt att bedöma. Enligt bostadsförmedlingens statistik är antalet sökande utan egen bostad i Malmö något över 7 000 personer. En del av dessa bostadssökandes bostadsbehov har inkalkylerats redan i befolkningsprognosen. Det gäller dels dem som söker lägenhet för att de ämnar ingå äktenskap, dels dem som står angivna under rubriken inflyttade. Beträffande den första gruppen förutsätter befolkningsprognosen en viss höjning av giftermålsfrekvensen i de yngre åldrarna och att ytterligare höjning av denna genom avskaffande av bostadsbristen synes mindre trolig. Beträffande inflyttningen gäller att över 3 000 sökande i kategorin inflyttade står anmälda vid bostadsförmedlingen i Malmö. Motsvarande uppgifter om dem som söker lägenhet på annat håll för att flytta från Malmö saknas emellertid men denna kategori är troligtvis mindre. Hänsyn måste också tagas till att i befolkningsprognosen har kalkylerats med ett betydande inflyttningsöverskott, vars storlek har beräknats på grundval av vissa antaganden rörande de framtida sysselsättningsförhållandena i Malmö.

Beträffande de övriga vid bostadsförmedlingen registrerade bostadssökandena utan egen bostad anses i promemorian hushållsbildningen vara ett faktum, även om tills vidare egen bostad saknas. Det rör sig här främst om gifta eller andra samboende samt om enpersonhushåll. Tillsammans utgör dessa kategorier drygt 2 000 hushåll. Hänsyn måste emellertid också tagas till ett antal bostadslösa pensionärer, som står anmälda i en särskild kö för pensionärlägenheter, och till sådana bostadslösa som söker lösa sitt bostadsproblem utan att anmäla sig till bostadsförmedlingen. Deras antal är omöjligt att uppskatta. Sammanlagt torde de här nämnda kategorierna bostadssökande utan egen bostad motsvara ett aktuellt bostadsbyggnadsbehov på åtminstone ett par tusen lägenheter.

Beträffande lägenhetsreserven anges i promemorian att man brukar räkna med ett behov av lediga lägenheter, som motsvarar omkring ett par

procent av hela lägenhetsbeståndet på orten. Eftersom lägenhetsbeståndet i Malmö uppgår till omkring 90 000 och under femårsperioden kan beräknas överstiga 100 000 lägenheter, bedömes lägenhetsreserven alltså behöva vara minst 2 000 lägenheter.

För att till slutet av år 1967 återställa balansen på bostadsmarknaden skulle enligt promemorian behövas dels ett årligt tillskott på 2 950 lägenheter, dels ett engångstillskott på drygt 4 000 lägenheter. För de sex åren 1962—1967 uppgår det sålunda beräknade behovet av nya bostäder till omkring 22 000. Vid årsskiftet 1961—1962 var drygt 4 000 lägenheter under byggnad, varför ytterligare omkring 18 000 skulle behöva påbörjas till och med år 1966. Detta motsvarar en igångsättning på omkring 3 600 lägenheter under vart och ett av åren 1962—1966.

Även om bostadsbyggandet skulle få den angivna omfattningen bedömer statistikavdelningen emellertid lägenhetsreserven i praktiken icke tillräcklig för att åstadkomma en fullständig avveckling av bristläget på bostadsmarknaden. Antalet vid bostadsförmedlingen anmälda bostadssökande med omoderna lägenheter, som söker modern lägenhet, överstiger 5 000. Det bedöms med hänsyn härtill vara troligt, att en lägenhetsreserv av storleken omkring 2 000 lägenheter endast skulle komma att bestå av omoderna sådana. För att bostadsmarknaden verkligen skall fungera ordentligt, synes det nödvändigt att lediga lägenheter finns också i de storleks- och kvalitetsgrupper, som verkligen efterfrågas på marknaden. Omkring 2 000 lägenheter har tidigare antagits komma att rivas under åren 1962—1967. Om samtliga dessa antages vara omoderna och tillhöra den ovan angivna gruppen av sökande, skulle omkring 3 000 personer i denna grupp stå kvar i kön år 1967 enligt förut gjorda antaganden eller ha tagit i anspråk lägenheter, som skulle utgöra lägenhetsreserven, så att denna i stället tillförts ett antal undermåliga bostäder.

Det tillskott, som behövs för att åstadkomma en tillräckligt stor reserv av lediga lägenheter av de efterfrågade typerna, bedöms därför behöva uppgå till omkring 5 000 i stället för 2 000 lägenheter. Detta fall motsvarar även det förhållandet, att en ökning av saneringen kan tänkas komma till stånd. För detta fordras då i första hand en utrymning av de gamla lägenheterna. Mot bakgrund av dessa faktorer anser statistikavdelningen det i hög grad troligt, att det tal som angivits för bostadsbyggnadsbehovet under åren 1962—1967 bör ökas med åtminstone 3 000 lägenheter. Den årliga igångsättningen 1962—1966 skulle alltså behöva omfatta över 4 000 lägenheter.

Även om bedömningen rörande den kommande utvecklingen av olika anledningar gjorts med en viss försiktighet framhålles i promemorian, att de framkomna resultaten torde få betraktas såsom uttryck för ett minimibehov av bostadsbyggande.

I skrivelse den 11 maj 1962 till Malmö stads fastighetsnämnd har stadens fastighetskontor åberopat den nyssnämnda promemorian och som ledning

för arbetet med uppgörande av flerårsbudget för Malmö, omfattande fem-årsperioden 1963—1967, angivit att för denna tid lämpligen borde planeras för en igångsättning av 4 000 lägenheter per år. Igångsättningen under år 1962 beräknades bli av samma storlek. Den årliga igångsättningen beräknades fördela sig med 3 100 lägenheter i flerfamiljshus i ytterområden, 400 lägenheter i saneringsobjekt och 500 lägenheter i småhus. För år 1967 borde räknas med samma igångsättning som under perioden i övrigt, trots att den ovan angivna målsättningen skulle vara nådd redan med den t. o. m. år 1966 planerade igångsättningen.

Fastighetskontoret framlade även en detaljerad »Plan för bostadsproduktionens omfattning och lokalisering i Malmö 1962—1967 vid en årlig bostadsproduktion av 4 000 lägenheter».

F. Hamnfrågor

Stadens hamnanläggningar med tillhörande markområden samt SJ:s centrala bangårdsområden är anlagda å områden i Lommabuktens inre grunda del, som vid slutet av 1700-talet var helt vattentäckta.

År 1775 påbörjades en systematisk utbyggnad av bryggor och vågskydd, upprensning av inseglingsleden samt skapandet av mark för upplag och magasin. Dessa utbyggnader var början till våra dagars hamn, vilken för övrigt är Sveriges utan jämförelse största »med konst» skapade hamnanläggning både vad beträffar kajlängd och markområden.

Från senare delen av 1700-talet fram till 1800-talets sista kvartssekel skedde utvidgning av kajer och markområden i långsamt stigande tempo. I och med att järnvägar på 1850-talet började framdragas till Malmö, ökade markutvinning och hamnbyggande kraftigt. Den första torrdockan byggdes år 1857. På 1870-talet började Kockums varv sin verksamhet i hamnen. Tågfärjeleden Malmö—Köpenhamn tillkom år 1895. Nästa stora steg i utvecklingen var byggandet av Nyhamnen åren 1902—1904, stora torrdockans tillkomst och varvsområdets utvidgning åren 1910—1912 samt byggandet av Frihamnen, där verksamheten började år 1922. Västra delen av Industrihamnen började tagas i bruk omkring år 1920. Under andra världskrigets sista år påbörjades byggandet av oljeraffinaderiet i Industrihamnen samt den stora utbyggnaden av Kockums industriområden mot nordväst. Industrihamnens utvidgning mot öster påbörjades med omfattande utfyllnadsarbeten år 1945. Nya oljehamnen påbörjades år 1955.

Under senare år har vissa omdispositioner genomförts inom hamnen. Gamla oljehamnen försålles år 1957 till Kockums för utvidgning av dess industriområden. Vidare har de fem koltomterna inom skilda delar av hamnen koncentrerats till en tomt i industrihamnen. Den genom omdispositioneringen av koltomterna ledigblivna marken är numera praktiskt taget helt disponerad för andra ändamål.

Av hamnområdets yta på 800 ha (inklusive bassänger) består 420 ha av mark, utvunnen genom utfyllning. Utfyllningen har skett med muddermassor från bassänger och inseglingsrännor, schaktmassor från byggnadsarbeten och sjösand, upptagen med sandsugare från lämpliga sandförekomster i Öresund. Kajlängden uppgår i runt tal till 10 km.

Kostnaderna för färdig tomtmark inom industrihamnsområdet, inklusive gator, avlopp och järnvägsspår, uppgår f. n. till 30 à 35 kr per m².

Inom den hittills stadsplanlagda delen i industrihamnen finns ytterligare 40 ha tomtmark, vilken med en förbrukning av uppskattningsvis ca 5 ha tomtmark per år av hamnförvaltningen bedömes vara helt tagen i anspråk i slutet av 1960-talet. Även de planlagda kajerna bedömes då vara utbyggda och utnyttjade.

Efterfrågan å tomter inom hamnen uppges av förvaltningen fortfarande vara stor. Under första halvåret år 1962 föreligger sålunda avtal om upplåtande av 6,5 ha.

Enligt hamnförvaltningens bedömande talar följande synpunkter för att Malmö måste skapa en tillräcklig markreserv för att tillgodose utvecklingen och för att en fortsatt utbyggnad av industrihamnsområdet utgör den rätta lösningen på malmöområdets kommande behov av sådana i olika hänseenden väl kvalificerade och utrustade tomtområden för hamnrörelse, industri, grosshandel och distribution jämte kajanläggningar, som kan bli behövliga.

De flesta företag har allmänt sett fördel av att ligga så nära tull- och frihamn som möjligt, att ha järnvägsspår vid tomterna och nära anslutning till motorvägar och rikshuvudvägnät samt till tåg- och bilfärjeleder samt att ligga nära järnvägsstation, bilgodscentraler, flygfält och inom tullklaringsområde, så att tullklarering snabbt och utan extra kostnad kan ske. Karantänstation för levande djur och kontrollstation för livsmedel är av betydelse o. s. v.

I detta sammanhang understryker förvaltningen att företagen, trots biltrafikens utveckling, är synnerligen intresserade av järnvägsspår vid eller nära tomterna. Man räknar uppenbarligen med att järnvägstrafiken längs de stora stamlinjerna kommer att intensifieras och bibehålla eller öka sin konkurrenskraft gentemot biltrafiken samt med att importen från kontinenten och östeuropa i betydande och växande utsträckning skall komma med järnväg. En öresundsbro med järnvägsspår skulle ytterligare understryka järnvägens roll i nämnda hänseende. Hamnområdena ligger synnerligen väl till i förhållande till centralbangården. Detta kommer att för industrihamnsområdets del ytterligare poängteras, när om ett par år direkt järnvägsförbindelse med SJ:s rangeringsområden erhålles.

Hamnområdet är utomordentligt väl anslutet till motor- och rikshuvudvägsystemet mot Göteborg, Stockholm och andra håll samt genom tåg- och bilfärjeleder till biltransporter från och till utlandet.

Stadsplanläggningen av industrihamnsområdet har gjorts så flexibel

att företagens växlande behov av tomtutrymmen kan tillgodoses. Några restriktioner beträffande företagens art och storlek behöver i stort sett icke ske. Företagens behov av markreserver för framtida utveckling kan lätt tillgodoses.

Behovet av mark per anställd och enhet har i allmänhet stigit bl. a. beroende på att produktion och lagring företrädesvis sker i enplansbyggnader. Betydande områden måste reserveras för uppställning av företagens och de anställdas bilar. De interna transportererna med truckar och lastbilar kräver långt större utrymme än tidigare o. s. v.

Utflyttningen av företag från den äldre delen av staden är ingalunda avslutad och företag från olika håll i landet visar stigande intresse att förlägga filialer till malmöområdet med dess starka befolkningsutveckling och undan för undan ökande marknadsunderlag. Europamarknaden är en ytterligare faktor o. s. v. Via flyg samt tåg- och bilfärjeleder finns täta förbindelser till köpenhamnsområdet och Danmark, vilket medger snabba varuleveranser från lager i Malmö. Vidare kan marknaden i Danmark och på kontinenten på ett bättre sätt bevakas från Malmö än från orter uppåt landet.

Med utgångspunkt från dessa bedömanden har hamnförvaltningen utarbetat en plan för en kommande utbyggnad av industrihamnområdet mot norr. Planen innebär enligt uppgifter av förvaltningen att ett hamnområde med en areal tomtmark av ca 100 ha tillskapas med hänsynstagande till erforderligt reservat för oljelagringsområdets utvidgning samt säkerhetszon utanför oljehamnsområdet. Inom området planeras bassänger för mer industriellt betonade behov med insegling från Industrihamnens inseglingränna, vilken skall fördjupas från nuvarande 7,2 m till 8,5 m vattendjup. Vidare planeras en större bassäng med insegling från Nya Oljehamnens inseglingränna, där vattendjupet är 11,2 m.

Den sålunda planerade större bassängen för ett vattendjup av 10 à 10,5 m är avsedd för transocean stycke-, parti- och bulkgodstrafik. Det största djupet i hamnen (med undantag för oljehamnen, där djupet är 11,0 m) är f. n. 9,2 m och finnes i Frihamnen.

Hittills har Malmö icke haft någon olägenhet av att icke ha mer än 9,2 m:s hamndjup. Då emellertid fartygsstorlekarna efter hand ökar kan det på längre sikt bli en livsfråga för hamnen att kunna ta emot fartyg med större djupgående än som nu är möjligt i Frihamnen. Denna möjlighet tillskapas genom anläggande av den ovannämnda bassängen, där insegling och vändning blir bekväma.

De nya områdena täcker de utfyllnadsområden, inom vilka hamndirektionen erhållit tillstånd att tippa mudder. Praktiskt taget hela området har sålunda under de sista 30 åren successivt uppfyllts till ett vattendjup av 2—3 m. Utfyllnadskostnaderna blir därför förhållandevis låga.

Det planerade området med 100 ha tomtmark beräknas vara förbrukat

omkring år 1990 à 2000 såvida icke storindustriella anläggningar, konjunkturändringar eller utrikespolitiska händelser inverkar på utvecklingen.

För utvecklingen efter år 2000 finns enligt hamnförvaltningens bedömande knappast annat alternativ än att fortsätta med hamnanläggningarna österut över avloppsledningarna från stadens reningsverk ut på de områden av Lommabukten, där staden avser att få tillstånd till soptippning.

G. Industrifrågor m. m.

Enligt uppgift av stadsplane- och bostadsbyrån vid Malmö stads fastighetskontor försålde i staden under åren 1952—1961 tillsammans ca 11,6 ha tomtmark för industriändamål. Av denna yta såldes ca 4,3 ha under åren 1959—1961. Motsvarande ytor med tomträtt upplåten industrimark utgjorde respektive ca 18,5 och ca 13,6 ha.

Länsarbetsnämnden i Malmöhus län har uppgivit, att igångsättningsstillstånd för byggnads- och anläggningsarbeten exklusive bostäder i Malmö under senare år meddelats i den utsträckning som anges i *tabell 9: 25*.

Tabell 9:25. Av länsarbetsnämnden i Malmöhus län åren 1958—1961 meddelade igångsättningsstillstånd för byggnads- och anläggningsarbeten exkl. bostäder i Malmö

	Kostnad i 1 000-tals kronor			
	1958	1959	1960	1961
Industri.....	27 712	27 283	27 423	37 050
Kraft- och belysningsverk.....	2 387	3 739	5 403	8 000
Samfärdsel.....	15 474	5 596	11 252	12 186
Handel.....	12 365	14 499	15 174	26 929
Förvaltning, soc. ändamål m. m. . .	8 710	11 490	7 093	6 826
Skolor, kyrkor, övr. samlingslokaler m. m.....	9 882	20 103	7 874	14 822
Vägar och gator, vatten och avlopp m. m.....	34 793	28 046	18 625	24 228
Militära arbeten.....	—	80	30	1 045
Totalt	111 323	110 836	92 874	131 086

H. Malmö-Bulltofta flygplats

Enligt inhämtade uppgifter har Malmö stad till staten utan ersättning upplåtit ca 68 ha av staden tillhörig mark till flygplatsen med därtill hörande anordningar. Vissa områden av den mark, som staden upplåtit till staten, har staden förvärvat genom frivilliga förvärv eller expropriation för att marken skulle kunna ställas till statens förfogande. Vissa utav de av staden förvärvade fastigheterna har varit bebyggda och staden har rivit byggnaderna innan marken upplåtits. En del av fastigheterna har varit belastade med nyttjanderätter, vilka av staden inlösts.

Enligt uppgift utgjorde statens i flygplatsen ingående mark år 1938 ca 117,5 ha. I tiden därefter torde viss ytterligare statens mark tillförts flygplatsen.

För fältets utbyggnad har staden lämnat bidrag till staten med 1 000 000 kronor enligt avtal den 1 december 1950.

Till den år 1942 färdigställda stationsbyggnaden har staden lämnat staten ett bidrag med 85 000 kronor.

Nya stations- och packhusbyggnader har numera uppförts. De två byggnaderna jämte gångbar kulvert har antagits draga en kostnad av sammanlagt 3 750 000 kronor, vartill kommer diverse yttre arbeten och annat. Stadens andel av byggnadskostnaderna, exklusive kostnader för vissa yttre ledningar, har antagits komma att röra sig om i runt tal 1 000 000 kronor. Staden skall denna gång icke endast lämna ett på förhand bestämt engångsbidrag utan har enligt avtal att bidra efter den blivande verkliga kostnaden och sedan fortsättningsvis bekosta drift och underhåll av de lokaler eller delar av lokaler, som staden skall disponera. Slutlig uppgörelse om kostnaderna har ännu icke skett. Staden skall enligt avtalet erhålla 98 000 kronor i gottgörelse av staten för de lokaler i den förutvarande stationsbyggnaden, från vilka staden avstod, när de nya byggnaderna blev färdiga.

I samband med uppförandet av den tidigare stationsbyggnaden utbyggde staden två gator för en kostnad av 102 000 kronor, som helt stannade på staden. Dess andel i kostnaden för färdigställande av gator och parkeringsplatser vid den nya stationsbyggnaden har beräknats till ca 140 000 kronor medan resterande ca 410 000 kronor skulle falla på staten. Slutlig fördelning av kostnaderna enligt tidigare nämnt avtal har ännu ej skett.

Enligt tidigare avtal nedlade staden i kostnader för bl. a. nyanläggning av vatten- och avloppsledningar tillhoppa 279 000 kronor, medan statens andel av dessa kostnader uppgick till 839 400 kronor. Ledningarna för vatten och avlopp till den nya stationsbyggnaden har staden avtalsenligt haft att utföra. Kostnaden för vattenledningar, 27 000 kronor, faller helt på staden, medan kostnaderna för avloppsledningar fördelas enligt avtalet.

Den omständigheten att flygfältet ligger tätt intill stadsbebyggelsen har medfört, att staden måst underkasta sig långt gående återhållsamhet i fråga om stadens bebyggande. Stora markområden invid fältet måste sålunda hållas obebyggda och inom vida områden utanför flygplatsen tillåtes endast en avsevärt lägre bebyggelse än som eljest hade kommit i fråga.

Kungl. luftfartsstyrelsen utför f. n. en taxibana för flygplan på fältet och har anmält planer på utvidgning av detsamma.

I. Kommunal samverkan mellan staden och grannkommunerna

Den redogörelse för kommunal samverkan, som här lämnas, begränsas att avse det samarbete som äger rum mellan Malmö stad, å ena, samt någon el-

ler några av de i detta betänkande närmare behandlade kommunerna Bunkeflo, Oxie och Burlöv, å andra sidan.

Inom *undervisningens* område samarbetar staden och Malmöhus läns landsting genom ett avtal den 2 september och 31 oktober 1961, varigenom staden förbundit sig att på vissa villkor mottaga elever från landstingsområdet för undervisning i stadens yrkesskola. I skolans elevområde ingår enligt uppgift från läns skolnämnden i länet bl. a. kommunerna Bunkeflo, Oxie och Burlöv.

De tre kommunerna ingår även i elevområdena för de allmänna gymnasierna, den kommunala flickskolan och praktiska realskolan i Malmö, varjämte Bunkeflo och Oxie ingår i elevområdet för den kommunala flickskolan i Malmö. Kommunerna erlägger ersättning till staden enligt avtal. Enligt läns skolnämndens beslut den 13 april 1962 angående fastställande av högstadiedområden för den nioåriga obligatoriska skolan hänföres till Malmö högstadium bl. a. Oxie samt Bunkeflo utom Västra Klagstorps och Tygelsjö samhällen.

Inom *brandväsendet* förekommer alarmeringsavtal mellan Malmö och Oxie. I övrigt förekommer ej avtal eller kontrakt utan hjälp lämnas som regel efter iakttagande av det aktuella läget.

Beträffande *kommunikationsväsendet* driver stadens spårvägar busstrafik mellan Malmö och Arlov utan att ersättning härför utgår.

Inom *vattenförsörjningens* område tillhandahåller staden enligt ett avtal från år 1947 Bunkeflo förutvarande kommun vatten genom brandposter å vattenledningarna till Katrinetorp och Klagshamn.

Genom ett i december 1961 och januari 1962 slutet avtal har staden förbundit sig att på vissa villkor och under viss förutsättning leverera vatten från staden till bl. a. Burlöv.

Staden har slutit avtal med AB Malmöregionens Avlopp av innebörd att staden medger bolaget att på det sätt, i den omfattning och under de villkor, som anges i avtalet, avleda *avloppsvatten* från delar av bl. a. Burlöv till stadens avloppsreningsverk i Sjölanda.

Stadens industriverk (elverk) har träffat särskilda avtal med Bunkeflo och Oxie enligt vilka avtalet elverket skall på vissa villkor anordna *gatu- och vägbelysning* inom de delar av kommunerna som ligger inom elverkets distributionsområde. Ett liknande avtal är träffat mellan staden och Burlöv.

På initiativ av Malmö stad undersöks för närvarande möjligheterna att åstadkomma en *samordnad bostadsförmedling* för staden och Burlöv.

Befintligt samarbete i *sjukvårdsavseende* behandlas i kap. 11 i detta betänkande.

Det samarbete mellan Malmö och nu ifrågavarande grannkommuner, som planeras som ett resultat av överläggningarna mellan utredningsmannen och representanter för staden, landstinget och kommunerna, redovisas i kap. 12.

J. Vissa synpunkter, framförda av drätselkammaren i Malmö

I samband med att staden ställde huvuddelen av det ovan refererade materialet till utredningens förfogande framhöll drätselkammaren i skrivelse den 29 juni 1962 att regionen omkring Malmö och Lund torde ha varit den mest expansiva av de tre storstadsregionerna under senare år. Den snabba ökningen faller nästan helt på de båda städerna. Vidare anföres följande.

»Jämförelser av statistiken för regionens sjukkassemråden tyder vidare på att antalet förvärvsarbetande ökat starkast i Malmö. Det bör dock observeras att endast personer med en årsinkomst av tjänst på minst 1 800 kronor ingå och att således egna företagare lämnats utanför. Att antalet förvärvsarbetande ökat snabbare i Malmö än i de övriga kommunerna, medan folkmängden under senare år ökat snabbare i ett par av landskommunerna än i Malmö, torde avspegla det förhållandet att en viss ökad utflyttning av barnfamiljer från staden ägt rum.

Uppgifterna från hamnförvaltningen och fastighetskontoret tyda på en ständigt växande efterfrågan på mark från företag av olika slag. Bland dessa företag äro särskilt handel och distribution starkt representerade, men även tillverkningsföretagen utgöra ett viktigt inslag. Även uppgifterna från stadsarkitektkontoret avspegla den starka expansionen inom näringslivet i staden. Särskilt uppgifterna om beviljade byggnadslov visa hur kraftigt utbyggnadstakten ökat under senare år, icke minst beträffande kontors- och lagerlokaler.»

De av drätselkammaren åsyftade uppgifterna återfinns i *tabell 9: 26*.

Tabell 9:26. Beviljade byggnadslov för kontor, butiker, lager samt fabriks- och verkstadslokaler i Malmö åren 1951—1961 samt antalet avsynade sådana lokaler under samma tid

År	Beviljade byggnadslov				Avsynade			
	Kontor Butiker Lager		Fabriks- och verk- stadslokaler		Kontor Butiker Lager		Fabriks- och verk- stadslokaler	
	Rum	m ²	Rum	m ²	Rum	m ²	Rum	m ²
1951	533	31 525	89	12 049	604	39 188	110	45 452
1952	695	34 374	93	11 678	412	24 714	76	9 451
1953	954	50 325	113	9 880	528	17 890	112	7 525
1954	1 292	73 896	189	21 218	539	23 735	96	6 949
1955	1 339	51 641	214	27 598	778	31 656	100	7 125
1956	898	52 598	136	16 132	713	37 093	114	14 744
1957	632	39 997	114	15 563	730	37 506	133	17 710
1958	1 305	72 362	205	32 219	1 227	59 784	100	10 527
1959	1 740	104 465	226	37 024	421	27 169	63	9 725
1960	1 381	74 651	171	31 720	897	33 933	138	20 610
1961	2 425	145 894	233	46 617	1 306	88 892	174	23 831

Drätselkammaren har jämväl överlämnat ett av länsarbetsnämnden i Malmöhus län upprättat sammandrag över den pågående byggnads- och anläggningsverksamheten inom den reglerade sektorn m. m. i Malmö vid byggnadsinventeringarna åren 1958—1962 samt antalet sysselsatta arbetare inom verksamheten, här intaget som *tabell 9: 27*.

Tabell 9:27. Sammandrag av den pågående byggnads- och anläggningsverksamheten inom den reglerade sektorn m. m. i Malmö vid byggnadsinventeringarna åren 1958—1962 samt antalet sysselsatta arbetare inom verksamheten

Mån	År	Byggnads- kostnad i 1 000-tals kr	Antal sysselsatta arbetare inom verks.				Summa
			Grovar- betare	Träarbet- are	Murare	Övriga	
Febr.	1958	200,2	1 108	473	213	430	2 224
Aug.	1958	183,7	1 039	421	210	505	2 175
Febr.	1959	235,1	1 144	554	353	821	2 872
Aug.	1959	316,1	1 234	558	323	737	2 852
Febr.	1960	329,9	1 181	609	336	765	2 891
Aug.	1960	345,0	1 311	608	339	907	3 165
Febr.	1961	363,3	1 393	670	346	829	3 238
Aug.	1961	383,7	1 236	620	308	854	3 018
Febr.	1962	437,1	1 426	709	379	989	3 503
Antal fackföreningsmedlemmar till arbetsmarknadens förfogande							
Febr. 1958.			1 380	870	550	—	—
1959.			1 380	870	550	—	—
1960.			1 500	900	550	—	—
1961.			1 900	1 025	580	—	—
Antalet för dagen yrkesverksamma medlemmar i byggnadsarbetare- förbundet.			1 965	1 174	650	654	4 443

Drätselkammaren fortsatte härefter:

»Vidare får drätselkammaren lämna följande sammanställning över stadens egna investeringar under åren 1956—1961:

År	Bruttobelopp (i M kr)
1956	45,5
1957	47,6
1958	61,8
1959	73,5
1960	84,7
1961	ca 100,0

En schematisk framräkning av investeringsvolymen har gjorts för åren 1963—1967. Självfallet måste beräkningen bli osäker. Med utgångspunkt från dels en årlig ökning av investeringsvolymen med 5 % och med en beräknad penningvärdeförsämring av 3 % årligen, ha följande investeringsbelopp framkommit:

År	Bruttobelopp (i M kr)
1962	105
1963	113
1964	122
1965	132
1966	143
1967	154

Näringslivets starka expansion kan tänkas leda till en efterfrågan på arbetskraft, som inte kan tillfredsställas vid befolkningsutveckling i enlighet med de försiktigt hållna prognoser som utförts vid statistikavdelningen. Således kan nämnas att länsarbetsnämnden redan för närvarande för Malmös del redovisar ett arbetskraftsbehov som med 2 400 personer överstiger tillgången på arbetskraft. Som framgår av de av statistikavdelningen lämnade uppgifterna har takten hos folkökningen i Malmö-Lundregionen stegrats mer än för Stor-Stockholm och Stor-Göteborg. Även om storstadsregionerna tillsammans eventuellt icke kunna öka sin andel av folkökningen i riket, synes dock Malmö-Lundregionen i analogi med den tidigare utvecklingen ha vissa möjligheter härtill. Den erforderliga bostadsproduktionen skulle då också öka i motsvarande grad.

Då det gäller lokaliseringen av nya företag i regionen är det av vikt att observera att de i så stor utsträckning hittills och säkerligen även i fortsättningen utföras av handels- och distributionsföretag. Detta torde innebära att de i hög grad ta sikte på den service, som hamnen i Malmö ger, men också helt allmänt äro beroende av storstadens stora resurser och mångsidiga servicemöjligheter, både på den enskilda och den samhällseliga sidan. Det synes därför också synnerligen troligt att företagslokaliseringen även framdeles i huvudsak kommer att koncentreras till stadens administrativa område eller i varje fall till sådana lägen, där stadens servicemöjligheter kunna utnyttjas.

De ständigt växande områden, som staden ställer till näringslivets förfogande i hamnområdena eller på andra håll, komma att sysselsätta en arbetskraft, för vilken stadens möjligheter att bereda bostäder inom sitt eget område och på rimligt avstånd från arbetsplatsen minskas allt mer. För att tillvarata dels de arbetandes intresse av att få så korta restider som möjligt mellan hem och arbete, och dels näringslivets intresse av att komma i åtnjutande av hamnens och storstadens resurser måste planeringen av bostads- och industriområdena emellertid vara samordnad. Den ständigt fortgående ökning av industrimarksarealen, som sker genom utfyllnader i hamnområdena, gör det därför särskilt betydelsefullt att ökade möjligheter för ett planmässigt och samordnat bostadsbyggande i hamnens närhet kan skapas.

Den sannolikt fortsatta koncentrationen av arbetsplatserna till Malmö hamn och centrala stadsdelar kommer oavsett eventuella ändringar av den administrativa indelningen i regionen att åtföljas av en fortsatt allt vidare utspridning av bostadsbebyggelsen. Även om eventuellt ökade möjligheter till samordnad planering tillskapas, kommer denna utveckling att medföra en betydande utökning av förortslinjerna inom den kollektiva trafiken. Stadens kostnader för denna kunna därför befaras öka starkt. Skola kostnaderna täckas skattevägen betyder detta vid en oförändrad administrativ indelning, att en betydande kostnadsövertäring på stadens invånare kommer att ske för service åt invånare i andra kommuner. Samma effekt kommer en utbyggnad för biltrafiken medföra. En ändring av den administrativa indelningen synes vara den mest ändamålsenliga åtgärden för att undvika att ur rationell och allmännyttig synpunkt ovidkommande faktorer skola få påverka stadens handlande härvidlag.

Den stora bostadsproduktion, som behövs för att täcka efterfrågan från den snabbt växande folkmängden, innebär att stadens nuvarande område kommer att vara utbyggt före år 1980. Samtidigt har man att räkna med att saneringsverksamheten kommer att öka. För att omflyttningen av de boende i de hus, som skola rivas, skall kunna ske på ett ur sociala och allmänmänskliga synpunkter godtagbart sätt torde erfordras att staden förfogar över möjligheter att anvisa bostäder i tillräcklig omfattning, vilket för närvarande ej är fallet.

Sammanfattning

Man torde få räkna med att den starka expansionen i Malmö-Lundregionen kommer att fortsätta och möjligen ytterligare förstärkas. Enligt vad som visats torde man vidare få räkna med att expansionen även framdeles kommer att ha tyngdpunkten förlagd till Malmö. Detta medför krav på en kraftig ökning av bostadsbyggandet i regionen, speciellt i Malmö.

Allteftersom stadens administrativa område blir mer och mer fullbyggt, minskar stadens handlingsfrihet i fråga om planeringen och samordningen av byggandet för näringslivet och de bostadssökandes behov. Visserligen har staden betydande områden i Södra Sallerup, som ännu ej är utbyggda. På grund av att dessa områden äro belägna långt från stadens centralare delar skulle emellertid kostnaderna för områdenas förseende med erforderliga nyttigheter som vatten och avlopp, kommunikationsleder och allmänna kommunikationer bli så höga att det ur samhällsekonomisk synpunkt icke kan vara försvarbart att exploatera områdena, så länge annan bättre belägen mark finns på närmare håll, såsom fallet är nordost om stadens område.

För att inte stadens handlingsfrihet skall alltför mycket beskäras beträffande planeringen och samordningen av byggandet bör därför stadens administrativa område utökas med buffertområden, i första hand i nordost och senare även i söder. Att utökningen bör ske i första hand i nordost, beror till stor del på att det ur såväl samhällsekonomiska som bostadssociala synpunkter är nödvändigt att utökningen sker så nära hamnområdet som möjligt med tanke på hamnens stora betydelse för stadens näringsliv.»

KAPITEL 10

Grannkommunerna

Innan en kortfattad redogörelse för vissa särskilda förhållanden beträffande de tre i detta betänkande aktuella grannkommunerna till Malmö lämnas nå här nämnas, att i malmöområdet saknas motsvarighet till det i göteborgsområdet verksamma förortsförbundet. Visserligen är de tre kommunerna jämte andra medlemmar av en samarbetsnämnd, *Malmö förorters samarbetsnämnd*, vilken enligt sitt reglemente för de kommuner som ingår som medlemmar utgör ett samarbetsorgan med uppgift att behandla spörsmål av gemensamt intresse för kommunerna, bl. a. samhällsbyggnad, bebyggelseplanering, vattenförsörjning, avlopp och kommunal organisation. Nämndens verksamhet har emellertid enligt uppgift hittills varit inskränkt till uppgifter som vanligen handhas av en inköpsförening.

Översiktliga undersökningar för hela Skåne utföres av *Skånes Regionplaneinstitut*, för vilket landstingen i Malmöhus och Kristianstads län samt de båda landstingsfria städerna Malmö och Hälsingborg (t. o. m. år 1962) står som huvudmän. Institutet har publicerat grundläggande undersökningar beträffande de demografiska förhållandena i Skåne samt en redovisning av tätorternas centralitet.

I en den 1 februari 1962 dagtecknad »P. M. angående försöksverksamhet för långsiktig planering av bostadsbyggandet inom Malmöhus län» framhåller den s. k. *bostadsdelegationen hos länsbostadsnämnden i Malmöhus län*, att inom samhälls- och vetenskaplig verksamhet liksom inom näringslivet göres ständigt ökande insatser för förbättrad planering. När det gäller bostadsbyggandet förutsättes alltmer omfattande förberedelser av såväl byggherrar som kommuner. Behovet av samordning mellan den planering som i olika omfattning äger rum inom bostadsbyggandets skilda delar bedömes emellertid i promemorian icke vara tillgodosett i erforderlig omfattning. Möjligheterna att åstadkomma en långsiktigare och mer genomtänkt planering av bostadsbyggandet samt effekten härav anses böra prövas.

I detta syfte har Kungl. Maj:t enligt vad som uppgives i promemorian beslutat att en försöksverksamhet skall bedrivas i tre län, bl. a. Malmöhus län, där verksamheten skall bedrivas av en arbetsgrupp.

I promemorian framhålls vidare att bostadsproduktionen f. n. domineras av program för i stort sett ett år i taget. Vissa fördelar för alla parter skulle sannolikt kunna uppnås, om byggherrar och kommuner kunde fastställa

mera definitiva program och icke enbart behovsprognoser för t. ex. minst 3 års byggande.

Den överväldigande delen av bostadsproduktionen förutsätter statligt stöd i olika former. Inom Malmöhus län beviljas enligt vad som angives i promemorian f. n. ca 70 milj. kr. per år till tertiär- och egnahemslån. Fördelningen av dessa medel göres årligen under april eller maj månad av länsbostadsnämnden för ett år i taget. För att ge byggherrar och kommuner ökade möjligheter till bättre planering anses att definitiv fördelning av nämnda toppkrediter bör ske för minst 3 år framåt.

Bostadsdelegationens arbete, som inledningsvis inriktats på anskaffning av utredningsmaterial i samråd med kommunerna, kan antagas bli av betydelse för planeringen av bostadsbyggandet bl. a. i landskommunerna i malmöområdet.

A. *Bunkeflo kommun*

Bunkeflo, som i norr gränsar till Malmö, i öster till Oxie och i söder till Vellinge kommun, tillkom i sin nuvarande omfattning i samband med den s. k. storkommunreformen, då Bunkeflo, Västra Klagstorps och Tygelsjö förutvarande kommuner sammanlades.

Folkmängden i de tre kommundelarna tillsammans uppgick år 1948 till 3 758, vid kommunens bildande till 3 773, år 1957 till 3 567 och år 1962 till 3 717 invånare. I årsmedeltal har kommunen under femtonårsperioden minskat med 2 invånare.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 för de tre kommundelarna tillsammans till 67 292, år 1952 för den nybildade kommunen till 81 713 och år 1962 till 148 805. Ökningen uppgick, räknat i löpande penningvärde, i årsmedeltal under femtonårsperioden till 5 434.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona enligt beslut föregående år uppgick år 1952 till 10 kronor 50 öre och år 1962 till 12 kronor 88 öre. För år 1963 har beslutats en utdebitering av 13 kronor 38 öre.

Kommunens landareal är 4 059 ha. Malmö stads markinnehav i kommunen är obetydligt.

Ganska betydande områden i kommunen innehas av ett dotterbolag till det stora malmöföretaget Kockums Mekaniska Verkstads Aktiebolag, Aktiebolaget Laguna. Sistnämnda bolag äger enligt uppgift ca 570 ha, av vilka en betydande del är vattentäckt, och har köpt men ej tillträtt ytterligare områden om tillsammans drygt 85 ha. Bolagets planer berör ytterligare 53 ha.

Dessa områden är belägna i och invid samhället Klagshamn, som ligger ca 15 km från Malmös centrum, samt i Västra Klagstorps och Tygelsjö socknar.

Enligt uppgifter från moderbolaget förvärvades området västra delar, omfattande huvudsakligen den landtunga som sträcker sig från den gamla

cementfabriken ut till Klagshamns hamn, med hamn- och industrianläggningar, kalkbrottet, delar av Klagshamns samhälle samt huvudparten av vattenområdena av Laguna redan år 1943. Avsikten härmed var att i Klagshamn anlägga ett nytt varv och annan industri samt i anslutning härtill uppföra bostäder åt de anställda. Förutsättningarna härför ändrades emellertid, och planerna kom aldrig till utförande. Området har i stället använts huvudsakligen för lagringsändamål i de gamla fabriksbyggnaderna, viss testverksamhet samt trädgårdsodlingar.

Under det senaste året har Laguna utökat sitt markinnehav i Klagshamn genom förvärv av ett antal större jordegendomar. Förhandlingar om köp av ytterligare fastigheter och områden pågår.

I avvaktan på framtida exploatering driver Laguna i egen regi lantbruk på de förvärvade jordegendomarna.

Kockums planer för Klagshamn omfattar dels uppförande av industrianläggningar å områdets västra delar — varvid vattenområdena kommer att utfyllas — och dels bostadsbebyggelse i anslutning till redan befintlig bebyggelse. Det senare ändamålet kommer på grund av rådande speciella svårigheter att i malmöområdet anskaffa bostäder åt bolagets anställda enligt bolagets uppgifter att tillgodoses i första hand, medan planerna på industribebyggelse t. v. ställts på framtiden.

Enligt en på uppdrag av Kockums utarbetad preliminär dispositionsplan för klagshamnsområdet kommer bostadsbebyggelsen att förläggas till de östra och södra delarna av området. Bostadsområdet beräknas i fullt utbyggt skick kunna hysa ett tillskott av ca 6 200 boende. Bebyggelsen avses huvudsakligen utgöras av egnahem. Den bostadsområdet närmast omgivande marken har utlagts till park- och grönområden.

Utredningen angående bostadsbebyggelsen befinner sig ännu på begynnelsestadiet, och något detaljerat utbyggnadsprogram föreligger därför icke. Kockums avsikt är emellertid, att byggnadsverksamheten skall igångsättas å områdets nordöstra del om några år. Området skulle kunna vara fullt utbyggt i början av 1970-talet. Detta beror emellertid till stor del på resultatet av pågående markförhandlingar.

Kockums med dotterbolag i Malmö sysselsätter enligt uppgift från Kockums f. n. drygt 6 000 anställda, varav ca 1 600 är tjänstemän och arbetsledare. Den ojämförligt största delen av de anställda är bosatt i Malmö stad och angränsande kommuner, såsom Burlöv och Bunkeflo. Utvecklingen synes peka på en ökad utflyttning till Malmös ytterområden, och särskilt under den senaste tiden har bosättningen i Bunkeflo kommun omedelbart söder om stadsgränsen tilltagit markant. Av en inom företaget gjord enkät att döma kommer denna tendens att accentueras under de kommande åren. Utvecklingen pekar enligt bolagets bedömande mot en sammanhängande villabebyggelse utmed strängt taget hela kustlinjen Limhamn—Klagshamn.

Från länsbostadsnämnden i Malmöhus län har erhållits vissa uppgifter

angående färdigställda lägenheter. Uppgifterna grundas t. o. m. år 1960 på Kungl. bostadsstyrelsens statistik och för år 1961 på kommunens egna uppgifter. För den senaste femårsperioden utgör antalet färdigställda lägenheter

år 1957	17,	varav	2	i	flerfamiljshus,
» 1958	1	i	småhus,		
» 1959	3,	alla	i	småhus,	
» 1960	6,	»	»	»	samt
» 1961	121,	»	»	»	

Medeltalet färdigställda lägenheter utgjorde under dessa år 29.

Behovet av lägenheter har av kommunen till länsbostadsnämnden uppgivits vara 100 lägenheter första halvåret 1962 samt 300 lägenheter för varje budgetår under tiden den 1 juli 1962 t. o. m. den 30 juni 1967. Hela lägenhetsbehovet hänförs till småhus.

Den kommunala samverkan vari Bunkeflo deltagar tillsammans med Malmö har redovisats i föregående kapitel.

Det må nämnas att de delar av kommunen, d. v. s. Västra Klagstorps och Tygelsjö samhällen, som icke av länsskolenämnden lagts till Malmö högstadium, hänförts till Vellinge högstadium.

Bunkeflo och Oxie utgör ett gemensamt sjukkasseområde.

Bunkeflo uthyr till Oxie ett ålderdomshem i Västra Klagstorps församling.

Generalplaner upprättas f. n. för de båda kommunernas räkning av samma konsultfirma.

B. Oxie kommun

Oxie gränsar i norr till Malmö, i öster till Bara, i söder till Månstorp och Vellinge samt i väster till Bunkeflo. År 1952 bildades Oxie kommun genom sammanläggning av Oxie, Glostorps och Lockarps förutvarande kommuner.

Folkmängden i de tre kommundelarna tillsammans uppgick år 1948 till 1 706, år 1952 till 1 655, år 1957 till 1 617 och år 1962 till 1 735 invånare. Ökningen i årsmedeltal för femtonårsperioden utgör 2.

Antalet skattekrönor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 för de tre kommundelarna tillsammans till 31 335, år 1952 för den nybildade kommunen till 37 487 och år 1962 till 74 391. Ökningen uppgick, räknad i löpande penningvärde, i årsmedeltal under femtonårsperioden till 2 203.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekröna enligt beslut föregående år uppgick år 1952 till 9 kronor 67 öre och år 1962 till 12 kronor 90 öre. För år 1963 har beslutats en utdebitering av 14 kronor 32 öre.

Kommunens landareal är 2 721 ha.

De från länsbostadsnämnden inhämtade, i föregående avsnitt omnämnda uppgifterna angående färdigställda lägenheter utvisar, att antalet sådana i Oxie utgjorde

år 1957 9, alla i småhus,
 » 1958 7, » » »
 » 1959 13, » » »
 » 1960 24, » » » och
 » 1961 12, » » »

Medeltalet fördigställda lägenheter utgjorde under dessa år 13.

Behovet av lägenheter har av kommunen till länsbostadsnämnden uppgivits vara 53 lägenheter första halvåret 1962, 44 budgetåret 1962/63, 105 budgetåret 1963/64, 140 budgetåret 1964/65, 78 budgetåret 1965/66 och 77 budgetåret 1966/67. Hela lägenhetsbehovet hänförs till småhus.

Omfattningen av den kommunala samverkan, vari Oxie deltagar tillsammans med Malmö och Bunkeflo, har redovisats i det föregående.

C. Burlövs kommun

Burlöv, som i norr gränsar till Lomma och Staffanstorps, i öster till Staffanstorps och i söder till Malmö, berördes icke av 1952 års kommunreform.

Folkmängden uppgick år 1948 till 5 307, år 1952 till 5 542 och år 1962 till 6 674 invånare. Ökningen i årsmedeltal för femtonårsperioden utgör 91.

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering uppgick år 1948 till 127 765 och år 1962 till 387 142 eller, räknat i löpande penningvärde, en ökning i årsmedeltal med 17 291.

Hela den kommunala utdebiteringen per skattekrona enligt beslut föregående år uppgick år 1948 till 6 kronor 45 öre, år 1952 till 8 kronor 50 öre och år 1962 till 13 kronor 3 öre. För år 1963 har beslutats en utdebitering av 13 kronor 40 öre.

Kommunens landareal, som något ökades vid den gränsändring mot Staffanstorps som skedde den 1 januari 1959, utgör numera 1 689 ha.

Burlöv har låtit upprätta en generalplan, som utan att formellt ha antagits alltsedan den avgavs i oktober 1959, följs vid kommunens utbyggnad.

Av generalplaneförslaget, som här endast i vissa avseenden refereras, framgår att ett dominerande problem för samhällena mellan Malmö och Lund är hur stor befolkning som kan tagas emot med beaktande av marktillgång, kommunikationer, byggnadssätt och stadsplanetekniska normer.

Burlövs båda tätorter Arlöv och Åkarp anges i förslaget ha karaktären av förortssamhällen till Malmö, varvid dock Arlöv har ett kraftigt inslag av egen industri (Sockerfabriken, Wagonfabriken) och Åkarp viss anknytning till Alnarps lantbruksinstitut. Dessutom finns en industrienklav vid Sege stationssamhälle (Sydkraft, Sege slakteri, Nordström & Sjögren). Övriga delar av Burlövs kommun omfattar i huvudsak jordbruk (bl. a. Arlövsgården, Kronetorps, Gernstorps) samt mot havet strandängar. Burlövs roll som bostadsförort för arbetande inom Malmö bedömes bli än mer betonad. Med detta följer också en kraftigare pendeltrafik, som kommer att ställa ökade krav på vägar och järnvägar.

I detta sammanhang förutser generalplaneförslaget en ökad betydelse av järnvägsförbindelsen med Malmö, närmast som motsvarighet till städernas förortsbanor. Denna utveckling anses paradoxalt nog bero på den ökade biltrafiken. Parkeringssvårigheterna inom Malmö kan nämligen bli av den omfattningen, att många förortsbor kommer att föredraga tågresa till arbetet framför utsikterna att varje morgon få leta efter parkeringsplats för bilen.

Närheten till Malmö medför sålunda korta förbindelser med centralorten via det lokala vägnätet och järnvägen. Den har emellertid också olägenheter, i det att riks- och länstrafikleder i kommunen strålar samman mot Malmö och avskär dess olika delar, varjämte även flygbullret från Bulltofta flygfält utgör hinder för bostadsbebyggelse inom stora områden. Trafikintensiteten på vägar och järnvägar når inom Burlöv sitt maximum före infarten till Malmö, vilket anses bl. a. påkalla betydande planåtgärder betr. järnvägs korsningar, för motverkande av bullerstörningar och för främjande av trafiksäkerheten. Burlövs närhet till goda kommunikationsleder gör emellertid också kommunen attraktiv för industrier, varför stora markområden bör reserveras för dylik verksamhet, där så är lämpligt.

Med hänsyn till kommunens läge i stadsbygden Malmö-Lund, där planförhållandena griper i varandra, bedömes i förslaget att kommunen icke kan betraktas som en isolerad planeringsenhet. I generalplanarbetet har därför planfrågorna så långt möjligt samordnats med angränsande kommuners.

I förslaget bedömes att utöver de ca 6 000 invånare, som fanns i kommunen vid tiden för förslagets upprättande, kan ca 12 000 invånare beredas bostäder.

Sammanfattningsvis göres i generalplaneförslaget bl. a. följande bedömanden.

1. I framtiden kommer Burlöv att i stor utsträckning fungera som bostadsförort till Malmö, dock även med egna arbetsplatser i form av industrier.

2. Den framtida utbyggnaden bör ske i anslutning till tätorterna Arlöv och Åkarp; i övrigt bibehålles jordbruksområdena och strandängarna fria från bebyggelse.

3. Arlöv bereder plats för ytterligare industri och bostäder, de sistnämnda såväl i form av villor och radhus som hyreshus. Ca 10 000 invånare beräknas totalt kunna inrymmas.

4. Åkarp bibehåller karaktären av villasamhälle, endast kompletterat med någon lättare industri. Ca 7 000 invånare beräknas totalt kunna inrymmas.

5. Sege utformas som ren industrienheter. Bostäder bör icke byggas här bl. a. med tanke på bullerstörningarna från Bulltofta flygfält.

I industrierna i Burlövs kommun fanns den 15 mars 1962 anställda tillsammans 1 935 personer, varav 1 414 män. Den största arbetsplatsen i kommunen är Svenska Sockerfabriks AB:s anläggning, som skärs av gränsen

mellan Malmö och Burlöv. Större delen av anläggningen är belägen i Burlöv, där också största delen av de av bolaget planerade utbyggnadsområdena ligger.

Bolaget har för egen del uppgivit, att det förhållandet att bruksområdet ligger delvis inom Malmö stad och delvis inom Burlövs kommun icke visat sig innebära några olägenheter av större betydelse. Visst merarbete uppkommer emellertid i samband med både den årliga inkomsttaxeringen och vid upprättandet av fastighetsdeklarationer. Dessutom kan den dubbla kommunala tillhörigheten medföra vissa komplikationer i byggnadsärenden. Även om det i och för sig är ett bolagets intresse att dess områden är tillförda en och samma kommun, bedömer bolaget detta icke vara av sådan betydelse, att det bör inverka på bedömningen av de frågor, vartill utredningen har att taga ställning.

Bolaget uppger, att av de i juni 1962 vid anläggningen anställda bodde 342 i Burlöv, 302 i Malmö och 120 på annan ort.

Kommunen iordningställer ett område om ca 50 ha för industribyggelse och söker med utnyttjande av sitt gynnsamma läge intressera industriföretag att etablera sig i kommunen.

Den bostadsbyggnation som pågår i kommunen och som får en alltmer ökande omfattning innebär, att ett större antal lägenheter blir färdiga 1963. Sammanlagt kommer under en femårsperiod att byggas ca 2 000 bostadsenheter, varav ungefär 500 villor och kedjehus.

Flerfamiljshusen koncentreras till Arlöv, medan huvuddelen av villorna och kedjehusen förläggs till Åkarp, ca 2 km från industriområdet.

De tidigare omnämnda uppgifterna från länsbostadsnämnden angående färdigställda lägenheter utvisar, att antalet sådana i Burlöv utgjorde

år 1957	59,	varav	44	i	flerfamiljshus	och	övriga	i	småhus,
» 1958	22,	»	18	»	»	»	»	»	»
» 1959	223,	»	132	»	»	»	»	»	»
» 1960	33,	alla		i	småhus	och			
» 1961	26,	varav	13	i	flerfamiljshus	och	övriga	i	småhus.

Medeltalet färdigställda lägenheter utgjorde under dessa år 73, varav 41 i flerfamiljshus.

Kommunen uppger behovet av lägenheter vara 150, varav 100 i flerfamiljshus, för första halvåret 1962, 350 för budgetåret 1962/63 (240 i flerfamiljshus), 400 för budgetåret 1963/64 (280 i flerfamiljshus), 425 för budgetåret 1965/66 (300 i flerfamiljshus) och samma antal för budgetåret 1966/67.

Det kommunala samarbetet mellan Malmö och Burlöv har tidigare redovisats. Samarbete mellan Burlöv samt Bunkeflo och Oxie förekommer ej.

Det må nämnas att Burlöv på undervisningens område hänförs till Arlövs högstadiområdet.

Kommundirektören Axel Sjödin har i en den 21 mars 1962 dagtecknad promemoria, vari bl. a. intressegemenskapen mellan Burlövs och Staffans- torps kommuner belysts, föreslagit att ett samarbete mellan de båda kom- munerna bör komma till stånd. Enligt uppgift pågår överläggningar mellan representanter för de båda kommunerna.

KAPITEL 11

Samarbetsfrågor inom sjukvården

A. Malmöhus läns landsting

Landstingskommunens befolkning ökade under den senaste femtonårsperioden från 316 469 år 1948 till 321 789 år 1962, eller med i årsmedeltal 354.

Genom att Hälsingborgs stad den 1 januari 1963 återinträder i landstinget kommer landstingsområdets befolkning att avsevärt öka (med ca 77 000 invånare).

Antalet skattekronor enligt föregående års taxering utgjorde år 1948 6 274 631 och år 1962 14 593 758, eller en ökning, räknad i löpande penningvärde, med i årsmedeltal 554 608.

Utdebiteringen per skattekrona uppgick år 1948 till 2 kronor 60 öre och år 1962 till 4 kronor 60 öre. För år 1963 har beslutats en utdebitering av 5 kronor.

Landstinget förfogade i juli 1962 över de sjukvårdsinrättningar som framgår av *tabell 11: 28*. Av tabellen framgår också utbyggnadsplanerna.

Bland lasaretten dominerar som framgår av tabellen i storleksordning Lunds lasarett, till vars upptagningsområde Burlöv hör. Lasarettet är undervisningssjukhus.

De grunder efter vilka bidrag hittills utgått från staten till landstinget beträffande Lunds lasarett framgår närmare av en i proposition nr 77 (sid. 36 ff.) till 1962 års riksdag intagen redogörelse. Därav framgår att enligt avtal, riksdagsbeslut och hävd byggnadsbidrag utgått med 50 % och utrustningsbidrag med 25 % (i något fall med 50 % och enligt hävd med denna procentsats för anskaffning av utrustning av särskild betydelse för utbildning och forskning). Driftbidrag har enligt särskilda avtal och beslut utgått med 10 %. I propositionen intagna förslag, som godkänts av riksdagen, innebär för framtiden i fråga om utrustnings- och driftbidragen vissa eftergifter från statens sida och i fråga om byggnadsbidragen eftergifter från landstingets sida, allt i förhållande till förutvarande ordning beträffande bidragen.

Av de övriga lasaretten tilldrager sig Trelleborgs lasarett särskilt intresse, eftersom Bunkeflo och Oxie hör till dess upptagningsområde. Den angivna ökningen av vårdplatsantalet hänför sig till nyinrättade medicinska och kirurgiska kliniker.

Tabell 11: 28. Malmöhus läns landstings sjukvårdsinrättningar, folkmängd inom lasarettens upptagningsområden samt nuvarande och planerat vårdplatsantal vid de olika sjukvårdsinrättningarna

Inrättning	Folkm. inom upptagn.omr.	Vårdplatser	
		Bef.	Plan.
Lasarettet i Lund.....	108 235	1 624	1 692
Lasarettet i Landskrona.....	61 828	211	243
Lasarettet i Ystad	49 578	104	174
Lasarettet i Trelleborg.....	48 465	125	199
Lasarettet i Hörby.....	18 849	87	27
Lasarettet i Ängelholm.....	34 834 ¹	160 ²	160 ²
Totalt	321 789		
Orupssanatoriet, Orup			
Avd. för tuberkulossj.....		107	} 240
Avd. för medicinsk vård i allmänhet.....		57	
Epidemisjukhuset, Pålshög, Hälsingborg.....		48 ²	49 ²
Epidemisjukstugan, Landskrona.....		44	44
<i>Hem för långvarigt sjuka</i>			
Länssjukhemmet, Anderslöv.....		29	50
» , Billesholm.....		22	50
» , Höganäs.....		27	60
» , I Hörby.....		40	40
» , II Hörby.....		22	22
» , Lund.....		75	93
» , Sjöbo.....		24	50
» , Skurup.....		26	50
» , Svedala.....		24	50
» , Teckomatorp.....		27	50
» , Trelleborg.....		34	60
» , Ystad.....		40	90
» , Kävlinge (barn).....		—	40
» , Landskrona.....		—	75
Dessutom lämnar landstinget bidrag till driften av vid primärkommunala ålderdomshem anordnade sjukavdelningar för långvarigt sjuka samt till Ribbingska sjukhemmet, Lund, omfattande totalt ca 340 vårdplatser.			
<i>Sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka.</i>			
Mentalsjukhemmet, Höganäs.....		75	75
» , Hörby.....		33	75
» , Ramlösa.....		61	—
» , Landskrona.....		63	63
» , Trelleborg.....		60	60
» , Ystad.....		63	63
» , Eslöv.....		78	78

¹ Folkmängden i den del av upptagningsområdet som hänförs till Malmöhus län.

² Avser vårdplatser som enligt avtal disp. av Malmöhus läns landsting.

I fråga om samarbetet med Malmö stad har landstinget redovisat att ett avtalsutkast beträffande regionsarbete med lasarettet i Lund i princip tillämpats sedan den 1 juli 1962 samt att ett samarbete enligt avtal sedan år 1953 sker beträffande utnyttjandet av Orupssanatoriet och sedan innevarande år beträffande mödrasjukhuset i Lund. Ej avtalsreglerat samarbete förekommer beträffande spädbarnshemmet i Lund.

Enligt förslaget till ny barnhemsplan förutsättes samarbete mellan landstinget och staden beträffande det sistnämnda hemmet samt beträffande några av stadens upptagningshem, beträffande ett upptagningshem för flickor i Ystad samt beträffande något av Malmö stads specialbarnhem.

Vad angår fördelningen av de medicine studerandena mellan lasaretten i Lund och Malmö må nämnas att det s. k. *propedeutiska året*, d. v. s. det första året efter avlagd med. kand.-examen (patologi, kliniska översiktskurser i medicin, kirurgi och klinisk kemi), antages varje vårtermin i Malmö ca 45 studenter. I Lund tages samma antal emot varje hösttermin.

Till *medicinterminen*, andra året efter med. kand., antages varje termin samma antal studenter som i Lund eller ca 23.

Till *kirurgiterminen*, andra året efter med. kand., antages varje termin likaså ca 23 studenter i både Malmö och Lund.

Av det s. k. fria kliniska stadiets kurser går endast obstetrik-gynekologi i Malmö. Varje läsår går tre kurser på tre månader var med 16 studenter i Malmö. I Lund är det under dessa perioder 14 studenter på varje kurs.

Avslutningsvis beröres i korthet de landstingsorganisatoriska spörsmål som bör beaktas, därest Bunkeflo och Oxie kommuner skulle sammanläggas med Malmö.

Landstinget har enligt uppgift icke någon fast egendom i Bunkeflo och Oxie kommuner.

För den öppna hälso- och sjukvården har landstinget en distriktssköterska stationerad i vardera kommunen.

Befolkningen i kommunerna replierar i sjukhusvården på Trelleborgs lasarett, som angivits betjäna ett område med 48 000 invånare. Sjukhuset är under ombyggnad till s. k. delat lasarett med den tidigare angivna utökningen av platsantalet från 125 (109 på allmän avdelning och 16 BB-platser) till 199 vårdplatser (medicin 90, kirurgi 93 och BB 16). Investeringskostnaderna är beräknade till 5 465 000 kronor och skall bestridas med låne-medel.

Enligt en av centrala sjukvårdsberedningen (CSB) upprättad sjukvårdsområdeskarta av år 1961 utgör Trelleborg centralort för en s. k. A-region om ca 36 000 invånare. Inom CSB räknar man med att A-regionen skall utgöra upptagningsområde för sjukhuset. I den för Trelleborg gällande regionen ingår ej Bunkeflo och Oxie, som hänföres till Malmö som centralort. Detsamma gäller Skanör med Falsterbo, kommunerna Vellinge, Räng och Månstorp samt köpingen Svedala med ett befolkningsunderlag om nära 14 000. Om dessa kommuner jämte Bunkeflo och Oxie kan anses ingå i upptagningsområdet för Trelleborgs sjukhus, torde området i nuläget kunna beräknas ha omkring 55 000 invånare. Skulle Bunkeflo och Oxie bortfalla sjunker underlaget till omkring 50 000 invånare. Enligt de av CSB tillämpade s. k. tumreglerna föreligger underlag för ett sjukhus på 180 platser (90 medicin, 90 kirurgi) vid drygt 50 000.

Såvitt det är upplyst föreligger i övrigt inga landstingsorganisatoriska spörsmål.

B. Malmö

Den slutna sjukvården i Malmö bedrivs vid Allmänna sjukhuset (inkl. epidemisjukhuset), Östra sjukhuset (mentalsjukhus) och Malmö sjukhem vid Sallerupsvägen (avdelningar för långvarigt kroppssjuka och lättskötta mentalt sjuka).

Antalet vårdplatser vid ovannämnda inrättningar utgjorde den 1 juni 1962.

Allmänna sjukhuset (inkl. epidemisjukhuset)	1 872
Östra sjukhuset	676
Malmö sjukhem	592

Utbyggnadsplanerna har av sjukvårdsstyrelsen uppgivits vara följande.

Allmänna sjukhuset: Enligt föreliggande planer avses utbyggnad ske med i runt tal 600 vårdplatser, huvudsakligen för kirurgiska specialiteter. Utbyggnad av vissa kliniker torde dessutom bli aktuell i samband med förslag om ökad intagning av medicine studerande. Vidare planeras anordnande av en alkoholpoliklinik och en rehabiliteringsavdelning.

Här nämnd planering avser utbyggnad inom det nuvarande sjukhusområdet för tillgodoseende av behovet för en period av 15—20 år framåt i tiden. Efter denna period torde det bli nödvändigt att uppföra ett nytt sjukhus i stadens periferi, omfattande i huvudsak vårdplatser för allmänkirurgi, medicin och gynekologi samt röntgendiagnostik.

Inom en nära framtid torde det nuvarande området för S:a Sommarstaden behöva tagas i anspråk för sjukhusets behov. Bl. a. tänkes här bli förlagda byggnader för barnpsykiatri, experimentalkirurgi, rehabiliteringsverkstäder och barndaghem.

Östra sjukhuset: Erforderlig utbyggnad bör för överskådlig tid framåt kunna ske inom det nuvarande sjukhusområdet.

Malmö sjukhem: Aktuella planer föreligger på utbyggnad med 420 vårdplatser för långvarigt kroppssjuka jämte uppförande av ny köksbyggnad och nytt centralförråd. Denna utbyggnad torde icke komma att tillgodose mycket mer än dagens behov. För den skull måste därför ganska snart ställning tagas till frågan, huruvida ytterligare utbyggnad skall ske inom det nuvarande sjukhemsområdet eller om nytt område för kronikervården måste reserveras på annat håll inom stadens gränser. Med tanke på prognoserna beträffande den successiva ökningen av antalet åldringar synes i varje fall på lång sikt ett nytt område vara behövligt.

De grunder enligt vilka staten utger bidrag till Malmö stad för Allmänna

sjukhuset fram går av proposition nr 148 till 1952 års riksdag. Till staden har utgått byggnads- och utrustningsbidrag med ett engångsbelopp om tillhoppa 1 400 000 kronor, varjämte staten erlägger byggnads- och utrustningsbidrag med 25 % av de verkliga totalkostnaderna enligt i avtal närmare angivna grunder.

Samarbetet mellan staden och landstinget har belysts i föregående avsnitt. Sjukvårdsstyrelsen bedömer att en sammanläggning av grannkommuner med Malmö kan komma att aktualisera flera samarbetsfrågor.

KAPITEL 12

Utredningsmannens överläggningar med representanter för staden och landstinget med flera

Utredningen har fortlöpande samrått med de representanter för Malmö stad och Malmöhus läns landsting, vilka utsetts för ändamålet av Kungl. Maj:t, ävensom med representanter för berörda primärkommuner samt med länsstyrelsen. Samråd har även ägt rum med andra länsorgan och vissa centrala organ.

A. Indelningsfrågorna

Stadens representanter framhöll vid utredningsarbetets början att Bunkeflo, Oxie och Burlövs kommuner närmast skulle bli berörda, om stadens gränser skulle flyttas. De ansåg, att en införlivning var en naturlig åtgärd men ställde sig icke ovilliga att under en övergångstid pröva lämpliga samarbetsformer.

Stadens representanter har under det fortsatta arbetet i stort sett vidhållit denna uppfattning.

Landstingets representanter har förklarat sig icke kunna biträda eventuella förslag om tvångssammanläggning av någon av de ifrågavarande kommunerna med Malmö.

Under de fortsatta diskussionerna har representanterna å ömse sidor förklarat sig icke ha något att erinra mot att ett samarbete enligt kommunblocksprincipen etablerades mellan Malmö samt Bunkeflo och Oxie och mot att ett efter vissa andra principer upplagt samarbete kom till stånd mellan Malmö och Burlöv.

Sedan utredningsmannen tagit initiativ till direkta förhandlingskontakter under hans ledning mellan stadens representanter och företrädare för de berörda kommunerna, har dessa enats om att föreslå sina fullmäktigeförsamlingar att godkänna de samarbetsavtal som diskuterats fram. Så har numera också skett i de fyra kommunerna. Avtalen är intagna i detta betänkande som *bil. 8 och 9*.

B. Samarbetsfrågorna inom sjukvården

Stadens och landstingets representanter har under överläggningarna varit eniga om att de nuvarande samarbetsförhållandena, vare sig de är avtalsbundna eller icke, är tillfredsställande uppbyggda och tillfyllest.

I sitt ställningstagande till ett av utredningsmannen framlagt förslag till samarbetsavtal av ungefärligen det innehåll, varom enighet nåtts i Göteborg, har de båda huvudmännens representanter framhållit, att överenskommelserna om regionvård och avtalet om utomlänspatienter löst de väsentligare samarbetsfrågorna. Övriga uppkommande samarbetsfrågor har ansetts kunna lösas på det lokala planet på sätt som hittills skett. Beträffande förslaget om statlig representation i samarbetsdelegationen har de hänvisat till de redan goda möjligheter till insyn i sjukvårdsarbetet, som många statliga myndigheter, kommittéer och andra statens företrädare redan har.

Det senast till representanterna utsända utkastet till samarbetsavtal har här intagits som *bilaga 10*.

IV

UTREDNINGSMANNENS SYNPUNKTER

KAPITEL 13

Göteborgsområdet

A. Indelningsfrågorna

Den starka koncentrationen av befolkning och företag till storstäderna har skapat en del besvärliga problem. Gränserna för storstadens influensområde har ständigt flyttats ut. De gamla kommungränserna har blivit för snäva, storstaden har växt in i omgivande kommuner. Vid lösningen av olika storstaden berörande problem, såsom kommunikationer, bebyggelse, vattenförsörjning och avlopp, skolväsen m. m., måste man alltmera beakta de regionala synpunkterna. Med hänsyn härtill bör eftersträvas att anpassa de administrativa formerna efter de föreliggande problemen.

I detta sammanhang må framhållas önskvärdheten av att man söker åstadkomma en ny administrativ form för den kommunala verksamheten inom storstadsregionerna, anpassad efter de särskilda förhållanden, som måste anses råda inom dessa. Även om emellertid överväganden därom kunde tänkas leda till ett godtagbart resultat, ligger en sådan lösning så långt fram i tiden, att frågan saknar aktualitet i detta sammanhang.

Denna utredning har att bedöma hur Göteborgs stads expansionsbehov skall kunna tillgodoses när det gäller industriområden, bostadsbebyggelse o. s. v., varvid även länsindelings- och landstingskommunala synpunkter bör beaktas. Direktiven utgår ifrån att en del av de landskommuner, som närmast omger staden, icke har förutsättningar att lösa sina uppgifter inom regionen samt att det därför kan övervägas att sammanföra dem med varandra eller med Göteborgs stad. Sedan utredningsuppdraget gavs, har de tre kommunerna på Hisingen, Torslanda, Tuve och Säve, hemställt om att från 1 januari 1963 få gemensamt bilda en kommun.

Efter samråd med berörda länsstyrelser har det i detta sammanhang aktuella området begränsats till att omfatta de tre hisingskommunerna och Askims kommun, alla i Göteborgs och Bohus län, samt Angereds kommun och Bergums församling i Älvsborgs län. Med hänsyn till kommunikationsförhållanden och Göteborgs stads behov av fritidsområden kunde det övervägas att medtaga även Styrso kommun. Staden har emellertid icke framställt några önskemål om sammanläggning av Styrso med Göteborg och från kommunens sida har inga önskemål om anslutning till staden uttalats. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län kommer att uppmärksamma frågan om Styrso i sin planläggning i anslutning till kommunreformen.

Det kan råda delade meningar om hur stort utrymme som behövs för tillgodoseende av Göteborgs expansionsbehov. En jämförelse med stockholmsområdet torde inte utan vidare kunna göras. Grannkommunerna kring Stockholm är i regel större och bättre rustade i administrativt och ekonomiskt hänseende än kommunerna kring Göteborg med undantag för Mölnadal och Partille.

Storstadsproblemen sammanhänger i stor utsträckning med nödvändigheten av att inom tätbebyggda områden åstadkomma en tillfredsställande lösning av vissa gemensamma angelägenheter, såsom vatten och avlopp, kommunikationer etc. Med den utveckling, som kommunikationsväsendet undergått och då inte minst den mycket stora ökningen av antalet personbilar, har det blivit allt vanligare att man bor på ett relativt stort avstånd från arbetsplatsen. I många fall kan det dock för den enskilde eller det allmänna eller bådadera vara önskvärt att den arbetande är bosatt i närheten av denna. Det torde också få anses olämpligt att en kommungräns skär ett sammanhängande byggnadsområde, även om detta nu förekommer på en del håll. Är det fråga om mycket omfattande bostadsbebyggelse för tillgodoseende av en industris behov av bostäder för sina anställda är det naturligt, att den bebyggelsen huvudsakligen ledes av den kommun, vari industrin är belägen.

Ofta kan det vara icke blott möjligt utan rentav önskvärt med en spridning av industriföretagen inom en region. Däremot måste det betraktas som synnerligen otillfredsställande att en kommungräns går genom en industrianläggning.

Ett tillgodoseende av Göteborgs expansionsbehov innebär alltså inte, att all industri- och bostadsbebyggelse måste ske inom stadens administrativa gränser.

Vid övervägandena kring indelningsfrågorna i regionen får man emellertid inte bortse ifrån att göteborgsområdet f. n. är stätt i en stark utveckling, som kommer att ställa än större regionala krav på kommunerna. Denna utveckling kommer enligt prognoserna att fortsätta, kanske t. o. m. i stegrat tempo. Den ställer regionen och de inom densamma belägna kommunerna inför mycket stora och svåra problem. Lösningen av dessa kräver intim interkommunal samverkan och stor planmässighet.

Den planering, som här måste anses vara påkallad, bör alltså inte inskränka sig till en enda kommun eller ens till ett par kommuner. Den bör ske regionvis och ses i ett större sammanhang. Detta gäller inte minst den framtida bostadsbebyggelsen, som icke bör ske i form av »punktplanering» och »punktbebyggelse», d. v. s. på ett sådant sätt att man planerar och bygger ett litet område här och ett annat där utan beaktande av sammanhangen och utvecklingstendenserna. Sker utbyggnaden på sist angivna sätt kan man låsa utvecklingen för framtiden och vålla felinvesteringar på längre sikt. Samordning behövs icke endast beträffande själva bebyggelsen utan även

dennas anslutning till förefintliga eller i framtiden behövliga kommunikationer, skolor, sjukvårdsanstalter o. s. v. Ur regionsynpunkt och med tanke på den framtida utvecklingen kan det för övrigt vara önskvärt med en intensivare exploatering än den som skulle kunna komma i fråga vid planeringen inom en mindre kommun för kommunens eget behov.

Den samordning av planering och verkställighet, som sålunda erfordras på olika områden, torde svårligen kunna göras så ändamålsenlig som utvecklingen och omständigheterna påkallar utan att några av de kring Göteborg liggande små kommunerna införlivas med staden. En sammanläggning av två eller tre av dessa kommuner med varandra till en enhet synes icke innebära en tillfredsställande lösning av regionproblemen.

Enligt den av statsmakterna under innevarande år beslutade kommunreformen skall Kungl. Maj:t efter förslag av länsstyrelserna fastställa planer, som utvisar den med hänsyn till befolkningsförhållandena och den ekonomiska utvecklingen ävensom de kommunala förvaltningsuppgifternas omfattning och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt lämpligaste indelningen av länen i kommuner. Härvid har bl. a. satts som riktpunkt en minsta storlek av ca 8 000 invånare år 1975. Storstadsregionerna är emellertid undantagna från tillämpningen av denna målsättning. Redan de indelningssakkunniga uttalade sålunda, att indelningsproblemen i dessa regioner är så särpräglade, att de av dem förordade principerna där icke kunde tillämpas, utan att en särskild utredning borde göras för dessa regioner. Till detta uttalande anslöt sig Kungl. Maj:t i propositionen nr 180 till 1961 års riksdag, varjämte statsrådet och chefen för inrikesdepartementet den 17 november 1961 tillkallade denna särskilda utredning. I konstitutionsutskottets av riksdagen sedermera godkända utlåtande över propositionen yttrades det också, att »de angivna indelningsprinciperna torde med hänsyn till de särskilda förhållandena inom storstadsregionerna icke kunna användas därstädes».

I dessa uttalanden torde bland annat den meningen kunna inläggas, att kravet på en viss storlek bör ställas högre kring en storstad än inom landet i övrigt. Kommuner i storstadens närmare omgivning, som antages bli berörda av en väntad expansion, måste vara så rustade att de inte blott kan tänkas uppnå en viss minimifolkmängd. De måste också kunna på ett tillfredsställande sätt fylla betydelsefulla uppgifter i regionsammanhanget.

Det synes vara riktigt, att man vid den lösning av vissa storstadsproblem, som denna utredning fått i uppdrag att åstadkomma, så långt möjligt söker ernå en gränsdragning, som håller för framtiden, så att icke nya gränsproblem om några år dyker upp och pockar på lösning. För den kommunala verksamheten behövs otvivelaktigt en längre period av lugn och arbetsro.

Om den gränsdragning, som utredningsmannen i detta betänkande avsett, blir förverkligad, torde inkorporeringsstadiet kunna anses avslutat för tid som nu kan överblickas. Härvid får dock förutsättas att det fortsatta

regionala samarbetet mellan storstaden och grannkommunerna kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt samt att förhållandena i övrigt ej förändras.

Utifrån dessa mera allmänna synpunkter på indelningsproblemet i göteborgsområdet skall här närmare granskas de önskemål som framställts av Göteborgs stad om sammanläggning med staden. De avser kommunerna Torslanda, Tuve, Säve och Askim inom Göteborgs och Bohus län samt Angereds kommun och Bergums församling av Stora Lundby kommun inom Älvsborgs län.

Hisingskommunerna

Det i detta sammanhang aktuella hisingsområdet, omfattande Torslanda, Tuve och Säve kommuner, torde på grund av sitt läge i stadens omedelbara närhet få betraktas som ett naturligt område för storstadens expansion, främst när det gäller industribebyggelse och eventuell hamnutvidgning. Några av stadens storindustrier är för sin utveckling beroende av hisingsområdet. En av dessa har för övrigt redan uppfört en del av sina fabriksanläggningar på mark, som till en del är belägen i Torslanda. Därest en hamnutvidgning måste ske — och sannolikheten talar för att så förr eller senare blir fallet — kommer den nya hamnen sannolikt att ligga inom Torslanda. För tillgodoseende av Göteborgs stads framtida behov av mark för industri- och hamnändamål ligger alltså Torslanda avgjort bäst till. I denna kommun ligger också Torslanda civila flygfält, för vilket Göteborgs stad av naturliga skäl visat stort intresse. Om Göteborg skall växa ut åt hisingshållet torde alltså Torslanda kommun vara det minsta område som kan tänkas. Men en sammanläggning av denna kommun med staden betyder en icke oväsentlig försvagning av den tilltänkta Hisings kommun.

Av de två övriga kommunerna på Hisingen är Tuve starkare inriktad mot Göteborg i fråga om bl. a. kommunikationer än övriga kommuner på Hisingen. Vissa delar av bebyggelsen i kommunen ansluter sig oförmedlat eller rätt nära till bebyggelse på göteborgssidan. Även i övrigt har Tuve en starkare förortsprägel än övriga här behandlade grannkommuner. En sammanläggning av Tuve med Göteborg kan sålunda ur sakliga synpunkter mycket väl motiveras.

Skulle även Tuve, på angivna skäl, anslutas till Göteborg, återstår alltså av kommunerna på Hisingen endast Säve. Att denna kommun är för svag för att kunna bestå som självständig kommunenhet torde vara uppenbart. Den tanken har framkastats, att Säve eller del därav skulle kunna föras till kungälvregionen för att förstärka denna. Även om en sådan lösning skulle vara teoretiskt tänkbar, torde kommunens faktiska inriktning mot Göteborg och förekomsten av det militära flygfältet inom kommunen omöjliggöra tankens förverkligande.

Förekomsten av två flygfält på Hisingen — det civila flygfältet i Tors-

landa och särskilt det militära i Säve — begränsar nu starkt möjligheterna till utnyttjande av hisingsområdet för bostadsbebyggelse. Områdets läge i förhållande till Göteborg gör emellertid, att det framstår som lämpligt och önskvärt att så långt som möjligt utnyttja det för bostadsändamål. Ur denna synpunkt är det synnerligen önskvärt, att åtminstone det militära flygfältet flyttas till annan plats.

Vissa överväganden syftande till en eventuell förflyttning av sistnämnda flygfält pågår enligt uppgift. Huruvida och när en sådan flyttning kan ske undandrar sig utredningsmannens bedömande. Att det måste ta en avsevärd tid innan den kan äga rum är emellertid uppenbart. Frågan är icke blott av teknisk utan även av ekonomisk natur. Därest flygfältet befinnes kunna flyttas, torde frågan ekonomiskt kunna lösas endast om kommun eller annan inlöser det nuvarande flygfältet, vilket kan beräknas bli ganska dyrbart. Såvitt nu kan bedömas har endast Göteborgs stad resurser att åstadkomma en inlösen. Att staden hos Kungl. Maj:t hemställt om en utredning av frågan tyder på att staden är beredd att göra vissa uppoffringar för att nå ett sådant mål.

Vid här nämnda förhållanden är det svårt att tänka sig någon annan lösning beträffande Säve än att även denna kommun bör införlivas med Göteborgs stad.

Göteborgs stad och här ifrågavarande kommuner har godkänt ett avtal om bildande av ett samarbetsområde. Samarbetet skall avse bl. a. frågor sådana som bebyggelseplanering, kommunikationer m. m. Utredningsmannen utgår från att detta samarbete får en sådan form och en sådan inriktning, att en framtida sammanläggning underlättas samtidigt som regionens intressen tillgodoses.

I överensstämmelse med principerna för den beslutade kommunreformen räknas här icke med någon delning av församlingar.

Askim

Askim har otvivelaktigt i fråga om kommunikationer, skolväsen och annan service en klar inriktning mot Göteborg. Med avseende på lösningen av fritidsproblemen för stadens invånare har Göteborg intresse av att Askim planeras och utbygges på ett ur regionsynpunkt ändamålsenligt sätt. Samarbete mellan de två kommunerna förekommer f. ö. redan nu på en del områden, och behovet av sådant samarbete blir inte mindre för framtiden. Någon sammanläggning med annan kommun i Göteborgs närhet — det skulle då kunna bli fråga om Mölndal, Styrso eller Särö — synes icke vara ändamålsenlig och har icke närmare övervägts i detta sammanhang.

Kommunen har emellertid icke på samma sätt som andra kommuner kring Göteborg varit indragen i den allmänna hastiga utvecklingen inom regionen. Den bostadspolitik, som tidigare förts i Askim, kan icke sägas ha varit sådan, att kommunen på ett tillfredsställande sätt fyllt sina uppgifter

i regionsammanhanget. I detta hänseende synes nu en ändring ha inträtt. Kommunen har börjat göra icke oväsentliga markinköp och planerar byggnad i större omfattning av egnahemsvillor för folk i vanliga inkomstlägen med inslag även av flerfamiljshus. Göteborgs förorters förbund stöder Askim i dessa strävanden och försäkrar att den »nya given» kommer att fullföljas. Med en framsynt bostadspolitik efter större linjer än hittills torde kommunen också framdeles bättre kunna fylla sina uppgifter i regionsammanhanget.

Askims kommun torde f. ö. vara ett mycket lämpligt område för bebyggelse med villor och även i viss utsträckning med flerfamiljshus. Någon egentlig höghusbebyggelse torde däremot inte vara att vänta. Ej heller torde man kunna räkna med någon större industriell utveckling.

Vägande skäl kan anföras för kommunens sammanläggning med Göteborgs stad. Frågan torde emellertid böra ses även ur andra synpunkter än den att kommunen i övervägande grad är inriktad mot storstaden. Så vitt nu kan bedömas torde Göteborg varken ur industri- eller bostadsbebyggelse-synpunkt ha samma aktuella intresse för Askim som för övriga kommuner i stadens omgivning, vilka faller inom denna utrednings bedömanden. Genom den gränsdragning, som utredningsmannen i övrigt förordar, skulle staden tillföras så betydande områden att dess expansionsbehov nu kan anses bli väl tillgodosett.

Denna utredning skall enligt direktiven bl. a. bedöma Göteborgs stads expansionsbehov i fråga om industriområden, bostadsbebyggelse o. s. v. Men den skall också bedöma indelningsfrågorna i förekommande fall även ur landstingskommunal synpunkt. Landstingskommunens intressen torde därför i detta sammanhang få tillmätas tämligen stor betydelse.

Landstingskommunen hör inte till de starkare i landet. Samtidigt som Göteborgs stad står utanför landstinget, finns det inom landstingsområdet stora avfolkningsdistrikt, som ej lämna något större bidrag till landstinget i form av skatteobjekt men som kräver betydande insatser från landstingets sida i servicehänseende, främst på sjukvårdens område. Ett avskiljande av de utvecklingsbara områdena på Hisingen innebär självfallet en försvagning på längre sikt av landstingskommunen, även om också ett sålunda reducerat landstingsområde kan förväntas bli delaktigt av den expansion för göteborgsregionen i vidare bemärkelse, som är att förutse. Skulle Göteborgs införlivningsanspråk fullständigt tillgodoses och alltså även Askim avskiljas från landstingsområdet, komme detta otvivelaktigt att innebära en ytterligare försvagning av den med vissa svårigheter kämpande landstingskommunen.

Med hänsyn till landstingskommunens intressen och med beaktande av de försäkringar beträffande den framtida inriktningen av kommunens planerings- och bostadspolitik, som givits av kommunens ledning, Göteborgs förorters förbund och landstinget, har utredningsmannen funnit att ett

undantag från i övrigt tillämpade principer vid indelningen i kommunblock i detta fall kan vara motiverat och ansett sig kunna föreslå att Askim får bestå som en självständig kommunal enhet. I detta sammanhang må nämnas dels att ett initiativ tagits från stadens och landstingets sida till en utredning om Göteborgs anslutning till landstingskommunen, dels att frågan om ändrad länsindelning enligt uppgift kommer att bli föremål för en ny prövning.

Askims läge i förhållande till Göteborg gör det emellertid nödvändigt att ett nära samarbete mellan staden och kommunen åvägabringas. Även planeringen i stort bör, för att regionsynpunkterna skall bli beaktade, ske i samråd med staden. Dessa samarbetsfrågor torde kunna ordnas genom ett särskilt samarbetsavtal, liknande det som i malmöregionen träffats mellan Malmö stad och Burlövs kommun.

Angered och Bergum

Med den betydande och uppenbarligen accelererande industriella utvecklingen i göteborgsregionen bör det under nuvarande förhållanden få anses rimligt, att staden inom sina gränser förfogar över tillräckliga marktillgångar för en ökad och tämligen snabb bostadsbebyggelse samt delvis en hårdare exploatering än den i mindre och medelstora landskommuner vanliga.

Därmed är dock — som redan antytts — icke givet, att staden ensam bör ombesörja allt det nödvändiga bostadsbyggandet eller ens behöver göra det. Även om staden får ökat expansionsutrymme, måste en avsevärd del av bostadsbyggandet ske i angränsande kommuner.

Den hastiga, nästan explosionsartade utvecklingen inom regionen gör det till en nödvändighet att i snabb takt producera nya bostäder för den snabbt växande befolkningen. Till övervägande del måste denna produktion handhas av staden. Denna har visserligen inom sina nuvarande gränser ännu en del markområden obebyggda. Det bör dock i sammanhanget observeras, att begreppet »byggbar mark» inte är liktydigt med inom viss tid för bostadsbyggande disponibel mark. Äganderättsförhållanden, markpriser, försenad planering m. m. kan i större eller mindre grad hindra markens utnyttjande. Höga markpriser kan ibland vara ett svårt hinder och ett expropriationsförfarande kan ta lång tid, ofta flera år. Vad som i detta sammanhang närmast intresserar är hur mycket lättexploaterad mark, som under den allra närmaste tiden står till förfogande. Som förhållandena nu är i regionen får det anses vara rimligt, att Göteborgs stad sättes i stånd att möta den starka utvecklingen genom tillgång i tillräcklig omfattning på mark lämplig för bostadsbyggande, förmånligt belägen i förhållande till arbetsplatserna och möjlig att relativt snabbt exploatera. De områden, som ur denna synpunkt ligger bäst till för Göteborg, är belägna i Angereds kommun och Bergums församling.

Angered är för liten för att kunna fylla de anspråk, som uppställts vid den nya kommunreformens genomförande. Vid överläggning med representanter för kommunen har det framgått, att den icke lämpligen kan och icke önskar bilda samarbetsområde med någon angränsande landskommun. Då Angereds förbindelser helt går mot Göteborg synes alltså en anslutning till denna stad vara den enda tänkbara lösningen.

Göteborgs stad har också förklarat sig vilja snarast möjligt sätta i gång en omfattande bostadsbebyggelse inom kommunen, där staden f. ö. redan förvärvat betydande markområden.

Bergums församling ligger likaledes utmärkt till för en relativt snabb och omfattande exploatering för bostadsändamål. Även där förfogar Göteborgs stad, enligt uppgift, över betydande markområden.

Frågan om Bergum kompliceras av att församlingen utgör en del av Stora Lundby kommun. Denna kommun har emellertid en mindre lämplig arrondering och ur denna synpunkt kunde Bergums avskiljande snarast betyda en förbättring. Värre är att kommunen genom denna åtgärd blir betydligt försvagad i befolkningshänseende. Försvagningen blir så mycket mera märkbar som den största framtida folkökningen kan väntas komma på bergumdelen. Det bör dock vara möjligt att sammanföra återstoden av kommunen med annan eller andra kommuner i Älvsborgs län till ett samarbetsområde.

Samma skäl, som talar för att Angered bör gå samman med Göteborg, talar för att även Bergum anslutes dit.

Mot tanken på Angereds och Bergums införlivande med Göteborg har bl. a. anförts att lagstiftningen numera öppnat möjligheter för en kommun att handhava bostadsbebyggelse inom annan kommun. Därvidlag har hänvisats till Stockholm, vilken stad redan inlett sådan bebyggelse inom en grannkommun. Utan att på något sätt taga ställning till hur kommunerna kring huvudstaden lyckats lösa de där föreliggande problemen vill utredningsmannen här framhålla att det råder en avsevärd skillnad på de faktiska förhållandena i de båda regionerna. Kommunerna kring Stockholm är i regel tämligen stora och har i allmänhet en kommunal förvaltningsapparat, som kan bemästra även större problem i samband med den pågående expansionen. Deras planering och bostadspolitik torde också i stort sett ha en inriktning, som stämmer tämligen väl överens med huvudstadens.

Utän tvivel kan det under förhållanden som de i stockholmsregionen rådande vara ändamålsenligt att staden tillåtes driva en viss bostadsbyggnadsverksamhet i en eller annan grannkommun. Den åberopade lagbestämmelsen har gjort det möjligt för huvudstaden att utom egna gränser klara en behövlig ökning av bostadsproduktionen. En annan sak blir det, när det som i göteborgsregionen är fråga om dels små och mindre väl rustade kommuner, dels en byggnadsverksamhet av mycket stora dimensioner. Det torde icke få anses ändamålsenligt att Göteborgs stad bygger upp samhällen

för kanske flera tiotusentals invånare i kommuner med ett aktuellt befolkningstal på exempelvis 2 000—3 000 invånare och detta torde heller icke ha varit lagstiftarnas mening vid ifrågavarande lagändrings genomförande.

Sammanläggningarna med Göteborg av Angered och Bergum bör med hänsyn till föreliggande omständigheter komma till stånd så snart som möjligt och i allt fall ej senare än den 1 januari 1967.

När de i detta betänkande avsedda ändringarna i den primärkommunala indelningen kommer till stånd, bör en översyn av övriga berörda indelningar företagas. En sammanläggning av Angered och Bergum med Göteborg måste sålunda åtföljas av ett beslut om ändring av gränsen mellan Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län, och de tre hisingskommunernas samgående med Göteborg påkallar en bedömning av frågan om ändring i den judiciella indelningen etc.

B. Sjukvårdssamarbetet

I direktiven för utredningen framhålles, under den förutsättningen att Göteborgs stad bibehålles i sin nuvarande ställning som eget sjukvårdsområde, som ett önskemål att nuvarande samverkan mellan staden och Göteborgs och Bohus läns landsting beträffande sjukvården utvidgas och när en form och omfattning av samma slag som planeras mellan Stockholms stad och Stockholms läns landsting.

Representanterna för de båda sjukvårdshuvudmännen har varit eniga med utredningsmannen att ett utvidgat och fördjupat samarbete bör komma till stånd.

Staden och landstinget har numera också ingått ett under utredningsarbetet framdiskuterat samarbetsavtal, enligt vilket man förbundit sig att i fråga om planering och utnyttjande av resurser samarbeta beträffande den slutna och öppna sjukvård, som enligt gällande sjukhuslag ankommer på dem. För samarbetet utses enligt avtalet en samarbetsdelegation, vari Kungl. Maj:t äger att förordna två representanter för deltagande i behandlingen av frågor, som berör medicinsk undervisning och forskning samt av staten bedriven sjukvård.

Det bör i första hand ankomma på de båda sjukvårdshuvudmännen och främst på samarbetsdelegationen att finna närmare målsättningar och former för samarbetet. Såsom exempel på ett projekt som synes böra bli föremål för överväganden om ett samordnat utnyttjande må nämnas stadens planerade Östra sjukhus, vilket avses få ett läge ej långt från gränsen till Partille kommun. Denna tillhör upptagningsområdet för det för många kommuninvånare längre bort belägna lasarettet i Mölndal. Även de i föregående avsnitt angivna förslagen till ändringar i den primärkommunala indelningen bör, innan de genomföres, ge anledning till diskussioner mellan

vederbörande sjukvårdshuvudmän angående ett samordnat utnyttjande av en annan sjukvårdsinrättning, nämligen Kungälv's lasarett, till vars upptagningsområde Torslanda, Tuve, Säve och Angereds kommuner hänförts.

Stadskollegiet i Göteborg och landstingets förvaltningsutskott har under utredningsarbetet gemensamt begärt en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om stadens inträde i landstinget. Sakkunnig för en sådan utredning har numera tillkallats.

Utän att i här förevarande utredning ingå på eller söka bedöma alla de på frågan om ett sådant samgående inverkan omständigheterna vill utredningsmannen för egen del uttala, att stadens inträde i landstinget utgör en naturlig och med all sannolikhet bättre lösning av hälso- och sjukvårdens ändamålsenliga organisation och finansiering i länet än vad ett samarbetsavtal i längden torde kunna erbjuda.

C. Länsorganens lokalisering

Enligt direktiven skall utredningen i anslutning till sina bedömanden av de primärkommunala indelnings- och samarbetsfrågorna även överväga huruvida en omlokalisering av länsbostadsnämnden och andra regionala myndigheter i länet till Göteborg skulle underlätta samordningen inom regionen.

Av de regionala organ, som i detta sammanhang kan komma i betraktande, är förutom länsbostadsnämnden även lantbruksnämnden, hushållningssällskapet och skogsvårdsstyrelsen lokaliserade till Uddevalla. För dem alla torde gälla att en lokalisering till Göteborg skulle underlätta samarbetet med länsstyrelsen och övriga i Göteborg stationerade länsorgan. Vad de tre sistnämnda angår, bör det emellertid inte förbises att deras verksamhet mest berör norra delen av länet och att lokaliseringen till Uddevalla därför har påtagliga fördelar.

Något annorlunda är förhållandet beträffande länsbostadsnämnden. Den mesta bostadsbyggnadsverksamheten förekommer i länets södra delar, framför allt i eller omkring Göteborgs stad. Länsbostadsnämnden kan också sägas ha ett icke ringa behov av samarbete med bl. a. länsarkitekten, överlantmätaren och distriktsingenjören för vatten och avlopp, vilka är lokaliserade till Göteborg. Det skulle därför ur samordningssynpunkt vara önskvärt att även länsbostadsnämnden förlades dit.

I detta sammanhang torde dock böra uppmärksammas, att 1961 års länsindelningsutredning framlagt vissa alternativ till ändrad länsindelning i västra Sverige och att det enligt dess bedömanden skulle kunna bli fråga om annan residensstad för Bohuslän än Göteborg. Betänkandet vilar f. n. i avvaktan på en ny utredning om länsindelningsfrågorna. Enligt uppgift skulle denna nya utredning kunna igångsättas under 1963. Därest så är avsikten, kunde det vara lämpligt att vänta med avgörandet rörande länsbo-

stadsnämndens förläggning tills något större klarhet vunnits i länsindelningsfrågan.

Utifrån dessa synpunkter och med hänsyn till att även bostadsstyrelsen har i uppdrag att överväga frågan om länsbostadsnämndens lokalisering har utredningsmannen icke funnit skäl att i detta sammanhang framlägga något förslag rörande omlokalisering av de till Uddevalla förlagda länsorganen.

KAPITEL 14

Malmöområdet

A. Indelningsfrågorna

De allmänna synpunkter, som lagts på indelningsfrågorna inom göteborgsregionen, kan i stort sett anses gälla även för malmöregionen. Även denna är stadd i en stark utveckling, vilken kan komma att stegras ytterligare, därest en broförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn skulle komma till stånd. Det är i alla händelser uppenbart, att expansionen i malmöområdet tenderar att bli snabbare.

Inom sina nuvarande gränser förfogar Malmö stad över icke obetydliga markresurser för bostads- och industriändamål. Med en stegrad expansionstakt kommer dessa resurser att förbrukas på kortare tid än beräknat. Behov av ytterligare områden för att möta den framtida expansionen får därför anses föreligga. I fråga om hamnförhållanden skulle behov av ytterligare utrymmen redan ha varit aktuella, såvida ej staden genom utfyllnader i nuvarande hamnområdet skulle ha skaffat sig ökade hamnresurser. Framdeles torde dock — ehuru tidpunkten icke kan bestämmas — behov av en ny hamn söder om staden uppstå. Ytterligare utfyllnader i anslutning till det nuvarande hamnområdet, berörande Burlöv och Lomma, kan också komma i fråga.

Tar man regionbegreppet i vidare bemärkelse skulle man kunna tala om en Malmö—Lund-region. I detta sammanhang torde man dock få nöja sig med att behandla de kommuner i Malmös närhet, vilka har flera problem gemensamma med staden. Till malmöområdet i dess snävaste bemärkelse har efter samråd med länsstyrelsen här hänförts kommunerna Bunkeflo, Oxie och Burlöv.

Bunkeflo och Oxie

Bunkeflo kommun är belägen i en riktning dit Malmö stads expansion med säkerhet kan väntas gå. När frågan om en ny hamn för Malmö i framtiden blir aktuell, torde den komma att förläggas till Bunkeflo. Kockums Mekaniska Verkstads Aktiebolag i Malmö äger genom dotterbolaget Aktiebolaget Laguna betydande markområden vid Klagshamn och enligt uppgift planerar företaget att i en framtid förlägga en industriell verksamhet dit. Även bostadsbebyggelse planeras där. Dessa förhållanden gör att planeringen och bebyggelsen i kommunen tilldrar sig ett särskilt intresse ur regionsynpunkt.

Den bör uppenbarligen samordnas med bebyggelsen inom Malmö stad. Planeringen och utbyggnaden inom kommunen torde därför få bedömas som betydelsefulla angelägenheter för hela regionen. Utan en sådan samordning kan den framtida utvecklingen komma att försvåras och snedvridas.

Den naturligaste lösningen av samarbetsproblemet Malmö—Bunkeflo är utan tvivel kommunens sammanläggning med Malmö stad. Utredningsmannen har med representanter för de båda kommunerna diskuterat en sådan lösning. Från stadens sida har man ansett sammanläggning vara en riktig och naturlig om också inte alltför brådskande åtgärd. Från den andra sidan har man framhållit, att man redan har ett gott samarbete med staden, ett samarbete som enligt kommunens mening bör vidgas och fördjupas. Ehuru kommunens förbindelser självklart i första rummet går mot Malmö, anser man att den i varje fall tills vidare kan bestå som självständig enhet och i samverkan med staden på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter inom den regionala gemenskapen.

Oxie är betydligt mindre än Bunkeflo och har ännu mindre förutsättningar att bestå som egen kommun. I likhet med Bunkeflo har Oxie sina förbindelser mot Malmö och förutsättningar saknas för kommunens infogande i ett kommunblock åt annat håll. Ett samgående med Malmö förefaller därför vara den riktigaste lösningen också för denna kommun. Även från Oxies sida har emellertid framhållits, att kommunen trots sin litenhet har möjlighet att tills vidare leva sitt eget liv.

För Malmö har kommunen icke samma omedelbara intresse som Bunkeflo. Den gränsar icke till Öresund och består till stor del av ren jordbruksbygd men ligger lämpligt till för en framtida exploatering för främst bostadsändamål. Planering och bebyggelse bör därför även i detta fall ske i samarbete med Malmö stad. Därest Bunkeflo sammanlägges med Malmö, bör sålunda även Oxie anslutas dit.

De båda kommunerna är uppenbarligen för små för att enligt kommunreformens principer kunna bestå utan att förenas i samarbetsområde med annan kommun. Till följd av sin belägenhet kan de icke tänkas anslutna till något kommunblock i annan riktning än Malmö. Deras läge och ställning i regionen pekar alltså mot samgående med denna stad. Enligt utredningsmannens mening föreligger förutsättningar för sammanläggning med staden.

Da emellertid behovet av sammanläggning icke är överhängande, kan det vara möjligt att nu lösa frågan så, att de två kommunerna under en övergångstid bildar ett samarbetsområde med Malmö. En förutsättning är att samarbetet mellan staden och kommunerna får sådan form och sådan inriktning, att den framtida sammanslagningen underlättas samtidigt som regionens intressen tillgodoses. Frågor sådana som bebyggelseplanering, kommunikationer m. m. bör i alla händelser lösas i samarbete med staden.

På utredningsmannens initiativ har en överenskommelse träffats mellan staden och kommunerna om bildandet av ett samarbetsområde (kom-

munblock). Förutsättningarna för ett gott samarbete måste anses vara stora.

När frågan om sammanläggning av Bunkeflo och Oxie kommuner med Malmö aktualiseras, bör en översyn av övriga berörda indelningar företagas.

Burlöv

På grund av Burlövs läge i förhållande till Malmö torde utan tvivel starka skäl kunna anföras för att även denna kommun sammanlägges med Malmö. Frågan om införlivning har för övrigt varit aktuell tidigare. År 1949 föreslogs i en utredning att Burlövs m. fl. kommuner skulle inkorporeras. Efter ytterligare utredningar beslöt Kungl. Maj:t år 1958 om en utvidgning av Burlövs kommun med vissa områden av Staffanstorps kommun, varjämte beslöts om upplösning av Arlövs och Åkarps municipalsamhällen. Frågan om införlivning av kommunen har därefter icke officiellt aktualiserats. Motiven för en sådan torde emellertid, på grund av den starka utvecklingen inom regionen, snarare ha vuxit än avtagit i styrka.

Befolkningsutvecklingen inom kommunen har under de senaste åren varit tämligen gynnsam och en livlig byggnadsverksamhet pågår. Burlöv har vidare en väl utbyggd kommunal förvaltning och kan sägas vara tämligen väl rustad för att lösa sina egna problem. Frågan blir då om kommunen också kan klara de större uppgifter, som måste falla på den på grund av belägenheten inom regionen och i förhållande till Malmö stad.

Som redan framhållits måste Burlöv inbegripas i den trängre malmöregion, som denna utredning har att befatta sig med. Detta betyder att en nära samordning måste ske främst rörande planering och utbyggnad med motsvarande åtgärder inom staden. Även i övrigt har staden och kommunen behov av samverkan i en rad frågor. Från Burlövs sida har framhållits dels att kommunen anser sig vara tillräckligt rustad för att fylla sin uppgift inom regionen, dels att man är beredd att samarbeta med Malmö stad i de frågor, som berör båda kommunerna eller regionen. Under utredningsarbetets gång har på utredningsmannens initiativ en överenskommelse om samarbete träffats mellan staden och kommunen och en samarbetskommitté har för ändamålet tillsatts. Om detta samarbete håller vad det lovar, finns det anledning tro att Burlöv skall kunna fylla sina uppgifter som medlem i regionen.

Utredningsmannen har sålunda kommit till den uppfattningen, att Burlöv bör kunna bestå som en självständig kommun.

B. Sjukvårdssamarbetet

I direktiven för utredningen framhålles att förutsättningar för ett samgående mellan Malmö stad och Malmöhus läns landsting f. n. ej torde föreligga, men att samplanering och samordning av i första hand sjukvården

måste vara en förutsättning för en rationellt uppbyggd verksamhet och en ur servicesynpunkt tillfredsställande vårdorganisation. En samarbetsdelegation bedömes därför böra komma till stånd för handhavande av samarbetsfrågorna även mellan här ifrågavarande båda sjukvårdshuvudmän.

Liksom i göteborgsområdet samarbetar i malmöområdet staden och landstinget redan i olika betydelsefulla hänseenden. Detta samarbete sker, i den mån det icke är avtalsreglerat, enligt uppgift fortlöpande och formlost de närmast berörda förtroendemännen och/eller tjänstemännen emellan.

Enligt utredningsmannens uppfattning kan visserligen ett på detta sätt ordnat samarbete i och för sig ge tillfredsställande resultat. Samarbetsfrågorna torde dock vinna på att övervägas i en något större krets av förtroendemän från de båda sjukvårdshuvudmännen, särskilt såvitt avser de mera långsiktiga bedömanden efter större linjer, som i den vårdsökande allmänhetens intresse tid efter annan måste företagas. Utredningsmannen anser för sin del ej heller, att samarbetsfrågorna i malmöområdet till sin innebörd i något betydelsefullare avseende skiljer sig från motsvarande frågor i stockholms- och göteborgsområdena och den samarbetsform, som redan användes eller avses skola prövas i sistnämnda områden, bör därför kunna prövas även i malmöområdet. Med hänsyn till de betydande statliga insatserna inom undervisningens och forskningens områden vid sjukvårdsinrättningar både inom staden och landstingskommunen synes staten även i samarbetet i malmöområdet böra vara representerad.

Från dessa utgångspunkter föreslår utredningsmannen de båda huvudmännen att samarbeta i enlighet med ett förslag till avtal, som motsvarar det i göteborgsområdet godkända och som utsänts till deras av Kungl. Maj:t för överläggningar med utredningsmannen utsedda representanter. Avtalsförslaget är i detta betänkande intaget som *bilaga 10*.

BILAGOR

BILAGA I

Kommunala indelnings- och samarbetsförhållanden i vissa utländska storstadsregioner

Av sekreteraren, jur. kand. Per Langenfelt

Denna redogörelse syftar till att ge en översikt av de problemställningar av kommunal och administrativ natur, som uppstått i storstadsregioner utomlands. Huvudvikten har fästs vid sådana regioner, där problemen kanske främst accentuerats genom förekomsten av ett stort antal kommunala självstyrelseenheter inom regionen och där man genom utredningar, lagförslag o. dyl. sökt åstadkomma en lösning på frågorna. Efter en sammanställning av förhållandena i storstadsregionerna runt huvudstäderna i våra nordiska grannländer — Helsingfors, Köpenhamn och Oslo — följer sålunda en tämligen utförlig redogörelse för det av det engelska parlamentet nyligen godkända förslaget till en reorganisation av självstyrelsen inom Stor-Londonområdet samt i anslutning härtill en mera kortfattad beskrivning av den reform, som efter i stort sett liknande mönster genomfördes i Torontoområdet i Kanada år 1954. Härefter skildras bakgrunden till den nya lagstiftning, som den franska nationalförsamlingen antog i juli 1961 beträffande inrättandet av ett särskilt Stor-Parisdistrikt. Ett mera begränsat utrymme ägnas åt de speciella interkommunala samarbetsproblem, som uppstått inom Stor-Rotterdamområdet i Holland genom anläggandet av den s. k. Europahamnen, vilken sträcker sig genom ett stort antal mindre kommuner, belägna mellan Rotterdam och havet, samt åt de decentraliseringssträvanden i fråga om den lokala självstyrelsen, som gjort sig märkbara i några av de största städerna i Tyska Förbundsrepubliken. Sedan önskemål framställts om att denna översikt även skulle innefatta något om motsvarande problem i USSR, företrädesvis då i Moskvaområdet, har upplysningar härom begärts i skrivelser till de Socialistiska Sovjetrepublikernas Unions Ambassad i Stockholm. Något svar på denna förfrågan har dock icke lämnats.

Det material, som ligger till grund för denna sammanställning har beträffande de nordiska länderna älskvärt tillhandahållits av kommunförbunden »Maa-laiskuntien Liitto» i Finland och »Den Danske Købstadforening» i Danmark samt beträffande Norge av »Regionplankomiteén for Oslo-området». Huvudparten av det övriga trycket — ett stort antal utredningar, böcker, tidskrifter, uppsatser, författningar m. m. — har välvilligt ställts till förfogande som lån från det internationella kommunförbundets bibliotek i Haag, Holland, »The International Union of Local Authorities». Härjämte har vissa städer — Edinburgh och Glasgow m. fl. — på begäran sänt upplysningar och kommunalt tryck av intresse. Till vägledning för den, som önskar tränga djupare in i de utländska förhållandena bifogas en förteckning över aktuell litteratur, tidskriftsuppsatser m. m. inom ämnesområdet.

Med hänsyn till den betydelse varje enskilt lands kommunala struktur och indelning har för bedömningen av de nu aktuella spörsmålen samt för att ge

problemställningen en riktig bakgrund ges inledningsvis för varje land en kortfattad redogörelse över landets kommunala förhållanden.

De nordiska huvudstadsregionerna

Den kommunala självstyrelsen i våra nordiska grannländer är till sin uppbyggnad och organisation i stort sett likartad den vi har i Sverige. Man kan säga att Danmark, Finland, Norge och Sverige samt även Island ifråga om självstyrelsens utformning tillhör samma grupp eller kategori till skillnad framför allt mot det kontinentala systemet. Det synes därför inte nödvändigt att i detta sammanhang närmare redogöra för de kommunala förhållandena i de nordiska länderna. För Finlands del bör dock uppmärksammas att man där icke har någon organisation motsvarande våra landsting utan att de regionala uppgifter, som åvilar de svenska landstingen, i Finland utföres av kommunalförbund, bildade för en viss region för en eller flera uppgifter. Den kommunala kompetensen regleras där genom en för alla kommuner gemensam lag av år 1948. I Danmark gäller skilda kommunallagar för städer och landskommuner. För Köpenhamn finns en särskild kommunallagstiftning. I Norge är kommunallagen av år 1954 gemensam för alla primärkommuner.

Ser man först till *Helsingforsregionen* har staden Helsingfors ca 455 000 inv. och Stor-Helsingforsområdet drygt 500 000 inv. fördelade på ett femtal kommuner. Den vanligaste formen för samarbetet mellan huvudstaden och kranskommunerna sker genom kommunalförbund av skilda slag och antal. Sålunda finns det kommunalförbund för anläggandet och driften av mentalsjukhus, sanatorier och allmänna lasarett. Enligt den nya byggnadslagen i Finland skall i den mån en regionplan berör flera kommuner regionplaneförbund bildas och med stöd av denna lagbestämmelse har Helsingfors regionplaneförbund tillkommit, i vilket förutom Helsingfors två köpingar och tre landskommuner ingår som medlemmar. En annan samarbetsform är det civilrättsliga avtalets. Sålunda har mellan staden och Esbo kommun slutits avtal enligt vilket staden säljer vatten till kommunen samt berättigar kommunen att ansluta sig till stadens avlopps nät. Liknande avtal finns mellan staden och andra förortskommuner, t. ex. Helsingelandskommun. Kranskommunerna har också genom avtal fått rätt att anlita stadens hälsovårdslaboratorium, köttbesiktningsbyrå m. m. En tredje samarbetsform består i att kommunerna bildat gemensamma företag eller aktiebolag, t. ex. för elkraftsproduktion. I dessa fall är det dock inte enbart samverkan inom en viss region utan samarbetet kan komma att uppstå mellan kommuner, som ligger på betydande avstånd från varandra, t. ex. Helsingfors och Kotka. Man finner sålunda att samarbetet i Helsingforsregionen sker efter de linjer, som i allmänhet gäller för kommuner i Finland och att någon speciell organisation för storstadsområdet icke finnes.

Går man därefter till *Köpenhamnsregionen* kan först konstateras att staden Köpenhamn med kommunerna Fredriksberg och Gentofte har ett invånarantal om ca 929 000 samt att Stor-Köpenhamn har ca 1 350 000 inv., fördelade på ett tiotal kommuner. År 1939 tillsatte inrikesministern en kommitté — Hovestads-kommissionen — som fick till uppgift att utreda och föreslå sådana förändringar i Stor-Köpenhamnsregionens kommunala indelning, som kunde befinnas lämpliga med hänsyn till områdets befolkningsmässiga, ekonomiska och kommunikationstekniska utveckling. Denna utredning, som till följd av förhållandena under andra världskriget blev åtskilligt fördröjd i sitt arbete, framlade sitt betänkande 1948. Kommittén föreslog däri att de kommuner, som låg närmast stadsgränsen, skulle inkorporeras i Köpenhamns kommun och att de återstå-

ende kommunerna inom Köpenhamnsområdet (amtsråds-kreds) skulle sammanföras till fem nya kommuner — omegnskommuner —. Fyra mindre landskommuner i amtsråds-kretsen skulle dock brytas ur området och hänföras till Roskilde amtsråd. De fem nya omegnskommunerna skulle samtidigt få rang och värdighet av städer och »köbstadskommunalloven» skulle tillämpas på dem. De nya kommunerna inom storstadsregionen skulle vidare ingå i ett kommunalförbund, som bl. a. skulle handha den öppna och slutna sjukvården inom regionen. De i regionen ingående kommunerna skulle även tillsammans bilda ett »Hovestadsråd» som samarbetsorgan i gemensamma frågor. Rådet skulle bl. a. få befogenhet att ålägga medlemskommuner skyldighet att bygga genomfartsleder inom sina områden.

Vid förslaget's behandling i riksdagen framfördes stark kritik mot detsamma — inte minst från de berörda kommunernas sida — och då enighet icke kunde uppnås föll förslaget i sin helhet. Riksdagen beslöt dock senare vid 1951—52 års riksdag att vissa närmare angivna förortskommuner skulle få ställning som köpstäder och lyda under den kommunallag, som gäller för det slaget av kommuner. Bortsett från att fullmäktiges ordförande nu fick kalla sig borgmästare i stället för formand och kommunalnämnden benämndes byråd i stället för sogneråd innebar upphöjelsen till »Gentoftestatus» sakligt sett inte någon mer betydelsefull förändring ur kompetens- eller organisationssynpunkt. Mot bakgrunden av den kritik, som riktades mot Hovestadskommissionens förslag, är man numera i Danmark av den uppfattningen att det icke är möjligt för en storstad att begagna sig av inkorporeringsmetoden för att vidga sitt område. I synnerhet gäller detta när förortskommunerna ha nått upp i viss storleksordning och har resurser att själva utveckla sina områden. Ett nyligen av den danska regeringen fattat beslut beträffande staden Århus ansökan om inkorporering av vissa kringliggande kommuner, varigenom ansökningen endast bifölls ifråga om två mycket små landskommuner, ger också stöd för denna uppfattning.

Den omständigheten, att Hovestadskommissionens förslag aldrig kom att realiseras, innebär givetvis inte att kommunerna inom Stor-Köpenhamnsområdet upphört att samarbeta. Detta mer eller mindre nödtvungna samarbete sker på frivillighetens väg i olika former från mera informella sammankomster på förtroende- eller tjänstemannaplanet, t. ex. i syfte att samordna de anställdas löne- och anställningsvillkor, till en mer formbunden samverkan genom avtal. Mellan kommunerna inom storstadsregionen finns det ett betydande antal civilrättsliga avtal beträffande avloppsfrågor, vatten- och gasförsörjning, gatuarbeten, sjukhus, skolväsende, kommunikationsmedel o. s. v. Även på det rent administrativa området samarbetar man. Fredriksbergs kommun ställer sålunda sin hålkortscentral till förfogande för utförande av arbete åt andra kommuner. Vidare inrättades 1956 ett Hovestadskommunernes Samråd, i vilket representanterna för de ingående kommunerna kan dryfta gemensamma frågor. Rådet, som blott kan avgiva rekommendationer till medlemskommunerna, har under sin verksamhetstid tagit upp olika spörsmål av regional karaktär till behandling, t. ex. beträffande vattenförsörjningen, och framlagt utredningar om en samordning av regionens kollektiva transportmedel och dess brandväsende.

Samarbetet kommunerna emellan i Stor-Köpenhamnsregionen är sålunda helt beroende av att man på frivillighetens väg kan träffa överenskommelser härom. Man finner emellertid här exempel på att statsmakterna ansett sig böra ingripa i vissa fall, där enighet icke kunnat uppnås på kommunalt håll. När det gällde regionplaneringen av kommunerna runt Kögebukten utfärdades en särskild lag varigenom de berörda kommunerna ålades att utse representanter i en plankom-

mitté som skulle arbeta under ledning av en av statlig myndighet tillsatt ordförande. Ett annat exempel på statsingripande i sådana uppgifter, som kommunerna kunnat lösa själva om de varit eniga, kan tas inom bostadsförsörjningens område. Det gällde anskaffandet av ersättningsbostäder åt sådana, som på grund av centrumområdets sanering i det inre Köpenhamn blev berövade sina lägenheter. De enda bostäder, som kunde erbjudas, var belägna i förortskommunerna, dit bostadsproduktionen huvudsakligen var lokaliserad. I dessa kommuner var man inte särskilt villig att ta emot de köpenhamnare som på detta sätt tvingades ut i förorterna. För att lösa dessa frågor tillsattes då efter statligt ingripande med stöd av 34 § saneringsloven ett särskilt arbetsutskott, bestående av kommunrepresentanter, som fick till uppgift att handlägga dessa frågor.

Samarbetet mellan kommunerna i *Osloregionen* synes huvudsakligen ske genom »Regionplankommittén for Osloområdet», vilken bildades 1950. Det var ett femtontal kommuner runt Oslo som på detta sätt inledde ett mera organiserat samarbete och kretsen av medlemskommuner har därefter successivt vidgats till att nu omfatta 29 kommuner. Staden Oslo har ett invånarantal av 477 000 personer och regionplaneområdet i sin helhet — det är uppdelat på ett inre, mitterre och yttre område — har bortåt 685 000 inv. Det bör framhållas att regionplankommittén inte tillkom till följd av lagstiftning härom — f. n. finns ingen lag om regionplaner i Norge men i ett förslag till ny byggnadslag har infogats ett avsnitt med bestämmelser om regionplaneinstitut — utan dess bildande var helt en följd av att regionens kommuner ansåg sig ha behov av ett interkommunalt rådgivande samarbetsorgan. Enligt stadgarna har kommittén i uppdrag att utarbeta en regionplan, som förutom ett angivande av vilka områden inom regionen som lämpligen bör användas för bostadsbebyggelse, industriändamål och som fritids- och grönområden även skall innehålla förslag till hur frågor rörande vatten och avlopp, kraftförsörjning och eldistribution, huvudvägar och kollektiva transportmedel lämpligen bör lösas ur regional synpunkt. De förslag, som regionplankommittén lägger fram har utslutande rekommenderande karaktär och tjänar till vägledning för kommunerna vid uppgörande av detaljplaner. Sedan 1950 har kommittén genom sitt sekretariat hunnit lägga fram åtta utredningar med förslag i olika avseenden, såsom beträffande vatten och avlopp (1956), kommunikationsförhållanden (1957 och 1958), industrilokalisering (1960), bostadsförsörjning och bostadsområden (1961) samt vattendragsförbund (1962). En principskiss till regionplan är under utarbetande och beräknas kunna presenteras våren 1963. Regionplankommittén håller varje år ett årsmöte, där kommitténs förslag och utredningar ställs under debatt och rekommendationer utfärdas till medlemskommunerna. Som regel anordnas också årligen en rundtur genom regionen med deltagande av kommunernas förtroende- och tjänstemän, experter av olika slag och representanter för statliga myndigheter, i allt vanligen 150—165 personer.

Förutom det samarbete som sker genom regionplankommittén och som huvudsakligen är av utredande och rådgivande karaktär äger också en viss avtalsbunden samverkan rum mellan vissa kommuner inom regionen. Det finns sålunda avtal om samverkan på skolväsendets område mellan ett femtal kommuner, liksom i fråga om vattenförsörjning. I regionens östra del utmed Nitälven finns också ett kommunalförbund för avloppsfrågor. I övrigt synes tendensen genomgående vara den att varje enskild kommun för sig ombesörjer samtliga kommunala uppgifter. Sedan Akers kommun inkorporerades med Oslo år 1948, har staden Oslo haft tillräckligt utrymme för sin utbyggnad och markreserverna synes kunna räcka ytterligare några år. Man bedömer det som realistiskt att tänka sig en

fortsatt utvidgning av Oslo stad genom inkorporeringsmetoden utan den fortsatta utbyggnaden av regionen får ske i samarbetets tecken kommunerna emellan.

England

Ur administrativ och kommunal synpunkt är England och Wales indelat i 62 counties — grevskap — vilka närmast kan sägas motsvara våra landstingskommuner eller län. Den inre delen av Stor-Londonområdet utgör ett sådant, London County Council. De 90 största städerna med ett invånarantal från 100 000 och uppåt inom grevskapen utgör emellertid självständiga kommunala enheter, county boroughs, som i kompetenshänseende kan liknas vid de svenska landstingsfria städerna. Inom varje grevskap finns det även kommunala självstyrelseenheter med begränsade befogenheter i fråga om kompetens, nämligen non county boroughs, d. v. s. städer med ett invånarantal under 100 000 inv., urban districts, vilka kan sägas motsvara våra köpingar och större tätorter, samt rural districts eller landskommuner. Inom varje rural district finns det en parish, en socken. Den inre kommunala organisationen i dessa olika självstyrelseenheter är till sina huvuddrag ganska lik den vi har här i Sverige. I var och en av de ovannämnda kommuntyperna finns det sålunda en fullmäktigeförsamling, ett council, som beslutande organ och under den ett stort antal nämnder och styrelser — committees — samt naturligtvis tjänstemän till olika antal och slag, beroende på kommunens storlek. Vid en jämförelse mellan svenska och engelska kommunala förhållanden måste man emellertid ha i minnet, att medan de svenska kommunerna lagstiftningsvis utrustats med samma kompetens och organisation, det inte finns någon enhetlig kommunallag i England, som reglerar kommunernas kompetens. Som regel fastställs kompetensen genom parlamentsbeslut, antingen berörande kommuner av likartad typ eller också blott gällande en kommun och i så fall efter särskild framställning härom. I princip kan emellertid sägas att county councils och county boroughs councils har befogenhet att ombesörja alla kommunala angelägenheter; de är s. k. »all purposes authorities». Ett county council har emellertid möjlighet att besluta om delegering av vissa uppgifter till de non county boroughs, urban districts och rural districts, som är belägna inom dess område. Ett county kan sålunda överlämna vissa uppgifter inom undervisningsområde till ombesörjande av dessa lägre kommunala enheter, liksom angelägenheter beträffande bostadsförsörjningen, vatten och avlopp o. s. v. I vilken utsträckning delegationsrätten verkligen kommer till användning är beroende på de mottagande kommunernas storlek och de resurser, som de har för att utföra dessa uppgifter. Man finner alltså i England bland kommunerna en fallande skala i fråga om kompetens och arbetsuppgifter alltifrån ett counties och ett county boroughs allt omfattande befogenheter ner till socknens mycket begränsade uppgifter ifråga om anläggandet av gångstigar och skötseln av grönområden.

Den samverkan som sker mellan olika kommunala enheter i England för vissa speciella ändamål benämnes joint action. Den oftast förekommande formen av samverkan sker genom joint boards, som vederbörande departementschef kan bemyndiga kommuner att inrätta. Ledamöterna i dessa joint boards utgöres av fullmäktigeledamöter från de berörda kommunerna och denna typ av samverkan har mycket stora likheter med våra svenska kommunalförbund. De vanligaste slagen av joint boards är water boards, som har till uppgift att handha vattenförsörjningen och vattendistributionen inom ett visst område, sewerage boards för avloppsväsendet, drainage boards för dränerings- och torrlägningsändamål, cremation och burial boards för anordnandet av begravningsplatser

och krematorier och river boards för gemensamma uppgifter i fråga om större vattendrag under dess sträckning genom flera kommuner från källan till havet.

Man har också joint committees, d. v. s. närmast samarbetskommittéer utan större egna befogenheter, och vidare sker viss samverkan efter slutande av civilrättsligt avtal för speciella ändamål kommunerna emellan. Lika litet som i Sverige finns det några formföreskrifter beträffande dessa avtal utan de kan variera från tyst samtycke till skriftlig handling.

Ett county eller en county borough, som önskar ändra eller utvidga gränserna för sitt område, har att göra framställning härom till inrikesdepartementet, som normalt tillsätter en kommitté eller utredning för att närmare utreda frågan. Kommitténs förslag skall sedan underställas parlamentet för godkännande. I syfte att få till stånd en enhetlig bedömning av dessa frågor hade man tidigare en särskild kommunal indelningskommitté, den s. k. Local Government Boundary Commission, som hade befogenheter att i fråga om indelningsändringar berörande lägre kommunala enheter som non county boroughs, urban districts, rural districts och parishes fatta självständigt beslut i frågan. Denna kommitté upplöstes emellertid 1949 och har därefter ersatts av en »Local Government Commission for England», som fått till uppgift att se över England i sin helhet i fråga om kommunindelingsfrågor. Det kan vidare tilläggas, att kommunal-skattesystemet i England är helt baserat på närmast vad vi skulle kalla en fastighetsskatt, där alla fastigheter och hyresobjekt åsättes ett visst taxeringsvärde — rateable value — som sedan ligger till grund för beskattningen. Skattskyldigheten inträder först sedan en bostad eller ett hyresobjekt, t. ex. ett kontor eller en affär, tagits i anspråk för sitt ändamål.

Stor-Londonregionen

Den äldsta kommunbildningen i Stor-Londonområdet utgöres av The City of London, vars gränser i stort sett förblivit oförändrade under de sista tusen åren. The City, som har en areal om ca 3 km², har en bofast befolkning på omkring 5 000 personer medan de som vistas där under dagtid uppgår till bortåt 1,5 milj. Kring denna ålderdomliga stadsbildning grupperar sig de 28 metropolitan boroughs, som tillsammans utgör London County Council och vars invånarantal går upp bortemot 3,5 milj. Utanför London county councils administrativa område ligger sedan Stor-Londons bebyggda ytterområden, som ur kommunal indelningssynpunkt vuxit fram ur ett stort antal kommuner av skilda slag, från städer till landskommuner, som från alla håll skjuter fram mot det inre Londonområdet. Stor-Londonregionen anses omfatta ungefär 20 kvadratmil med en sammanlagd befolkning av 8,5 milj. människor, d. v. s. närmare en sjättedel av Storbritanniens totala invånarantal. Stor-Londonregionens befolkning är fördelad på inte mindre än 300 kommunala enheter av växlande storleksordning och kompetens.

Redan tidigt — för mer än hundra år sedan — visade det sig nödvändigt att söka samordna och enhetligt leda sådana kommunala uppgifter inom området som var av typiskt regional karaktär. Den första organisationen av denna typ tillkom genom inrättandet av The Metropolitan Police Force år 1829. Denna poliskår fick rätt att inom ett område av 25 km radie från Londons centrum utöva all polisverksamhet, dock med undantag för The City som alltjämt fick behålla sitt eget polismyndighet. Den nya polismyndigheten, som sedermera fått namnet Scotland Yard efter den gata, där huvudstationen är belägen, leds av befattningshavare, s. k. commissioners, utsedda av inrikesministern. Den enda kommunala anknytning, som denna organisation har, är att de berörda kommunerna får betala kostnaderna för verksamheten efter viss fördelningsgrund. För att säkerställa

vattenförsörjningen för Stor-Londonområdet inrättades år 1902 The Metropolitan Water Board med en fullmäktigeförsamling på 68 personer, valda av de kommuner som ingår i verksamhetsområdet, som beslutande organ. Denna organisation finansierar sig själv genom upptagandet av en direkt vattenskatt, baserad på de anslutna fastigheternas värde. För att handlägga alla frågor rörande floden Thames under dess lopp från Stor-Londonområdets inre del till havet, samt ombesörjandet av hamnens angelägenheter, tillskapades år 1908 en särskild myndighet »The Port of London Authority», vars styrelse, bestående av 28 personer, utses av kommunikationsdepartementet, amiralitetet och London county council samt av organisationer för rederier, varvsägare och andra som mer regelbundet har med hamnen att göra. Tidigare fanns det också särskilda kommunala organisationer för driften av Stor-Londons kommunikationer, för gas- och elkraftförsörjningen liksom för sjukhusverksamheten. Dessa uppgifter ombesörjes dock numera — sedan de nationaliserats — av statliga organ. Ifråga om sjukhusen är Stor-London uppdelat i olika förvaltningssektioner och man återfinner i stor utsträckning kommunala förtroendemän även i de särskilda lokalstyrelserna för sjukhusen. London county council skapades genom 1888 års allmänna kommunalreform i England men dess nuvarande arbetsuppgifter bygger i stort sett på den kompetensfördelning som 1898 drogs upp mellan London county council och de 28 metropolitan boroughs, som ingår i dess område. Uppgiftsfördelningen innebär till sina huvuddrag att London county council utför de större och regionala uppgifterna i fråga om skolväsende, stadsplanering, huvudavloppsledning, sanerings- och vissa bostadsförsörjningsuppgifter, medan de 28 metropolitan boroughs utför de lokala och mindre angelägenheterna inom dessa och andra arbetsområden. Fördelningen är sålunda tämligen lika den, som finnes mellan ett vanligt county council och inom dess område befintliga non county boroughs.

De olägenheter, som visade sig vara förbundna med Stor-Londonområdets uppdelning på en mängd olika kommunala enheter med olika befogenheter, har under årens lopp blivit allt större. Åtskilliga statliga och kommunala kommittéer har sedan sekelskiftet arbetat med att söka lösa problemen men deras förslag har av olika anledningar icke blivit förverkligade. År 1957 tillsattes en statlig sjuannakommitté under ordförandeskap av Sir Savory Herbert och den utredningens betänkande och förslag, vilket avgavs i oktober 1960, har nu med vissa justeringar godkänts av det engelska parlamentet.¹ Det utredningsuppdrag, som kommittén fick sig förelagt, preciserades så att kommittén skulle se över nuvarande organisation och arbetssätt i de kommunala myndigheterna i Stor-Londonområdet samt föreslå de förändringar, som kommittén fann befogade i syfte att få till stånd en effektivare och ändamålsenligare självstyrelse för området. Från utredningsuppdraget undantogs dock polisväsendet och vattenförsörjningen, vilka uppgifter i och för sig befanns ändamålsenligt skötta av de speciella ad hoc-myndigheter, som redan tidigare inrättats för dessa ändamål. De nationaliserade samhällsangelägenheterna som kommunikationer, gas- och elkraftförsörjningen samt sjukhusvården föll inte heller under uppdraget såsom icke numera varande kommunernas angelägenheter.

¹ Det kan vara av intresse att nämna att utredningen använde 88 dagar till besök i de berörda kommunerna och därvid hade överläggningar med de lokala myndigheterna. Antalet sammanträden uppgick i sin helhet till 114 och betänkandet omfattar 375 sidor jämte omfattande översikter i form av kartor och tabeller. Kostnaden för utredningen uppgick till £ 44 645 (c:a 650 000 sv. kr.), vari tryckningskostnaderna för betänkandet och sammanträdesprotokollen inbegrip med 180 000 kr. Försäljningen av sammanträdesprotokollen till berörda myndigheter inbragte dock c:a 75 000 kr.

Utredningen finner att de nuvarande bristfälligheterna i den kommunala organisationen i Stor-London huvudsakligen beror på följande omständigheter.

1. Den sedan århundraden tillbaka pågående urbaniseringen av Londonområdets ytterområden rakt över befintliga kommungränser. Detta är en historisk utveckling som har med befolkningsomflyttningen att göra och som man endast har att acceptera.

2. De stora olikheterna ifråga om kompetens hos de kommuner, som ingår i Londonområdet och deras likaledes växlande resurser att handha olika uppgifter har ytterligare förvirrat situationen. Den inre delen av Londonregionen administreras sålunda dels av där befintliga metropolitan boroughs och dels av London County Council medan den yttre delen av området består av ett stort antal kommuner, däribland county councils, av vilka en del sträcker sig långt ut på rena landsbygden. Någon samordning av betydelse finns inte mellan dessa kommunala enheter.

3. De större kommunerna i de yttre delarna av Londonområdet har begärt att få bli upphöjda till »county borough status», vilket man hittills inte kunnat ge dem med hänsyn till att de counties, i vilka de ligger i så fall skulle bli för små och berövas större delen av sin befolkning. Detta har orsakat stort missnöje hos de kommuner, som genom sitt befolkningstal anser sig böra likställas med de självständiga metropolitanenheterna inom det inre Londonområdet.

4. För alla kommuner inom Stor-Londonregionen har den nuvarande situationen framstått såsom ohållbar och man har sedan länge väntat på en genomgripande reorganisation. Denna väntan har skapat en osäkerhet i kommunerna om hur framtiden skall gestalta sig — ett förhållande som inte precis varit ägnat åt att stimulera kommunerna till att med all kraft söka reda upp sina problem och planera för framtiden. I många kommuner synes läget ha blivit det att man ägnat otillbörligt stort intresse åt att söka hävda sin ställning i interkommunala prestigetvister i stället för att söka lösa problemen på ett ur regional synpunkt riktigt sätt.

Det må nämnas att i ett särskilt avsnitt i betänkandet därefter ges en utomordentligt klarsynt analys över den kommunala självstyrelsens uppbyggnad och problem, en framställning som förvisso kan sägas ha allmängiltigt värde för de flesta demokratiska länder. Det framhålles här bl. a. att, därest ingenting åtgöres åt förhållandena inom Stor-Londonregionen, det finns stor risk för att självstyrelsen där kommer att försvagas med hänsyn till att statsmakterna i allt högre grad kan bli tvungna att ingripa genom förordningar och påbud av olika slag i syfte att slita tvister kommuner emellan. En sådan utveckling synes emellertid utredningen högst betänklig och kan endast motverkas genom att ge regionen en bättre självstyrelseorganisation.

Utredningens förslag innebär, att den kommunala självstyrelsen inom Stor-Londonregionen skall utövas av ett antal London Boroughs samt ett Council för Stor-London »The Greater London Council». De s. k. London boroughs bör vara 52 till antalet med ett invånarantal av mellan 100 000—250 000 personer och de skall vara de primära självstyrelseenheterna inom Stor-Londonområdet. De skall ombesörja alla de kommunala uppgifter, som kan erfordras inom området, med undantag för sådan verksamhet, som mer lämpar sig för ett centralt organ för hela Stor-Londonregionen. En London Borough skall sålunda i allt väsentligt svara för bostadsförsörjning, hälsovård, socialvård, barnavård, omgivningshygien, gator — med undantag för genomfartsleder — bibliotek o. s. v. samt ha betydelsefulla uppgifter ifråga om undervisning och stadsplanering. The City of London skall bibehållas såsom kommunal enhet och med ställning såsom Lon-

don Borough men samtidigt behålla alla sina traditionella befogenheter och särart. Stor-Londons Council skall vara den kommunala myndighet, som har ansvaret för undervisning och region- och stadsplanering samt för trafikfrågor, anläggandet av genomfartsleder, huvudavloppsnät, brandväsendet och ambulansstjänst. Rådet skall också ha vissa »reservbefogenheter» att vid behov utnyttjas ifråga om bostadsförsörjning samt anläggandet av parker och grönområden. Inom Stor-Londons råd skall det upprättas ett »Intelligence Department» d. v. s. en avdelning med uppgift att sammanställa, bearbeta och vidarebefordra alla upplysningar och uppgifter, som har betydelse med hänsyn till det regionala arbetet inom Stor-Londonregionen. Ledamöterna i Stor-Londons råd skall väljas genom direkt val på samma sätt och till samma antal, som det finns parlamentsledamöter i Stor-London. Mandattiden skall vara tre år och valen skall äga rum samtidigt med kommunalvalen i London Boroughs. Rådet får en egen utdebiteringsrätt för att finansiera sin verksamhet.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag ställde sig de berörda kommunerna i stort sett positiva till omorganisationen som sådan men hade — som var att förvänta — högst skiljaktiga synpunkter i fråga om förslagets återverkningar på den enskilda kommunen, i all synnerhet beträffande dragningen av de nya kommungränserna. I sin proposition till parlamentet i november 1961 anslöt sig inrikesministern i allt väsentligt till utredningsförslaget såsom en i och för sig riktig åtgärd för att över huvud taget kunna behålla en arbetsduglig självstyrelse inom regionen. Enligt departementschefens åsikt borde dock antalet London Boroughs nedbringas till ett trettiotal i stället för de av utredningen föreslagna 52 och ges ett invånarantal av 200 000 och uppåt. Därigenom skulle de få tillräcklig storlek för att kunna ombesörja än större uppgifter än utredningen tänkt sig, t. ex. i fråga om skolväsendet, där Stor-Londons råd endast borde få uppgifter inom den inre centrala del av London, som rymmer ca 2 milj. människor och där gränserna mellan kommunerna nödvändiggör en regional uppläggning av verksamheten. I propositionen förslogs också att en viss skatteutjämning skulle åstadkommas bland kommunerna inom regionen.

Parlamentet behandlade propositionen i februari 1962 och godkände dess huvudlinjer. Det uppdrogs dock åt departementet att söka få till stånd ett samråd med de berörda kommunerna så att de ömtåliga gränsdragnings- och sammanläggningsproblemen i största möjliga utsträckning kunde lösas med beaktande av lokala önskemål och synpunkter. Detta uppdrag fullföljdes på så sätt att ett antal opartiska stads- och kommunaldirektörer — vars kommuner alltså inte berördes av reorganisationen — fick bilda en arbetsgrupp, som efter hörande av kommunernas önskemål fick lägga fram förslag i frågan. Resultatet blev att antalet London Boroughs föreslogs bli 32. Man har anledning antaga att den engelska regeringen kommer att följa detta förslag och att en lag om reorganisationen av Stor-Londonregionen är att förvänta inom den närmaste tiden. De första valen till Stor-Londons råd skulle i så fall komma att ske under hösten 1964 och omorganisationen bli ett faktum från årsskiftet 1964/65.

Skottland

Av de upplysningar, som på begäran översänts av städerna Edinburgh (468 400 inv.) och Glasgow (1 055 000 inv.) framgår, att de båda städerna inte synes ha några större problem i fråga om interkommunalt samarbete. Genom inkorporeeringar under 1920- och 1930-talen har städerna fått en sådan ytvidd att de i vart fall hittills haft tillräckligt utrymme för sin expansion inom stadsgränserna. Av de översända handlingarna framgår inte heller att något samarbete med kommuner

på andra sidan stadsgränserna förekommer i någon större omfattning. Tydligt har detta inte blivit aktuellt, då så att säga hela storstadsregionen rymmes inom resp. städers administrativa område.

Kanada

Den kommunala självstyrelsen i Kanada är till sin struktur en blandning av engelskt och franskt inflytande var till kommer att det nära grannskapet till USA medfört åtskillig påverkan därför. I Kanada liksom i England har de större städerna en stark ställning som självstyrelseenheter, medan de mindre, i synnerhet då landskommunerna, har rätt begränsade uppgifter. I varje kommun finns en fullmäktigeförsamling av varierande storlek, vanligen mellan 5 till 25 ledamöter. Det amerikanska inflytandet kanske mest kan spåras däri att det i många städer finns en fullmäktigeordförande med ställning benämnd »mayor» eller »reeve», vilken vanligen är den politiske huvudpersonen i kommunen och som har en direkt ledande funktion visavi kommunalförvaltningen. I vissa delar av landet söker man åtskilja den politiska ledningen från den administrativa och använder sig där av det s. k. council-managersystemet, där den av fullmäktigeförsamlingen tillsatte council-managern eller stadsdirektören leder det administrativa arbetet. De kommunala enheterna inom landet utgöres av städer (Cities, Towns, Villages) och landskommuner (Rural Districts, Townships, Parishes, District Municipalities). Härtill kommer sekundärkommuner, Counties, vilka som regionkommuner omfattar alla landskommuner inom sitt område.

Inom *Torontoregionen* bor ca 1,5 milj. människor, varav ungefär 650 000 i staden Toronto, vars invånarantal är i sjunkande på grund av utflyttning till kranskommunerna. Staden Toronto ligger utmed Ontariosjön och utmed en huvudväg, som går vinkelrätt mot sjön. Staden kan därför sägas ha en geografisk utsträckning som ett T. Redan 1912 klarlades att Toronto inte kunde påräkna bifall till en inkorporeringsansökan beträffande någon av de 13 kommuner, som låg runt om T:et och av vilka flera hade fullt stadsmässig bebyggelse. De interkommunala samarbetsproblemen inom *Torontoregionen* blev med tiden allt besvärligare och vållade stark irritation kommunerna emellan. Staden Ontario berövade genom sitt läge utmed sjön de innanför liggande kommunerna möjlighet att kunna använda Ontariosjön för sin vattenförsörjning och avsaknaden av ett gemensamt huvudavlopps nät ledde till att de sanitära förhållandena i en del kommuner betraktades som hälsovådliga. Man kunde inte heller komma överens om kostnadsfördelningen beträffande genomfartslederna och i vissa av kranskommunerna saknade man tillräckliga ekonomiska resurser för att göra någon större insats beträffande bostadsproduktionen.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden fann sig statsmakterna nödsakade att ingripa och efter en utredning tillkom Stor-Torontolagen av år 1953, som trädde i kraft den 1 januari 1954. Genom denna lagstiftning skapades en regionkommun, i vars fullmäktigeförsamling staden Toronto fick 12 platser och de 13 kranskommunerna vardera en plats. Ordförandeposten har anförtrots åt en representant från en av de minsta kommunerna. De i regionkommunen ingående kommunerna har kvar full självstyrelserätt men måste finna sig i det samarbete som regionkommunen beslutar om. Regionkommunen fick till uppgift att ombesörja alla de angelägenheter, som kunde anses vara av regional karaktär, såsom vatten- och avloppsväsendet, sjukhusverksamheten, region- och bebyggelseplanering samt utbyggandet av motorvägar och genomfartsleder. I fråga om regionplanarbetet fick regionkommuner befogenhet att uppgöra planer även för ett ganska vidsträckt område utanför den egentliga Stor-Torontoregionen, vilket

ansågs nödvändigt med tanke på en framtida utveckling av området. Regionkommunens verksamhet finansieras genom bidrag från de ingående kommunerna och beloppens storlek är beroende av medlemskommunens skatteunderlag. För vatten- och avloppsverksamheten erlägger dock kommunerna avgifter i förhållande till förbrukningen och avloppsmängden.

Frankrike

Frankrike är ur administrativ och kommunal synpunkt indelat i 90 departement, vilka i sig innesluter något över 300 arrondissement. I arrondissementen finns det omkring 3 000 cantoner, vilka slutligen rymmer ca 38 000 kommuner — den primära franska självstyrelseenheten. Den kommunala självstyrelsen i Frankrike är både till sin struktur och inre organisation helt annorlunda än den som vi har i Sverige. I varje fransk kommun finns visserligen en fullmäktigeförsamling — le conseil municipal — men tyngdpunkten i fråga om såväl beslutanderätt som verkställighet ligger hos ordföranden i denna församling, den politiskt valda mairén. Mairén äger t. ex. sedan kommunens budget blivit fastställd ensam bestämma över medlens användning inom ramen för den totala budgetsumman. Som chef för den kommunala personalen är han tämligen allenarådande och äger besluta om avsked, disciplinär bestraffning o. s. v. Förutom att han är kommunens främste medborgare har han också en mängd befogenheter såsom representant för staten, framförallt i fråga om polisväsendet, allmän ordning och sanitära förhållanden. Både mairéns och kommunens verksamhet utsätts i Frankrike för en mycket stark uppsikt från överordnade myndigheters sida, i första hand då från cantonerna och arrondissementen, som är rent statliga kontrollorgan utan kommunal representation. I varje departement finns visserligen en fullmäktigeförsamling — le conseil général — med 20 till 68 medlemmar, vanligen en från varje canton, men även här ligger en stor del av den verkliga makten hos den av inrikesministern tillsatta prefekten, som synes ha en ställning inom departementet liknande mairéns inom kommunen. Departementet kan väl sägas motsvara både vår länsstyrelse och vårt landsting men med utomordentligt starka befogenheter i vad det gäller kontrollen av kommuner inom dess område. I Frankrike gäller sedan 1884 en för alla kommuner gemensam kommunallag. För staden Paris finns dock en speciell lagstiftning.

För uppgifter, som berör flera kommuner, kan man i Frankrike bilda »syndicat intercommunal», liknande våra kommunalförbund. Det föreligger skyldighet för en kommun att delta i ett dylikt förbund om andra kommuner så önska. Departementet har slutlig bestämmanderätt i alla de tvistefrågor, som kan uppstå i ett interkommunalt samarbete, såsom kostnadsfördelning, anslutningstvång etc. Kommunalskatten är i Frankrike uppbyggd efter det kontinentala systemet och består sålunda huvudsakligen av skatt på fast egendom och hyresobjekt, vartill kommer en speciell omsättningsskatt jämte andra skatter av lokal natur och mindre betydelse.

Stor-Parisregionen

Det område, som i dagligt tal benämnes Stor-Paris, har inga exakta gränser men anses omfatta departementen Seine, Seine et Oise och Seine et Marne. Detta område rymmer en befolkning på ungefär 8 milj. invånare, alltså drygt en sjundedel av Frankrikes totala befolkning. För själva staden Paris med dess 2 700 000 invånare — ett befolkningstal som befinner sig i ständigt sjunkande eftersom folk flyttar ut till kranskommunerna — gäller en speciell kommunallag, som

mycket kraftigt beskär de kommunala myndigheternas kompetens och verksamhet. De 82 kommuner, som omger staden Paris är däremot underkastade den vanliga kommunallagen och har inte fått till sitt förfogande några särskilda administrativa eller ekonomiska resurser utöver dem, som en kommun vanligen har. Detta har under årens lopp ställt kranskommunerna inför mycket svårlösta problem med hänsyn till storstadsområdets allmänna behov och utveckling. Det har därför lagts fram en hel mängd förslag i syfte att reorganisera Stor-Parisområdet ur kommunal synpunkt.

Det första mera påtagliga försöket att reorganisera Stor-Parisområdet skedde i februari 1959, då den franska regeringen med stöd av de befogenheter som den nya konstitutionen tillagt den, utfärdade en särskild lag, Ordinance nr 59—272. Genom denna författning tillskapades ett särskilt administrativt Parisdistrikt med uppgift att i första hand utreda och planlägga sådana åtgärder, som var till gagn för hela området eller del därav. Distriktet fick en fullmäktigeförsamling, huvudsakligen bestående av fullmäktigeledamöter från de ingående kommunerna och den fick också rätt att uttaga en särskild skatt från kommunerna för sin verksamhet. Denna nya regionala organisation stötte redan från början på besvärligheter, då många kommuner kände sig kränkta över att distriktet kunde ingripa i angelägenheter, som de hittills haft egen bestämmanderätt över. Vidare utbreddes sig ett allmänt kommunalt missnöje över att författningen också innehöll ett stadgande, som gav regeringen befogenhet att efter en prövotid av 5 år företa de förändringar i organisationen och dess verksamhet som regeringen fann lämpligt. Den osäkerhet som detta skapade beträffande distriktets och de enskilda kommunernas framtida existens medförde, att en hel del kommuner avsiktligt avstod från att sända representanter till distriktets fullmäktigeförsamling, vilket så småningom fick till följd att denna inte blev beslutför vid sina sammanträden. Regeringen, som fann att kritiken huvudsakligen riktat sig mot detaljer i organisationen och inte mot dess allmänna idé och uppläggning, beslöt då att framlägga ett nytt förslag. Vis av skadan lät man denna gång förslaget vandra den normala lagstiftningsvägen via nationalförsamlingen.

Det nya lagförslagets behandling i nationalförsamlingen blev emellertid både långvarig och komplicerad, då de båda kamrarna stannade vid olika beslut. I enlighet med praxis tillsattes då en kommitté bestående av lika många medlemmar från vardera kammaren och dess ansträngningar resulterade i att nationalförsamlingen i juli 1961 slutligen enades om en författningstext. Den lag som därefter utfärdades — lagen av den 2 augusti 1961 om bildandet av en särskild organisation för Parisdistriktet — innebär att de i distriktet befintliga kommunerna tillsammans bildar en organisation, som har att närmare undersöka dels hur en gemensam region- och stadsplanering skall ske för området, dels hur en effektiv samordning av vissa gemensamma anläggningar såsom för vatten och avlopp, brandskydd, polisväsende m. m. skall komma till stånd, dels hur de olika medlemskommunerna skall ges ekonomiskt stöd för att kunna uppfylla sin del av verksamheten och dels hur samordningen av de olika verksamhetsgrenarna kommunerna emellan bäst bör utformas. Av lagens formulering framgår tydligt att man i största möjliga mån sökt bevara medlemskommunernas självbestämmanderätt och låtit överorganisationen huvudsakligen ha en rådgivande och samordnande verksamhet. Endast i undantagsfall, och då med den berörda kommunens samtycke, är det avsett att organisationen som sådan själv skall gripa in i utförandet av någon uppgift.

Distriktsorganisationen har utrustats med en fullmäktigeförsamling om lägst 20 och högst 30 ledamöter. Halva antalet ledamöter skall genom ett gemensamt

beslut av stats- och inrikesministern utses bland sådana personer som i sina egna kommuner står i ledande ställning inom dess administration eller ekonomiska eller tekniska områden och sålunda utgöra en representation av i hög grad sakkunnigt folk. Övriga ledamöter utses av de berörda kommunernas fullmäktigeförsamlingar och av mairerna i varje departement. De sålunda utsedda skall vara förtroendemän. För att motverka den tendens till skolkning bland ledamöterna, som tidigare gjorde sig gällande, har nu stadgats att en fullmäktig, som uteblir från sammanträde utan laga skäl eller vansköter sina uppgifter, med omedelbar verkan kan skiljas från sitt uppdrag. Den verkställande ledningen av distriktsorganisationen anförtros åt en generalsekreterare, tillsatt av inrikesministern, och som i samråd med prefekterna i de berörda departementen har att leda organisationens verksamhet.

Då det fanns anledning att befara att organisationen lätt skulle kunna bli utan verklig betydelse, om den för sin verksamhet helt hade att lita till medlemskommunernas beslut om bidrag, har distriktsorganisationen tillagts en egen beskattningsrätt. Denna ger distriktet rätt att ta ut en extra skatt av de berörda kommunerna framförallt på sådana objekt och tjänster, som just beröres av organisationens verksamhet t. ex. i fråga om vatten och avlopp, vilket mött starkt motstånd från skattebetalarna inom regionen, som på det sättet anser sig missgynnade i förhållande till landet i övrigt. Beloppet får icke understiga 170 milj. nya franc för det verksamhetsår som börjar 1962 och det får heller icke överstiga ett belopp, som statsmakterna för varje år bestämmer. Man har därigenom velat motverka det icke otänkbara förhållandet att distriktsorganisationens fullmäktigeförsamling, inte minst med tanke på att skattebetalarna också utgör väljarna, skulle frestas att uttaga ett allt för lågt belopp i skatt, som inte skulle täcka verksamheten och på det sättet hindra den. Gränsen uppåt har satts för att förhindra att alltför genomgripande och kostnadskrävande projekt skulle komma till utförande utan att vara väl förberedda. När det definitiva beloppet bestämts fördelas det sedan bland medlemskommunerna allt efter deras skatteunderlag. Med hänsyn till att alla medlemskommuner inte kan tänkas ha lika stor nytta av varje företag, som distriktsorganisationen utför, kan en enskild kommuns bidrag till distriktsorganisationen minskas eller höjas i proportion till hur den berörs eller har nytta av verksamheten.

Det har redan antytts, att den nya distriktsorganisationen huvudsakligen skall få en rådgivande och samordnande karaktär. Dess största värde torde därför ligga i att den kan aktualisera och ange frågor, som behöver lösas för hela regionen, och framlägga förslag, som tar sikte på regionen såsom helhet och som inte är uppgjorda med sidoblickar på den enskild kommuns intresse.

Redan innan man hunnit få någon egentlig erfarenhet av distriktsorganisationens verksamhet har nya förslag väckts till en annan organisation av Parisdistriktet. Röster har sålunda höjts för att man skall göra om hela Stor-Paris till ett departement och alltså sammanlägga de ingående kommunerna. Andra föreslår att fullmäktigeförsamlingarna i Paris och kranskommunerna skall ersättas av ett råd bestående av kommunernas 54 mairer. Man har dock anledning att tro att den nu genomförda reorganisationen kommer att bestå, åtminstone tills den hunnit ge några erfarenheter att bygga vidare på.

Nederländerna

Nederländerna eller Holland, som landet här också kallas, är ur administrativ synpunkt indelat i 11 län (Provincies) och 994 kommuner (Gemeenten). För samtliga kommuner gäller kommunallagen av år 1851, enligt vilken full likstäl-

lighet råder kommunerna emellan i fråga om kompetens och kommunalrättslig ställning. Även rent organisatoriskt gäller samma bestämmelser för alla kommuner men de större kommunerna ha möjlighet att tillsätta speciella förvaltningsorgan eller kommittéer för vissa uppgifter och att låta sin drätselkammare arbeta uppdelad på avdelningar. Den beslutande makten i kommunerna utövas av en fullmäktigeförsamling, som består av 7 till 45 medlemmar beroende på kommunens storlek. Den verkställande myndigheten ligger hos ett organ, motsvarande vår kommunalnämnd eller drätselkammare, med 2 till 6 medlemmar. Mandatperioden är liksom beträffande fullmäktigeförsamlingen 4 år. Vad som mest skiljer de holländska kommunala förhållandena från de svenska är förekomsten av en borgmästare (Burgemeester) i de holländska kommunerna. Denna ämbetsman, som tillsätts av Kungl. Maj:t genom förordnande för en 6-årsperiod, har en ställning som kommunens ledande tjänsteman samtidigt som han också företräder vissa statliga intressen. Inom kommunen är han självskriven ordförande i såväl fullmäktigeförsamlingen som i den verkställande nämnden. I den sistnämnda nämnden har han också rösträtt. Han har ansvaret för den kommunala förvaltningen och företräder kommunen i alla förekommande representativa sammanhang. I sin egenskap av representant för staten är han ansvarig för den allmänna ordningen inom kommunen och i de större kommuner, där det finns ett eget polisväsende, är han också polischef. Om borgmästaren skulle finna att ett kommunalt beslut står i strid mot gällande lag eller författning eller icke är ägnat att tillvarataga kommunens intressen har han befogenhet att förbjuda beslutets verkställighet under en tid av 30 dagar. I praktiken förekommer dock sådana ingrepp i självstyrelsen utomordentligt sällan.

Det holländska länet eller provinsen har såsom beslutande organ en fullmäktigeförsamling bestående av 35 till 82 medlemmar, vilka är valda på 4 år. Provinskommunen har visserligen en del uppgifter inom hälsovård och sjukvård och av mera allmänskulturell art men framför allt är provinskommunen en förbindelselänk mellan statsmakterna och kommunerna. Provinskommunen har också en mycket stark uppsikt över kommunerna inom sitt område och de flesta primärkommunala beslut i fråga om budget, köp och försäljning av fastigheter, avtal o. dyl. måste underställas provinskommunen för godkännande. I spetsen för provinskommunens verksamhet står den av Kungl. Maj:t utsedda guvernören, som vid sin sida har ett förvaltningsutskott. Det kan sägas, att provinsguvernören i ännu högre grad representerar staten än vad borgmästaren gör i kommunen. Provinskommunerna är å sin sida noggrant övervakade av inrikesdepartementet. Man finner alltså att den holländska kommunala självstyrelsen i mycket högre grad än den svenska är utsatt för statsmakternas kontroll och överinseende och att denna uppsikt till en del utövas redan i varje kommun av den där befintliga, av staten utsedde borgmästaren.

Samarbetet kommunerna emellan i Holland sker så gott som alltid genom avtal eller frivilliga överenskommelser. Man finner också exempel på att kommuner tillsammans bildar en stiftelse, där förutom kommunerna även enskilda kan ingå som medlemmar, och som har till uppgift att anlägga och driva idrottsplatser, badanläggningar, barnhem o. s. v. Däremot synes man inte ha någon mot svarighet till våra kommunalförbund.

Rotterdamregionen

Staden Rotterdam, som i dag har cirka 730 000 invånare, hade före 1939 en av världens största hamnar. Hamnanläggningarna och en stor del av staden förstördes under ett bombangrepp i maj 1940 och efter krigets slut har de kommunala

myndigheterna i Rotterdam med all kraft sökt återvinna stadens ställning som världshamn. Sedan återuppbyggnaden av de inom stadens område befintliga hamnanläggningarna nu i stort sett slutförts, har man påbörjat anläggandet av den s. k. Europahamnen (Europoort), vilken omfattar området utmed vattenvägen från Rotterdam ut till havet. Staden Rotterdam ansåg för sin del att det inte var möjligt att uppdelat administrationen av en sådan storhamn på ett flertal olika händer och under motivering av att hamnprojektet hade en för hela landet livsviktig betydelse fick staden Rotterdam genom en speciell lagstiftning rätt att förfoga över all den mark, som behövdes för hamnanläggningen i de 24 kommuner som är belägna å ömse sidor om vattenvägen mellan Rotterdam och havet. De flesta av dessa kommuner är rätt små landskommuner med en befolkning, som varierar mellan 4 000—20 000 personer. Från början uttrycktes från Rotterdams sida önskemål om ett infogande av alla dessa kommuner i staden Rotterdams administrativa område men man möttes här av starkt motstånd från de berörda kommunernas sida. De å sin sida anförde, att man visserligen genom den speciella hamnlagstiftningen blev tvungna att avstå mark för hamnens behov men att man dock räknade med att inom sina respektive gränser få iordningställa bostäder åt många av dem som skulle arbeta i hamnen. Genom att planerna på Europahamnen redan medfört att en hel del industrier av olika slag, inte minst petrokemiska, etablerat sig inom kommunerna ansåg man sig ha anledning att vänta att såväl befolkningsantalet som arbetstillfällena inom småkommunerna skulle öka och det fanns under sådana förhållanden ingen anledning för dem att uppge sin självständighet.

De kringliggande kommunernas reaktion ledde till att staden Rotterdam fick lämna planerna på att genom inkorporering införliva dessa kommuner med sitt område. Men med hänsyn till att behovet av samverkan inom Rotterdamregionen likafullt bedömdes som mycket starkt har förslag därefter lagts fram om bildandet av en regionkommun för området, i vilken 24 kommuner skulle ingå. De ingående kommunerna skulle i stort sett bevara sin nuvarande självstyrelserätt men regionkommunen skulle få befogenheter i fråga om sådana uppgifter, som var av regional betydelse. Regionkommunen skulle sålunda ha hand om general- och översiktsplanering, trafik- och vägfrågor, gas-, vatten- och elkraftförsörjning, anläggandet av rekreations- och fritidsområden o. s. v. Regionkommunens fullmäktigeförsamling skall enligt förslaget ha 81 medlemmar av vilka 54 skulle väljas genom direkta val och med den fördelning inom området som befanns lämplig med hänsyn till befolkningsfördelningen. Härutöver skulle Rotterdam ha en egen representation med 4 ledamöter och de övriga kommunerna en var. Då en dylik fördelning skulle leda till att staden Rotterdam skulle få en majoritetsställning med 44 ledamöter i fullmäktige har de övriga kommunerna kraftigt protesterat häremot. Det framlagda förslaget är såvitt kunnat utrönas alltjämt under debatt och det är svårt att uttala sig om i vilken utsträckning det kommer att läggas till grund för en särskild lagstiftning för området.

Tyska förbundsrepubliken

Den tyska förbundsrepubliken — det område som man i dagligt tal kallar Väst-Tyskland — består av 10 delstater eller »Länder», av vilka tre nämligen Bremen, Hamburg och Väst-Berlin¹ har en ställning som både delstat och egen kommun. Med undantag för de tre sistnämnda delstaterna finns det i varje delstat en regionkommun (Landkreise) som i sin tur innesluter kommunenheter när-

¹ Det kan anmärkas att Väst-Berlin till följd av ockupationsbestämmelserna konstitutionellt sett inte anses som en del av Väst-Tyskland.

mast liknande våra primärkommuner (Gemeinden). De större städerna ingår normalt icke i regionkommunen utan åtnjuter full självständighet och har en ställning som närmast är att likna med våra landstingsfria städer (Kreisfreie Städte). Alla övriga kommuner däremot ingår i regionkommunens uppsiktsområde. Den västtyska regionkommunen kan i viss utsträckning liknas vid de svenska landstingen eller kanske mer med de engelska country councils. Den ombesörjer inom sitt område sådana uppgifter som hälso- och sjukvård, det högre skolväsendet, byggande och underhåll av viktigare vägar, åldringsvård, sluten barnavård, vattenförsörjning o. s. v. Som beslutande organ för regionkommunen finns en fullmäktigeförsamling (Kreistag) och som verkställande organ ett förvaltningsutskott (Kreisausschuss). Den ledande tjänstemannen benämnes »Landrat» eller »Oberkreisdirektor». Regionkommunen utövar i Väst-Tyskland en stark uppsikt över de ingående kommunenheterna och underställningsskyldighet föreligger för dessa beträffande de flesta beslut av större ekonomisk eller juridisk räckvidd.

Den kommunala självstyrelsens utformning och organisation inom de olika delstaterna är sinsemellan mycket olikartad beroende på att självstyrelsen genom hävd och lagstiftning har stark anknytning till den historiska utveckling, som ägt rum i varje enskild delstat. De bestående olikheterna delstaterna emellan kom ytterligare att accentueras under ockupationstiden, då vissa av ockupationsmakterna sökte ge den tyska självstyrelse, som pånyttföddes efter Hitlertiden en ny och mer demokratisk utformning och där man tog mönster från de kommunala förhållandena i hemlandet. Man finner sålunda i dag ganska typiska amerikanska särdrag i den kommunala självstyrelsen i t. ex. Hessen liksom brittiskt inflytande i Nieder-Sachsen. Än mer markant lär detta förhållande vara bland kommunerna i Öst-Tyskland, där kommunernas styrelsesätt alltmör utformas efter sovjetrisk modell.

Åtskilliga försök har dock gjorts i syfte att söka få fram enhetliga kommunallagar för alla delstater. I författningen för tyska förbundsrepubliken finns sålunda flera allmängiltiga bestämmelser om den kommunala självstyrelsen. Där stadgas bl. a. att det i varje kommun skall finnas en beslutande fullmäktigeförsamling, som skall utses genom allmänna och fria val. I samma författning slås också fast, att kommunerna har rätt att ombesörja alla sådana uppgifter, som icke genom lag eller författning anförtrots åt annan myndighet.

I tre av delstaterna finnes särskilda kommunala samarbetsorgan inrättade, s. k. »Ämter». Dessa är ett slags kommunalförbund mellan flera, vanligen mindre kommuner, som har till uppgift att ombesörja de gemensamma angelägenheter som medlemskommunerna anförtror åt dem. Härutöver har »Ämterna» också vissa statliga administrativa uppgifter. Systemet med »Ämter» finns bl. a. i Schleswig-Holstein, där man emellertid funnit att denna organisationsform är rätt löslig och utan större resurser att lösa sina uppgifter. Med hänsyn till att de ingående kommunerna ofta är mycket små — ett invånarantal under 100 personer hör sålunda inte till ovanligheten — överväger man där att i stället efter svenskt mönster söka sammanlägga landskommuner av den storleken till större enheter. Inom alla delstater finns också kommunalförbund i mycket stor utsträckning, s. k. »Zweckverbände». Denna typ av kommunalförbund är rätt likartad den som vi har i Sverige och de har framförallt uppgifter inom det lägre skolväsendet, brandväsendet, vissa delar av hälsovården o. s. v. Förutom det samarbete som äger rum genom »Ämterna» och »Zweckverbände» sker också samverkan kommunerna emellan genom civilrättsliga avtal eller i bolagsform. Framförallt gäller denna typ av samverkan gas-, vatten- och elkraftförsörjningen och man har här funnit bolagsformen vara ett smidigt instrument, då man därigenom i viss utsträckning kan undandra sig den statliga uppsikten och kontrollen.

De upplysningar och den litteratur som varit tillgängliga för utarbetandet av denna redogörelse ger vid handen, att problem av kommunal och indelningsmässig natur föreligger i ett mycket stort antal storstadsregioner i Väst-Tyskland. Man finner emellertid att det för de största städernas del uppstått problem till följd av att dessa städer genom inkorporeringar fått ett alltför stort administrativt område inom sina gränser. Under Hitlertiden synes sålunda statsmakterna i Tyskland ha varit benägna att i mycket stor utsträckning frikostigt tillmötesgå de större städernas begäran om inkorporering av kringliggande kommuner. Det kan nämnas att staden Hamburg år 1937 fick tillstånd att införliva inte mindre än 50 grannkommuner med sitt område och liknande beslut fattades på 30-talet även beträffande en mängd andra städer. Även under krigsåren vann inkorporeringstanken starkt gehör, då man ansåg att det därigenom blev lättare att bygga upp sådana städer, vars centrum och omgivningar härjats av krigshandlingar. Man har emellertid funnit att dessa städer, stora till såväl folkmängd som areal, blev svåra att administrera just till följd av sin storlek och man har därför i viss utsträckning sökt decentralisera självstyrelsen inom dessa enheter genom inrättandet av s. k. stadsdelsråd. Dessa råd, som syftar till att i någon mån återuppliva självstyrelsen inom stadens olika delar, har fått varierande befogenheter och organisation men i stort sett synes det endast ha förslagsgivande och rådgivande karaktär gentemot stadsfullmäktige. I vissa städer har decentralisationen också utsträckts till att omfatta förvaltningen t. ex. ifråga om socialvård och barnavård. I Böhmen och Hessen har man under efterkrigstiden sökt stärka stadsdelsrådets ställning genom att författningsmässigt ge dem en viss begränsad rätt till självstyrelse. Uppfattningen om lämpligheten av att ha en decentraliserad självstyrelse i storstäder är emellertid mycket delad i Väst-Tyskland. Även om systemet i och för sig kan vara ägnat åt att stärka självstyrelsen finns det dock åtskilliga nackdelar framförallt genom att systemet kan skapa stor oenighet inom en stads område beträffande vissa angelägenheters utförande men också på grund av att en decentraliserad självstyrelse och förvaltning ställer sig betydligt kostsammare än en stark centraliserad sådan.

Efter 1945 synes inkorporeringsmöjligheterna för städerna ha blivit betydligt mindre. Man synes nu hävda den uppfattningen att storstadsregionerna bör bestå av ett flertal olika kommunala enheter, som sinsemellan skall samarbeta under olika former. De upplysningar som erhållits ger dock inte vid handen att man funnit någon ny principiell lösning på dessa problem utan samarbetet i storstadsregionerna synes i stort sett fortgå under användande av hävdvunna former såsom kommunalförbund, avtal o. s. v. Möjligen kan man spåra en utveckling till att regionkommunerna fått större befogenheter inom sina områden.

Litteraturförteckning

1. Tryck, utgivet av »The International Union of Local Authorities», (IULA), Haag, Holland.
 - »The structure of local governments throughout the world», Humes-Martin, Haag 1961.
 - »The large town and the small municipality», Haag 1953.
 - »Local government finance and its importance for local autonomy», Haag 1955.
 - »Local government structure and organization — Problems of metropolitan areas», Haag 1961.
 - »Metropolis — A selected bibliography on metropolitan areas», Haag 1962.
 - »The royal commission on local government in greater London» av Eric Jackson, IULA Quarterly, nr 2/1961 sid. 117 ff.

- »The district of the region of Paris» av Jean Hourticq, IULA Quarterly nr 4/1961 sid. 150 ff.
2. Övrig, från IULA:s bibliotek lånad litteratur.
- »Journal Officiel de la Republique Française», Textes d'Intérêt Général, 8—11/2 1959.
- »L'Agglomération Parisienne», Paris 1959.
- »Le probleme des grandes agglomerations en Belgique», Bryssel 1957.
- »Die Dezentralisation der Grosstadtverwaltung als Rechtsproblem», Universität i Mainz, 1958.
- »Ballungsräume und Grosskreise», Tübingen 1958.
- »Dezentralisation der Grosstadtverwaltung», av Valter Bauer, Göttingen 1951.
3. Tryck, erhållet direkt från städer eller kommunförbund.
- »Royal Comission on Local Government in Greater London», Her Majesty's Stationary Office, London 1960.
- »Financial Review», City of Edinburgh, 1960—61.
- »The Official Handbook of Glasgow», 1960. Facts and Figures for Glasgow, 1961.
- »Bör vi have en regionalkommune i hovedstadsområdet?» av Erik Reek, Nationalekonomisk Tidskrift, Köpenhamn 1962 sid. 113 ff. (häfte 3—4).
- »De bymässige kommuner», betänkande nr 161/1956, Köpenhamn.
- »Regionplankomitéen for Osloområdet, Instilling nr 8 och 9», Oslo.
- »Rotterdam — der Neubau eriner Stadt», Rotterdam 1960.

BILAGA 2

Stor-Göteborgskommitténs förslag till avtal angående samordnad kommunal bostadsförmedlingsverksamhet

(Ur kommitténs utredning, bil. 6)

Emellan städerna Göteborg, Mölndal, Kungälv och Kungsbacka, landskommunerna Torslanda, Tuve, Säve, Nödinge, Angered, Lerum, Partille, Råda och Källered, varje kommun i förhållande till var och en av de övriga, träffas härmed följande

AVTAL

angående samordnad kommunal bostadsförmedlingsverksamhet.

1) Kommunal bostadsförmedling skall finnas i var och en av de i detta avtal deltagande kommunerna.

2) Varje kommun förbinder sig att vidtaga åtgärder för erhållande av förslagsrätt till fördelning av inom kommunen nyproducerade hyres- och bostadsrättslägenheter i rad-, kedje- och flerfamiljshus samt av sådana bostadslägenheter i redan befintliga fastigheter inom kommunen, som friställes genom kommunala bostadsförmedlingsåtgärder.

I den mån förslagsrätten kan erhållas genom avtal, skall för de till förortsförbundet anslutna kommunernas del sådana avtal träffas kollektivt mellan förbundet och vederbörande fastighetsägareorganisationer m. fl.

3) Varje förmedling skall i första hand begränsa sin självständiga verksamhet till de bostadssökande, som uppfyller följande villkor:

- a) Sökande som är eller förut under en längre tid varit bosatt i kommunen.
- b) Sökande som har förvärvsarbete i kommunen utan att vara där bosatt.
- c) Inflyttande till kommunen som skall få stadigvarande förvärvsarbete där.

Varje kommuns förmedling äger själv enligt ovan angivna grunder avgöra om en sökande har ansökningsrätt inom kommunen eller ej.

Förmedlingen i Göteborg skall därjämte mottaga, registrera och behandla ansökningar från personer som önskar inflytta till Stor-Göteborg utan att deras ansökningar motiveras av en önskan att få bostad i samma kommun som arbetsplatsen.

Sådana flyttningar mellan kommunerna, som sker under samma betingelser som angivits i föregående stycke, äger förmedlingarna lösa genom s. k. clearingsförfarande.

4) Förmedling, som kan fördela flera lägenheter än som erfordras för att tillgodose kommunens bostadssökande enligt a, b och c i mom. 3 ovan, förbinder sig att lämna bostadsförmedlingen i Göteborg meddelande härom. Denna skall där- efter till kommunens förmedling överlämna förslag på hyresgäster respektive bostadsrättshavare till de övertaliga lägenheterna.

5) Om en kommun genom medverkan av samarbetsorganet Göteborgs stad och förortskommunerna under ett budgetår får sådan tilldelning av statliga låneme-

del, att bostadsbyggandet inom kommunen kan öka avsevärt utöver en tidigare medelnivå åligger det kommunen att — i syfte att åstadkomma en utjämning av väntetiderna på bostad inom Stor-Göteborg — förhandla med samarbetsorganet om dispositionen i förmedlingshänseende av det ökade bostadstillskottet.

6) Göteborgs ställning som mottagande part enligt mom. 4 och 5 ovan gäller tills vidare, och om bostadsförsörjningsläget ändras skall samarbetsorganet — utan att avtalet i övrigt upphör att gälla — äga vidtaga de åtgärder i förmedlingshänseende, som föranledes av det uppkomna nya läget.

7) Det åligger förmedlingarna att tillse att sökande inom Stor-Göteborg som flyttar sin ansökan till ny förmedling, vid sådan flyttning får hela sin sammanlagda väntetid tillgodoräknad vid bedömningen av sökandens turordning.

8) I syfte att klarlägga bostadsefterfrågans volym och inriktning i Stor-Göteborg skall förmedlingarnas ansökningsmaterial statistiskt bearbetas med lämpliga tidsintervaller. Det åligger förmedlingarna att till samarbetsorganet för Göteborg och förörternas lämna för sådan bearbetning erforderliga uppgifter.

9) Det i mom. 5 omnämnda samarbetsorganet bör verka för största möjliga enhetlighet i de allmänna bedömningsgrunderna samt för att ett förtroendefullt och effektivt samarbete kommer till stånd mellan de olika förmedlingarna och vidtaga åtgärder i detta syfte.

10) Detta avtal skall gälla under två år, räknat från den För kommun, som icke minst sex månader före avtalstidens utgång uppsagt avtalet, förlänges detta på ett år och därefter på ytterligare ett år i sänder med samma uppsägningstid. Uppsägning skall ske på så sätt att kommun lämnar styrelsen för Göteborgs stads bostadsförmedling skriftligt meddelande härom. Därest Göteborgs stad önskar frånträda avtalet skall skriftlig uppsägning göras hos förortsförbundet.

11) Detta avtal skall för att bli giltigt godkännas av stadsfullmäktige i Göteborg, Mölndal, Kungälv och Kungsbacka samt av kommunalfullmäktige i Torslanda etc. kommuner.

BILAGA 3

Stor-Göteborgskommitténs förslag till avtal angående interkommunal samverkan

(Ur »P.M. angående inrättande av ett permanent organ för samarbete mellan Göteborgs stad och förortskommunerna» den 26 mars 1962, bil. 1)

Emellan städerna Göteborg, Mölndal, Kungälv och Kungsbacka samt landskommunerna Onsala, Särö, Fjärås, Tölö, Lindome, Askim, Källered, Råda, Landvetter, Partille, Styrso, Öckerö, Torslanda, Tuve, Säve, Ytterby, Angered, Nödinge, Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Starrkärr träffas härmed följande

AVTAL

angående interkommunal samverkan.

1) Parterna överenskomma att samarbeta i frågor rörande bostadsförsörjning, vatten- och avloppsanläggningar, skolväsendet, kommunikations- och trafikväsendet, brandväsendet, kapitalförsörjning och investeringsutrymme samt fritids- och naturskyddsområden ävensom i andra frågor, i vilka en kommunal samverkan kan visa sig erforderlig, samt att tillvarataga gemensamma intressen i förhållande till statliga myndigheter och andra utomstående organ.

Samarbetet skall begränsas till sådana frågor, som samtidigt beröra Göteborg och de övriga i avtalet deltagande kommunerna eller någon eller några av dessa.

2) Samarbetet skall ske genom ett särskilt organ, benämnt Stor-Göteborgs samarbetskommitté. Denna skall bestå av tio ledamöter och fyra suppleanter. Av dessa skall Göteborgs stadsfullmäktige utse fem ledamöter och två suppleanter och Göteborgs förorters förbund lika många.

Under kommittén skall lyda ett kansli med uppgift att biträda kommittén i dess arbete.

Samarbetskommitténs arbetsuppgifter och arbetsformer skola närmare angivas i en av Göteborgs stadsfullmäktige och förortsförbundet antagen instruktion för kommittén.

3) Kommunerna åta sig att bestrida kostnaderna för samarbetskommitténs verksamhet. Dessa skola fördelas mellan kommunerna efter deras befolkningstal. Kommuns bidragsbelopp skall inbetalas till kommitténs kansli före utgången av januari månad det år, för vilket beloppet anslagits.

4) Detta avtal skall gälla fem år, räknat från den 1 januari 1963. Kommun, som önskar uppsäga avtalet, skall göra detta minst sex månader före avtalstidens utgång. För kommun, som icke uppsagt avtalet, förlänges detta på två år och därefter på ytterligare två år i sänder med samma uppsägningstid.

Uppsägning skall ske på så sätt att kommun lämnar Göteborgs stadskollegium skriftligt meddelande härom. Om Göteborgs stad önskar frånträda avtalet skall skriftlig uppsägning göras hos styrelsen för Göteborgs förorters förbund.

Detta avtal har upprättats i tjugosex exemplar, av vilka varje kommun erhållit ett exemplar.

BILAGA 4

Stadskollegiets i Göteborg skrivelse till Statsrådet och Chefen för försvarsdepartementet med begäran om utredning av frågan om flyttning av Kungl. Göta flygflottilj

Herr Statsrådet och Chefen för Försvarsdepartementet.

Göteborg har under den gångna delen av 1900-talet genomgått en snabb utveckling. Vid sekelskiftet utgjorde således stadens invånarantal cirka 130 000 medan det vid 1961 års utgång uppgick till 408 303. Som en följd av denna utveckling har det även utanför stadens gränser framvuxit en omfattande förortsbebyggelse, vilken i stor utsträckning kan sägas ha haft förutsättningen till sin uppkomst just i närbelägenheten till staden. Härigenom har det med tiden mellan staden och dess grannkommuner uppstått en sådan omfattande intressegemenskap och ett sådant ömsesidigt beroendeförhållande att Göteborg och dessa grannkommuner numera trots de administrativa gränsernas hämmande inflytande måste betraktas som en enhet; en enhet som sammanhålles genom läge och kommunikationer, näringar och ekonomi, befolkning och bebyggelse och som på grund av sin expansiva kraft kommer att växa sig än starkare i framtiden. Denna enhet benämnes i det följande göteborgsområdet. Det är givetvis omöjligt att närmare ange gränsen för detta område — allt eftersom utvecklingen framskrider kommer också denna gräns att successivt flyttas ut mot periferien — men till området torde för närvarande åtminstone kunna hänföras, förutom Göteborg, städerna Mölndal och Kungälv samt landskommunerna Torslanda, Tuve, Säve, Nödinge, Angered, Partille, Lerum, Råda, Källered och Askim. Folkmängden i dessa stadens grannkommuner uppgick år 1950 till 66 471 och år 1960 till 83 112, vilket utgör en ökning med cirka 25 % under denna 10-årsperiod. Motsvarande befolkningsökning i Göteborg under samma 10-årsperiod uppgick till cirka 14 %. Hela befolkningen i göteborgsområdet, sådant det här ovan fixerats, uppgick vid 1960 års utgång till 487 850.

Den hittillsvarande befolkningstillväxten i göteborgsområdet väntas fortsätta. Således beräknas enligt de befolkningsprognoser, som redovisats i indelnings-sakkunnigas i februari 1961 framlagda betänkande »Principer för en ny kommunindelnings» (SOU 1961: 9), de största befolkningsökningarna inom landet relativt sett komma att uppstå i bl. a. göteborgsregionen.

Göteborgs stads statistiska kontor har i februari 1962 framlagt en prognos över den framtida befolkningsutvecklingen inom göteborgsområdet för tiden t. o. m. år 1975. Utgångsläget för prognosen har varit förhållandena vid 1960 års slut. Som allmänna förutsättningar för densamma ha bl. a. antagits att en fortsatt folkminskning å rikets landsbygd och mindre tätorter är att vänta under den 15-årsperiod, som beräkningarna omspannar, liksom att den befolkningskoncentration, som under efterkrigstiden observerats för de större städerna med omland, kommer att fortsätta. Vidare har beaktats att det i göteborgsområdet föreligger stor efterfrågan på viss arbetskraft, att många större industrier har planer på

expansion, att efterfrågan på industrimark är mycket stor och att nyetablering av företag förekommer i stor utsträckning. Härutöver har det bedömts som sannolikt, att den framtida utvecklingen i stort sett kommer att följa den hittillsvarande. Prognosen har gett till resultat att göteborgsområdets folkmängd beräknas öka från 487 850 år 1960 till 621 400 år 1975, vilket innebär en total ökning under perioden med 133 600 eller 27,4 %. Den sålunda beräknade befolkningsutvecklingen motsvarar en årlig befolkningsökning på ungefär 1,7 %, vilket väl överensstämmer med utvecklingen under senare år. Angående prognosen bör till sist nämnas att den enligt statistiska kontoret får betraktas som preliminär bl. a. beroende på att alla resultat av 1960 års folkräkning ännu ej föreligger. Den slutliga prognosen, som beräknas kunna framläggas senare under innevarande år, förväntas emellertid ej komma att uppvisa några nämnvärda avvikelser i förhållande till den preliminära.

Med utgångspunkt från den prognosticerade folkmängden i göteborgsområdet år 1975 har statistiska kontoret även gjort en beräkning över det antal bostadslägenheter som under prognosperioden behöver färdigställas för att tillgodose behovet vid periodens slut. En faktor av avgörande betydelse härvid är hur boendetätheten, d. v. s. antalet boende per rumsenhet, kommer att utveckla sig. Boendetätheten har nämligen minskat på ett markant sätt under de senaste årtiondena i Göteborg. Som exempel härpå kan blott nämnas, att om dagens göteborgare nöjt sig med samma utrymmesstandard som år 1940, så hade det i dag funnits över 100 000 lediga rumsenheter i staden. Alltjämt råder dock bostadsbrist. Med hänsyn till den fortskridande ökningen av levnadsstandarden beräknas boendetätheten komma att minska än ytterligare i framtiden. Kontoret har således antagit att boendetätheten, som i Göteborg år 1950 uppgick till 104 och år 1960 till 86 personer per 100 rumsenheter, år 1975 kommer att uppgå till inom Göteborg 66 och inom övriga kommuner i göteborgsområdet 65 personer per 100 rumsenheter. Med stöd av dessa siffror över boendetätheten och den framtida beräknade folkmängden har kontoret då kommit fram till att det erfordras ett nettotillskott av 107 400 lägenheter inom området under den aktuella perioden.

Statistiska kontoret har emellertid vid sin beräkning av antalet erforderliga lägenheter ej tagit hänsyn till den förlust av lägenheter som kommer att uppstå i samband med den väsentligt ökade bebyggelsesanering, vilken under den närmaste framtiden måste genomföras i Göteborg. Denna förlust beror på att relativt stora markarealer inom saneringsområdena erfordras för trafikanläggningar, kontorsbyggnader m. m. Ej heller har kontoret räknat med något tillägg för uppbyggnad av en nödvändig lägenhetsreserv. Drätselkammarens bostadskontor har beräknat att nämnda förlust under den aktuella perioden kommer att motsvara cirka 5 000 lägenheter och att en lägenhetsreserv vid periodens slut bör uppgå till cirka 4 000 lägenheter. Med tillägg av dessa 9 000 lägenheter skulle då det totalt erforderliga nettotillskottet av bostadslägenheter inom göteborgsområdet under 15-årsperioden 1961—1975 komma att uppgå till cirka 116 000. Som jämförelse kan nämnas att det vid 1960 års slut i Göteborg fanns 158 446 lägenheter.

Stadens fastighetskontor har i januari innevarande år med utgångspunkt från det år 1959 framlagda förslaget till generalplan för staden verkställt en inventering över ännu outnyttjade markområden, som kan användas för bostadsbebyggelse. Det har härvid visat sig att inom stadens nuvarande gränser belägna exploateringsområden, vilka ej tagits i anspråk vid årsskiftet 1961—1962, medger utrymme för endast cirka 35 000 lägenheter. Om man härtill lägger de lägenheter inom staden, som färdigställts under år 1961 och som var under byggnad vid nämnda årsskifte, tillhoppa cirka 11 000, skulle då inom Göteborg kunna uppföras maximalt cirka 46 000 lägenheter av det enligt ovan erforderliga antalet å 116 000. Åter-

stoden, eller minst cirka 70 000 lägenheter, måste då t. o. m. år 1975 förläggas till övriga i göteborgsområdet ingående kommuner. Den avgörande frågan blir då var dessa 70 000 bostäder med hänsyn till arbetsplatsernas belägenhet, trafikleder m. m. lämpligen bör uppföras.

För att kunna ge ett tillfredsställande svar på denna fråga måste man först klargöra var de huvudsakliga arbetsplatserna och bostadsområdena för närvarande är belägna inom göteborgsområdet. Helt naturligt är de väsentligen lokaliserade till Göteborg. Hur förhållandena där ställer sig har Kungl. Bostadsstyrelsen på ett belysande sätt uttryckt i följande uttalande i dess den 21 augusti 1961 avgivna yttrande över generalplaneförslaget för Göteborg.

»När det gäller stadsområdets disposition för olika ändamål är det påfallande hur långt differentieringen härvidlag gjort sig gällande liksom också hur ojämnt arbetsplatserna fördelar sig i förhållande till bostadsområdena. Industrien har vissa markanta koncentrationer, framförallt i ett band på Hisingssidan av älven, sjöfarten belägger motsatta älvstranden, handel och serviceverksamhet ligger samlade inom de centrala stadsdelarna. De egentliga bostadsområdena har sin tyngdpunkt i stadens östra och södra delar; de har efter hand alltmer förskjutits i riktning från innerstaden och arbetsområdena utmed älven.»

Denna bristande samstämmighet i fråga om arbetsplatsernas och bostädernas fördelning kan framdeles komma att än ytterligare accentueras. Således föreligger i Göteborg, vilket även arbetsmarknadsstyrelsen i sitt yttrande den 20 september 1960 över generalplaneförslaget påtalat, starkt begränsade möjligheter att förlägga bostadsbebyggelse på rimligt avstånd från stadens större industriområden. Tillgången på lediga industriområden är nämligen enligt generalplaneförslaget störst på Hisingen medan de för bostadsexploatering gynnsammaste områdena är belägna i Västra Frölunda, d. v. s. stadens sydligaste del. En omfattande utbyggnad av industrierna på hisingsidan äger också rum för närvarande. Det kan nämnas att AB Götaverken bygger ett nytt skeppsvarv i stadsdelen Arendal, Arendalsvarvet, och att AB Volvo uppför en stor fabriksanläggning, Volvo-Torslandaverken. Den senare är belägen dels i Torslanda kommun och dels i Göteborgs stad med huvuddelen i Torslanda. Det är här fråga om två betydande industrianläggningar. Arendalsvarvet kommer sålunda att kosta cirka 150 milj. kronor och preliminärt har man räknat med att där sysselsätta mellan 1 800—2 000 personer. Volvo-Torslandaverkens anläggningskostnader torde komma att uppgå till cirka 200 milj. kronor och antalet anställda där blir enligt nu aktuella planer omkring 3 000 personer.

Om man så undersöker hur förhållandena är inom stadens närmaste grannkommuner skall man finna att bostadsbebyggelsen där under de senaste åren huvudsakligen varit koncentrerad till de öster och söder om Göteborg liggande kommunerna Partille, Råda och Mölndal. Inom de tre landskommunerna på Hisingen, Säve, Torslanda och Tuve, har det däremot endast byggts småhus till ett förhållandevis ringa antal. Uppenbart är således att bostadsbebyggelsen i göteborgsområdet hittills icke skett i önskvärd omfattning på sådana platser, som har de närmast liggande industriobjekten. Detta kan ur områdets synpunkt icke vara tillfredsställande. För att eliminera dessa olägenheter är det därför för områdets ändamålsenliga utveckling av utomordentlig vikt att all den mark inom dessa tre kommuner, som kan vara lämplig för bostadsändamål, utnyttjas härför så långt sig göra låter och att således en stor del av de ovannämnda 70 000 lägenheterna om möjligt förlägges till desamma. Rationella och ekonomiska skäl kräver nämligen att man vid bostadsproduktionens inriktning tar tillbörlig hänsyn till arbetsplatsernas belägenhet och söker åstadkomma en rimlig balans mellan dessa och bostäderna. I annat fall kan man tvingas att uppföra bostäder på sådana

områden, som är belägna på alltför långt avstånd från de huvudsakliga arbetsplatserna. Detta skulle för områdets utveckling bl. a. ur kommunikationssynpunkt utan tvivel komma att medföra menliga konsekvenser icke blott för samhälls-ekonomien utan även för de enskilda medborgarna.

Av vad hittills anförts framgår således att det för göteborgsområdet är av väsentlig betydelse att en omfattande bostadsbebyggelse kan genomföras inom landskommunerna på Hisingen. En av dessa den 21 december 1961 till Kungl. Kammarkollegiet gjord framställning om sammanläggning av de tre kommunerna till en kommun visar emellertid att nuvarande utbyggnadsmöjligheter inom kommunerna, vilka vid årsskiftet 1961—1962 hade ett invånarantal av 8 000, beräknas ge utrymme för endast cirka 11 000 lägenheter, och detta trots att kommunernas sammanlagda yta är nästan lika stor som hela Göteborgs nuvarande område. Som tidigare framgått finns det för närvarande inom Göteborg mer än 160 000 lägenheter.

Anledningen till dessa anmärkningsvärt små utbyggnadsmöjligheter inom de tre kommunerna är att stora delar av den för bostadsändamål lämpliga marken besväras av flygbullerstörningar från Kungl. Göta flygflottilj (F 9) i Säve kommun. I den nämnda framställningen har också påpekats att en nyckelfråga beträffande utbyggnadsmöjligheterna inom de tre kommunerna är, huruvida bullerstörningarna från F 9 inom överskådlig tid kan förväntas bortfalla. Den utredning, som kommunerna i anledning härav verkställt, har dock visat att några planer på indragning eller förflyttning av F 9 icke föreligger ävensom att en eventuell förflyttning av F 9 betraktas såsom icke sannolik, såväl av ekonomiska som militära skäl. Detta innebär enligt framställningen en väsentlig begränsning av utbyggnadsmöjligheterna för bostäder inom hisingskommunernas områden. Emellertid är denna fråga av så vital betydelse för bedömande av den fortsatta planeringen och utbyggnaden av göteborgsområdet att staden anser det vara av allra största vikt att från högsta ort införskaffa uppgift om det är möjligt att förflytta F 9. Skulle det vid en utredning härom visa sig att F 9 ur försvarspolitiska synpunkter i jämförelse med andra samhällsviktiga skäl ej oundgängligen behöver bibehållas på sin nuvarande plats, bör det även finnas möjligheter att lösa de ekonomiska och övriga problem, som blir följderna av en förflyttning. I sådant fall får man också helt andra möjligheter än dagens att för bostadsändamål utnyttja mycket stora och ännu nästan orörda markområden, som dessutom ligger i närheten av de platser, där den huvudsakliga industriutbyggnaden inom göteborgsområdet för närvarande äger rum, samt dessutom på ett ej alltför långt avstånd från områdets centrum.

Problemet angående det fortsatta utbyggandet av göteborgsområdet är av utomordentlig betydelse ej blott för de i området ingående kommunerna utan även för riket som helhet. Området spelar en avgörande roll i hela det svenska näringslivet och för hela den svenska folkförsörjningen genom att det är centrum för landets sjöfart och utrikeshandel. Det är därför en riksangelägenhet, att den framtida utvecklingen ledes så, att de samlade resurser, som göteborgsområdet icke minst på grund av sitt gynnade näringsgeografiska läge besitter, tillvaratages på sådant sätt, att de kan anpassas och utbyggas efter de krav, som framtida teknik och konjunkturer kan komma att ställa. Det måste härvid vara angeläget att bebyggelsens lokalisering omsorgsfullt planeras och genomföres med sikte på att hela den näringsgeografiska enheten, göteborgsområdet, skall fungera så väl som möjligt och att i första hand den mark blir bebyggd, som med hänsyn till kommunikationer och nära belägenhet till områdets naturliga centrum bäst lämpar sig för exploatering. De ogynnsamma verkningar som eljest kan uppstå för såväl området som vårt land i övrigt kan få ytterst allvarliga konsekvenser.

Under åberopande av vad sålunda anförts får Göteborgs stadskollegium härmed anhålla, att herr Statsrådet måtte föranstalta om en utredning i syfte att åstadkomma en förflyttning av Kungl. Göta flygflottilj till annan för den civila samhällsutvecklingen mindre hindrande plats än den nuvarande.

Göteborg den 11 april 1962.

På stadskollegiets vägnar:

J. A. Fagerberg

/ Eric Dunberger

BILAGA 5

Förslag till samarbetsavtal

som efter tillstyrkan av representanter för Göteborgs stad, Göteborgs och Bohus läns landsting samt berörda landskommuner godkänts av stadsfullmäktige i Göteborg och kommunalfullmäktige i de tre hisingskommunerna

Mellan Göteborgs stad samt Torslanda, Tuve och Säve kommuner har träffats följande överenskommelse rörande kommunal samverkan.

1. Staden och kommunerna bilda från och med den 1 januari 1963 ett samarbetsområde (kommunblock).

2. Samarbete skall ske i fråga om bebyggelseplanering och annan planering, som berör de i samarbetet deltagande kommunerna eller några av dessa eller som berör göteborgsregionens utbyggnad och utveckling.

Samarbete skall vidare ske i frågor, som berör alla eller några av parterna eller göteborgsregionen och i vilka samverkan är erforderlig eller ändamålsenlig.

Frågor som direkt berör även andra kommuner inom göteborgsregionen må dock, om så prövas lämpligt, överlåtas åt »Stor-göteborgs samarbetsorgan» för handläggning.

3. För samarbetet inrättas en samarbetsnämnd, bestående av sex ledamöter från staden och två från vardera kommunen. För varje ledamot i nämnden skall finnas en personlig suppleant.

4. Nämnden utser ordförande bland de av staden utsedda ledamöterna samt vice ordförande bland de av kommunerna utsedda ledamöterna.

5. Instruktion för samarbetsnämnden fastställs av stadsfullmäktige och kommunernas fullmäktige på förslag av samarbetsnämnden, varvid de förslag, som finnes intagna i Statens Offentliga Utredning 1961: 9 bör beaktas.

6. Denna överenskommelse gäller till och med den 31 december 1966 med tolv månaders uppsägningstid och förlänges, därest uppsägning till nämnda dag icke skett, därefter varje gång med ett år, varvid skall gälla sex månaders uppsägningstid.

BILAGA 6

Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskotts samt Göteborgs stadskollegiums skrivelse till Statsrådet och Chefen för inrikesdepartementet med begäran om utredning av frågan om stadens samgående med landstinget

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 13 oktober 1961 lämnade bemyndigande har f. d. landshövdingen K. J. Olsson tillkallats såsom sakkunnig för att inom inrikesdepartementet verkställa utredning av vissa indelningsfrågor i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län m. m. och att framlägga härav betingade förslag. Vidare har enligt samma bemyndigande representanter för envar av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö samt för berörda landsting tillkallats för att på kallelse av den sakkunnige deltaga i överläggningar med honom under utredningsarbetet. Såsom representanter för Göteborgs stad har kallats direktören Erik Johannesson, chefredaktören Harry Hjärne, direktören Arne Berggren, direktören Bertil Thorburn och arkitekten Jan Steen, vilka samtliga är ledamöter i Göteborgs stadskollegium. Göteborgs och Bohus läns landstings representanter i utredningen är följande tre ledamöter i landstingets förvaltningsutskott, nämligen rektorn Gunnar Runfors, riksdagsmannen Ernst W. Staxäng och disponenten Bertil Bjerrek.

Enligt direktiven för utredningen borde en undersökning angående de primärkommunala indelningsproblemen kring Göteborg i första hand gälla de närmast angränsande kommunerna eller delar av dessa kommuner. Frågan om indelningsändringarna torde i förekommande fall även bedömas ur länsindelings- och landstingskommunal synpunkt.

Under utredningsarbetet har från stadens sida — i likhet med vad som redan tidigare i annat sammanhang framförts av staden — föreslagits, att bl. a. de tre på Hisingen belägna kommunerna Torslanda, Tuve och Säve måtte införlivas med staden. En sådan sammanslagning har emellertid landstingets representanter ansett medföra stora olägenheter för landstinget, varför de icke funnit sig kunna tillstyrka densamma.

Frågan om de tre nämnda kommunernas införlivning med Göteborgs stad har behandlats vid ett flertal överläggningar, som utredningsmannen haft med representanterna gemensamt eller med stadens och landstingets delegationer var för sig. De båda delegationerna har också sammanträtt med varandra. Vid dessa överläggningar och sammanträden har frågan ingående diskuterats och övervägts ur olika synpunkter. Sedan förslag väckts om att Göteborg och de tre Hisingskommunerna skulle bilda ett samarbetsområde (kommunblock) för samarbete om i första hand planeringen och att för samarbetet konstituera en samarbetsnämnd, har utredningsmannen till de båda delegationerna överlämnat ett förslag till samarbetsavtal mellan staden och de tre kommunerna. Detta förslag har behandlats av delegationerna vid sammanträde den 8 oktober 1962. Delegationerna beslöt därvid

enhälligt att rekommendera staden och de tre kommunerna att bilda ett samarbetsområde (kommunblock) och att till grund för det blivande samarbetet skulle ligga ett samarbetsavtal av den lydelse, varom parterna enades vid sammanträdet.

Det av delegationerna föreslagna samarbetsavtalet innehåller i huvudsak följande.

Staden samt Torslanda, Tuve och Säve kommuner skall från och med den 1 januari 1963 bilda ett samarbetsområde (kommunblock). Samarbete skall ske i fråga om bebyggelseplanering och annan planering, som berör de i samarbetet deltagande kommunerna eller några av dessa eller som berör Göteborgsregionens utbyggnad och utveckling. Vidare skall samarbete ske i frågor, som berör alla eller några av parterna eller regionen och i vilka samverkan är erforderlig eller ändamålsenlig. Samarbetsnämnden skall bestå av sex ledamöter från staden och två från vardera kommunen med lika många personliga suppleanter. Instruktionen för nämnden skall fastställas av stadsfullmäktige och kommunernas fullmäktige efter förslag av nämnden. Avtalet skall gälla till och med den 31 december 1966 med tolv månaders uppsägningstid och, om det icke uppsäges till nämnda dag, förlänges det därefter med ett år varje gång, varvid uppsägningstiden blir sex månader.

Vid överläggningarna i ärendet har också förslag väckts om att staden samt landstinget skulle enas om en framställning till chefen för inrikesdepartementet om en förutsättningslös utredning om Göteborgs stads ingående i landstinget. Sedan de båda delegationerna överenskommit att föreslå stadskollegiet i Göteborg respektive landstingets förvaltningsutskott att hos inrikesdepartementet hemställa om en sådan utredning, har kollegiet och utskottet beslutat att gemensamt göra hemställan härom. Som skäl för en utredning av detta slag har bl. a. anförts, att de svårigheter, som uppkommer för landstinget i ekonomiskt avseende vid införlivning med Göteborgs stad av i landstinget ingående kommuner, skulle undanröjas, om staden tillhörde landstinget. Indelningsändringar, som medför minskning av landstingsområdet, innebär ju reducering av skattekraften för landstinget. En utredning torde också vara motiverad av den omständigheten, att frågan om blivande indelningsändringar kring Göteborg enligt de tidigare nämnda direktiven även bör bedömas ur landstingskommunal synpunkt.

Stadens samgående med landstinget kan givetvis medföra både fördelar och nackdelar för respektive parter. Utredningen bör därför ske förutsättningslöst med beaktande av såväl förhållanden, som talar för ett samgående, som omständigheter, som talar mot ett sådant. Utredningen bör liksom vid tidigare utredningar om stads inträde i landstingskommun ske genom inrikesdepartementets försorg. Det är önskvärt, att både staden och landstinget blir representerade i utredningen.

Under åberopande av det ovan anförda får Göteborgs stadskollegium och Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott härmed hemställa, att en allsidig och förutsättningslös utredning måtte genom inrikesdepartementets försorg komma till stånd av frågan om Göteborgs stads samgående med Göteborgs och Bohus läns landsting.

Göteborg den 15 och 17 oktober 1962

På Göteborgs och Bohus läns
landstings förvaltningsut-
skotts vägnar:

Gunnar Runfors

/Erik Henrikson

På Göteborgs stadskolle-
giums vägnar:

J. A. Fagerberg

/Torsten Henrikson

BILAGA 7

Förslag till avtal

*mellan Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting om samarbete i
sjukvårdsfrågor (godkänt av landstinget och stadsfullmäktige)*

§ 1.

Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting förbinder sig att i fråga om planering och utnyttjande av resurser samarbeta beträffande den slutna och öppna sjukvård, som enligt den vid varje tidpunkt gällande sjukhuslagen på dem ankommer.

§ 2.

Samplaneringen och samordningen av sjukvården ombesörjes av en samarbetsdelegation med tre ledamöter utsedda av Göteborgs stad och tre av Göteborgs och Bohus läns landsting.

Delegationen utser inom eller utom sig ordförande och vice ordförande.

Kungl. Maj:t äger att förordna två representanter att delta i delegationens arbete vid behandling av frågor, som berör medicinsk undervisning och forskning samt av staten bedriven sjukvård.

Vid behandling av samarbetsfrågor som berör andra landstingsområden äger delegationen med sig adjungera representanter för berörda landsting.

§ 3.

Kostnaderna för vården å samordnad sjukvårdsinrättning ersättes av vardera parten för inom sjukvårdsområdet bosatt patient med sjukhusägarens självkostnad för vederbörande avdelning varvid såväl kapital- som driftskostnader skall medräknas.

§ 4.

Detta avtal skall träda i kraft den 1 januari 1963 och gälla tills vidare med rätt för envar av parterna att senast två år i förväg uppsäga avtalet till upphörande vid kalenderårsskifte.

BILAGA 8

Avtal mellan Malmö stad och Burlövs kommun rörande interkommunal samverkan

(godkänt av stadsfullmäktige i Malmö den 21 september 1962 och av kommunalfullmäktige i Burlövs kommun den 28 september 1962)

1. Parterna överenskomma att samarbeta i frågor, som är gemensamma för de båda kommunerna eller i vilka kommunal samverkan kan vara erforderlig eller önskvärd, samt att tillvarata gemensamma intressen i förhållande till statliga myndigheter och andra utomstående organ.

2. Samarbetet skall ske genom ett särskilt organ, kallat Malmö-Burlövs samarbetskommitté. Denna skall bestå av tio ledamöter och fyra suppleanter, av vilka Malmö stad utser fem ledamöter och två suppleanter och Burlövs kommun lika många.

3. Det åligger kommittén

att taga befattning med frågor rörande bostadsförsörjning, vatten- och avloppsledning, kommunikations- och trafikväsendet, brandväsendet och andra frågor, som är gemensamma för de båda kommunerna,

att med uppmärksamhet följa utvecklingen inom andra kommunala förvaltningsområden och i mån av behov vidtaga åtgärder för samarbete även i sådana fall,

att tillse att ärenden, som kommittén har att taga befattning med, utredas,

att efter erforderlig utredning framlägga förslag till åtgärder i förekommande ärenden,

att medverka till att förhandlingar upptagas mellan vederbörliga kommunala organ för genomförande av kommitténs förslag samt biträda vid förhandlingar av detta slag.

Samarbetskommitténs arbetsuppgifter och arbetsformer angivas närmare i en av båda kommunerna i vederbörlig ordning antagen instruktion.

4. Kommittén väljer inom sig ordförande bland de av Malmö stad utsedda ledamöterna och vice ordförande bland de ledamöter, som utsetts av Burlövs kommun.

Kommittén utser vidare, inom sig eller utom sig, sekreterare.

Den är beslutför, när från varje kommun minst tre ledamöter eller suppleanter för dessa är närvarande.

Vid omröstning blir den mening gällande, varom de flesta förenat sig. Falla rösterna lika, blir ordförandens röst utslagsgivande.

Vid kommitténs sammanträden skall föras protokoll, vilket före nästa sammanträde skall justeras av ordföranden och två av kommittén utsedda justeringsmän.

5. Kommittén skall före den 1 juli till de båda kommunerna avgiva berättelse över sin verksamhet under nästföregående år.

6. Detta avtal gäller fem år, räknat från den 1 januari 1963. Kommun, som önskar uppsäga detsamma, skall göra detta senast sex månader före avtalstidens utgång. Blir det ej uppsagt, gäller det ytterligare två år och förlänges därefter varje gång uppsägning icke sker ytterligare två år med samma uppsägningstid.

BILAGA 9

Förslag till samarbetsavtal

som efter tillstyrkan av representanter för de berörda primärkommunerna godkänts av stadsfullmäktige i Malmö samt kommunalfullmäktige i Bunkeflo och Oxie kommuner

ÖVERENSKOMMELSE

mellan Malmö stad samt Bunkeflo och Oxie kommuner rörande kommunal samverkan.

1. Staden och kommunerna bilda från och med den 1 januari 1963 ett samarbetsområde (kommunblock).

2. Samarbete skall ske i fråga om all bebyggelse- eller därmed sammanhängande planering, som berör de i samarbetet deltagande kommunerna eller några av dessa.

Samarbete skall vidare ske i alla eller några av parterna berörande frågor, avseende bostadsförsörjningen, vatten- och avloppsanläggningarna, skolväsendet, kommunikations- och trafikväsendet, brandväsendet samt andra frågor i vilka samverkan är erforderlig eller lämplig.

3. För ändamålet inrättas en samarbetsnämnd, bestående av sex ledamöter från staden, tre ledamöter från Bunkeflo kommun samt tre ledamöter från Oxie kommun.

4. Nämnden utser ordförande bland de av Malmö stad utsedda ledamöterna samt vice ordförande bland de av kommunerna utsedda ledamöterna.

5. Instruktion för samarbetsnämnden fastställs av stadsfullmäktige och kommunernas fullmäktige.

6. Denna överenskommelse gäller tills vidare till och med den 31 december 1966 med sex månaders uppsägningstid och förlänges, därest uppsägning till nämnda dag icke skett, därefter varje gång med ett år och sex månaders uppsägningstid.

BILAGA 10

Förslag till samarbetsavtal

i sjukvårdsfrågor mellan Malmöhus läns landsting och Malmö stad, utarbetat med ledning av det förslag, som godkänts av Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting

§ 1.

Malmöhus läns landsting och Malmö stad förbinder sig att i fråga om planering och utnyttjande av resurser samarbeta beträffande den slutna och öppna sjukvård, som enligt den vid varje tidpunkt gällande sjukhuslagen på dem ankommer.

§ 2.

Samplaneringen och samordningen av sjukvården ombesörjes av en samarbetsdelegation med tre ledamöter utsedda av Malmöhus läns landsting och tre av Malmö stad samt med landshövdingen i länet som ordförande.

Kungl. Maj:t äger att förordna två representanter att delta i delegationens arbete vid behandling av frågor, som berör medicinsk undervisning och forskning samt av staten bedriven sjukvård.

§ 3.

Kostnaderna för vården å samordnad sjukvårdsinrättning ersättes av vardera parten för inom sjukvårdsområdet bosatt patient med sjukhusägarens självkostnad för vederbörande avdelning, varvid såväl kapital- som driftskostnader skall medräknas.

§ 4.

Detta avtal skall träda i kraft den _____ och gälla tills vidare med rätt för envar av parterna att senast två år i förväg uppsäga avtalet till upphörande vid kalenderårsskifte.

Lund den _____
För Malmöhus läns landsting:

Malmö den _____
För Malmö stad:

BILAGA 11

Vissa statsadministrativa indelningar omkring Göteborg och Malmö

A. Göteborgsområdet

Hisings, Sävedals och Kungälv's domsaga omfattar städerna Kungälv och Marstrand samt kommunerna Partille, Öckerö, Styrso, *Torslanda*, *Tuve*, *Säve*, Ytterby, Hermansby och Romelanda.

Vättle, Ale och Kullings domsaga omfattar Herrljunga köping samt kommunerna *Angered*, *Stora Lundby*, Lerum, Skallsjö, Lödöse, Skepplanda, Starrkärr, Nödinge, Vårgårda och Hemsjö.

Göteborgs fögderi omfattar kommunerna *Torslanda*, *Tuve*, *Säve*, Askim, Partille, Styrso och Öckerö.

Ale-Vättle fögderi omfattar kommunerna Skepplanda, Lödöse, *Stora Lundby*, Starrkärr, Nödinge, *Angered*, Lerum och Skallsjö.

Hisings landsfiskalsdistrikt omfattar staden Marstrand samt kommunerna Askim, Styrso, Öckerö, *Torslanda*, *Tuve* och *Säve*.

Vättle landsfiskalsdistrikt omfattar kommunerna Lerum, Skallsjö, Hemsjö, *Angered* och *Stora Lundby*.

De båda församlingarna i *Torslanda* kommun samt *Säve* kommuns enda församling bildar *Säve, Björlanda och Torslanda församlingars pastorat*.

Församlingarna i *Tuve* och *Angered's* kommuner utgör egna pastorat, *Tuve pastorat* och *Angered's pastorat*.

De tre församlingarna i *Stora Lundby* kommun bildar *Stora Lundby, Östads och Bergums församlingars pastorat*.

Göteborgs provinsialläkardistrikt omfattar kommunerna *Torslanda*, *Tuve*, *Säve*, Askim, Källered, Landvetter och Råda.

Surte provinsialläkardistrikt omfattar *Angered's* och Nödinge kommuner.

Gråbo provinsialläkardistrikt omfattar *Stora Lundby* kommun.

Göteborgs veterinärdistrikt omfattar Göteborgs stad samt *Torslanda*, *Tuve*, Partille och Öckerö kommuner.

Kungälv's veterinärdistrikt omfattar Kungälv's stad, kommunerna *Säve*, Hermansby, Ytterby och Romelanda samt Hålda församling i Kode kommun.

Älvängens veterinärdistrikt omfattar kommunerna *Angered*, Lerum, Nödinge, Skepplanda, Skallsjö, Lödöse (utom Tunge församling) och *Stora Lundby* (utom Östads församling).

Göteborgs civilförsvarsområde omfattar städerna Göteborg och Mölndal samt kommunerna *Torslanda*, *Tuve*, *Säve*, Öckerö, Landvetter, Partille, Råda, Källered, Askim, Styrso och *Angered*.

Alingsås civilförsvarsområde omfattar Alingsås stad, Herrljunga köping samt kommunerna *Stora Lundby*, Vårgårda, Lerum, Skallsjö, Starrkärr, Lödöse, Skepplanda, Nödinge och Hemsjö.

Göteborgs norra lantmäteridistrikt omfattar städerna Kungälv och Marstrand samt kommunerna *Torslanda, Tuve, Säve, Hermansby, Ytterby, Romelanda, Kode* och *Tjörn*.

Vättle lantmäteridistrikt omfattar kommunerna *Stora Lundby, Angered, Björketorp, Lerum, Skallsjö, Starrkärr, Nödinge* och *Skeplanda*.

B. Malmöområdet

Oxie och Skytts domsaga omfattar staden Skanör med Falsterbo, Svedala köping samt Alstads, *Bunkeflo, Gislövs, Månstorps, Oxie, Rängs, Skegrie* och *Vellinge* kommuner.

Malmö fögderi omfattar Lomma, Skurups och Svedala köpingar samt kommunerna *Bara, Genarp, Flädie, Oxie, Burlöv* och *Bunkeflo*.

Vellinge landsfiskalsdistrikt omfattar staden Skanör med Falsterbo samt *Bunkeflo, Skegrie, Rängs* och *Vellinge* kommuner.

Svedala landsfiskalsdistrikt omfattar Svedala köping samt kommunerna *Oxie, Alstad, Gislöv* och *Månstorp*.

Av de tre församlingarna i *Bunkeflo* kommun bildar två, *Tygelsjö* och *Västra Klagstorp*, eget pastorat, *Tygelsjö och Västra Klagstorps församlingars pastorat*. Den tredje församlingen, *Bunkeflo*, bildar tillsammans med de tre församlingarna i *Oxie* kommun *Bunkeflo, Glostorps, Lockarps och Oxie församlingars pastorat*.

Vellinge provinsialläkardistrikt omfattar staden Skanör med Falsterbo samt *Vellinge, Rängs* och *Bunkeflo* kommuner.

Svedala provinsialläkardistrikt omfattar Svedala köping samt *Bara* och *Oxie* kommuner.

Malmö veterinärdistrikt omfattar Malmö stad, Lomma köping samt kommunerna *Burlöv, Oxie* och *Bara* ävensom *Görslövs, Mölleberga, Särslövs* och *Tottarps församlingar* i *Staffanstorps* kommun.

Vellinge veterinärdistrikt omfattar staden Skanör med Falsterbo samt kommunerna *Bunkeflo, Månstorp, Räng, Vellinge* och *Skegrie* (utom *Hammarlövs, Västra Vemmerlövs* och *Västra Tommarps församlingar*).

Malmö civilförsvarsområde omfattar städerna *Malmö* och *Lund*, köpingarna *Lomma, Svedala* och *Furulund* samt kommunerna *Flädie, Bara, Staffanstorp, Burlöv, Bunkeflo, Vellinge, Månstorp, Oxie, Torn, Södra Sandby, Dalby, Genarp* och *Veberöd*.

Malmö lantmäteridistrikt omfattar städerna *Malmö, Lund, Trelleborg* och *Skanör* med *Falsterbo*, köpingarna *Lomma, Furulund* och *Svedala* samt kommunerna *Bunkeflo, Oxie, Vellinge, Månstorp, Räng, Skegrie, Alstad, Gislöv, Burlöv, Flädie, Staffanstorp, Bara, Genarp, Veberöd* och *Dalby*.

BILAGA 12

Vissa statistiska uppgifter

beträffande areal i Göteborg och Malmö m. fl. städer samt beträffande folkmängden i Göteborg och Malmö, allt därest föreslagna sammanläggningar skulle komma till stånd

A. Areal

Stad	Areal land i ha 1/1 1962	I storlek bland här upptagna städer	I storlek bland rikets städer
Stockholm.....	18 219	2	12
Göteborg.....	13 994	3	18
Malmö.....	7 864	8	42
Norrköping.....	20 539	1	8
Uppsala.....	9 813	6	32
Västerås.....	13 175	4	21
Hälsingborg.....	5 186	10	61
Örebro.....	12 579	5	23
Borås.....	9 637	7	34
Linköping.....	6 206	9	50
Göteborg + Angered	17 882	3	13
Göteborg + Angered + Bergum.....	23 346	1	7
Göteborg + Angered + Bergum + Torslanda + Tuve + Säve....	36 434	1	5
Malmö + Bunkeflo + Oxie.....	14 664	3	18

B. Folkmängd

Stad, stad + kommun eller församling	Folkmängd 1/1 1962
Göteborg.....	408 292
Göteborg + Angered.....	410 619
Göteborg + Angered + Bergum.....	412 069
Göteborg + Angered + Bergum + Torslanda + Tuve + Säve.....	420 092
Malmö.....	233 352
Malmö + Bunkeflo + Oxie.....	238 804

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]

Inrikesdepartementet

Kommunalförbundens lånerätt. [2]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. [6]